

Көңіл бақшасынан
Махаббаттағы
СЫР

Осман Нүри ТОПБАШ

ББК 86.38

0-76 Осман Нүри ТОПБАШ

Көңіл бақшасынан Махаббаттағы сыр

-Алматы, 2004, 280 бет

Түрікшеден аударған: Әбдәмәлік Абдурахман
Хайреттин Өзтүрк

Редакция алқасы: Бейбіт Сапаралы
Зәкиә Махитжанқызы
Нүргүл Сандыбайқызы

ISBN 9965-9548-5-2

ББК 86.38

0⁰⁴⁰³⁰⁰⁰⁰⁰⁰
00(05)-04

ISBN 9965-9548-5-2

© Осман Нүри ТОПБАШ, 2007

Көңіл бақшасынан
МАХАББАТТАҒЫ СЫР

Осман Нұри ТОПБАШ

Алматы
2007

АЛҒЫ СӨЗ

Біз әлсіз құлдарын, иман нұрымен ризықтандырған Аллаһ Тағалаға сансыз мадақ-мақтаулар!

Адамзаттың қараңғылықтан құтылып, жарыққа шығуына себепші болған бүкіл әлемнің мәңгілік мақтанышы – пайғамбарымызға Аллаһтың сәлемі болсын!

Хақ Тағала ғаламдарды айрықша жаратқандықтан, оған ерекше бір сыр бағыштаған. Сол себепті, сүйіспеншілік болмаған жерде құрдымға кету, ал, оның болған жерінде кемелдену бар. Мәснәуи деген кітапта былай делінген:

«Сөздің негізгі иесі болған Аллаһ бұлтқа бір сыр айтты, оның көзінен атқылаған су секілді жас төгіле бастады. Гүлге бір сыр айтты, ол әр түрлі түспен және хош иіс-пен безенді. Тасқа бір сыр айтқаны сол-ақ еді, ол қымбат асыл тасқа айналды. Адамзатқа бір сыр берді, сол сырды сақтағандарды мәңгілік бақытқа бөледі».

Міне, бұл сыр – махаббат сыры. Сол үшін адам баласының Аллаһ Тағаланың ризалығына жетіп, сүйікті Пайғамбарымыздың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) шапағатына лайық болып екі дүние бақытына қол жеткізуі – **махаббаттағы сырдың күшінде жасырылған үлкен бір ақиқат**. Бұл ақиқатты біліп, бой ұсынған көңілдерде Пайғамбарға (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) деген махаба-

тынан, Одан айрылғаны үшін қайғырып жылаған **құрма ағашының** бөренесінде көрініс тапқан ғашықтықтың ең күшті дәрежесі іске асады. Мұндай махаббатпен ғұмыр кешу, пендені **кәміл адам** ретінде бүкіл болмыстың шыңына, яғни жаратылыстың ең кереметі деген мәртебеге жеткізеді әрі пендені Аллаһ Тағала бұйырған тура жолға салады. Тура жолдан таймай оны әрі қарай жалғастыру **салих (ізгі) және садық (түзу) кісілермен дос болып, олармен араласумен** ғана іске асады. Олармен бірге болу, ішкі жан-дүние мен сыртқы әлемнің арасындағы тепе-теңдікті сақтайды. Ішкі жан-дүниесі патшалық құрып, сыртқы әлемді өзіне бағындырады әрі Аллаһ назар салатын жер болған көңілі, бес күндік мына жалған дүниеге және дене мүшелеріне тұтқын болудан құтыла отырып Хақ Тағалаға жеткізетін жолға бет алып үнемі Онымен бірге болу рахатына батады. Бұл рахат – тойып біткен ынтызарлыққа толы. Әрі көзге мұқтаждығы батпайтын көру, мүшелерге бағынбайтын өмір сүру.

Бұдан кейін құл **иман мен өмірлік емтихан** көріністері арасында, жетіле-жетіле мәңгілік сапарының әрбір бел-белесінде **өзінің ықласына** қарай мәміле көреді. Сондай-ақ бұл төңірлік сапарда, Хақтың мейірім-шапағатының кілті болып табылатын **үміт пен қорқыныш** (хауф-рәжа) арасында болу әуесқойлық, қызғану және қанағатшылдық жағынан бұл пәниде көңілдің нәпсімен болған күресінде табысқа жету үшін өте маңызды жәйт. Осы жағдай пенденің негізгі ақиқаттардан ғапыл қалмай күнәлардан арылып шынайы көңілмен жаратушы иесіне құл болуын қамтамасыз етеді. Нәпсісін бақылауға ала отырып, оның әсіресе ашу-ызасын басу көңілге күш береді.

Осылайша Хазіреті Пайғамбардың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) шынайы палуан деп сипаттаған дәрежесіне жете алғандар **өмір мен өлім** арасындағы істердің,

тәңір қалауы арқылы болып жатқанын түсініп, өткінші ләззаттарға көңіл аудармайды, керісінше салих (ізгі) амалдарға құшақ ашады әрі ғылыммен, парасатпен, қайраткерлікпен және құлшылықпен әшекейленген бір ғұмыр кешеді. Осылай өмір сүру жүректерді тек Аллаһқа деген ғашықтық сезімімен толтырады да өлімді аңсап жүре бастайды. Инкәрлікпен Аллаһқа қауышу сәтін күткен пенденің рухы денесіне сыймай тарлық ете бастайды. Сондықтан күндіздері Аллаһтың ризалығына сай адал ризық іздеп, ізгі амалдар істегенімен әрі түнгі ұйқысын төрт бөліп жаратылысқа ой жіберіп мейірімді Аллаһ Тағаланың рухани дастарханынан рызықтанып нәр алады. Сондықтан мұндай құлдарда не жалғандағы күн көрушілік қайғысы не де есек дене байқалмайды. Оның рухи, Аллаһқа берілу және тәуекелділік турасында өзіне һәм басқаларына мейірім төккен бұлт сияқты болғаны соншалықты қоғамдағы бірлік-берекенің қайнар көзі бола отырып, қоғамның ірге тасы болған жанұясын да жәннаттағы гүлістанға айналдырады. Осы гүлістанда өсіп-өнгендер де, иләһи көрініс ретінде пайда болатын нұр мен қараңғылық арасында үлкен күрес жүріп жатқан мына сынақ әлемінде, әр қашан туралықтың, ақиқаттың, яғни иләһи баяндарда көрсетілген бағыт-бағдардың қалаушылары әрі қызметкерлері болады. Әсіресе **Құран Кәрімге деген міндеттері** алдында, әрдайым терең ой жібере отырып рухани нәрге толы жүрекпен амал етеді. Одан басқа, үнсіз де сөзсіз кітап халіндегі мына алып әлемнің парақтарынан неше түрлі хикметтер (даналық), сырлар мен шындықтарды оқып үйренеді және алған рухани тәрбиелердің арқасында құзыр шуағын айналаға төге бастайды. Міне, осындай ерекше ахуалды жаны бар кісіні Құран десе болады. Сонау Бәдір соғысынан басталып, кешегі өткен Осман мемлекетімен жалғасын тапқан ұлы Аллаһ сөзін үстем қылу жолындағы барлық күрес

пен жанын пидә етушілер - ылғида осы ерекше ахуалға жетуге не оны қорғау үшін жасалынған.

Міне, сіздерге ұсынып отырған «Көңіл бақшасынан **Махаббаттағы сыр**» атты шығармамыздың қысқаша мазмұны осындай.

Аллаһ Тағала бүкіл өмірлерін Құран қызметіне арнаған, кәміл құлдарына мәңгі бақыт сыйласын! Бәрімізге солар сияқты тәңір ризалығына бөленуді және тура жолда жүріп бұл фәниден өтуімізді нәсіп етсін! Біздерге рухани күш алуды нәсіп етсін! Жүректерімізге иман нұрын, көңілдерімізге Құран нұрын ұялатсын! Иләһи хикметтермен сырларды түсінуімізге бұйыртып, ар-ожданымызға мейірімділік, сүйіспеншілік бағыштасын!

Әмин!

Осман Нури ТОПБАШ

МАХАББАТТАҒЫ СЫР

Бір әулие естелігінен:

«Кең, жазық далада келе жатыр едім, алдымда шын көңілімен беріліп намаз оқып отырған бір шопанды көрдім. Оның қойларын қасқырлар бағып жүр еді. Бұл көрініске таң қалдым да намазын бітіргенше асыға күттім. Ол намазын оқып болған соң:

– Ей, шопан! Қасқырлар қалайша қойларыңмен достас-ты? Олардағы жыртқыштық қасиет жоғалып, оның орнына сүйіспеншілік сезімі қалайша пайда болды? - деп сұрадым.

Аллаһқа сәжде ете-ете жүзі нұрға бөленген тақуа шопан былай жауап берді:

– Ей, жолаушым! Қасқырлардың қойларға деген достық сыры, шопанның мына отардың нағыз иесіне деген достық сезіміне байланысты. Яғни бұл көрініс – махаббатағы бір сыр.

Бұл аңыздан байқалғандай адамның жанын тебірен-тіп көркейтетін махаббат болғаны соншалық одан артық күш жоқ. Егер ол махаббат ғашықтыққа айналса, оның нұры барлық әуесқойлық пен құмарлықты өртеп жібереді. Қараңғылық пердесін күл қылады, көңілдерді шексіз бақытқа кенелтеді.

كُنْتُ كَنَزًا مُخْفِيًّا فَأَخْبَيْتُ أَنْ أُعْرَفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لِأُعْرَفَ

«Мен жасырын қазына едім. Білінуді (танылуды) сұйдім де, мына әлемді жараттым» (И. Хаққы Бурсөви, Кәнзу - Махфи) - баяндамасында айтылған жасырын қазынаның ең жоғарғы сипаттарының біреуі де – нақты әдемілік болатын. Сондықтан Хақ Тағала ақыл-ой түсіне алмайтын әдеміліктің жасырын қалуын қаламай бүкіл әлемді жаратты. Жаратылу барысында Оның шексіз әдемілік пен нұр дариясынан бір тамшы бұл әлеммен топыраққа нәсіп болды. Осылайша топырақ, басқа жаратылысқа қарағанда ерекше бір қасиетке ие болды. Сондай-ақ Аллаһ Тағала бүкіл мақұлықтардың мырзасы деп жаратқан адам баласын осы топырақтан жаратты.

Бүкіл әлемді иләһи махаббатпен жаратқан Аллаһ (жәллә жәләлуһу) олардың әрқайсысын өзінің өнері мен кәмілдігіне дәлел қылды. Иләһи өнердің таңқаларлық кереметін алып жүрген адамның болмысы, ғашықтық пен сүйіспеншіліктің кәміл көрінісі. Себебі Хақтың жасырын қазынасынан тасып көркемделген бұл әлем мен топырақтың мағынасы, тек қана кең байтақ жайлаулар, ойпаттар, жасыл ормандар, биік таулар мен асулар немесе шөл мен жазық дала емес. Топырақтың және бүкіл мақұлықтың жаратылуына себеп болған ғашықтық, махаббат (бұлағы) қайнары және бұл әлемнің негізгі гауһары – адам. Сондықтан адам баласының кәмілдігі, басқа жаратылыс деген абзалдығы жаратылуындағы иләһи мақсатты қорғай алғаны мөлшерде іске асады. Екінші жағынан, жаратылудың себебі «махаббат» болғандықтан әрбір тіршілік иесінде бұл сипат жаратылысынан пайда болады. Жыртқыш хайуанның өз балаларын жеп қоймай, асырап – бағуы да махаббаттың көрінісі. Сонымен бұл махаббат жаратылыстың ең шарапаттысы болған адамда, өз шыңына жетеді.

Аллаһқа махаббат

Адам баласы, мына емтихан дүниесінде махаббат құрған тұлғасының бұған лайықтылығы мөлшерінде ғана нәтиже табады. Сондықтан да, шексіз ғашықтық сезімімен бірге жаралған адамның жүрегі табиғатындағы сүю қабілетін тек Аллаһқа қарай жөнелткенде ғана, махаббатта шыңға жете алады. Әйтпесе мән-мағынасыз мақсаттың соңында кете береді. Өкінішке орай өмірі қиыншылық толқындарында өтеді. Демек, адам баласы, табиғатындағы махаббат сезімін Раббысына және оның сүйген құлдарына қарай бұрғанда ғана рухани жоғарылай алады.

Адам баласы өткен иләһи сынақтар, бейне сүйіспеншілік сезімін қалай қолданғанына байланысты. Сол үшін Аллаһ Тағала (жәллә жәләлуһу) адам баласына жағымды не жағымсыз қасиеттер берген. Осы бағытта Хақ, Тағала нақты болмыс, нақты әдемілік және нақты жақсылық сияқты өзінің үш үлкен сипатынан адамға сыйлаған, сонымен қатар адамға нақты түрде жоқ болып кету, нақты түрде көріксіздік және нақты түрдегі жамандық та берген. Аятта былай делінген:

فَالْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا

«(Аллаһ) оған (адамға) жақсылықтарды да, жамандықтарды да аян еткен». (Шәәмс, 8)

Мінеки, адамның өмір бойы соңына түскен біреуі жағымды, ал, біреуі жағымсыз біріне-бірі қарама қайшы екі шексіз күш.

Бірақ адам баласы үшін ең үлкен қорқынышты қасірет, жағымсыз күшке қарай бет бұру екендігін адамзат білуі тиіс. Себебі осы бағытта кеткендер, басқалар жайлы емес, тек өздерінің жеке бастарын ғана ойлайтын әрі өздерінің

істегендерін ғана ұнататын көр соқыр ғұмыр кешеді. Ал бұл болса, пенделік әлсіздікті мойындатпайтын үлкен қараңғылық пен ғапылдық. Тіпті рухани аурулардың ең зияндысы. Дәлірек айтқанда, иләһи құдыретті мойындамағанымен қоймай өзін құдіретті санап «мен» деп төкәппарлану деген сөз.

Сондықтан:

مُوتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا

«Өлместен бұрын өліңіз!» - деген сөздегі шынайы мағына, адамзаттағы жағымсыз сипаттардың тұзағына түспеуді және нәпсінің иірімдерінен құтылуды түсіндіреді. Бірақ, мұнда іске асырылатын тәсіл – міндетті түрде нәпсіні өлтіру емес, оған үстемдік құру. Хазіреті Мәүләнә:

«Егер су кемеңіз астында болса, онда кеме жүзе береді. Ал, егер су кемеңіз ішіне кірсе, оны батырып тастайды. Сол секілді кемеңіз жүргізіп келе жатқан қазандағы отты мысал етуге болады. Қазандағы от кемеңіз жүргізеді. Қай уақытта от лаулап сыртқа шықса кемеңіз күлін көкке ұшырады», - дейді. Демек құл жағымсыз сипаттарды қаншалықты азайтса, соншалықты Раббысына жақындайды. Мұндай табысқа қол жеткізу ешқандай күмән жоқ Аллаһқа деген махаббат, сүйіспеншілік арқылы ғана болады. Бірақ сол махаббаттың кенеттен Хақ Тағалаға қарай бағытталуында, пенде үшін көптеген қауіптер бар. Жүрек бір мезетте жоғары кернеудегі тоққа ұрынғандай қызып өртені бастайды. Ал бұл болса, адам өмірін астаң-кестең етеді. Мұсадағы (аләйһиссәләм) көрініс осыған керемет бір үлгі:

Мұса (аләйһиссәләм) Тур-Синада Раббысымен тілдесті. Бұл тілдесу адам баласының ақылы жете алмайтын

түрде әріпсіз, сөзсіз, өзгеше бір халде өтті. Осындай ұлы нығмет және сүйіспеншілікке бөленген ол, дәл сол күй кешіп есінен айрылды да Аллаһты көргісі келді. Бірақ لَنْ تَرَانِي яғни «мені мүлдем көре алмайсың»- деген жауап алды. Сонда да талабынан қайытпаған соң, Аллаһ перделер арқасынан тауға назар ететіндігін білдірді. Тау, Раббысы тарапынан келген тозаңдай нұрға шыдай алмастан, күл-талқан болды. Бұл таңғажайып оқиғаны көріп тұрған Мұса (аләһһиссәләм) талып түсті, кейін дереу тілін истиғфарға келтірді.

Сондай ұлы пайғамбардың күшін ерітіп жіберген бір сәт көрінер-көрінбес бірден жарқ еткен нұр, Аллаһқа деген махаббаттың біртіндеп күшеюі керек екендігін көрсетіп тұр. Жүректің, иләһи махаббатқа деген бейімделу, иілу қабілетін күшейтетін жаттығулардан өтуі тиіс. Ал бұл болса, нәпсінің үстемдігінен құтылып, әулиелердің рухани әлеміне құшақ жая жабысу арқылы ақырын-ақырын тәжірибе жинауды талап етеді. Себебі, тек осындай тәжірибелерден кейін ғана жүректің қабілеті, сүйіспеншілігі артады, жаман әдеттерден ысырылып шығады, пәни нәрселерге бой алдырмай, нәпсінің тұзақтарынан құтылып, дәреже-дәреже жоғарылай бастайды, тіпті иләһи махаббатқа шыдамы күшейеді.

Әке-шеше, жұбай, қалыңдық пен бала-шағаға деген сүйіспеншілік, иеленіп жүрген рухани әрі материалдық байлықтарымыз, сол секілді әр түрлі нығметтер, Хақ Тағаланың құлдарына деген мейірімділігі. Бірақ барлық махаббатымыз Аллаһқа және Хақ жолына дәнекер болуы керек. Дүние мен ондағы фәни нәрселерге көңіліміз тұтқындалмауы керек. Себебі нақты әдемілік иесі болған Аллаһқа ғашық болғандар бөлшектерге көңіл аудармайды. Бөлшектерге көңіл бөлгендер, бүтіннен мақұрым болады. Хазіреті Мәүләнә бұл жағдайды мына өлең жолдарында әдемі суреттейді:

«Дүниеге көңіл бөлгендер - көлеңке аулап жүрген аңшыға ұқсайды. Көлеңке қалайша олардың малы бола алады?»

«Сондай-ақ ақымақ біреу құстың көлеңкесін ұстағысы келді. Бірақ талдың үстінде отырған құстың өзі аңтаң».

Ақыретін ойлаған әрбір ақыл иесі, бітпейтін армандарға, алдамшы ләззат пен бос нәрселерге, өткінші мына жалған дүние қызықтарына бой алдырмауға, бүкіл сүйіспеншілікті иләһи мақсатқа бағыштаудың жаратылыс мақсатының қажеттілігі екенін оп-оңай түсінеді.

Нақты әдемілік – Аллаһқа тән. Қарап тұрып қайран қалатын әдемі нәрселердің бәрі, иләһи әдеміліктен тозаң ауырлығындай болса да өз сыбағасын алған.

Ләйлә мен Мәжнун арасындағы махаббат сахнасы, бұл шындықтың бір мысалы. Егер, Мәжнуннің көңілі толығымен Ләйләға ауып сонда тіреліп қалғанда, Ләйлә оған пұт болып қалатын еді. Бірақ Ләйлә Мәжнун үшін уақытша бір роль ойнады. Ол Мәжнуннің көңілін күшейтіп Аллаһ махаббатына лайық халге жеткізгенен кейін оның жүрегінде Ләйләға орын қалмады. Мәжнун ғашықтық сапарына Ләйләдан бастағанымен оған тіреліп қалмай көңілін Аллаһқа бұрды. Осыған орай барлық махаббат, бет бұрған нәрсеге байланысты, яғни қарсы алдымыздағы объекті сол махаббаты қабылдаса сонда ғана біз құрған махаббат мақұл деп есептеледі. Тек бұл сүйіспеншілік пен махаббаттар таусылып, алданып, нәтижесі өкінішке айналмаса болғаны! Құнарлы жер сияқты, жүрек сүйіспеншілік арқасында, баратын жеріне дейін өз жолымен жүре бергені жөн! Бұл жерде қорқынышты нәрсе махаббатқа лайық болмаған объектіге сүйіспеншілік пен ілтипат көрсету, одан да жаманы сол объектінің айналасынан шыға алмай қалуы. Егер

Мәжнун Ләйләға деген сүйіспеншілігінен аса алмай, ұланып қалғанда қадірсіз болып қалар еді. Басқа сан жетпес жындылар қатарына қосылып, жоқ болып кетер еді.

Маңдайында Мұхаммеди нұр болған Хазіреті Юсуфты ағалары құдыққа тастағанда Аллаһ (жәллә жәләлуһу) оны ол жерде өлтірмеді. Қатты шөлдеген бір жолаушы құдықта су бар екен деп шелегін тастады. Жіпке жабысқан бойы шелекпен бірге сыртқа шыққан Хазіреті Юсуфты көрген ол жолаушы, шөлдегенін бірден ұмытты. Адамды есінен тандыратын әдемілікті көрген әлгі жолаушы, аң-таң болып қалшып тұра қалды. Бірақ ғапыл жолаушы, бұл әдеміліктің рухани жағын байқай алмады. Оның сыртқы пішіміне қарап Хазіреті Юсуфты арзымайтын ақшаға ғана сатты да айырылып қалды. Сыртқы сұлулыққа қызығып иләһи сүйіспеншілікке жете алмағандар секілді.

Алайда бір шелек су алармын деген үмітпен құдықтан жібін тартқан адамның Хазіреті Юсуфтың әдемілігін көрген кезде суды да, құдықты да ұмытуы, ол үшін үлкен мүмкіншілік болатын. Бұл мүмкіншілікті дұрыс пайдаланып, иләһи ғашықтықтың келуімен, күннің жарық сәулесін сындырып жатқан бір линза секілді, кейіннен пайда болған жалған, алдамшы сезімдерді күйдіріп тастауы керек еді. Өкінішке орай, ол ақылсыз адам Хазіреті Юсуфты сатып жалған дүниеге алданды. Басына қонған бақыт құсын ұшырып алды.

Осы жерде түсіндірейін дегеніміз махаббат пен ғашықтықта табысқа жетудің ең керемет жолы - ол алған бағыт.

Махаббаттың сатыларында тоқтап қалмай, әрі қарай өтіп кету жағдайы көпшіліктегі адамдардың біразына нәсіп болады. Бірақ кемелденгендер, сырттай қарағанда өз еріктері арқылы, ал, рухани жағынан қарағанда тағдырдың тәлкегімен бұл ұшы-қиыры көрінбейтін мақсаттарға қарай жөнелген жандар. Бұлар алдамшы

дүниеден бет бұрып, өз нәпсілерін, арман-қалауларын жоқ қылып Раббыларына жетудің сансыз жолдарында, әрі қол жеткізген ықылас, мейірімділік арқасында азды-көпті белгілі дәрежеге дейін ұласады. Ақыры олар, теңізге құйылып өз қасиетін жоғалтқан өзендер секілді «фәнә фил ләһ» яғни құл Аллаһтың нұрында жоғалып, Аллаһтың құлы екендігін үзіліссіз есінен шығармайды да, осының нәтижесінде «бәқа билләһи» яғни құл Аллаһқа деген махаббат пен мәңгілік шәрбәт суын рухани әлемде ішеді. Ақыл-шектеулі, шекараланған жерге дейін келіп тоқтайтыны да мағлұм. Арғы жағы – ақылдан адасу, жындану. Ал, көңілдің шекарасы жоқ. Көңілдің жәй табатын жері – «фәнә филләһ» пен «бәқа билләһ». Хазіреті Мәуләнә, «фәнә филләһ» пен «бәқа билләһ» дәрежесінде иләһи ғашықтықпен жануы және өз рухында жанып тұрған махаббат отын, өлімнің өзі де сөндіре алмайтындығын қандай тамаша суреттейді:

«Мен көз жұмғаннан кейін қабірімді аш! Ішімде лаулап жанған махаббат отынан кебінім күйіп, одан көгілдір түтіннің қалайша жоғары көтеріліп жатқанын көресің!»

Өлімді қорқынышты ететін – тән қапасы. Сол тәнді бақалшақты сындырғандай ғашықтықпен сындырсаң, өлімнің інжу-маржанға ұқсайтынын көрер едің!»

Аллаһ достарының ең маңызды қасиеттерінің бірі, иләһи ғашықтықпен өртенуі. Хазіреті Мәуләнә жоғарыдағы сөздерінде баяндаған ғашықтық күйімен, өмір бойы жанып тұратын шынайы ғашықтарды іздеген. Ол бұл тілегін былайша тілге тиек етеді:

«Маған сондай бір ғашық керек, оның ішіндегі оттың жалынымен қиямет қопарылуы, көңілінің ыстығымен оттың өзі күлге айналуы керек!»

Екі түрлі ғашықтық бар: астарлы және шынайы.

Әлемде «масиуадан», яғни Аллаһтан басқа нәрселердің

әйтеуір біреуіне ғашық болып, оған сүйіспеншілік пен құмарлық көрсету – бұл «астарлы ғашықтық». Ал, жама-лы көмілдіктің, көмілдігі де жамаалдың шыңында болған күллі әлемнің Раббысына деген терең махаббат болса, ол – «шынайы ғашықтық» болып табылады.

Көңілдеріне Аллаһқа деген шынайы ғашықтықты ұялатқандар қай уақытта болса да ол жерге өзгеше әдеміліктердің шағылысқанын көріп, сол сәтте Хақ Тағаланың сан жетпейтін құдіреттерінің біріне куәгер болып тұрады, өздерінің «Ахсани тақуим» яғни әдемі кейіпте жаратылғанын шынайы түрде түсінеді. Себебі олар үшін біздің құшақ аша жақсы көрген нәрселеріміз ешқандай мағына бермейді. Оларда астарлы ғашықтық болмағандықтан, жалған-алдамшы дүниелерден ұзақтап кеткен. Олар «мағрифатуллаһ»* дәрежесіне жеткен. Дүнияуи ғылымдарының сыртқы қабығындағы нақыштарды тастап, шындыққа, ақиқатқа қол жеткізіп ол жерден иләһи мәңгілікті тамашалап отыр.

Аллаһ (жәллә жәләлуһу) пен құл арасында керіле тартылған үлкен перде - кедергілер бар, бірақ, ол жер мен көк сияқты материалдық ара-қашықтықтан тұрмайды. Бұл перде – нәпсі өзін жаратушыдан бөлек болмысын деп сезінуі. Сондықтан Аллаһ Тағала:

«...Рухымнан үрлеген сәтте...» (Хижр, 29) деп бұйырады және адамға өзі берген ұлы рухани асылды есіне салады.

Пірлер сұлтаны Абдулқадыр Гейлани Хақ Тағала тарапынан рухани түрде естіген:

«Мен – адамның сырымын...» (Фусусул Хикәм I, 48) деген сөзде осы бағытта баяндалған. Сондықтан былай айта аламыз: Иләһи қазыналар мен сырлар адамға сый ретінде берілуде. Аллаһ (жәллә жәләлуһу) ұлы тәңірлік болмысын, адамның қасиетті болмысында танытқысы

* **Мағрифатуллаһ:** Аллаһты шынайы тану

келеді, әрі «адамның сырымын» деп өзін танып білуді әрі қауышуды адамның өз қасиеттерін танып білуінің арқасында болатындығын сүйіншілейді. Егер осы ұлы гауһар мен берілген сүйінші, мұсылман кісіні ғашықтық пен сүйіспеншілік нәтижесінде кемелдендірсе, ол кезде ішкі жан дүниесі иләһи сырлар әлеміне қарай жоғарылай бастайды. Сол кезде иләһи әлемнің сырлары, болмыстың ақиқаты адам мен бүкіл әлемнің сыры шешіледі. Құл қалби-сәлим иелеріне, яғни, шынайы көңіл иелері көре алатын көріністерге жетеді.

Құл бұл мәртебеге жеткенде, өзі мен Аллаһ арасындағы рухани перде ашыла бастайды. «Өлмей тұрып өлу» сырын түсінеді. Дүние мен оның жалған сүйіспеншілігі, барлық өткінші және алдамшы әдеміліктер көзіне ілінбей, көңілінен орын тебе алмайды. Осылайша рух Жаратушысына жақындайды да түсіндіруге тіл жетпейтін ләззатқа ие болады.

Бұл мәртебедегі көңілдің ұлы кездесуден басқа арманы да жұбатуы да жоқ. Раббымыз, олар жайлы былай дейді:

وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ

«Мүминдер, Аллаһты өте ыстық махаббатпен сүйеді».
(Бақара,165-аят).

Хазіреті Пайғамбарға (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) махаббат

Аллаһқа деген махаббат дариясына жеткізетін мейірімділік және махаббат өзені – Хазіреті Пайғамбарымызға (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) тән, яғни Пайғамбарымызға (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) көрсетілген сүйіспеншілік

Аллаһқа деген сүйіспеншілік, оған мойынұсыну, Аллаһқа мойынұсыну, оған қарсы келу Аллаһқа қарсы келу болып табылады. Сондықтан да Хазіреті Пайғамбардың сүйікті болмысы, адамзат үшін бір махаббат баспанасы.

Бүкіл әлемнің, Аллаһтың Пайғамбарымызға деген махаббаты арқасында жаралғанын шынайы мұсылмандардың бәрі біледі. Сондықтан бүкіл болмыс, Жаратылыс Нұры болған Хз. Мұхаммед Мустафаға (саллаллаһу алейһи уә сәлләм) арналған. Сондай-ақ Аллаһ барлық жаратылыстан бұрын «Мұхаммеди нұрды», яғни пайғамбарымыздың нұрын жаратқан. Демек бүкіл әлемнің жаратылуына Аллаһтың қалауынан кейін себепші болған – Пайғамбарымыздың нұры. Пайғамбарымыздың нұры бар әлемге берген Аллаһтың үлкен сыйы. Пайғамбарымыздың нұры – иләһи шындық тұңғыш көрініс тапқан болмыс. Пайғамбарымыздың нұры – Аллаһтың өз болмыс ақиқатының, біздің дүниемізге және ондағы шарттарға қарай кішірейтілген көрініс бұлағы болып табылады. Осы жайлы шайыр Итри Хазіреті, сүйікті Пайғамбарымызды былай суреттеген:

«Көлеңкесі жерге түспейтін

Тауындағы нұр ағашысың

Жарқыраған бастан-аяқ нұрсың»

«Ей, Расулаллаһ! Сен Тұр тауында, үстіне иләһи нұрлар төгіліп Хазіреті Мұсаға жол көрсеткен, көлеңкесі жерге түспейтін бір нұр ағашы секілдісің! Сен әлемді қолыңда ұстап, жарық берген күн секілді бастан-аяқ нұрсың!»

Сенсің патша, Сүлеймендер есігіңде жорғалаған құмырсқа.

Он сегіз мың әлемді басқаруға бұйырылғансың.

«Сен есігіңде Сүлеймендер құмырсқадай жорғалаған патшасың, он сегіз мың ғалам қол астыңа берілген.»

«Ей, әлемдерге шапағат ретінде жіберілген мырзам менің! Сенің шапағатынан үміткерлік. Мен күнә -

қателеріммен әйгілімін. Ал сен мейірім - шапағатыңмен атақты сұлтансың!»

Жаратылыс көркемі әлемдердің мырзасы болған Пайғамбарымызды (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) пенделік қасиетпен толық түсіну мүмкін емес.

Бұл ғаламдағы жаратылыс оны толық түсіндіре алмайды. Себебі бұл ғаламда көре алғанымыз және сол нәрселерге ұқсас сипаттармен салыстырғанымыз бойынша түсінгенімізбен негіздің арасындағы айырмашылық шетсіз де шексіз. Біз тек теңіздің бір тамшысындай ғана түсінеміз. Кесеге бір өзенді сыйдыру мүмкін болмағаны сияқты, Пайғамбарымыздың нұрын лайығымен түсіну мүмкін емес. Шайыр Яхя Кемал бұл жайлы былай дейді:

*«Дүние жаралғалы ол гүл сияқты гүл көрмеген,
Гүлдің сұлулығын тілге дастан болғалы...»*

Сондықтан оның ұлы болмысы жайлы баян бітіп-таусылмайтын үнсіздікте нәтиже табады. Ал мұсылманның көңіліне шағылысқан ақиқат болса, теңіздің тамшысындай. Себебі Мұхаммеди Нұр, дәлме-дәл «бәйтуллаһ» (Қағба) тәрізді ақыл жете алмайтын шындықтардың адам баласының түсінігіне сай қалыпқа келтірілген бір көрінісі.

«Кәлимә шәһәдат» сөзінде айтып жүргеніміздей, әлбетте, ол да Аллаһтың бір құлы. Бірақ Оның бұл құлдық қасиетін жалпы адам баласы туралы ұғыммен жорамалдау дұрыс емес, себебі Мұхаммеди ақиқат алдында біздің түсінігіміз, метафизикалық құбылыстарды түсінбейтін кішкентай бала түсінігінен айырмашылығы жоқ. Өйткені Пайғамбарымыз (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) құлдар арасынан бүкіл әлем мырзасы ретінде таңдалған Расул (елші). Ол сондай елші, бүкіл пайғамбарлардың аты оның мұбарак есімінің мазмұнында жинақталған. Бүкіл

пайғамбарлар әкелген шариғат, яғни, діни заңдылықтары ол әкелген исламмен кемелденген.

Ұлы сұлтандардың аты жұма құтпаларында айтылып, олар жайлы дастандар жазылады, олардың салтанаттары бітпесін деп тілектер айтылады. Бірақ, уақыт өте келе, ол сұлтандар да, салтанаттары да тарих сахнасынан шығып қалады. Ал, Пайғамбарлардың аты оқылған құтпалар олай емес, Пайғамбарлар мен олардың мирасқорлары болған әулиелердің құрған салтанаттары мәңгібақи қалады. Олар Хақ Тағала құзырында болғанындай, көңілде де мәңгі жасай береді. Патшалар мен басқа да мемлекет адамдарының салтанаттары пәни, алдамшы, өтіп кетеді.

Ал, пайғамбарлар мен әулиелер құлдары Аллаһ Тағалаға апаратын жолды көрсетуші, бастаушы. Олар пәни дүниені бақи салтанатқа ауыстырып аттары мәңгілікке жеткен, әрі зауалдан құтылған өзгеше жан-дар. Олар Бәрзах (өруақ) әлемінде де, ақырет әлемінде де салтанаттары жалғасын табатын рухани сұлтандар. Олар дүниеде және ақыретте:

أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

«Жақсылап біліп қойыңдар! Анығында Аллаһтың достарына қауіп-қатер жоқ. Олар қайғы-қасірет шекпейді де». (Юнус, 62) Осы аят кәрімада айтылғандай қауіпсіз өмір сүреді.

Осы қадірлі рухтардан құралған топтың басында пайғамбарлардың бас тәжі Хазіреті Мұхаммед Мұстафа (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) бар. Демек, бүкіл патшалардың есімдері өшіп жатқанда, дүние мен ақырет сұлтаны Пайғамбарымыздың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) мұбарак есімі жер мен көкте, көңілдерде мәңгі жасай береді. Олай болса, көңілге дүниелік патша мен олардың салтанаттарының аттарын емес, мәңгілік

тағында отырған, теңдесі жоқ сұлтанның есімін ешқашан өшпейтін махаббат қаламымен жазу керек. Сонда ғана көңілдеріміз өзіне берілген ұлы бағаның қадір қасиетін қорғай алады.

Құран Кәрімде Хақ Тағаланың:

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ

«Сен олардың арасында тұрғанда, Аллаһ оларды азаптамайды!» (Өнфал, 33) деген аят кәримасы мүшриктер (Аллаһқа серік қосушылар) үшін келген. Сонымен қатар бұл аятқа ой жіберіп қарасақ, Ол Нұрының махаббатын көңілінде тасып жүрген мұсылмандарға сүйінші және сыйлықтар бар екенін көре аламыз. Қайсыбір мұсылман адамның көңілі, қаншалықты Расулуллаһқа (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) деген сүйіспеншілікке толса, соншалықты Аллаһтың азабынан, қаһарынан ұзақтайды. Бұл Аллаһ Тағаланың уәдесі.

Демек көңілімізде Пайғамбарымызға деген махаббаты табиғат білсек, Аллаһ Тағала бізді азаптамайды.

Әулиелер, пірлер көңіл айналарында ең таза, әдемі нақыштар көрінсін деп жандарын оның махаббатымен тазалайды.

Сыртқы айналарда тек сыртқы пішіні бар нәрселер, көріністер мен түр-түстер ғана көрінеді. Әулиелер мен салих адамдардың көңіл айналарында Пайғамбарымыздың нұрынан шағылысқан нұрлар мен әдемі сезімдер, пікірлер, тілектер, иләһи нәр жарқырайды.

Әдемілер өздерін айнадан көргісі келеді. Өздерінің әдеміліктерін сүйетін көздер мен көңілдер іздейді. Шексіз де нақты әдемілік иесі болған Раббымыздың адамзат пен ғаламды жаратуындағы сыр да осылай. Сондай-ақ Аллаһтың:

كُنْتُ كَنْزًا مُخْفِيًّا فَأَحْبَبْتُ أَنْ أُعْرَفَ

«Мен жасырын бір қазына едім, танылуды және сүйілуді қаладым» деуі осыдан. (И. Хаққа Курсеви, Канзү-Махоры)

Жаратылыстың басталуы Оның нұрымен пайда болғандығы себепті дүниеге келіп кеткен барлық пайғамбарлар Хазіреті Адам Атадан бастап барлығы Пайғамбарымыздың найыбы ретінде Оның нұрын тасыған. Қайбір жерде болмасын, сұлулықтың барлығы Одан шағылысқанның берекеті мен нәрі. Қай жерде бір әдемілік бар болса, оның көлеңкесі бар. Ғаламда ешбір гүл оның нұрынсыз ашылмайды. Иә, ол болмағанда ешнәрсе болмас еді. Ол ұлы пайғамбар, біз соның арқасында бармыз. Ол сондай пайғамбар, солмайтын, керісінше күн өткен сайын жаңалығы мен әдемілігі арта түсетұғын бейне нұрдан тұратын иләһи бір гүл.

Хазіреті Мәуләнә:

«Жәбірейіл (аләйһиссәләм) тек қана бір қанатын жайғанда шығыс пен батысты қамтыған. Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) оны көргенде, оған соншалықты айбатты берген Аллаһтың ұлылығын, күштілігін ойлағанда есінен танып жерге құлап түсті».

«Бірақ, Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) егер Мухаммеди ақиқатын сол ақыл (жетпес) қанатын ашқан жағдайда Жәбірейіл (аләйһиссәләм) мәңгі бақи талып қалып тұра алмас еді».

«Өйткені Хабибуллаһ (Аллаһтың сүйіктісі) Жәбірейілмен бірге «сидрәтүл-Мұнтаһа»ға дейін барғанда, Жәбірейіл тоқтап тұрып: «Ей, Расулаллаһ! Сен жүре бер! Мен сенің теңің емеспін. Егер тағы бір қадам аттасам, жанып күлім көкке ұшады» - деген». Өйткені, Ол бүкіл жаратылыстардың ең әзизі және де қай жағынан

болсын, құрметке, махаббатқа ең лайық ерекше бір жаратылыс. Оның махаббат атмосферасымен жетілген тұлғалардың басында келетін сахабалар тілмен жеткізе алмайтын бір сүйіспеншілікпен ғұмыр кешкен.

Сахабалардан бір әйел кісінің Пайғамбарына деген сүйіспеншілігі былай көрінісі тапқан:

Қағбтың қызы Нәсибә (радиаллаһу анһә) мұсылмандармен бірге «Ұхуд» соғысына қатысты. Өз қолымен жасаған ыдысымен жаралыларға су жеткізіп жүріп, мұсылмандардың жеңіліп бара жатқанын көрді. Расулұллаһтың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) жанына жүгіріп барды. Атылған оқтар мен тастарға өз кеудесін тосып Пайғамбарымызды қорғап жатты. Осы екі арада он екі жерінен жараланса да ешқандай қорықпады. Оның бұл батырлығын тілге тиек етіп Пайғамбарымыз былай деді:

«Ұхуд соғысы күні оң жағыма, сол жағыма қарасам үнемі Нәсибәні көрдім. Мені қорғау үшін соғысып жаты».

(Ибн Сағд, Кәңзулұммал, 7/98)

Осылайша дінге деген ыстық сезімінің арқасында соғыстарда көрсеткен қаһармандығы үшін Пайғамбарымыздың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) ілтипа-тына, мадақтауына лайық болған Нәсибәнің (радиаллаһу анһә) есімі көптеген үлгілі мұсылман әйелдердің бірі ретінде Ислам тарихында өшпейтін әріптермен жазылды.

Тағы да махаббат туралы бір мысал:

Хазіреті Пайғамбардың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) бір сұхбатында Сәубән (радиаллаһу анһу) әбіржіген, аянышты күйде өте терең оймен Хабибұллаһқа қарап тұрды. Әрине соншалықты аянышты халі Пайғамбарымызға әсер етпей қоймады, сондықтан аса мейірімділікпен:

– *Ей, Сәубән! Бұл не жағдай?* - деп сұрады.

Ол өзіне көрсетілген бұл илтипаттың арқасында махаббат сарқырапасы халіне жеткен күйік көңілімен былай жауап берді:

– Өке-шешем, жаным сенің жолыңда құрбан болсын! Ей, Аллаһтың елшісі! Саған деген ыстық сезім жан-дүниемді өртеп барады, нұрыңды көрмей қалған әрбір сәт мені астаң-кестең етеді. Мына жалғанда халім осындай болса, ақыретте қалай болмақ! - деп уайымдап тұрмын. Ол жақта сіз Пайғамбарлармен бірге боласыз, ал менің қай жерде қалатыным белгісіз. Егер жәннатқа кіре алмасам, сізді көруден мүлдем мақрұм боламын. Міне, осы ойлар мені өртеп барады. Ей, Аллаһтың елшісі!

Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) Сәубан және сол сияқты осындай ыстық лебіздерін білдірген сахабаларға және қияметке дейін келіп кететін үмбетінен өзіне деген сүйіспеншілік, ғашықтық сезімін білдіретіндерге төмендегідей сүйінші беріп кетті:

الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ

«*Кісі сүйгенімен бірге болады*». (Бухари, Әдеп, 96; Мүслим, Бирр 165) Әлбетте шынайы махаббат, мойынсұну, шын көңілмен құшақ ашумен пайда болады.

Ол дүние салған күні сахабалардың қайғырғандары соншалықты, олар бейне жанып, еріп бара жатқан майшам секілді еді. Оны бір сәт көрмей өмір сүру мүмкін емес деп ойлағандықтан, жап-жарық болып тұрған күндері, бірден қараңғылық басып, енді қайтып күн шықпайтындай сезінді. Себебі оны бұл жалғанда қайтып көре алмайтын еді. Сөзбен жеткізу мүмкін болмаған қиын сәт алдында махаббат отының күйдіруіне және сүйіктісінен айрылуға шыдай алмаған Абдуллаһ ибн Зәйд (радиаллаһу анһу) қолдарын жайып, көкке көтеріп тұрып:

«Тәңірім! Енді менің көздерімді көр қыл! Менің бәрінен де жақсы көрген Пайғамбарымнан кейін, мына дүниеде ешнәрсе көрмей-ақ қояйын!» - деп Аллаһқа жалбарынды, және сол сәтте екі көзі көр болды. Хазіреті Пайғамбарға деген сахабалардың сүйіспеншілік пен махаббатын тілмен суреттеп беруге том-том сөздіктегі сөздер жетпейді және мүмкін емес те. Солардың кейбіреуін мысал ретінде келтірейік. Өнәс (радиаллаһу анһу) айтады:

«Расулуллаһтың сақал-шашын шаштаразшы алып жатқанын көрдім. Оның мүбәрәк сақал-шашынан кесілгендерін жерге түсірмей, сахабалар жинап алып жатты».

Сахабалар Хазіреті Пайғамбарымыздың заттарын, сақал-шаштарын үнемі құрмет тұтып жүретін, тіпті, ғазауаттарға барғанда да осы құрметтерін жоғалтпаған. Бұған келтіретін ең керемет мысал:

Халид бин Уәлид (радиаллаһу анһу) Пайғамбарымыздың (аләйһиссәләм) мүбәрәк бір-екі тал шашын сәлдесінің арасына қойып жүретін. Деректерге қарағанда Халид бин Уәлид (радиаллаһу анһу) «Ярмук» соғысында осы сәлдесін жоғалтып алады. Өскерлеріне оны тауып берулері үшін бұйрық берді. Бірақ қанша ізде-се де таппайды.

Хазіреті Халид оны қимағандықтан тағы да бұйрық берді. Бұл жолы тауып алды, қараса әбден ескірген сәлде екен. Олар Хазіреті Халидтен:

«Бұл ескі сәлде үшін бізді неге осыншама әуреледің?» - деп сұрайды. Бұл сұраққа жауап берген Хазіреті Халид былай деді:

«Аллаһтың елшісі шашын алдырған еді. Асхаб оның шаштарына таласып қалды. Мен де маңдай шашынан бір-екі тал алып сәлдеме орадым. Бұл маған сондай берекелі болды. Осы сәлдемен қатысқан соғыстың бәрінде жеңіске

жеттім. Жеңіске жетуімнің сыры – менің Пайғамбарға деген махаббатымда еді». (Суюти, әл Хасайсул Кубра I, 70)

Теңдесі жоқ осындай сүйіспеншілік арқасында әкеден балаға, ұрпақтан-ұрпаққа беріле отырып, осы күнімізге дейін жеткен Хазіреті Пайғамбардың мүбәрак сақал-шаштары мешіттерде «сақал-шәриф» атымен сақталып ғасырлардан бері үмметке мейірім көзі болып келеді.

Жоғарыда берілген мысалдарда көрсетілгеніндей, Хазіреті Пайғамбарға деген махаббаттың шапағаты мен берекесі тек қана рухани әлемге емес, сонымен қатар заттық әлемге де өз әсерін тигізеді. Осыған орай ең керемет мысал - Осман мемлекеті болып табылады. Олар өз мемлекеттерін көбінесе «Дәуләти Мухаммәдия» деп атаған және ордыларындағы әрбір әскерді сол ұлы пайғамбардың кішкентай бір үлгісі ретінде көріп, оларды «Мехмедшік», яғни кішкентай Мұхаммед деп атаған. Сондай-ақ Осман мемлекетінің тарихта өмір сүрген басқа ислам мемлекеттеріне қарағанда, ұзын ғұмыр кешуі, мемлекет адамдарының ерекше қасиеттерімен бірге олардың ең маңыздысы Хазіреті Пайғамбарымызға деген құрмет пен сүйіспеншілігінің шынайы болуында еді. Сөзімізді дәлелдеу үшін төменде тағы бір-екі мысал келтірейік:

Дүние-жүзінің мұсылмандары Харамәйнге (Мекке-Мәдина) оңай барып келулері үшін темір жол салдырған II Абдулхамит хан осы жолдар сүннетке сәйкес болсын деп Хазіреті Пайғамбар демалып тоқтаған жерлерге темір жол аялдамаларын жасатқан. Оның Пайғамбарға деген сүйіспеншілігі темір жол салдыруында да көрінген. Сондай-ақ темір жолының өзін махаббаттың арқасында Мәдинаға жеткізген. Басқа бір мысал:

ОсманпатшаларыныңеңатақтысыМәдинақорғаушысы Фахреддин Паша Расулұллаһтың рухы ренжіп қалар деген қорқынышпен Пайғамбар мешітін жөндеуден өткізу

кезінде ұсталарға былай дейді: Қандайда бір шеге қағатын кезде міндетті түрде ағаш балға пайдалануды және де шегенің үстіне резеңке қойып дыбыстың шықпауын талап еткен. Оны Пайғамбарға деген осындай құрмет көрсетіп әдепті болуға итермелеген төмендегі аят болатын:

«Әй, мүминдер! Дауыстарыңды Пайғамбардың даусынан көтермендер! Бір-бірлеріңе айқайлап сөйлегендеріңдей, Пайғамбарға жоғары дауыспен сөйлемендер! Әйтпесе амалдарың жойылып кетеді де аңғармай қаласыңдар!» (Хужурат, 2)

Расулұллаһқа (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) деген сүйіспеншілікте Аллаһтан басқа бір жаратылысқа ықыластың ауып кету қорқынышы жоқ. Сондықтан Пайғамбарды (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) жан-тәнімен сүю керек. Осындай махаббатқа ие болған Хазіреті Фатима (радиаллаһу анһә) Пайғамбарымыз (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) ақыретке көшу алдында төсек тартып жатқанда, басына келген ауыр жағдайды былай деп баяндайды:

«Әлемнің мырзасы дүние салғанда басыма сондай қайғы түсті, егер сол қайғы қараңғылыққа келгенде оның түрі өзгеріп кетер еді». (Сахих Бұхари Мұхтасары IV, 45) Сондықтан Одан ажырап, қайғырған және оған қауышу уақытын сағына күткен жүректер, әр нәрсеге түтеп жатқан күйіктік халдерімен қарайды. Тіпті кейбір ғашықтар, бұл күйіктің арқасында өздерін ұстай алмай былай деп жатады:

«Сүйіктім, сенің сұлулығың дүниеге келгеннен бастап, саған ғашық болған көктем күйді, гүл күйді, бұлбұл күйді, жер күйді ... күйді, күйді».

«Бүкіл ғашықтарды күйдірген сенің нұрың. Нұрыңа сенің көңіл күйді, жүрек күйді, ғашық көздер күйді...»

«Осыншама күйген ғашықтар шейіттерін жуу мүмкін бе? Өлік күйді, кебін күйді, сол шейітті жуатын судың өзі күйді».

Хазіреті Пайғамбарға (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) деген махаббаттың ең әдемі және мағыналы болып іске асқан көрінісі, оған мойынсұну. Нұр сүресінің 56-аятында ұлы Раббымыз:

وَ أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَ آتُوا الزَّكَاةَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

«Намазға тұрыңдар, зекет беріңдер және Пайғамбарға бойұсыныңдар. Мүмкін, сонда ғана мәрхаметке бөленесіңдер» - деп бұйырған. Сонымен қатар, «Сүйген кісі ғашығының барлық нәрсе-сін сүйеді» деген дәстүр бойынша, Аллаһтың сүйіктісіне жан-тәнімен бой ұсыну шарт. Осындай ғашықтық, махаббат және бой ұсыну Аллаһқа деген махаббаттың ірге тасын құрайды. Оған бой ұсынбайтын ғашықтық Құран және сүннет жолында қабылданбайды. Демек, Аллаһқа жетудің жолы тек оған сүйіспеншілік көрсетіп бағыну арқылы болады. Құлшылықтағы руханият, қарым-қатынастағы сыпайлық, мінездегі жұмсақтық, көңілдегі әдемілік, жүздегі нұр, тілдегі көркемділік, сезімдегі нәзіктік, өткірлік сияқты рухани байлықтар Хазреті Пайғамбарға деген сүйіспеншіліктен жүректерге шағылысқан әсер. Хазіреті Мәүләнә былай дейді:

«Кел, ей көңіл! Шынайы мейрам - Сүйікті Мұхаммедке (аләйһиссәләм) қауышу! Себебі, дүниенің жарық болуы оның мұбарак болмысының нұрынан». Сондықтан Аллаһ елшісіне (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) көрсетілген сүйіспеншілік, Аллаһқа деген сүйіспеншілік жолында адамбаласы жете алатын ең биік шың. Себебі Аллаһ Тағала адамның бүкіл қабілетіне, шекара қойған. Ал, иләһи болмыс бұл шекараның ар жағында, арғы жақтың арғы жағында...

Әулиелерге және барлық иман иелеріне махаббат

Аллаһ (жәллә жәләлүһү) былай дейді:

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ
الصَّلَاةَ وَيُتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ

«Шындығында, сендердің достарың – Аллаһ және Оның пайғамбары әрі шын пейілмен намаз өтейтін, зекет беретін, руқуғ қылатын Мүминдер». (Мәйдә, 55)

Бұл аят кәрімада мұсылмандардың кіммен дос болуы және кімге сүйіспеншілік көрсету керектігі анық баяндалған:

1. Аллаһ Тағалаға.
2. Аллаһтың пайғамбарына.
3. Аллаһқа бой ұсынған бүкіл салих құлдар мен иман келтіргендерге.

Аллаһқа деген сүйіспеншілікте алдымен Мұхаммеди Нұрды, сосын Оның аяулы да ұлы болмысын, әулиелерді, сосын май құйғыш (воронка) секілді кеңейіп Аллаһ алдында сүйікті болған әрбір тіршілік иесін дәрежелеріне қарай сүю шарт. Міне Аллаһқа қарай бағыт алуда осындай махаббат, рухтарға шипа көңіл көзі болып табылады. Ал, мұндай болмаған махаббат болса, әр түрлі ауруға шалдықтырады. Сондықтан береке Хазіреті Пайғамбарға (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) және Оның мұрагерлері болып табылатын әулиелерге деген махаббатта, ал оларға тіл тигізіп қарсы шығу болса, екі дүниеде де өкінішке соқтырады. Бір қудси хадисте (қудси хадис - сөзі Пайғамбардан, мағынасы Аллаһтан) былай делінеді:

مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ

«Кімде-кім менің бір әулие құлыма дұшпандық жаса-са, мен оған соғыс ашамын...» (Бұхари, Рикақ 38)

Аллаһ Тағала барлық иман жайында:

«Олар бір-біріне мархаматты, мейірімді...» (Фатх, 29) - деп баяндаған ақиқатқа әрбір мұмин назар аударуға тиіс.

Хадис шәрифте жақсы мінез-құлықтың;

«Келмегенге баруың, бермегенге беруің және саған жамандық жасағанды кешіруің» (Ихя Улумид-дин III, 1151) түрінде түсіндірілуі де аталмыш бағытқа сілтеу мақсатымен болған. Сондықтан мұсылмандар бір-бірімен қарым-қатынас жасау барысында мейірімділікпен сүйіспеншілік шеңберінен әсте шығып кетпеуі керек. Себебі, Аллаһты сүю мен оған жақындаудың жолы – сүйіспеншілікте. Сондай-ақ ұлы әулиелердің Аллаһтың құзырында қадірлі болулары жақсы мінез қалыптастырулары және құлшылық етулері мен қатар бүкіл тіршілік иелеріне сүйіспеншілікпен, мейірімділікпен қарауларынан пайда болған. Сондықтан да аят кәрімада салихтармен бірге болуды бұйырған, тіпті оларға пайғамбарға мұрагер болу мәртебесі сыйланған.

Қайсы бір құл Пайғамбардың (аләйһиссәләм) нұрынан Аллаһ досы (әулие) арқылы нәсібін алса, тікелей Пайғамбардан (аләйһиссәләм) алынғандай болады. Дәл жанып тұрған майшамнан, басқа бір майшамның жағылғаны сияқты. Майшамдарды жағып, айналаны жарық етіп тұрған от – бір от. Сол секілді құл майшамдардың ең соңғысы арқылы жарық көрсе де, сол жарық ең алғашқы отпен жарқырағаны үшін ұдайы түрде алғашқы нұрды шағылыстырады. Сондықтан кімде-кім біліп не білмей басқа біреу арқылы иләһи әдеміліктің тұтқыны болса, шын мәнінде қайран қалып ғашық болған әдемілік Аллаһ Тағаланікі және оның бүкіл жаратылыстарға, соның ішінде адамға берілген көрінісі. Ешқандай күмән жоқ, бұл ақиқаттың ең күштісі Хазіреті Пайғамбарда (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) көрініс тапқан. Сондықтан да Хазіреті Пайғамбар (аләйһиссәләм)

құлды Аллаһқа апаратын мейірім, шапағат көпірі болып табылады. Бұл шарапатты көпірдің шынайы жолаушылары болып табылатын Аллаһтың әулие құлдарының көңілдері Сәуір айында нәсерлете жауған жаңбырлардың ірі-ірі маржандары секілді. Өздеріне сүйіспеншілікпен жақындаған көңілдерді Аллаһтың көмегі арқылы маржандай жарқыратады. Мәснәуи деген кітапта былай делінеді:

«Сөздің иесі болған Аллаһ бұлтқа бір сыр айтты, оның көзінен атқылаған су секілді жас төгіле бастады. Гүлге бір сыр айтты, ол әр түрлі түспен және хош иіспен безенді. Тасқа бір сыр айтқаны сол-ақ еді, ол қымбат асыл тасқа айналды. Адамзатқа бір сыр берді, сол сырды сақтағандарды мәңгілік бақытқа бөледі. Яғни Латиф (әдемілік, көркемдік, сұлулық) сипатымен көрінген Аллаһ, бұлыттан су ағызды; гүлді көркемдеді; тасты да асыл тасқа айналдырды».

«Адамның бойына бір сыр берді. Сол сырды сақтап жүргендерді Ол мәңгілік бақытқа бөледі. Иләһи әлемнен шабыт алған бұл құбылыстар заттық әлемнің құтылып, Хаққа жақындау сырына жетті».

Бұл сырлар әр түрлі жағдайда көрініс тапса да, сүйіспеншілік сыры екендігінде ешқандай күмән жоқ. Әр нәрсенің кемелденуі және әдемі болуы махаббат сырына жасырылған. Ақын қандай тамаша айтқан:

*Құллі әлем нақыш, нақыш,
Махаббат сырымен...
Қаншама әлем жаратылған,
Махаббат сырымен...*

*Сырларды сұрама менен,
Жөнел махаббатқа қарай,
Ашылсын сырлар саған,
Махаббат сырымен..*

*Түндер күндіз болар,
Өрлер теп-тегіс болар,
Адам өлімсіз болар,
Махаббат сырымен...*

*Яқуб қандай халге тұсті,
Юсуф нендей халдер кешті,
Мұса Турды кезді,
Махаббат сырымен...*

*Хабиб (сүйікті) болды Мұхаммед,
Миғражды арнады Самәд,
Жол берді ежелден мәңгілікке
Махаббат сырымен...*

*Ей, Рахмети, жету мүмкін,
Гүл-шешек теру мүмкін,
Аллаһты көру мүмкін,
Махаббат сырымен...*

Міне, осы сыр мен иленіп кемелденген пайғамбар мен әулиелер тарих бойынша иманның кемелденуін махаббат сырыменшыңғакөтергенжәнеадамзатжаратылысындағы ұлы сезімді кемелдендірген шырақтар болған.

Хақ Тағала, біздерге сый ретінде Өзінің, Хабибінің және риза болғандарының махаббатын нәсіп етсін!

Ақыретте азаптан құтылуымызға жетерліктей салих амал иесі болмастан, жүректерімізді Өзіне деген махаббаттың айбынды көріністерімен нұрландырмастан бұрын жан деген аманатты қайтарып алмасын!

Әмин!

Мәдина Мунәууәрадан махаббат самалы

ЖЫЛАҒАН ҚҰРМА ШӨРКЕСІ

Пайғамбарлардың мұғжиза түрінде төтенше оқиғалар көрсетуі, адамзаттағы ғапылдың жойылуы бағытында кенеттен әсер беріп, адам баласы өзінің еш құны жоқ, әлсіз екенін түсініп, Жаратушы иесіне бет бұрып, бой ұсынулары және нағыз құл болулары үшін еді.

Адам баласындағы қараңғылықты, ғапылдықты жойып жіберетін, ақыл жете алмайтын бұл төтенше оқиғалар, ғапылдарды әлсірету, ал, мүминдердің имандарын қуаттандыру үшін көрініс тапқан. Жерден өсіп-өнген өсімдіктер, көкте қалқыған құстар, жүгірген аңдар, хайуандар мен қыбырлап жүрген құрт-құмырысқалардың жаратушы иесі болған Раббыларын зікір етулері Хазіреті Пайғамбарды (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) танулары және Оған махаббат көрсетулері... барлық мұғжизалар осы мақсат үшін және айқын түрде көпшіліктің құзырында талай-талай көрініс тапқан. Осы көріністердің мәшһүрі құрма ағашының кесіліп, орнында қалған түбіртегінің ыңдырсып жылауы:

Баршаға мәлім Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) сахабаларына уағыз ету барысында үнемі құрма ағашының түбіртегіне сүйеніп отыратын. Түбіртек оған, өте қатты қуанып, риза болатын.

Күндер өтіп, мешітке жиналған сахабалар көбейген-ді. Олар Пайғамбарымыздың мүбарак жүзін көре алмайтын болды. Сондықтан олар:

«Уа, Расулаллаһ! Біз арқа жақта отырғандар көпшілік көлегейлеп сіздің жүзіңізді көре алмайтын болдық,» - деп арыздарын жеткізді. Сахабалар Пайғамбарымыздан мешіттің ішінде мінбер жасалып, оның үстіне шығып уағыз айтуын өтінді.

Мінбер жасалды. Енді бұдан кейін Жаратылыстың да пайғамбарлардың да нұры болған Хз. Мұхаммед (саллаллаһу алейһи уә сәлләм) мінберда отырып сұхбат ететін еді. Бірақ мінберға шыққан алғашқы күні-ақ күтпеген мұғжиза оқиға болды.

Екі дүние мырзасы енді құтпа оқуды бастағанда, ол құрма түбіртегі еститін, көретін, қайғырып, сағынатын адам сияқты ыңырсыған дауыс шығарды. Ол сондай адамның ішін елжіретіп-ерітетін дауыс еді. Міне, осы дауысты сол сұхбатта отырған үлкен-кіші, қария-жас бәрі де естиді. Бұл көрініс бүкіл сахабаларды аң-таң қалдырды. Иә, бір құрма ағашының түбіртегі осыншама сүйіспеншілік, сағыныш көрсетуі таң қалдырмай қоймайтын еді. (Бухари, Мәнәкиб 25, Бұғюғ 32) Хазіреті Мәуләнә бір өлең шумағында бұл оқиға жайлы қысқаша былай дейді:

Хазіреті Пайғамбар (аләйһиссәләм) мінберден түсті де мүбарак қолдарымен құрма ағашының түбіртегін сипалап тұрып:

– *Ей, құрма түбіртегі! Не қалайсың? Неге ыңырсыдың? Не болды саған?*» - деп сұрады.

Құрма шөркесі жыламсырап, өз тілімен былай деді:

– *Уа, Расулаллаһ! Сенің орын ауыстыруың менің ішімді өртеп жіберді. Ішіме тілмен айтып жеткізе алмайтын мұң, сағыныш толып қалды. Мұның алдында құтпа кезінде сенің сүйеніп тұратын ең бақытты*

сүйенішің едім. Енді мені тастап бір мінберге шығып алдың. Бұдан кейін маған сүйенбейсің. Ей, Аллаһ Елшісі! Өтінемін, айтшы, бұл дүниеде қай жаратылыс осындай қоштасуға шыдай алады?!

Пайғамбарымыз (аләйһиссәләм) құрма түбіртегінің осыншалықты сүйіспеншілігіне толқын оны жұбату үшін:

– Ей, құрма түбіртегі! Сенің қайғыруың менен айрылғаныңнан екен, ендеше менен қалаған нәрсеңді сұра!

Қаласаң, Аллаһқа жалбарынайын! Сені шығыс пен батыстағы бүкіл адам баласына жемісін беретін жап-жасыл тірі ағаш етсін немесе сені жәннат көшеті етсін! Сол жерде мәңгібақи ең әдемі жас ағаш болып қаласың!

Расулұллаһтың осындай тамаша ыстық сезіміне ие болған құрма түбіртегі ішінде махаббат оты жанып тұрғандықтан, төмендегідей талап қойды.

– Уа, Расулаллаһ! Екеуін де қаламаймын. Тек менің тілегім – сенің нұрыңда жоқ болу. Ол үшін мені көміп жоқ етіп таста, мені мына пәни дүниеден құтқар! Себебі, бір ағаш қаншалықты жас, әдемі болып тұрса да, ол нәрін күн мен судан алады. Ал менің бүгінге дейінгі өмірім, сенің нұрыңмен жалғасып келген болатын. Саған сүйеніш болып, сенің ыстық денеңмен жылынып, сенімен бірге жанып күйден ләззат алдым. Мен енді бұл тәтті сезімдерден ләззаттан қалайша айрыламын. Мен мәңгілік болған ләззатты қалаймын. Сондықтан мені көміп таста да Сенің нұрыңмен араласып, нұрыңмен бірге тіріліп, өзіңмен бірге мәңгі болайын!

Аллаһтың Елшісі (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) қиямет күні адам сияқты тірілсін деп сол құрма түбіртегін жерге көмдірді».

Ғибратқа толы бұл оқиға арқылы Хазіреті Мәүләнә Мәснәуінде мынадай насихат айтады:

«Мынаны біліп ал! Аллаһ Тағаланың шексіз нығметтеріне бөленген құл бұл жалғандағы өткінші қызықтарға мойын бұрмай, жүзін жаратушы иесіне бұрады».

«Ей, мәңгірт! Мұсаның және Ахмедтің (Пайғамбарымыздың көркем есімдерінің бір) мұғжизаларына назар салып қара! Асатаяқ қалайша айдаһарға айналды, құрма түбіртегі қалайша парасат иесі болып ыңырысыды».

«Махаббаттың шынайылығын бір ағаштан тыңда және одан гибрат ал! Денелік әуестерге, жалған дүние қызықшылығына мойын бұрма! Шынайы бақыттың және дәрежелердің ең шыңың заттық әлемнің арғы жағында болғанын біл! Біліп ал! Шынайы және мәңгі бақыт – жалған нәрселердің тұзағынан құтылып, тәңірге қауышу жолына түсумен болады».

Ол құрма ағашы пәни дүниеден құтылып қиямет күнінде иләһи бақытқа жеткен адам сияқты тірілу үшін Пайғамбарымызға (аләйһиссәләм) өзін көмдіртті.

Бір құрма ағашы Пайғамбардың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) шапағатына лайық болды, оның көңілінен орын алды. Бұл жалған дүние қызықшылығына алданбай, кемелденген адам сияқты кемелденді. Дұғасы қабыл болды. Өсімдік әлеміне жататын ағаш бола тұра қаншама адамдардың қол жеткізе алмаған рухани дәрежелеріне жетті. Бұл нендей гибратқа толы оқиға!

Адам бейнесімен жаратылып, өзіне адам деген ұлы ұғым берілген қаншама кісілер, сол ұлы ұғымды аяқ асты етіп жүргендері үшін тастардан да сезімсіз, ағаштардан да несібесіз болып жүруі таң қалдыратын қызық нәрсе.

Айқын көрініп тұрған нәрсе: Аллаһ Тағаланың өзінің құзырына шақырған әрбір құл, бұл дүниеде намысты болып, ар-ұятпен, абыройлы болып өмір сүру керек екендігін жақсы біледі. Сондықтан мына жалған дүниенің ал-

дамшы ләззаттарына мойын бұрып өз қасиетін жоймайды. Иләһи махаббат алдына қойған мақсатына жетуіне жол сілтеп, шырақ болады.

Өкінішке орай, иләһи сырларға жан көздерін, жан құлақтарын тастай бекітіп қойғандар, бір ағаштың және сол сияқты өсімдіктер мен жансыз болмыстардың тілге келіп, ақиқаттар жайлы хабар беріп сөйлеуіне сене алмайды да ақылдарына сыймайды да.

Ғаламдағы өте терең, нәзік сырлы иләһи жүйе, бағдарлама, тәңірдің «Бол!» деген бұйрығының нәтижесі.

Егер жансыз жаратылыс Аллаһтың «Бол!» деген бұйрығын естімей оны түсінбегенде, онда бұл иләһи ескертулер мағынасыз қалар еді. Демек, тіршілік иесі мен жансыз жаратылыстарға «Бол» әмірі берілген, яғни иләһи бұйрықты тек қана адамдар емес, жансыздар да естиді.

Сүйексіз, еттен тұратын тіліміз ойымыздағыларды сөйлемдер арқылы жеткізбей ме? Ішіп-жейтін азықтарымыздың дәмін бізге хабарламай ма? Ғаламдағы бүкіл жаратылыс өз тілімен сөйлеп, жан-дүниесі арқылы сезеді, біледі. Тек, адам деген ұлы ұғымды арқалап жүрген кейбір сезімнен жүрдай жүректер бұдан тыс қалып жатады.

Ібіліс-шайтан жақсылықты сезбейтін көңілдерді мұз сияқты суық күмәндармен толтырып қояды. Бұл күмәндар олардың тұла бойын билеп, ар-ұят, мейірім-шапағат деген сезімдерді қатайтып тастайды. Көздері көріп тұрса да, ақиқатты, жақсылықты түсінбейді, біле алмайды. Осылайша бойындағы шайтан мен нәпсі әммәрая (жамандық қалап, бұйыратын нәпсі) оларды құздан лақтырып жатады.

Қараңғы, ғапыладамдардың рухани әлеммен байлыққа көңіл аудармауы, олардың ішкі жан-дүниесі мен Аллаһ

және жаратылыс арасындағы байланысын алыстатады, тіпті үзіп тастайды. Сондықтан тек қана ақылға сүйеніп жолға шыққандардың сезімдері қатайып қалады. Ал, ғаламдағы құбылыстардың тек сыртқы көріністерін ғана емес, руханият пен ішкі жан-дүниесін көре алатын дәрежеге жеткен парасаттылар болса, ақыл түсінбейтін не теріс түсінген құбылыстарға еш уақытта тоқтап қалмайды. Әулиелердің бұл көзқарасы, пікірі, сезімдері тау-тастардың өзін қайран қалдырады.

Жан көзімен көрмейтіндер жолын көрмейтін соқырдың таяғы сияқты, өз ақылын пайдалануға мәжбүр болады. Бұл таяқ жол үстіндегі бөгеттерді білдіріп құламауына пайдасы тиіп тұрса да, әлбетте көзі көретін адамның жүрісіндегі қауіпсіздік тәрізді болмайды.

Нағыз соқыр – екі көзі соқыр болғандар емес, жан көздері көрмейтін адамдар. Әйтпесе екі көзі көр болып, жан көзі көретін сондай хас құлдар бар, оларға терең сырлар аян. Шындығында, Раббымыздың ең ұлы сыйы, өзін және терең хикметтерін жан көзімен қарайтындарға көрсетуі.

Жансыз нәрселердің не айтып жатқанын, ағаштардың бұтақтарынан шыққан зікір дауыстарын, құрғақ бір ақылмен түсінуге тырысу бос әурешілік.

Хазіреті Мәүләнаның баяны бойынша: жансыз нәрселер өз тілдерімен былай дейді:

«Ей, Қараңғы, бейқам адам! Біз жансыз болсақ та иләһи құдірет бізге әрекет пен білім берген. Бізге бүкіл жаны бар нәрселердің қолдарынан келмейтін өнерлер берілген. Сенің аузыңда, тілің де жаны жоқ құры бір дене кезінде, жан беріп Аллаһ оларға әр түрлі сөздер сөйлетпеді ме? Олай болса адам неге түсінбейді, Аллаһ қалаған уақытында құрма ағашына қайғы-қасіретке толы қоштасу өлеңін неге айтқызбасқа?..»

Шайтан Адамға (аләйһиссәләм) қараған кезінде, топырақтан жаралған адамды көрудің орнына адам бейнесінде топырақтан жиналған бір төбе көрді. Сондықтан оған сәжде етпеді. Адам атадағы негізгі гауһарды көре алмады. Оның топырақтан жаралған болмысына алданып қалды да, Раббысына қарсы келді. Сондықтан Аллаһтың рахымынан қуылды. Әбу Жәһил мен сол сияқтылар, Адамды (аләйһиссәләм) топырақтан бір төбе деп ойлаған Ібіліс секілді, Хазіреті Пайғамбарымыздағы шексіз иләһи сырларды көре алмады.

Төмендегі оқиға жансыз бірақ көңіл ояу құбылыстар мен Әбу Жәһил және сондайлардың қараңғылықтарын баяндайтын жақсы мысал.

Әбу Жәһил бір күні Хазіреті Пайғамбарды өзінше сынағысы келді. Қолына тас алды да Пайғамбарымыздың жанына келіп:

– Тапшы, қане! Алақанымда не бар? Шынымен Пайғамбар болсаң, көктегі сырлардан хабарың болса, дәл қасыңда тұрған нәрсені дереу білуің тиіс, - деді.

Хазіреті Пайғамбарымыз (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

– *Алақаныңда не бар екенін айтайын ба, әлде олар менің Хақ Пайғамбар екендігіне куәлік етсін бе? Сенің алақаныңдағыларды тілге келтіру Аллаһтың құдіреті үшін оңай нәрсе. Раббым қаласа, бүкіл жансыз нәрселерге жан бітіп, адам сияқты сөйлей бастайды. Негізінде олар Аллаһтың құдіретімен ұлылығы жайында оның жолына шын көңілімен берілгендерге талай сырларды паш етеді. Бірақ, сен және сен сияқты қараңғылар олардың айтқандары мен жағдайларын түсіне алмайды.*

Хазіреті Пайғамбарымыз (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) осылай сөйлеп жатқанда тастарға бір-бірден тіл

бітіп, кәлімә шәһәдат айтты. Мұны көрген Әбу Жәһил үрейленіп, өте қатты қорықты. Тастар қолынан түсіп кетті. Иманнан несібесі болмаған қарабет Әбу Жәһил иман етіп мәңгілік құтылуға жететін жерде:

«Өтірік, өтірік» - деп айқайлап жіберді. Кейін: «Жер бетінде саған тең келетін сиқыршы жоқ шығар» - деді.

Бұл күпірлік көрінісімен өзіне лағынет айтылатын кәпірлердің ең малғұны болды. Иләһи мейірімділіктен мәңгі мақрұм қалды.

Әбу Жәһил әрі соқыр, әрі керең... Ол Хазіреті Адамды тек топырақ төбесі етіп көрген шайтан секілді, құдайы көріністер мен Пайғамбарымыздың нұры алдында соқыр болды. Көздерінде ақиқат нұрын көрсетпейтін қараңғылық, өштік пен күпірлік пердесі болғандықтан, Әлемдердің Мырзасын өзі сияқты тек ет пен сүйектен жарылған адам деп ойлады.

Осындай кәпірлердің қияметке дейін бар болулары әлемге үстемдігін құрған әдетуллаһ (Аллаһтың ісі, хикметі) бойынша іске асады.

Бір күні Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) Хазіреті Әбу Бәкір, Хазіреті Омар және Хазіреті Әли (радиаллаһу анһум) бәрі бірге Ұхūd тауына шыққан еді. Ұхūd тауы үстіндегі бұл адамдардың рухани күшін көтере алмай сілкіне бастады. Сол кезде Пайғамбарымыз (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

«Тыныштал, ей, Ұхūd! Үстіңде бір пайғамбар, бір Сыддық және екі шейіт бар!» (Тирмизи, 3703) - дегені сол-ақ еді, үлкен тау тыныштала қалды. (Нәсай, Ахбас 4/5, VI,235)

Тек жансыз жаратылыс қана емес, хайуанаттар әлемі де басқа да жаратылыстар да Аллаһтың Елшісін таниды, оны жақсы көреді, оны сыйлап, құрметтейді, оған мойынсұнады. Бізді қараңғылықтан құтқаратын Хазіре-

ті Пайғамбардың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) мына бір хадисі терең ойландырады. Ол былай дейді:

«Жындар мен адамдардың сенбейтіндерінен басқалар, жер мен көктегі барлық жаратылыс, менің Аллаһтың елшісі екендігімді біледі». (Ахмед бин Ханбәл, Мүснәд)

Иә, Раббым! Сенің Хабибіңе деген махаббатынан ыңырсып жылаған құрма түбіртегінің халінен біздерге де бір шоқ махаббат нәсіп ет!

Әмин!

КӘМІЛ ИНСАН (Кәміл адам)

Риуаятқа қарағанда Иса Пайғамбар (аләйһиссәләм) алапес, екі самайы ішіне қарай кіріп кеткен кісіге жолықты. Өлгі кісі өзінің ауруына көңіл аудармай былай деп жатыр еді:

«Уа, Раббым! (Ей, Тәңірім!) Бүкіл мақтаулар мен мадақтар өзіңе ғана тән, Жаратқандарыңның көбіне берген дерт-аурулардан мені құтқардың!»

Иса (аләйһиссәләм) оның көңіл күйін және имандағы дәрежесін білу үшін:

– Ей, пәленше! Аллаһ сені қандай аурудан құтқарып еді соншалықты? - деп сұрады. Өлгі ауру:

– Ей, Рухұллаһ! Ең жаман ауру және пәлекет жүректің Аллаһты білмей, танымай мақұрым қалуы. Аллаһқа шүкір, мені одан сақтады. Өйткені, мен, Хақ Тағала жүрегіме берген мағрифатуллаһ (Аллаһты тану) ләззатының дәмін татып, шаттанып жүрмін. Одан басқа дүние ләззаттарын көрмеймін де, сезбеймін.

Аллаһ Тағаланың «ахсәни-тақуим» ретінде (ең әдемі кейіпте) жаратқан адам баласы – ғаламның өзі немесе оның тұқымы секілді. Себебі, жәмиул адад (бүкіл қарама-қайшылықтарды жинаушы) болған Аллаһтың барлық сипаттарынан азды-көпті несібесін алған тек адам баласы.

Сондықтан да ол жаратылыстардың мырзасы, ардақтысы деп аталған.

Ол, ең ұлы дәрежелерге жеткізетін сипаттарға ие болғаны сияқты, төмендердің ең төменіне де түсіретін сипаттарға да ие. Адам өмірі осы екі үйек арасында, яғни жақсылық пен жамандық арасындағы бір нүктеде тоқтаумен аяқталатын бір күрес сахнасы. Адамды адам еткен негізгі ерекшелік – бұл күресте жаратылыстағы негізгі гауһарды қорғай білу.

Міне, кәміл адам дегеніміз осы.

Осындай адамдар, өзінде әдеміліктер көрініс тапқан өнер туындысы, ғалам кітабының қорытындысы, Фатиха (өлемді тану үшін алдымен адамнан бастау керек) және жаратылыс сыры көрініс тапқан мекен болып табылады.

Кәміл адамның болмысының өзі ағзаларын меңгергендіктен тұла бойы жүрегіндегі дәрежелердің көрініс сахнасы болып табылады. Жүрегі болса, Аллаһқа деген сүйіспеншілік пен махаббат мекені Мағрифатуллаһ қазынасының бейне үлкен сарайы. Сол үшін кәміл адамның жүрегі бәйтұллаһ сияқты болып қалған.

Кемелденген адамды шын мәнімен түсіну және түсіндіру өте қиын.

Шейх Сади былай дейді:

«Ішкі жан-дүние – ұлы Аллаһтың назарын салатын мекені».

Кәміл адамның сөздері – сырлы, ал істері болса – өте түзу. Ол Хазіреті Пайғамбарымыздың (саллаллаһу алейһи уәсәлләм) жан-дүниесінен нәр алған, ішкі жан-дүние болмысымен де жаңадан табылған өнер туындысы іспеттес. Себебі, Хаққа жету және Халифатуллаһ (Аллаһтың өкілі) болу тек қана қалби сәлим (шынайы жүрек) арқылы болады.

Көміл адам:

«Шариғат – сөздерім, тариқат – істерім, хақиқат – жалпы менің көңіл күйімен мен жағдайым,» - деген хадистен нәр алған.

Хадис шәрифте былай делінген:

«Аллаһтың жер жүзінде ыдыстары бар. Раббыларыңыздың ыдыстары да салих (тұзу) құлдардың жүрегі. Аллаһ құзырында олардың ең сүйіктісі, ең жұмсақ және ең нәзік болғаны». (Табарани, Муснәдүш-Шамийн II, 19)

Осы хадистен ой түйе отырып кейбіреулер төмендегідей пікірлерді айтады:

«Жер мен көкке сыймаған – мұминнің жүрегінде». Яғни Аллаһ тек мұминнің жүрегіне ғана сияды.

Көміл адам жарықтың айналасында ұшып жүрген жыңды көбелектер сияқты, Аллаһқа деген махаббаты себебімен бейне еріксіз халде. Яғни, Аллаһ Тағала оның еститін құлағы, көретін көзі іспеттес. Тағдыр көміл адам үшін болашақтың ең әдемісі. Иләһи көріністерді тамаша қылып жүргені үшін дүниеге қарасты ләззаттар, ой-армандар оның көзқарасы бойынша түкке тұрмайтын қадірсіз нәрсе болып қалған. Өтпелі кезеннің ешқандай маңызы жоқ.

Көміл адам иләһи әдеміліктерге ой жүгіртіп, тамашалап, қарап отырады. Әлем және ондағы болып жатқан оқиғалар ол үшін бір ғибрат болып табылады. Ол болып жатқан иләһи көріністер алдында өзінің құл екендігін және ешқандай құны жоқ екендігін түсініп, әдептілік сақтап отырады. Сондықтан Оның тілектері көбінесе қабыл болып, кері қайтарылмайды. Бірақ ол әдептілік пен Аллаһқа риза болу дәстүрі бойынша өзі үшін ештеңе сұрамайды. Дұғаларында өзіне орын бөлмейді. Жаратылысы мейірімділік ашытқысымен иленгендіктен бүкіл жаратылысқа көңілінің төрінен орын берген. Ол ғаламдағы иләһи жүйенің ең әдемі түрде, орнық-орны-

мен жасалғанын әрі терең құпияларға толы екенін әбден түсінген халде болады.

Сунбул Синан мырза бір күні шәкірттерінен былай деп, сұрады:

– Егер Хақ Тағала бүкіл ғаламның билігін сіздерге берсе не істер едіңіз?

Күтпегенбұлқызықтысұрақшәкірттерісасқалақтап, пірлеріне әрқайсысы әр түрлі жауап берді.

Біреуі:

– Дүниеде ешқандай кәпір қалдырмаған болар едім...

Басқа біреуі:

– Барлық жаманшылықты жояр едім...

Ал енді біреуі:

– Арақ ішкіштердің көзін құртар едім... - деген жауаптар беріп жатты.

Іштерінде біреуі үндемей отыр еді. Бұны байқаған пірі оған:

– Шырағым, сен не істер едің? - деді.

Әдепті шәкірт жүзі бір қызарып, бір бозарып төмен қарап отырып, өте жұмсақ дауыспен:

– Пірім! Аллаһтың бұл ғаламды басқаруында жүйесінде бір кемшілік бар ма екен, мен оған өзгеше бір нәрсе енгізетіндей!? Бір мұсылман өлсе, орнына басқа бір мұсылман, бір кәпір өлсе, орнына басқа бір кәпір келеді. Ғаламдағы иләһи жүйе ақыл жете алмайтын дәрежеде күдірет ағынымен нұқсансыз жалғасын тауып жатқанда, мен шектелген қысқа ақылыммен мынаны істер едім, «мынаны істемес едім» - деп айту маған не теңім - деді де, ұялғанынан төмен қарады.

Хазіреті Пір бұл жауапқа өте риза болды. Күлімсіреген нұрлы жүзімен шәкіртіне терең назар салып қарады да сол жердегілерге:

«Міне, іс енді мәркөзін (орнын) тапты» - деді.

Бұдан кейін сол шәкірт Мәркөз Мырза деп аталды. Негізгі аты болған Мұса Мұслихиддин ұмытылды да, мәркөз деген сөз оған сипат әрі ат болды.

Кәміл адам Аллаһқа деген махаббатың қарамағында болғандықтан, Липаның астында тұра-тұра қағаздың жанып кетуі секілді, оның Аллаһқа деген ыстық махаббатының алдында күйгені, соншалықты нәпсі дәрменсіз қалған. Осылайша ол нұрани тартындылық орталығы халіне келгендіктен басқа адамдар оны еріксіз түрде жақсы көреді, құрметтейді. Бірақ Ол жалған ілтипат пен қошеметті жақсы көрмегендіктен төкашпарлық, мақтаншақтық, менсінбеушілік сияқты теріс сипаттардың алдауына түспейді. Халықтың арасында Хақпен бірге болады. «Тағзим ли әмрилләһ» (Алаһтың өмірлеріне тағзым көрсету) пен «Шәфкәту ли халқилләһ» (Аллаһтың жаратқандарына мейірімділік көрсету) заңдылығымен өмір сүреді, бірақ, Аллаһқа қарсы келген залым құлдарға ешқашан сүйіспеншілік көрсетпейді. Сонымен қатар мейірімділігі бойынша оларға жаны ашып, дұрыс жолға түсулеріне дұға етеді.

Дүние-мүлік, байлық деген нәрселер, оларға тек Аллаһ жолына жұмсау үшін ғана керек.

Кәміл адам бүкіл өмірін Аллаһты тану мен Оған жету жолына арнаған. Сондықтан ол бұл жалғанның дертіне, ауыртпалығына, қиыншылығына мойын бұрмайды. Кәміл адам, бұл дүние әлеміне:

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ

«Әркім, әр нәрсе – фәни» (Рахман, 26) көзқарасымен қарайды. Тәңірдің құпия істеріне қайран болған күйде мәңгі болған Раббысымен бірге бола береді.

Кәміл адамның барлық мақсат-мұраты – Аллаһтың ризалығы. Бұл бағытта ол үшін тамақтың тәттісі де, ащысы да бәрібір. Сол секілді оған аз-көп, ыстық-суық және пақырлық пен байлықтың ешқандай айырмашылығы жоқ. Бәрі жалған.

Кәміл адам сырт көзге бейшара сияқты көрінгенмен, ішкі жан әлемінде сондай биік сарайлардың ішінде безендірілген тақтың үстінде отырып, салтанат құрады. Бүкіл дүние оның көзінде құм үстіндегі ойын секілді. Сондықтан, жалған дүниеге және қандай да болмасын нәпсінің қалауына Ол құлақ аспайды. Бүкіл істерінде, орташа ғибадаттарында ең жақсы жолмен жүреді.

Аллаһ Елшісі (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

«Сіздердің араларыңыздағы Аллаһтан ең көп қорқатыны және ең тақуаларыңыз – менмін! Мен кейде ораза тұтамын, кейде тұтпаймын, кейде нәпіл намаз оқимын, кейде оқымаймын, демаламын, үйленемін,» - (Бухари, Никах, 1, Мұслим, Никах, 5) дей отырып, әр нәрсені белгілі бір мөлшерде және орташа істеу керектігін айтады. Осыған орай Расулуллаһ (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) үзбей ораза ұстауды, түнімен ұйықтамай құлшылық етуді және үйленбестен ғұмыр кешуді әсте жөн көрмеген. Бірақ, ораза тұтпай, қараңғылық ішінде ұйқының тұтқыны және нәпсі қалауының қарамағына ілініп жүре беруге де тыйым салған. Демек, тағат-ғибадаттарымызды ақсатпауға да, фанаттық сезімге бой ұрып, шекарадан шығып кетпеуге де шақырады. Раббысына деген құлшылық, шүкір ету ақысы, жан-ұясының ақысы және нәпсісінің ақысы деген сияқты адамның үстінде көптеген ақылар бар. Кәміл адам осы тепе-теңдікті ұстап тұрады.

Нәзік көңілді кәміл адам берген уәдесін міндетті түрде орындайды, ешуақытта сөзінен таймайды. Қарсысында тұрған кісіні нәпсінің азғыруына түсіп, сөзбен немесе қылығымен ренжітпейді. Ол Хаққа құлшылық етуде,

адамдармен қарым-қатынас жасау барысында әділетті сақтайды.

Өзіне қарсы болғандарға да ренжімейді. Жақсылық жасап жүрген адамы егер пақыр біреу болса қолынан келген жақсылығын жасай беруін тоқтатпайды. Себебі, көміл адам Аллаһтың мінез-құлқынан несібесін алғаны және оның ризалығын қалағандығы үшін іс-әрекеттерін Құран Кәрім мен сүннет мөлшерімен жасайды. Өйткені, Аллаһ Тағала, бұл дүниеде бүкіл жаратылыстың, тіпті өзіне қарсы келушілердің де ризықтарын береді.

Хазіреті Әбу Бәкір (радиаллаһу анһу) Мыстах деген кісіге үнемі жәрдем ететін еді. Бірақ ифк оқиғасында* бөлекорлардың арасында ол да бар еді, сондықтан Хазіреті Әбу Бәкір: «Енді қайтып оған және жанұясына жақсылық жасамаймын» - деп ант етті.

Хазіреті Әбу Бәкірдің жәрдемі тоқтағаннан кейін Мыстах пен жанұясы қиын жағдайға душар болды. Құлдарына, тіпті қарсы келушілерге мейірімді болған Аллаһ (жәллә жәләлуһу) осы оқиғадан кейін төмендегі аятты түсірді:

«Іштеріңдегі шарапат, бақ-дәулет дарығандар жақындарына жоқ-жітіктерге, Аллаһ жолында қоныс аударған мұхажирлерге бір нәрсе бермеуге серт етпесін. Олардың қателігін ғапу етіп, кешірсін. Аллаһтың өздеріңді жарылқауын жақтырмайсыңдар ма? Аллаһ аса кешірімшіл, өте мейірімді». (Нұр, 22)

«Жақсы іс істемеуге, тақуалық етпеуге, татуластырмауға ант ішу жолымен (Аллаһ атымен ант ішу арқылы) Аллаһты көлденең тартпаңдар. Аллаһ бәрін де естуші, білуші». (Бақара, 224) Осы аяттардан кейін Әбу Бәкір (радиаллаһу анһу):

* Ифк оқиғасы: Хазіреті Айша анамыздың намысына мұнафиқтар тіл тигізіп, жала жапқан.

«Әлбетте, Аллаһтың мені жарылқауын жақсы көремін» - деді. (И. Жинан, Кутубу Ситре, 5516.)

Сосын берген антының кәффәрәтін (айып пұл) өтеді, одан кейін көрсетіп жатқан жақсылығын жалғастыра берді, яғни ар-намысымен әйгілі болған қызы, Әлемдердің Мырзасы (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) тап-таза әйелі және мұсылмандардың анасы Хазіреті Айшаға (радиаллаһу анһә) күйе жағып, атына кір келтірген кісіге жәрдемін қайтадан бере бастады. Бұл да Хазіреті Әбу Бәкірдің (радиаллаһу анһу) көміл адам екенін, оның ұлылығын көрсететін бір мысал.

Көміл адам қажетті жағдайларда мүмкіндігінше көп жақсылық істейді, оны көргендер «ысырап етіп жатыр» деп ойлап қалады. Егер, қажетті жағдай болмаса, жәрдемді соншалықты аз істейді де, оны көргендер «сараң» деп ойлап қалады. Өйткені ол Аллаһ ризалығын ғана қалайды. Хақ Тағала бір аят кәрималарда былай бұйырады:

«Туыстарға, жоқ-жітіктерге, жолаушыларға (қайыр-сахауат етіп) міндетті түрде напақа беріңдер. (Бірақ) ысырап қылмандар». (Исра, 26)

«Ысырапқорлар шынында шайтанның туысы, ал шайтан Раббысына өте қарсы (Оның шапағатынан шеттеуші)». (Исра, 27)

«Қолыңды мойныңа байлап алма және бүкілдей ашып та жіберме (тым сараңдықта істеме, ысырапта қылма). Олай істесең өкініште, таршылықта қаласың (да ел сені сөгеді)». (Исра, 29) Осы аятты толығымен түсінген Омар бин Абдулазиз мұқтаж кедей жетімдерге өзінікін және жанұясының ризалығымен байлықтарының бәрін жұмсаған. Осылай халқына жол көрсеткен, бай мұсылмандар да одан үлгі алғандықтан өз дәуірінде халық арасында зекет берілетін адам қалмаған. Омар бин Абду-

лазиз сарайдың орнына бір кепеде отырып, ысырапқа жол бермеуге тырысқан әрі осы ісімен халқына жақсы үлгі көрсеткен.

Көміл адам нәпсісін әрдайым бақылап отырады. Сондықтан басқалардың қателіктері, дәрекіліктерімен айналыспайды. Адамдардың жасырын істерімен шұғылданбайды. Осы жөнінде білген нәрселерін паш етпейді. Көміл адам ұлы жаратушының «Сөттәрул уюб» (айып істерді жабушы) деген сипатынан несібе-сін алған. Көміл адамның өткінші дүние ләззаттарына көңіл аудармай қанағатшыл болып өмір сүруі басқалар тарапынан қаншалықты сыналса да, негізінде әркімнің қызғаныш көзімен қарайтын сондай жоғары дәрежеде айбындылықпен отырады. Дүниенің өзі оған бойұсыну бұйрығын алған.

Хадис шәрифте:

«...Кімде-кімнің қайғысы ақырет болса, Аллаһ оның байлығын жүрегіне қояды. Істерін шын-шытырық болудан қорғайды әрі дүние оған бойұсынады. Кімде-кімнің қайғысы дүние болса, Аллаһ пақырлықты оның көзалдына қояды да оны масқара етеді және дүние-мүліктен өз жазмышындағысын ғана алады» (Ахмед бин Ханбәл, Китабүз-Зүһд, 181)

Көміл адамның жақсы мінезі жақсы болғаны соншалықты, Аллаһтың ризалығынан тыс ешкімге ашу-ланбайды да, ешкімге ренжімейді де. Ол:

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ
الْغَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

«Тақуалар - кеңшілікте де, таршылықта да (мал-мүлкін) Аллаһ жолына жұмсап тұратындар, (кек алуға құдіреті жете тұрып) ашу-ызасын баса алатындар, (қастандық еткен, қаралаған) адамдарды кешіре бі-

летіндер. Аллаһ та (осындай бүкіл қал-жайларында, ғибадаттарында) **жақсылық иесі болғандарды ұнатып, сүйеді»** (Әли Имран, 134) аяттағы иләһи сырмен өмір сүреді.

Хазреті Жафәр Садық (рахматуллаһ аләйһи) өзінің үстіне байқамастан ыстық тамақ төккен, қызметкерін осы аяттың сырын түсінгені үшін кешірім жасап, оған бостандық берді. Хасан Басри Хазреті де өзіне ғайбат сөйлегендерді кешіріп, оларға сыйлықтар жібере отырып, солай тәрбие беретін.

Ислам ғұламаларының әдемі өмірінен өзіне сабақ алған Юнус:

*Ораза, намаз хажбенен,
Бітті деп ойлама әр ісің.
Кәміл адам болмасаң,
Ләзім екен парасат!
Жан-жағымды аңдып едім,
Бір дос жүзін көрсем деп.
Мен сыртта ізады едім,
Ол жан ішіндегі жан екен!*

Кәміл адам қандай жағдайда болмасын жақсылық пен құлшылықта болады. Алған демдері – тәспі, сөздерінен хикметтер (даналы сөздер) төгіледі. Оның жанары рухани нәр мен махаббат бұлағы. Оған қараған адам Жаратқан иесін есіне алады. Сұхбатына қатысқандар иләһи ләззаттың дәмін татып, шаттанып ғұмыр кешеді. Себебі кәміл адамның сұхбаты тыңдаушылардың көкірегіне пайғамбар нұрын ұялатып, әркімнің қабілетіне қарай рухани дәрежелерге жетелейді. Иләһи сырларға шөлдегендерге ақиқат шәрбөтінің дәмін таттырады.

Аллаһ Тағала иләһимінез-құлықпен тәрбиеленген кәміл адамды өте жақсы көреді, құлдарына да оларды жақсы көрсетеді. Ол да Аллаһ жолында жүргендерге махаббат және сый-сияпатпен тәрбие береді. Айналасындағыларды нәпсінің терең де қорқынышты қараңғылығынан

шығаруға нұрлы көкке көтеруге аянбай күш жұмсайды. Басқаларға жапа көрінетін бұл еңбек, оларға, керісінше, бейне ләззатты болып табылады. Сондай-ақ осы жолда ең ауыр жапа шеккен Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

«... *Мұң – көңілдің кілті! ...*» (Жәмул Фәуәйд, V, 331) деген.

Кәміл адам – иләһи сырлардың қазынасы. Иләһи сырларға таныс болғандар ғана оны шынайы түрде түсінеді. Себебі, ол төн мен жан жағынан басқа адамдардан айырмашылығы жоқ. Бірақ ішкі жан-дүние болмысы жағынан Раббысының таңдаулы құлдарынан. Ахсәни тақуим (әдемі кейіп) сыры шағылысқан. Ол нұр қазынасы. Маржандай тізілген ізгі құлдардың қатарында. Қызырға (аләһһиссәләм) нәсіп болған сырлы иләһи білім оған берілген.

Кәміл адамның көңілі топырақ астында шірімейді. Сондықтан олардың көңілдік шығармалары да мәңгі-бақи қала бермек. Мына жалған дүниеде көрсеткен қызметтерін Әруақ әлемінде де жалғастырушы Шах Нақшыбенд, Имам Ғазали Мәүләнә және Әдәбали (Аллаһ олардың мәртебесін көтерсін) Хазреттері сияқты талай кәміл адамдар арамызда ғұмыр кешуде және біз өлгеннен кейін де жасай береді. Иләһи сырға қауышу, көбінесе дүние-мүлік, байлықсыз және атақ-даңқсыз, рухани өмір сүрудің нәтижесінде болады.

Сол себептен Аллаһ (жәллә жәләлуһу) кәміл адамды қауіп-қатерден сақтай отырып, оған екі дүние бақытын бағыштаған. Аят кәримада:

أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

«Біліп қойыңдар, анығында Аллаһтың достарына қауіп-қатер жоқ, Олар қайғы-қасірет кешпейді де...» (Юнус, 62)

Адамзат жаратылыс тарихының адамгершілік қағидасының ірге тасында үнемі кәміл адамдардың бейнесі көрініп тұрады. Көркем мінез үстем болсын деп таққа отырғандарды бағыттаған әр қашан олар берген тәлім-тәрбие. Осыған орай, Осман мемлекетінің алғашқы үш ғасыры пір, ұстаз Әдәбали Хазреті және сол сияқты кәміл адамдардың рухани көсемдігіне толы екені көпке мәлім. Олар қай ғасырда болмасын ішінде өмір сүрген қоғамдарын рухани бір әлемнен басқарған.

Назар салып қарасақ, Ислам тарихы бойынша болған соғыстарда, ел үшін, отан үшін көрсетілген жан кешті түрдегі қайраткерліктердің барлығында кәміл адамдардың, яғни шынайы мұсылмандардың махаббаты, шаттанулары, көңіл толқулары ап-айқын түрде байқалады. Кезінде теңдессіз патша болған Яуз Султан Сәлим, дүние-байлыққа қол жеткізгенімен кәміл, шынайы мұсылмандардың қолдауын, олардан алған рухани нәрді мадақтау ретінде былай деген:

Әлемге патша болу – бекер талас екен,

Бір пірге пенде (шәкірт) болу – барлығынан артық екен.

Уа, Раббымыз! Патша Яуз Султан Сәминің көңіліндегі осы махаббат отынан біздерге де бір ұшқын нәсіп етпейсің! Рухани игіліктері арқасында жетілуімізге себепкер болған достарыңның аясында болудан біздерді мақрұм етпе!

Әмин!

ИСТИҚАМӘТ

Бір ғалым кісі отын арқалап, әрең келе жатқан бір ақсақалға жолығады да былай дейді:

– Ей, ақсақал! Саған ризық беріп тұрған Аллаһқа сенімің қалған жоқ па? Осыншама жасқа келіп неге қиналып жүрсің? Немесе қарайтын ешкімің жоқ па?

Өлгі ақсақал, қарсы алдында тұрған кісінің рухани кемшілігін толықтыру үшін аспанға қарап, екі қолын жайып тұрып:

– Ей, тәңірім! Мыналарды алтынға айналдыр!» - дегені сол-ақ екен, отындар алтынға айналып кетті.

Бұл кәрамәтті* көрген әулие сасқалақтап:

– Осындай мәртебеге ие бола тұра не үшін отын арқалап жүрсің? - деп сұрады. Ақсақал:

– Балам, бұл істі нәпсімнің мені құл ретінде білуін және құлдық шеңберінен шығып кетпесін деп істеп жүрмін. Себебі, Хақ Тағала құзырында амал қабыл болуы үшін құл талпынуы керек. Сол үшін әулиелер:

«Ең үлкен кәрамәт – Истиқамәт» деген.

* **Кәрамәт:** Ислам дініндегі термин мағынасы бойынша тек Аллаһқа дос болған мұмин құлдар жасай алатын төтенше оқиға. Ал кәпірлер жасайтын төтенше іс – истидраж. Пайғамбарлар істейтін оқиға – мұғжиза. Негізгі кәрамәт болған сөз Қазақ тілінде керемет.

Истиқамәт – белгілі бір мақсатқа жалықпай, еш күмәнсіз және үнемі талпыну, бір қадам болса да алға басу. Бірақ тасаввуфтағы (сопылық) термин мағынасы – жаратылыстағы күнәсіз, кіршіксіз тазалықты харам қылмай, қиындыққа ұшыратпай сақтай білу.

Кіршіксіз көңілді сақтай білудің нәтижесінде нәпсі әдепті, ал жан-дүние рухани байып Пайғамбар мінез-құлқына жақындайды. Сырлар ашыла бастайды. Аллаһқа (жәллә жәләлуһу) жету мақсаттардың ең негізгі халіне келеді. Мәсиуә (Аллаһқа баруға бөгет болатын барлық нәрсе) өз күшін жоғалтады. Мұсылман шын мәнінде Аллаһқа жетуді қамтамасыз ететін күйге жетеді. Осындай биік дәрежелерге жеткен Әлемдерге шапағат нұрын төге келген Хазіреті Пайғамбардың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) өзіне:

فَاسْتَقِمَّ كَمَا أُمِرْتَ

«Әй, Мухаммед! Хақ иенің өзіңе бұйырғанындай тұп-тура бол!...» деген аятпен ескерту жасалуы жоғарыда айтылған жәйіттің, яғни истиқамәтте болудың қаншалықты маңызды екендігін көрсетеді.

Осы аяттан тура болу өте қиын екендігін түсінген Хазреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) үлкен жауапкершіліктің иләһи салмақтылығы алдында қайғыға түсіп бір күні былай деді:

«Буд сүресі мені қартайтты» (Тирмизи, Тәфсиру-сура (56), 6)

Риуаяттарға қарағанда ізгі адамдардан бір кісі түсінде Пайғамбарымызды (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) көріп одан:

– Ей, Аллаһтың елшісі! Буд сүресіндегі сені қартайтқан не еді? – деп сұрады. Хазіреті Расул Әркәм (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ

«...бұйырғанындай түп-тура бол!» (Һуд, 112) деген аят деп жауап берді. (Ихия-у улумид-дин III, 145)

Абдуллаһ ибн Аббас (радиаллаһу анһу):

«Құран Кәрімде Расулуллаһқа (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) осы аяттағы ескертуден ауыр болған басқа бір аят келмеген» - дейді. (Әлмалылы Тәпсірі V, 18) Сондықтан осы аят кәріма келген күнге дейін Пайғамбарымыздың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) мүбарак сақалы мен шашында бір тал да ақ жоқ болатын. Осы аяттың келуімен қап-қара сақалы мен шашы ағара бастаған. Тәпсіршілер осы аят кәріма жайлы қорытынды ретінде былай дейді:

«Ей, Пайғамбар! Құран құлқы мен үкімдері бойынша амал етіп, іс-әрекетіңмен нақты бір истиқамәт үлгісі болуың шарт, сол-ақ, сен жайлы ешқандай күмәнға орын қалмасын! Сен мұширик пен мұнафықтардың жала сөздеріне құлақ аспа, оларды Аллаһқа тапсыр! Жалпы міндеттерің болсын өзіңнің міндеттерің болсын, бұйырылғаныңдай орында, тура жолдан айрылма! Саған аян болған аяттардағы үкімдерді орындау қаншалықты ауыр болғанына қарамастан сол бұйрықты тәблиғ ет, орында, жалықпа! Раббың саған жәрдем етеді».

Екінші жағын ойлап қарасақ, бұл аяттағы иләһи ескерту Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) арқылы бүкіл үмбетіне бағытталған. Негізінде Хазіреті Пайғамбарды (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) қартайтқан бұл бұйрықтың үмметіне бағытталуы себебі олар жайлы уайым жеуі еді. Өйткені Ол:

عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

«(Ей, Сүйіктім! Сен) тура жолдасың!» (Ясин, 4) деген иләһи баянмен күшейтілген, орны, мәртебесі анықталған.

Олай болса Хақ Тағалаға жету үшін истиқамәттен басқа жол болмағанындай, қайсыбір жағдайда да сол истиқамәтті сақтап қалудан ұлы бір мәртебе жоқ, әрі, оны лайық түрде орындау сияқты қиын бұйрықта жоқ. Міне, истиқамәт иесі болудың қиыншылығы себепті, біздер күніне қайта-қайта оқып жүрген «Фатиха» сүресінде бұл бұйрық, дұға, сондай-ақ итиқамәтте болудың қиыншылығын ескерту ретінде ұсынылған.

Тура жолды (истиқамәт) сұрау «إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ» түрінде «Фатиха» сүресінен орын алуы және оның бір мұсылманға күніне ең аз дегенде қырық рет дұға ретінде қайталап оқытылуы, тура жолды лайығымен сақтап жүрудің қиындығын көрсетеді.

Құран Кәрімдегі баяндарға қарағанда сиратул мустақим – Аллаһтың жолы, түп-тура жол, лайықты жол, Аллаһтың кітабы, иман мен иманға байланысты негіздер, Ислам діні мен шарифаты, Расулұллаһтың (саллаллаһу алейһи уә сәлләм) және сахабалардың жолы, әһлі сүннет уәл-жамағат жолы, ізгілер, салиқалылар және шейіттер жолы, екі дүниедегі бақыт жолы, жәннат жолы т.б. мағыналарға келеді. Демек, сиратул мустақим – Хақ Тағаланың өздеріне ерекше нығмет берген сүйікті хас құлдарының жолы. Бұл құлдардың басында әуелі Пайғамбарлар, Сыддықтар (шыншылдар) онан кейін шейіттер мен ізгі адамдар келеді. Истиқамәт иесі - Осы ұлы адамдардың ізін басқандар.

Сиратул мустақим – ешбір жерінде қисық-қыңыры болмаған түп-түзу, түп-тура жол деген сөз.

Сиратул мұстақим – Аллаһқа апаратын жол деген сөз. Аят көримада былай баяндалады:

صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ

أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ

«Сиратул мустақим - көкпен жердегінің барлығы өзіне тән болған Аллаһтың жолы. Біліп қойыңдар, барлық іс Аллаһтың алдына қайтады». (Шура, 53)

Сиратул мустақимде жүру – Аллаһқа шынайы берілген, хас құл болу деген сөз. Төмендегі аяттар да былай делінген:

فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

«...Оған (Аллаһқа лайықты түрде) құлшылық етіңдер, міне, сиратул мустақим (түп-туражол) осы!». (Әли Имран, 51)

وَمَنْ يَعْصِمْ بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

«Кім Аллаһқа (Оның Құранына) жабысса, анығында Ол сиратул мустақимге (түп-тура жолға) түсірілді». (Әли Имран, 101)

Сиратул мустақим «Әнғам» сүресінің 151-153 аяттарында былай баяндалады:

«Оларға былай айт: Келіндер, Раббыларыңның харам еткен нәрселерін сендерге оқып берейін: Оған ешнәрсені серік қып қоспаңдар, ата-анаға жақсылық қылыңдар, кедейліктен қорқып балаларыңды өлтірмеңдер; сендердің ризықтарыңды да олардыкін де біз береміз, көрнеу немесе көмескі жексұрындық іске жуымандар, Аллаһтың әміріне қайшы келіп, нахақ кісі өлтірмеңдер! Мүмкін, түсініп аларсыңдар деп, Аллаһ сендерге осыларды өсиет етеді».

«Жетімнің мал-мүлкін өзі ер жеткенше оның өз жақсылығына істеуден тыс, (әдетте) оған тиіспеңдер, та-

разы - өлшеуімтерді дұрыс ұстандар. Ешқандай адамды шамасынан артыққа зорламаймыз. Сөзде (төрелік айту немесе куәболуда) әділ болыңдар, әрқандай жақының (ту-ралы) болса да. Аллаһқа берген уәделеріңді орындандар! Міне, Аллаһ, әбден ойланып ғибрат аларсыңдар деп сендерге осыларды өсиет етеді».

«Менің сиратул мустақимім (түп-тура жолым міне) осы; осы жолымен жүріңдер, басқа теріс жолға түспеңдер, сонау жолдар сендерді Аллаһтың хақ жолынан алыста-тады!...»

Құлдың Аллаһқа деген ықыласы мен сүйіспеншілігі басқаларға деген ықылас пен сүйіспеншіліктен артық болмайынша, сиратул мустақимге лайығымен жете алмайды. Сол үшін Аллаһқа тән сипаттарды толық үйрену шарт. Демек, сиратул мустақим дегеніміз – Ол Мағрифатуллаһ (Аллаһты тану). Себебі, мағрифатуллаһқа жеркен кісі бүкіл өмірін осы сеніміне қарай тәртіпке салып, нәпсінің жамандығынан, шайтанның тұзақтарынан құтылады да тек қана Аллаһтың ризалығына ие болу мақсатымен өмір сүреді. Жүрегі иләһи сый көріністеріне бөленеді. Осы дәрежеге жеткен құл, бұдан кейін көз көретін құлақ еститін сыртқы құбылыстардан асып, рухани терезе ашып, ол жерден барлық жаратылыстың сырлы ұлы-даналық кітабын бақылап отырады.

Мағрифатуллаһ дәрежесіне жеткен Әбу Саид Әл-Харраз (құддисә сирруһ) түсінде шайтанды көріп оны асатаяғы мен ұрғысы келеді. Сол кезде шайтан:

«Ей, Әбу Саид! Мен ол асатаяқтан қорықпаймын. Себебі, асатаяқ сыртқы дүниенің заты. Менің қорқатыным: ізгі құлдардың жүрегін жарып шыққан Аллаһты тану Күнінің нұр шуағы, өйткені ол шуақтар көңілдегі, жүректегі Аллаһтан басқа нәрселерге деген махаббатты, ықыласты жағып, күлін көкке ұшырады».

Бірақ, шын көңілімен талпыныс көрсетпеген, истиқамәт иесі болмаған мүридтің (шәкірт) еңбегі босқа кетеді. Осы жолда істеген еңбегі, көрсеткен қайраты пайда бермейді. Себебі, хақ жолында истиқамәт иесі болу – ең үлкен кәрамәт болып табылады.

Енді бір пікір бойынша, сиратул мустақим – құлшылық ету барысында асыра сілтемей және шеттен тыс жалқаулық көрсетпей орта жолмен жүріп, Хақ Тағала жолынан тайып кетпей жүру. Бұйырылған нәрсені бұлжытпай мықты түрде орындау. Сондай-ақ сараңдық көрсету де, шашып-төгіп, ысырап ету де күнә. Төмендегі оқиға қандай ғибратқа толы:

Сахабалардың бір бөлігі барлық нәрседен қатынасты үзіп, өмір бойы, күні-түні ғибадат етуге, тіпті үйленбестен Аллаһқа құлшылық етіп ғұмыр кешуге үшін Хазіреті Пайғамбардан (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) рұқсат сұрап келеді. Аллаһтың елшісі (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) олай істеуге тыйым салып, орташа өмір сүруге өмір етті.

Басқаларға үлгі болсын деп Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) бүкіл өмірін адамға тән шама бойынша белгілі бір бағдарлама шеңберінде өмір сүрген. Бірақ оның Пайғамбарлық нұры арқасында, істеген амалдары ешкімге үлгі болмауы керек. Оның күндері Аллаһқа құлшылық, жанұя ақыларына назар аудару, нәпсінің ақысы болып табылатын демалыс және адамзат алдындағы иләһи міндеттерін орындай отырып қоғаммен бірге ғұмыр кешкен. Аллаһ Расулі (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) бұлардың бәрін ең әдемі бейнеде реттестіріп, үмметіне ұсынған.

Олай болса Хазіреті Пайғамбардың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) реттестіріп берген ұсынысына осалдық, немқұрайлық таныту немесе асыра сілтеу тіпті дұрыс емес, яғни нәпсілеріміздің қалауынша емес, Хазіре-

ті Пайғамбарымыздың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) өлшеп ұсынған өмір сүру дәстүріне сәйкес ғұмыр кешуіміз керек. Осы жәйтті Хазіреті Адулхалық Гуждувани жақсы түсіндіреді. Бір күні біреу одан:

– Нәпсінің қалағандарын орындайық па, қаламағандарын ба?» - деп сұрады.

Ол былай деп жауап берді:

– Бұл екеуінің арасын ажырату өте қиын. Бұл қалаулардың рахмани (Аллаһтан келген) әлде шайтани екенін білгісі келген адамдарды нәпсі жаңылдырады. Сондықтан тек Аллаһтың бұйырған нәрселері істелінеді, тыйым салынғандары жасалынбайды. Шын мәнінде құл болу – осы.

Аллаһ Тағала:

قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي
سُبْحَانَ اللَّهِ وَ مَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

(Әй, Сүйіктім Мұхаммед!) «**Менің жолым – міне осы, өзім мен маған ілескендерді айқын дәлелдер бойынша Аллаһқа шақырамын...**». (Юсуф, 108)

Адамзат материализмге, күш пен қуатқа мән беріп, соңынатүсіп, нәпсінің зұлымдығы астында қаранғылыққа жамылған дәуірлерде ерекше жаратылыспен жаралған ізгі құлдардың бір бөлігі, Аллаһ тарапынан пайғамбарлық міндетімен тағайындалған. Үмметтеріне үлгі болған бұл мүбарак елшілерге төмендегі үш міндет жүктелген:

1. Аллаһтың аяттарын оқып - жеткізу.
2. Кітапты және хикметті (даналық) үйрету.
3. Нәпсілерді ағартып тазалай отырып, үмметті тура жолға (истиқамәт) салу.

Адам (аләйһиссәләм) пайғамбардан басталған осы қасиетті һидаят ұстыны Хазіреті Пайғамбарымызбен кемелденген.

Көпірлерді әлсіретіп, мұсылмандарды таң қалдырған Құран Кәрім және Пайғамбардың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) жаратылысы мен ғұмырының сиратул-мустақим еліктенетін тек үлгі ретінде бүкіл адамзатқа ұсынылды.

Сиратул-мустақим, яғни тура жол - ізгі амалдар жинақысы болып табылады. Амалдар ізгі болуы үшін екі шарт бар:

1. **«Тағзим ли әмрилләһ»**, яғни Аллаһтың бұйрықтарын жан-тәнімен орындау.

2. **«Шәфкату ли Халқилләһ»**, яғни бүкіл мақұлыққа Аллаһ жаратты деп мейірімділік, рахымдылық және сүйіспеншілік көрсету.

Басқаша айтқанда истиқамәт – Аллаһ Елшісіне деген махаббаты ыстық күйінде сақтай отырып, оның үлгілі адамгершілік қасиеттеріне мінез-құлқынан үлгі алу, Құран және сүннет рухымен өмір сүру, нәпсінің қалауынан, дүние ләззаттарынан бас тартып, ғибадат етудің, құл болудың әрі мағрифәттің сырларын аңғарып өмір сүру.

Истиқамәтте, яғни дұрыс ақуал мен тура жолда болу үшін адамның ішкі-жан дүниесін үнемі бақылап отыруы ләзім. Ішкі-жан дүниені бақылап отыру деген ұғымды білдіретін мұрақабә нәтижесінде, істелген амалдардың, ғибадаттардың иләһи ризаға сай түрде іске асып, аспағанын біледі. Сондай-ақ Аллаһ Тағаланың ризалығына сәйкеспейтін іс Оның алдында түкке тұрмайды. Сондықтан ғибадаттардың сыртқы пішіні неғұрлым Аллаһтың бұйрығына сай болуы шарт болса, Оның ризалығын алуды көздеу де сол ғұрлым шарт. Әйтпесе, ынта-ықылассыз істелінген амал сырты бүтін, іші түтін болып қалады.

Хазіреті Омардың (радиаллаһу анһу) өзі ықылас пен тура жолды сақтаудың қиыншылығын басынан өткізетін. Мұсылмандардың халифасы болған кезінде бір құтпада:

– Ей, жамағат! Егер Аллаһтың тура жолынан тая ба-стасам не істейсіңіздер? - деп сұрады.

Көпшіліктің арасынан бәдәуи (көшпенді бір араб) тұрды да:

– Ей, Халифа! Ешқандай уайым жеме! Егер тура жол-дан қисая бастасаң, сені қылышымызбен туралап қоямыз - деді. Хазіреті Омар (радиаллаһу анһу) бұған қатты қуанды және шүкіршілік етіп былай деді:

«Ей, Тәңірім! Саған мақтаулар болсын! Қисайғанымда туралап қоятын бір жамағат бердің!»

Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) жүрегінде мұнафиқтық (екі жүзділік) белгісі бар адам-дарды сахабалары бірін-бірі қырып жібермесін деген оймен сахабалардан тек қана Хузайфаға (радиаллаһу анһу) айтқан. Осыны білген Хазіреті Омар (радиаллаһу анһу) өзінен өзі күмөнданып жүретін. Бір күні Хузайфаға (радиаллаһу анһу):

– Ей, Хузайфа! Құдай үшін айтшы! Менде мұнафиқтық (екі жүзділік) белгісі бар ма? - деп сұрады.

Хазіреті Хузайфа (радиаллаһу анһу):

– Ей, Халифа, тек саған ғана кепілдеме бере аламын, сенде мұнафиқтық белгісі жоқ! - деп жауап берді.

Хасан Басри (рахматуллаһи аләйһи) Хадис ғылымымен айналысып жүрген шәкіртіне:

– Ей, Тавус! Хадис үйрену саған төкаппарлық сезімін беріп жатқан болса, бұл ғылымды үйренуден бас тарт! - деген екен.

Имам Ғазали үш жүз шәкірт жетілдіріп жүрсе де:

– Мен осыншалықты шәкіртті тәрбиелеп жүргенімде Аллаһ менен разы ма екен әлде атақ-даңқтың тұтқыны

болып, жолдан құлауға жақын тұрмын ба? - деп уайымға түсті. Бұдан кейін Хазіреті Ғазали дүние, мал-мүлкін күн көріске жететіндей ғана дәрежеге түсірді. Біраз уақыт ұстаздық қызметін тоқтатып, елмен қатынасын үзіп, бір шетте Аллаһқа құлшылық етумен айналысты. Осылайша Пайғамбарымыздың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) рухани дүниесімен байланысып, құзырлы өмірге қол жеткізді. Сөйтіп, уайым-қайғыдан құтылған ол: «Аллаһқа мадақ, құзырлымын» - деді. Бұдан кейін басқа бір Ғазали пайда болды.

Явуз Сұлтан Сәлім Хан Мысыр өлкесін алып қайтып келе жатқанда, Стамбул халқының үлкен құрметпен өзін күтіп жатқаны туралы хабар алды. Бұдан кейін Стамбұлға жақындап қалғанына қарамастан, әскерін Чамлыжа аулының шетіне тоқтатып, дем алдырды. Бірден қалаға кірмеді. Нәпсісіне жеңілмеуі үшін сан түрлі ойға шомылды артынан балаларының тәрбиешісі Хасан Жанға:

– Ей, Хасан! Қараңғы түсіп барлығы үйлеріне қайтқаннан кейін, Стамбұлға кірейік. Құрметпен шапалақ қағып, жеңіспен құттықтап көрсететін қошеметтері нәпсілерімізге күш-қуат беріп, одан жеңіліп жер бауырлап қалмайық - деді.

Ақыры күн батып, қараңғы түсіп, әрқайсысы үйлеріне қайтқаннан кейін жасырын, ешқандай артық дауыс шығармастан қалаға кірді.

Көңіл – иләһи назар түсетін мекен. Ғибадаттардың абзал дәрежеге жетуі, көңілдің тазалығына, мөп-мөлдір болуына байланысты. Аятта былай делінген:

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ

«Сол күні (қияметте) мал-мүлік те (бүкіл дүние байлығы), ұрпақ та пайда бермейді! Тек Аллаһқа қалби

сәлиммен (жүрек тазалығымен, шынайы жүрекпен) келгендер ғана пайда көреді». (Шұғара, 88-89)

Хазіреті Мәуләнә қалби сәлим жайлы төмендегі мысалды келтірген: Юсуф (аләйһиссәләм) сапардан оралған досынан:

«Маған қандай сыйлық әкелдің?» - деп сұрайды.

Досы:

«Сенде не жоқ? Сенің жүзіңнен де әдемі, көрікті бір нәрсе болмағандықтан сендегі иләһи жамал көріністерін әрқашан айнада тамаша қыларсың деп саған айна алып келдім...» - деп жауап берді.

Хазіреті Хақ Тағалада ешқандай кемшілік жоқ, Ол кіршіксіз таза. Барлық әдеміліктердің негізгі жаратушысы әрі себебі. Оның ұлық құзырына кіршіксіз жүрек пен таза көңілді (қалби сәлим) қорғап, сақтап шығу керек. Сонда ғана Оның теңдессіз, шексіз жамалы мен құпия болған көріністері тамаша қылынады.

Хадис шәрифте былай делінген:

«Еш күмән жоқ, Аллаһ Тағала сіздердің денелеріңізге, бет-әлпеттеріңізге назар аудармайды, ол тек сіздердің жүректеріңізге ғана қарайды». (Муслим, Бирр 33, Ибн Мажә, Зүһд, 9)

Ей, Жарылқаушы тәңірім! Біздерді тура жолға өзің баста! Пайғамбарлардың, Сыддықтардың, Шейіттер мен және ізгі адамдардың жолымен жүруге нәсіп ет! Тура жолдан тайдырма! Адамдар мен ашуға ұшырағандардың, күнәһарлардың жолынан бізді сақта!

Әмин!

ШЫНШЫЛ ЖӘНЕ ІЗГІ АДАМДАРМЕН БІРГЕ БОЛУ

Әулиелерді сүймейтін бір қараңғы, ғапыл кісі бар еді. Бір күні Аллаһ досы сабақ беретін медресенің жанынан өтіп бара жатып, осы үйде не болып жатыр деп қызығып, үйдің ішіне үңіліп қарады. Іште сұхбат мәжілісі құрылған, иләһи нәр жаңбыры інжу-маржан секілді біртіндеп, сол жердегілерге таратылып жатыр еді. Мұндай кереметтен хабары жоқ ғапыл адам ернін шүйіріп өз жөнімен кете барды.

Сол күні түнде қорқынышты түс көрді. Махшар алаңында екен. Зәбанилар (тозақ періштелері) оны тозаққа тастауға алып бара жатқан көрінеді. Сол кезде күндіз үңіліп қараған үйдегі әулие алдарынан шығып періштелерге:

«Оны қоя беріңдер! Себебі ол бүгін күндіз сұхбатымызға үңіліп қатысты» - деді.

Зәбанилар:

«Жоқ! Бұл ғапыл біреу, ол тозақтық» - деп үн қатты.

Олар осылай сөйлесіп жатқанда әлгі кісі ұйқысынан шошып оянды. Тәңертең дереу әлгі әулие кісінің сұхбат керуеніне қарай жүгірді. Көкірегі оянған ол сол керуенге қосылды.

Әнәс (радиаллаһу анһу) жеткізген хадис шәрифке қарағанда, Аллаһ Тағаланың жер бетін шарлап жүретін

бір топ періштелері бар. Олар үнемі зікір және сұхбат мәжілістерін іздейді. Кездестіре кеткен жағдайда оларды қоршап отыра кетеді де, былай дейді:

– Ей, Тәңірім! Бұл құлдарың сенің кітабыңды оқып, Хазіреті Пайғамбарға (аләйһиссәләм) салауаттар айтып, сенен дүние, ақірет жақсылығын талап етіп жатыр.

Хақ Тағала:

– Сендер куә болыңдар! Оларды бағыштадым - дейді.

Періштелер:

– Ей, жаратушы иеміз! Олардың арасында жаңылысып келген пәленше-түгеншелер бар» - дегенде. Аллаһ:

«Менің ізгі, адал құлдарым өте керемет болғаны соншалық, олармен бірге болғандар да жаман жолда болмайды, тозақтық болмайды» - дейді. (Тәрғиб, II, 402)

Бұл хадисте берілген сүйінші ізгі адамдармен бірге болуды қызықтыру үшін айтылған. Себебі жүректі Аллаһтан басқа нәрселерден мәсиуадан ұдайы қайыр жұмыстарына бағыттау үшін, **рухани әлемінен нәр алып, білімінен сусынданатын шыншылдармен, көкірегі ояу, салиқалы мұсылмандармен бірге болу өте қажет.** Өйткені денедегі әрбір мүшеде ерік болғанымен жүректе ерік жоқ әрі оған әмір жүрмейді, ол айналасындағылардан еріксіз түрде әсерленеді, ішінде болған ахуалдың түсімен түрімен жамылады. Бұл белгілі әсерлердің тамыр жайып орналасуының алғашқы жағдайы. Кейіннен пайда болған жағымды не жағымсыз әсерлер алғашқыларға ұқсау арқылы немесе қарама-қайшылық себептермен жағымды да, жағымсыз да болуы мүмкін. Егер жүрек әуел бастан жағымды, жақсы әсерлерден нәр алмаса, өкінішке орай қауіп қатер төнетін жағдайда қалады. Адамның рухани шаттанып жоғарылауы, немесе төмендеуінде осы әсерлер, атап айтқанда сүйіспеншілік пен жек көрушілік, маңызды рөл атқарады. Иә, сүйіспеншілік пен жек көру мәселесін өз орнымен пайдалану өте маңызды нәрсе.

Шын мәнінде сүйіспеншілікті лайық болғанда жек көрушілік пен ашу ызаны тиісті орындарға көрсету адамды бақытты етеді. Керісінше істеу яғни, махаббаты лайық болмағанға, ашу ызаны тиісті болмаған орындарға көрсету адамды бақытсыздыққа ұшыратады.

Бұл ақиқат көз алдында ұсталғанда ғана рухани баю үшін Аллаһтың салиқалы құлдарымен бірге болып, олар әсерін тигізетін шеңбердің ішінде өмір сүрудің маңыздылығы ап-айқын көрінеді. Сонымен қатар, рухани нәр көрсетілген махаббатың дәрежесіне қарай пайда болады. Әйтпесе жай ғана бірге болу – азды-көпті пайда-сын тигізсе де қаланған нәтижеге жеткізбейді.

«Сахаба» мен «сұхбат» сөздерінің бір түбірден болуы да назар аударарлық жәйіт. «Асхабы Кирам» (Пайғамбарымыздың қадірменді достары, сахабасы) Аллаһ елшісіне (саллаллаһу алейһи уә сәлләм) деген махаббат, құрмет пен әдептілік сезімі рухани сұхбат пен тәрбиеден мұрат етілген нәтиженің ең нақты, ең көміл үлгісі болды. Сондай-ақ, олар жеткен рухани мәртебенің бейне шарты ретінде Расулұллаһтың сұхбатындағы ахуалдарын:

«Бейне төбемізде бір құс бар да, қимылдасақ ұшып кетеді деп, ойлайтынбыз» - деп тілге тиек етеді.

Қараңғы дәуірде тап-тақыр жер сияқты болған сахабалардың көңілдері, Аллаһ елшісінің (саллаллаһу алейһи уәсәлләм) сұхбат мәжілісіндегі рухани климаттың рахмет пен берекет жаңбырымен иленді. Осының арқасында кезінде топырақ басып қалған теңдессіз абзалдық пен руханият тұқымдары бас беріп бүршік атты. Жүректен жүрекке сүйіспеншілік ақтарылып, сахабалар жарқырап жол көрсетіп тұрған жұлдыздар дәрежесіне жетті. Қараңғы дәуірдің қыздарын, тірідей көметін мейірімсіз, рахымсыз, арсыз, кісі ақысын аяқ асты ететін адамдар еріген мұз секілді еріп, жоғалып кетті. Оның

орнына сыртқы пішіндері бірдей болғанымен өте нәзік, көңілдері мен көздері жасқа толы, мейірімді, қамқор өте сезімтал адамдар пайда болды.

Олар Аллаһ Елшісінің (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) мінез-құлқын барған жерлеріне өздерімен бірге апарды. Қияметке дейін жететін, аңызға айналған жақсылықтар істеп, ерекшеліктерін көрсетті. Олар жайлы ұлы Раббымыз:

«Мухажирлерден, ансарлардан алғаш иман келтіргендерге, лайықты түрде оларға ілескендерге Аллаһ разы болды, әрі олар да Аллаһқа разы болды. Аллаһ оларға іргесінен тамаша бұлақтар ағып жатқан жәннаттарды әзірледі, олар онда мәңгі қалады. Өне сол зор бақыт».
(Тәубе, 100)

Құлшылық күйінде, іштей жалбарына өткен барлық сұхбаттар – Аллаһелшісінің сұхбаттарынан біршағылысу. Себебі, Ол рухани нәр алынатын орталық болып табылады. Рухани шаттануларға толы сұхбаттардың бәрі де сол орталықтан келеді. Демек ізгі адамдардың сұхбаттарына қатысып, олармен бірге болу – үлкен ғанибет. Олардың бұл сұхбат мәжілістері сондай бір жәннат, ішінде төңірге ғашықтықпен жас төккен көздер, көңілдер бар.

Рухани нәр алған, көңілдерді қорғау үшін ізгі адамдармен бірге отыру неғұрлым маңызды болса, пасық, күнәкәр, қараңғы адамдардан сақтану да сол ғұрлым маңызды. Өйткені сасып жатқан өлекселердің үстінен жел өткенде, айналаға сол иіс жайылады және адамның өкпесін қысып, тыныстарын тарылтып, дем жеткізбей қояды. Хазіреті Юнус бұл шындықты төмендегідей суреттейді:

*Қарға мен бұлбұлды бір қапасқа қамаса,
Әрқайсысы өз сұхбатын жүргізеді таласа.*

*Қарға бұлбұлдан құтылғысы келеді,
Бұлбұлға да керегі сол еді.*

Шәйх Ұбайдұллаһ Ахрар достарына былай деп насихаттайды:

«Сопылық жолына ғашық болмағандармен сұхбаттасып отыру, жүрекке әлсіздік, үмітсіздік беріп, жаныңды сығып, көңіліңді суытады.

Бір күні Баязит Бистамидің жаны қысылып, өзіне-өзі келе алмай сұхбаттасып отырғандарға:

- Бір қарап шығыңдаршы! Арамызда бөтен біреулер бар ма екен?» - деді.

Іздестіріп қараса, бөтен ешкім жоқ. Баязит Бистами жаны жай таппай:

- Жақсылап іздеңдер, аса-таяқтар тұрған жерді де қараңдар. Егер бөтен нәрсе болмаса, ішкі жан-дүнием мұндай күйзеліске ұшырамаған болар еді - деді. Олар қайтадан іздестіріп қараса, асатаяқтардың арасында бөтен таяқ тұр екен. Ол таяқты сыртқа шығарғаны сол-ақ еді, шәйхтың жаны жай тапты.

Бір күні Хазреті Ұбайдұллаһ Ахрар жанына келген туысына:

- Сенен бөтен иіс шығып тұр. Сен бөтен біреудің киімін киіп алғансың-ау шамасы - дейді. Туысы қайран қалып:

- Иә, дәл солай - деді де, барып киімін ауыстырып келді.

Осыған ұқсас тағы бір оқиға Юсуфпен (аләйһиссәләм) мен әкесі Яқұб (аләйһиссәләм) арасында болды. Хазреті Яқұб өз қасиеттерін баласы Юсуфтың бойынан көргеннен кейін басқа балаларына қарағанда, оны ерекше жақсы көрді. Оның баласына деген махаббаты соншалықты, кейіннен Юсуфтың көйлегі Мысыр елінен жіберіліп әлі өзіне жетпей тұрғанда өзі Кенан деген жерде болса да көйлектің иісін ала бастады. Алайда Оны басқа ешкім сезбей тұрған еді. Рухани ахуалдың заттарға да әсерін тигізіп отырғанына қарағанда заттан да сезімтал болғанында

шүбә болмаған адам көңілін қаншалықты абай болып қорғау керек екендігі айқын болады.

Ұлы тұлғалар осы жайлы былай дейді:

«Халықтың амалдары мен мінез-құлқынан жансыз жаратылыстар да әсерленеді. Сондықтан, әр түрлі жаман істерге итермелейтін бір жерде істелінген құлшылықпен, ізгі амалдармен қайырымды, сауапты істерге мекен болған жерде құлшылық етудің қадір-қасиеті жағынан араларында айырмашылық өте көп. Иә, сол үшін Қағбатұллада оқылған бір намаздың, басқа жерлерде оқылған намаздан тым артық сауабы бар. Осыған орай тағы да мысал келтіретін болсақ:

Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) Арафат пен Муздалифа арасындағы «Мұхассыр» атты ойпаттан өте жылдам өтеді. Мұны көріп, таңырқап қалған сахабалар:

- Ей, Аллаһтың елшісі! Бұл жерде сізді жылдамдатқан не нәрсе? - деді. Жауап ретінде Пайғамбарымыз (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

- Хақ Тағала бұл жерде Әбрәһеннің әскерін қырған - деді.

Ауыртпалыққа толы Тәбук жорығынан оралып келе жатқан сахабалар шөлдерін басып, көлеңкеде дем алуға Сәмуд қауымының тау-тастарды ойып жасаған сарайларына кірді. Мұны көрген Расул Әкрәм (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

«Бұл жайда Сәмуд қауымы Аллаһтың (жәллә жәләлуһу) қаһарына ұшыраған. Соның ұшқыны тимеу үшін бұл жерден су алмаңыздар!» - деді.

Сахабалар:

- Ей, Аллаһтың Елшісі! Ыдыстарымызға су толтырып қойдық. Тіпті осы судан қамыр жасадық - деді.

Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

«Суларды төгіңдер, қамырды түйелерге жегізіңдер!»
- деп бұйырды. (Бухари, Әнбия, 17)

Осы және осы сияқты оқиғалар түрлі құбылыстардың жансыз нәрселерге де әсерін тигізіп, оларға жұғып қалатынын көрсетіп тұрған мысалдар.

Ізгі адамдар мен пірлер, жүректеріндегі махаббат, сүйіспеншілік пен Аллаһқа деген ғашықтық сезімдерін сұхбаттарына алып барады. Жүректеріндегі сырлы нұрлар сұхбатқа қатысқан жамағатқа шағылысады. Шағылысқан нұрдың әсерінен, жамағаттың көңілдері аз қабілеттеріне қарай шаттанып, мейірімділік пен ақиқат нұрымен нұрланады. Дәл раушан, қалампыр және райхан гүлдері-мен безенген бақша үстінен ескен таңертеңгі самал желінің барған жерлеріне көңілдерге көктем шаттығын сыйлаған хош иістер секілді. Көңілдегі қасиеттердің бүршік айтып, жоғары көтерілуі үшін ізгі және садықтардың (шыншыл) рухани күшінен қуаттануға тырысу қажет.

Осы орайда Аллаһ Тағала (жәллә жәләлуһу) аят кәрімада былай бұйырады:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ

«Әй Мүминдер! Аллаһтан қорқыңдар, шыншылдармен бірге болыңдар!». (Тәубе, 119)

Ахуалдың әсер етуі, жұғуы жоғарыда тілге тиек етілгендей махаббат пен бірге болудың дәрежесі бойынша іске асады. Кәміл бір мұсылман болу үшін садық және ізгі адамдармен бірге болу, оларды сүю және оларға жақын болуға тырысу, бұл иілудің қуаттанып, алға қойған мақсатқа жету үшін шарт.

Баязит Бистамиге келген бір дәруіш:

- Мені Аллаһқа жақындататын бір амал үйрет! - дегенде Баязит Бистами оған былай деп насихат еткен:

«Аллаһтыңәулиеқұлдарынсүй! Олардысенісүйетіндей етіп сүй! Олардың көңілінен орын алуға тырыс. Себебі Аллаһ ол пірлердің жүректеріне, көңілдеріне күніне 360 рет назар салады. Олардың біреуінің көңілінде сенің атыңды көріп қалса сені бағыштайды!». Міне, сондықтан шәкірттің піріне, ізгі адамға деген сүйіспеншілігін кіршіксіз таза және сол таза күйінде сақтап тұруы үшін **«Рабыта»*** сопылық тәрбиеде үнемі істелетін бір жаттығу ретінде дәстүр болған.

Ойлану қажет. Бәлкім, күнәһар болып жаман жолда жүрген адам, осы рухани байланыстың әсерімен қайтып құтылу мүмкін болмайтын рухани дағдарысқа ұшыраудан құтылуы мүмкін. Сонымен қатар, Рабытаның берекесімен жақсылық жолында талай рухани дәрежелерге жетуі де мүмкін.

«Рабыта» махаббаттың арқасында сезімтал болу жайында аса жоғары дәрежеде рухани байланыс пайда болдырғаны соншалық, байланыстағы адамдар арасында мінез-құлық жағынан **«бірдей болу»** бағытында алыс-беріс басталады.

Көңілдің жақын болуымен күшейтілген махаббат ақыры сондай күйге жетеді, ғашық кісі сүйген адамның болмысында бейне жоқ болып кетеді.

Хазіреті Мәүләнә (қуддисә сирруһ) тек ғашықтық арқылышындыққаайналатынбұл жағдайдытөмендегідей бейнелейді:

«Теңізге құйған бір өзен өзінің қасиетінен айрылып, құйған теңізінің бір бөлігіне айналады. Жеген нанымыз денемізге сіңіп, денеміздің бір бөлігі болып қалады. Сүйген кісінің болмысы да сүйіспеншілік пен махаббаттының күші мөлшерінше сүйгенінің болмысында жоғалады».

* Байлау, яғни мүридтің өз шейхін ойлай отырып дүниемен болған байланысты нәрселерді көңілінен шығарып тастауы. Шейхі арқылы Хазіреті Пайғамбарға және Аллаһқа көңілін байлауы

Хазіреті Мәуленә одан әрі, бұл бірдейлену және жоқ болудағы рухани жағдайды былай баяндайды:

«Ғашықтық келіп, қан сияқты тамырларымды жайлады. Мені менен алды. Тұла бойымды сүйгеніммен толтырды. Тұла бойымды достым (ғашығын) жайлады. Менен, маған қалған тек есім ғана. Қалғанының бәрі – Ол...»

Тасаввуфта «фәнәфиллаһ» пен «бәқабилләһ» деген жағдай осы. Тек Аллаһқа деген сүйіспеншілік бағытында осы дәрежеде ілгерілеу үшін жүректің оны көтере алатындай жағдайда болуы ләзім. Ал, бұл болса, жаттығу ретінде сүйіспеншілікті адамдарға арнау арқылы болады.

Хазіреті Әбу Бәкір (радиаллаһу анһу) Расулуллаһпен (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) әрбір кездесуінде және сұхбатында бір өзгеше рухани сезімге шомылып, рухани нәрге қарық болатын. Сүйіктісінің қасында болғанының өзінде махаббаты мен сағынышы басылмай керісінше арта түсетін. Сондай-ақ бір күні барлық дәулетін Аллаһ елшісінің (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) алдында шын көңілімен Аллаһ жолына жұмсағанда сүйіспеншілік пен құрметке толы Пайғамбар мадағына қол жеткізді.

Алайда Хазіреті Әбу Бәкір Аллаһ Расуліне деген ғашықтық сезімімен өз жан дүниесінен, нәпсісінен өтіп Расулуллаһтың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) нұрында, Оның жан дүниесінде жан тапқаны үшін, Хазіреті Пайғамбардың оған илтипатын білдіріуін өзіне сөз сөйленген тыңдаушы ретінде қабылдап өзінің «басқалары» сияқты көрілгенін ойлап мұңайды. Осы сезіммен рухының тереңдіктерінде айрылу отына ұқсас жан күйзелтуші қайғыға түсті. «Басқалары» ретінде көрілудің үрейімен:

«Уа Расулаллаһ! Малым, жаным, барлық нәрсем «Сіз» ден бөлек нәрсе ме екен?» деді.

Хазіреті Мәуләнәның жан тілінде:

«Алтын деген не, жан деген не? Инжу-маржанның қандай қадірі бар сүйгеніне жұмсалмаса, сүйгеніне бағытталмаса, пидә етілмесе?» – сөздерімен айтылған шындық, Хз. Әбу Бәкірдің жағдайын бейнелейтін сияқты.

Басқа бір күні көңілдер сұлтаны, әлемдердің мырзасы Хазіреті Пайғамбардың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) ауырып қалғанын естіген Хазіреті Әбу Бәкір де (радиаллаһу анһу) қайғысынан ауырып төсек тартып жатып қалған еді.

Бұл «бірдей болу» себебінен Аллаһ Расулы (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) де:

«Әбу Бәкір менен, мен оданмын. Әбу Бәкір дүниеде де ақыретте де бауырым», (Тирмизи, Мөнақиб, 20) дей отырып, рухани әлемдегі бірге болу мен жүректен жүрекке өтетін ахуал ағысын білдірген. Имам Бухари осы орайда былай деген:

«Әбу Бәкір Сыддық (радиаллаһу анһу) шомылатын, әжетхана орындарында да Аллаһ Елшісінің мүбарак бейнесінің көз алдынан кетпейтіндігін Хз. Пайғамбарға (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) айтты». Хазіреті Әбу Бәкірдің осы халін көріп, Хазіреті Пайғамбарымыз (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) өлім төсегінде жатқанда:

«Бүкіл есіктер жабылсын, тек Әбу Бәкірдің есігі ғана қалсын!» * (Жәм-ул Фәуә-ид V 8609) - деген илтипаты мен жүрекке болатын ахуал ағысын қандай тамаша бейнелеген.

Шәйх Сади Ширази ахуалдардағы жұғу мен өту ерекшелігін былай баяндайды:

* Ол кезде мешіт үйлерден бөлек емес, үйден тікелей мешітке кіретін есіктер бар еді.

«Асхабы Кәһфтің иті ізгі адамдармен бірге болғаны үшін үлкен бақытқа кенелді. Иә, Құран Кәрім мен тарихта аты қалды. Ал, Лұт Пайғамбардың әйелі болса, күнәһарлармен бірге болғандықтан күпірлікке душар болды». Тағы Шәйх Сади «Салих және садықтармен жақындасу нәтижесінде пайда болған «бірдей болуды» «Гүлістан» атты еңбегінде мысал ретінде бір хикая береді:

«Бір кісі моншаға барады. Ол жерде оған бір досы жуынуы үшін әдемі иісті бір балшық береді. Балшықтан жанға жайлы әдемі иіс шыға бастайды. Ол кісі балшыққа қарап тұрып:

- Сенің әдемі иісіңнен есім танды. Қане, айтшы, сен өтірсің бе, әлде хош иісті сусың ба?

Балшық:

- Мен әтір де, хош иісті су да емеспін. Кәдімгі топырақпын. Бірақ, бір раушан көшетінің түбінде жатқан және раушандардың шықтарымен күнде суланатын едім. Мына сезген көңілге шаттық сыйлайтын хош иістер сол гүлдерге төн, - деп жауап қайтарады.

Осы мысалдан алынатын ғибрат шын көңілмен, ықыласпен мойынсұну және кішіпейілділікпен ішкі жан-дүниелерін Аллаһтың әулиелеріне бергендер, талап еткен кереметтер шағылысатын бір мекен болады. Дәл көктегі айдың өзіне төн нұры, жарығы болмаса да, Күнге қарап алған нұр шуақтарын шағыстыру арқылы, күннің қасиетінен алған пайы сияқты, олар да адамзаттың зұлымдықпен қарайған түндеріне бейне жарқырап тұратын шам болады.

Сондықтан Юнус Әмре былай дейді:

*Көктен тұскен төрт кітапты
Күніне мың рет оқыр болсаң,
Әулиелерге қарсы болсаң,
Аллаһтың дидары ұзақ саған!*

*Міскен Юнус әулиелерге,
Тәкәппар болма, топырақ бол!
Топырақтан жан кірген баршасына!
Гүлістандұр топырақ маған!...*

*Сен осы жаһан мүлкіне
Келдім, келмедім деме.
Ұста әулиенің етегінен,
Сақтан, қолыңнаң қашырып алма!*

*Әулиелер – мұқит!
Асыққа толы жағасы...*

«Уа, Раббым! Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) мен сахабалары арасында болған сұхбаттардағы әдеміліктерді біздің жүрегімізге де нәсіп ет! Махшар күні біздерді ізгі адамдармен бірге тірілт!

Әмин!

ЖАН МЕН ТӘН *(Патша мен күң)*

Ең әдемі кейіпте жаратылған адам, басқа жаратылыстан өзгеше екі рухтан тұрады. Біреуі-бүкіл жаратылыстарда бар жан-тәнімен бірге бітеді. Ал, екіншісі:

«Оған рухымнан үрлеп жан салған сәтте...» (Хижр, 29) аят кәрімада баян етілгендей Хақ Тағала тарапынан жіберілген ерекше рух, тәнге ана құрсағындағы жетілу барысындағы белгілі кезеңде кіргізіледі. Бұл рухтың басқа бір аты «Рух Сұлтан». Ал, тәннің негізі – топырақ.

Әр нәрсенің негізіне қайта оралуы табиғи құбылыс болғандықтан, тән топырақтан пайда болған нығметтерге иіліп тұрады. Бұл иілу ақыры оның топыраққа кіруімен жай табады. Рух болса, иләһи үрлеу арқылы тәнге кіргендіктен, оның иілуі де ұлы нәрселерге қарай бағытталған. Өмір болса, әрбір пендедегі рух пен тән арасындағы мәңгі соғыс алаңы болып табылады. Рухтың негізінен пайда болған бейімделулермен тәннің кезінен пайда болған бейімделулер арасындағы күрестің нәтижесі, адамның әсфәли сәфилин (төмендердің ең төмені) мен ахсәни тақуим (жоғарылардың ең жоғарысы) арасындағы тұрақтылық нүктесін қамтамасыз етеді.

Төмендегі әңгімеде Хазіреті Мәуләнә адам тәніндегі рух пен нәпсі ретінде бұл екі қарама-қайшы күштің бір

бірлерін билеу соғысын және бір-бірлерін билеп-төстеу үшін жұмсаған күштерін мына мен бейнелейді.

Үлкен салтанат құрған бір патша бар еді. Бір күні сарайдағы жақындарымен бірге аң аулауға шықты. Жолда бір әдемі күңге жолықты. Күң сондай сұлу еді, патшаның жүрегін жаралап лезде өзіне баурап алады. Аң аулауға шығып, өзі ауланып қалған патша ішіне түскен махаббат отына шыдай алмай көп дүние-мүлік беріп, сол күнді сатып алды. Өйткені қапастағы құс қалайша шырылдап тұрса, патшаның жаны да тән қапасында солай шырылдай бастаған болатын.

Күнді сатып алып, ниетіне жеткен патша өзінше бақытты адам болдым деп ойлады. Бірақ, оның бұл қуанышы ұзаққа созылмады. Күң қатты ауруға душар болды. Күн өткен сайын еріген май шам сияқты, ери бастады. Күздегі сары жапыраққа ұқсап, сарғая бастады. Уақыт жетіп, төсектен тұра алмай қалды. Шарасы қалмаған, уайым жеген патша талай атақты шебер тәуіптердің бәрін жинап алып оларға:

– Менің де, күнімнің де өмірі сіздің қолыңызда, - дей отырып, бұл дерттің шипасын табуларын талап етті. Өз Дәрежесіне, мақамына көңіл бөлмей әлсіздік халінде қатты жалынды.

Тәуіптер дандайсып:

– Сұлтаным! Әрқайсысымыз тәуіпшілікте өз заманымыздың Исасымыз! Біз емдей алмайтын дерт жоқ екендігін білгеніңіз жөн болар! - деді.

«Иншалла» (Құдай қаласа) деген жоқ. Сондықтан бұл менменшіліктері өздерін ұятқа қалдырды. Жасап берген дәрілерінің пайдасы тимеді. Пайдасы былай тұрсын, күңнің кеселін одан сайын күшейтіп жіберді. Байғұс күң күн өткен сайын әбден азып-тозып кетті. Мұны көрген патша уайымға батты. Шөл сияқты бауыр еті елжіреп, құрап, алқымынан алды. Тәуіптердің әлсіз екенін кеш

те болса сезіп, білген патша ақыл-есін жинап, мешітке қарай жүгірді. Михрабта (имамның намаз оқитын орны) сәждеге бас ұрып, көз жасын төгіп, Раббысына мінажат етіп:

«Раббым! Сен көңілдердегі барлық арман-тілекті анығымен білесің! Фәни бір күнге тұтқындалдым. Ей, дерттерге шын мәнінде дауа беруші ием! Мені есігіңнен қуалама!» - деп жалбарына берді, жалбарына берді, жалбарына берді...

Патшаның теңіздің толқыны сияқты бұл дұғасымен Аллаһ Тағаланың мейірімділік, рахымдылық дариясы таси бастады. Себебі, шын көңілден төгілген көз жасы әр уақыт иләһи рахымдылықты тасытатын әсерлі нәрсе еді. Соншалықты бейшара патшаның дұғасының қабыл болуына әсерін тигізді, Хақ Тағала оған ізгі, жас тақуа құлдарының біреуін ем жасауға жіберетіндігін аян арқылы білдірді.

Патшаның қуанышы қойнына сыймай, көтеріңкі көңілмен сарайға қарай жүгіріп барса, Аллаһ Тағала жіберген хакімнің келгенін көріп, қуанғаны соншалықты, оның нұрынан көздері шағылысып қалды. Өйткені оның нұрының алдында Күннің жарығының өзі бір түтін сияқты болып қалған еді.

Патша қатты таң қалды, тіпті есінен айырылып қалды. Жан-дүниесі өзгеріске ұшырағанын сезді де, еріксіз қадірлі қонағына:

«Шын мәнінде сүйгенім ол күң емес, сенсің. Бірақ дүниеде істен іс шығады. Аллаһтың хикметімен себептерден себеп туады» - деді.

Ол нұрлы жүзді қадірменді қонағын махаббатпен құшақтап, жан-дүниесінен орын берді. Бір жағынан қонақтың қолын, маңдайын сүйе отырып: *«Ғажап! Халықтың көздерінде перде бар ма? Бұл ақиқатты көрмей тұр! Осындай айдың нұрын қалайша көрмей*

тұр?» - деп, ойлап жатты. Түсіндіруге сөз жетпейтін қуанышқа бөлене отырып: «Кездескен бәлеге сабыр, күш-қайрат көрсету арқылы қандай ұлы рухани қазына таптым!» - деді. Кейін оған қасіретін айта берді.

«Ей, Раббымның маған жіберген сыйы! *«Сабыр – қуаныштың кілті»* (Дейлеми, Мүснәд 3844), - хадисінің тірі үлгісі, хош келдің! Сен болмасаң, басымызға неше түрлі апаттар, бәлелер келетіндігін түсіндім. Мына кең аспан әлемі тарылып, бізді сыға бастайды. Міне, осы душар болған дертім деп, рухани тәуіпті күннің жанына ертіп барды.

Бұл тәуіп руханият сұлтаны еді. Өте терең ойлайтын парасат иесі еді. Хақ нұрымен ауруға қараған бойда-ақ, оның дертін тапты:

Күннің көңілі жаралы болатын. Оның басқа жері ауырмайтын. Тек көңілі жараланып, уайым-қайғы басқан екен.

Жағдайды патшаға қысқаша түсіндіргеннен кейін, рухани тәуіп күнді сөйлету үшін, ол жердегілердің бәрін сыртқа шығарып жіберді. Кейін оның тамырын ұстай отырып, әр түрлі сұрақтар қоя бастады. Туған жерін, басына келген бәлелерді, шеккен қайғы-қасіреттерін т.б. нәрселердің бәрін сұрай бастады. Өйткені, тек осылай ғана күннің ешкімге ашпаған өзіне тән сырларының шешімін аша алатын еді. Сондай-ақ, **«Самарқанд»** аты өткенде күннің тамыр соғуы күшейе түсті. Жүзі бір қызарып, бір бозарды. Ал, **«Зергер»** сөзі айтылғанда есінен танып қала жаздай, сырын білдіріп қойды.

Қалаған мәліметін алған рухани тәуіп патшадан сол зергерді алып келіп, күнді оған қосуын талап етті. Шарасы қалмаған патша талапты орындады. Сүйгеніне қауышқан күн күн өткен сайын бері қарап көктемдегі енді ашылған гүл сияқты жайнап, баяғы сұлу қалпына келді.

Негізгі мақсаты патшаның дертіне дауа табу болған рухани тәуіп рухани міндетінің екінші бөліміне өтті.

Зергерге өте әсерлі бір сусын дайындады. Зергер сусынды ішті де, қыздың көз алдында ақырындап ери бастады. Азып-тозып, көріксіз болып қалды. Күн өткен сайын таусыла бастаған зергер, соңында күннің көзіне ілінбей қалды да, араға біраз уақыт салып бұл дүниемен хош айтысып, жерге көмілді. Осылайша бейшара күн де душар болған бұл жалған бөлелерінен құтылып, тап-таза болды.

Мәснәуиде айтылған бұл хикая негізінде екі бөлек адамдар арасында өткен махаббат емес. Хазіреті Мәүләнә хикаяға кірместен бұрын баяндағаны секілді, **бұл жағдай, негізінде, біздің жағдайымыз туралы хикая.** Яғни, бұл хикая, рухтың Аллаһ тарапынан тән атты қапасқа үрілгеннен кейін адам үшін басталған сынақтарға толы сан түрлі сырлы көріністерді қамтиды. Басқаша айтқанда, жан-дүниеміздегі Мұса (аләйһиссәләм) мен Перғауын оқиғасы.

Жанның рухани әлемнен бөлініп, бұл ғаламға жіберілуі, тән киіміне кигізіліп, нәпсіні түзелту арқылы қайтадан Аллаһқа жақындау әлеміне (Вахдәт әлемі) қайтарылуы, бұл хикаядағы оқиғалармен көркем түрде түсіндірілген. Қорыта келе, хикаяда айтылған **патша** Аллаһ тарапынан адамға үрілген «**Сұлтани Рухты**» бейнелейді.

Күң – нәпсі бейнесі. Ал **зергер** болса, нәпсінің өмір бойы соңынан қуып жүрген **өткелші рахат сезімдер, дүнияуи қалаулар, ескірген алдамшы тартымды нәрселер.**

Тәуіп болса, иләһи тәуіп, яғни мүршиді кәміл (кәміл пір).

Осыған қарағанда, адамның хикаясы төмендегідей:

Вуслат (Аллаһпен бірге болу, қауышу) сарайынан айырылып қалған патша, яғни сұлтани рух, мағрифәт (Аллаһты тану) аңына шыққан кезде алдынан шыға келген күнді, яғни нәпсіні көргенде өзінің дәрежесін,

абыройын ұмытып, оның тұзағына түседі. Сол сәтте жаратылуындағы негізгі мақсаты болған құлдық пен мағрифәтті ұмытады. Тіпті, өзі ауланып, нәпсінің тұтқыны болып қалады. Оның қалағандарын орындап, нәпсіні риза қылу үшін қолынан келгенінің бәрін істейді.

Бірақ, нәпсінің табиғатындағы нәрсе көзі үнемі «Әсфәлә-сәфилинде» (төмендердің төменінде). Бақытты сол жерде табамын деп ойлайды. Оның зергерге ғашық болуы, дүнияуи қалаулары, алтын мен күмісті қатты жақсы көруі, оларға құл, күң болғысы келгендігін түсіндіреді. Нәпсі бұл жағынан рухқа көзін салып, назар да аудармайды. Рух оның соңынан не ғұрлым жүгірсе, нәпсі одан сол ғұрлым ұзақтайды.

Бұған қобалжыған рух, оны көптеген тәуіптерге көрсетеді. Бәрі де ештеңе істей алмай, әлсіз болып қалады, себебі, олар руханият әлемінен бейхабар әрі тереңде жатқан дерттерге қарсы шарасыз. Демек, Аллаһ жолына сілтеуші рухани тәуіп керек. Сондай-ақ рух шын мәніндегі кәміл-пірді тапқанда ғана Оның бейнесінде Аллаһтың нұрын тамашалап «Менің шын сүйгенім – сенсің!» - дейді, әрі бұдан бұрын ғашық болған нәпсіден құтылу үшін, тәуіптің айтқандарын түгелдей орындайды. Өстіп, дүние нығметтері көзіне ілінбей қалады да, көңілге шаттық сыйлайтын Аллаһ сүйіспеншілігіне қарай бет бұрады. Хикаямыздағы зергердің рухани тәуіп, яғни, кәміл-пір тарапынан жаман күйге түсірілуі осы сырға байланысты. Кәміл-пір мүридін (сопылық жолындағы шәкірт) тәрбиелеу барысында жүрегіндегі дүнияуи қалауларын тазалау үшін, сол жүректе орналасқан пәни сүйіспеншілікті Аллаһтың - «әр-рақиб» мүбарак есімінің өзіндегі көрінісі бойынша назар салып, көзге іліндірмей қояды. Сондықтан рухани тәуіптің зергерге берген шәрбәт сусыны, оның алғашқы қарағанда көздеріне көрінбей

жасырынып қалған шын бейнесін көрсету үшін еді, бұл өрекетімен рухани тәуіп төмендегілерді айтқысы келеді:

«Ей, көктем әдемілігіне таңдай қағып қайран қалған адам! Енді сен күздегі сарғайып кеткен түрі мен сұлулығына бір қара!»

«Таң шапағында әдемі құнның шығуын көргенде, оның өлімі болып есептелетін батуын есіңе ал!»

«Әрбір пәни нәрсе бұл жағдайды басынан өткізеді. Әрбір нәрсенің кемелі мен жамалы жоқ болып кетеді».

«Айна секілді нәркес көзді соңында ірің басып, кірпіксіз қалып суланып, жас ағып тұрғанын көресің!»

«Ей, майлы, тәтті тамақтар мен керемет азық-түліктерді көріп, тәбеті шапқан кісі! Тұр, әжетханаға барып, олардың түскен күйіне көзіңді ашып қара!»

«Өмір бойы соңынан ұнатып, жүгіріп жүрген жалған дүниелердің әдемі түрлеріне қара! Соңында олардың қалай көзге ілінбей әлсіреп, қартайып, қандай күйге түскендерін жақсылап қарап ал! Ғибрат ал!...»

«Бұл пәни әлем саған тұзақ құрып, оларқылы қаншама шикі өкпелерді алдап, абыржытуда».

«Аяқ-қолыңды, есіңді жинап сен оған тұзақ құрып қой, бұл қиыншылықтың қармағынан құтылуға тырыс!»

«Айнадағы соңғы нақышқа қара! Сұлудың қартайғандағы әжімі мен ғимараттың уақыты келіп, құлайтын жағдайға келетіндігін ойлап, айнадағы жалғанға алданба!»

Рухани тәуіптің бұл насихаттарына құлақ асқан нәпсі, соңында барлық қалаулардың пәни әрі келіп-кетуші бос армандар екендігін көрсететін зергердің өлуі, яғни көңілдің арылуы нәтижесінде дүнияуи барлық әуестерден бөлініп, тазаланады да, рухқа бір лайық сүйікті болады. Әулиелер берген удың өзі жанға жай, дертке шипа, рухтарға азық болып табылатынын түсінеді, яғни, олар

ұсынған эликсирлер көңіл мен нәпсіні басып алған, кей-кейде шабыуыл жасайтын қаншама улы жыландар мен шаяндарды ойсырата әлсіретеді. Сөйтіп құл, Хақтың көңіл сарайында өз орнын табады.

Басқа жағынан хикаяда өткен күң мен зергер арасындағы ғашықтық пен байланыс адам баласының астарлы махаббатын түсіндіреді. Бұл астарлы махаббатта, хикаяда айтылған сияқты, күндердің күнінде жоқ болып кетеді.

Хазіреті Мәуләнә былай дейді:

«Пәнилердің махаббаты мәңгі емес. Өлілер қайтып оралмайды. Мәңгі ғұмыр кешетіндердің махаббаты болса, үнемі ашылмаған гүлден де жас, одан да әдемі. Сен мұны біліп ал! Пәни ғашықтарға алданып, мас болып қалма! Сен барлық Пайғамбарлармен, әулиелерді бақыт пен құдіретке жеткізген шынайы ғашықтықты таңда! Себебі, мәңгі болған махаббат сені шынайы сүйіктіге (Аллаһқа) ғашық қылады. Шынайы ғашықтықтың орнын жаулап алған жалған махаббат жүректің Аллаһ махаббатына қарай өрлеуіне пайдасы болмаса, қабылданбайды. Өйткені жүрегі Ләйләге беріліп кеткен, Аллаһқа жете алмайды, жаны жай таппайды».

Рухани тәуіп болған кәміл пірдің ауруды емдеу үшін рух-патшаға бөлмені босаттыруының себебі:

Рухани алыс-беріс үшін кәміл пірмен кездескенде онымен жеке қалу несібесін жекелендіруі үшін шарт. Керісінше жағдайда кәміл пірдің тәрбие ретіндегі сөз, іс-әрекеттері құзырда болғандардың ортақ несібелерінің біріккен кезінде ғана пайда болады. Жеке әңгімелесу болса, бір тәуіптің тексерген ауруына ғана жарайтын бір рецепт беруіне ұқсайды. Қолмен бөлінген алма, айва бөліктерін қайтып орнына қою барысында шұңқыры мен төбелерінің бір-біріне сәйкес келуі қажеттілігі бар. Әйтпесе толық қосылу іске аспайды. Сондықтан мүршид

кәміл (пір) дәрісті мүридтің өзіне жеке болғанда ғана береді. Бұл жағдай Тасаввуф атау сөзі бойынша - халвәт деп аталады.

Хикаямыздағыкәмілпірдеемделушімен жалғызқалуы осы талап-сұраныс денгейі бойынша жеке қалған. Екінші жағынан, Хақ жолына түсуге ниет еткен бір мүрид осы жолды лайығымен пайдалану үшін піріне жүрегін рухани аурулардан тазалап, оның беретін тәрбиесін жан-тәнімен қабылдауы керек. Ал, пір болса, бұл махаббат пен хақиқат талапкеріне рухани ұстаздықтан басқа мақсаты болмауы және мүридті дұрыс жолға қауіп-қатерсіз сілтеу жауапкершілігі мен рухани ауыртпалық сезімімен тола болуы тиіс. Демек, бір мүридпен оған жол сілтеуші болған иләһи көсем арасында ешқандай бөтен сана-сезім болмауға тиіс. Яғни мүрид, мүршидінде (пірінде) фәһи болып өз болмысына тән әр нәрседен сыдырылуы қажет. Әйтпесе ішінде неше түрлі күмәнді пікірлер мен қарама-қайшы дауыл тұрып, тұрған бір мүридтің көңіліндегі жасырын тікенді шығарып тастау мүмкін емес. Себебі, дәрігерлердің өздері операция жасау үшін алдымен келген аурудың өз-өзінен сыдырылып, яғни бой ұсынуын күтеді, содан кейін наркоз салып, ланцетпен (операция пышағы) жарып, оны емдейді.

Қадірменді сахабалар барлық дүнияуи қалаулардан бас тартқаннан кейін Расулұллаһқа (саллаллаһу әләйһи уә сәлләм) беріліп бой ұсынған және оның ең кішкентай тілегіне де шын көңілден:

«Әке-шешем мен жаным сенің жолыңда құрбан болсын, уә, Расулаллаһ!» - деген.

Бұл қайсарлық, аянбастық пен бой ұсынулықтың себебі болған Пайғамбар махаббатының ең күшті көрінісі Хазіреті Әбу Бәкірде (радиаллаһу анһу) орын алған. Хазіреті Сыддықтың Аллаһтың елшісіне соншалықты ғашықтығы мен махаббаты толы болатын, тіпті қасында тұрғанның

өзінде сол мүбарак сүйіктісінің сағынышы ішінде жанып, қуырылып қалатын.

Адамның рухы, іс-әрекеттері жағынан қаншалықты тәнге жақын болса да, жаратылыс жағынан одан бөлек болмыс. Бір бейне өмір-бақи өзгермейді. Тән болса, жаралғаннан бастап, топыраққа айналғанға дейін саны жоқ бейнеден бейнеге кіріп, өзгеріп тұрады. Мұның себебі, рухтың жоғарғы жақтан келуі, тән болса - пәни бір әлемнен пайда болғандығынан. Ақын бұл жайлы:

«Өнер болса тән өлер, жан өлімшіл емес...»

Дүниеге келудегі негізгі мақсат – соңы жоқ дәулет пен мәңгі бақытқа ие болу. Сондықтан көкірек көзі ояулар тәннің пәнилігіне алданбайды, мәңгі нәрселерді қолға түсіруге тырысады. Себебі, тәнге тән болған әр нәрсе нәтижеде топыраққа берілетін құрбандық. Егер біреу, Аллаһтың берген тамаша сипаттарын бір шетке жинастырып, рухын нәпсіге құрбан етсе, оның қиыншылықтан, өкініштен басқа табысы жоқ. Бірақ рухын қуаттандырып нәпсісін жеңсе, көміл адам ретінде асыл отанына жетуден басқа мақсатқа мойын бұрмайды. Бұл жолда өлімнің өзі, сүйгеніне қауышу әрі өзі үшін сый болады. Сол үшін бір әулие:

«Сүйіктінің әлемінде ғұл бақшасы тұрғанда, тән әлемінің билігі кімге керек» деген екен.

Пенделік рух хайуандық рухқа бой ұсынбай байланысын тоқтатып, оны өзіне бағындырса, жүрек шаңдары сүртілген бір айна сияқты негізіне қауышып көрініс беретін халіне келеді. Соңында ол жүрек айнасына қаншама иләһи сырлар паш етіледі. Міне, осындай жүректер иләһи көріністерге ашық. Осындай жүрек иелеріне көптеген сырлар, ғибраттар аян болады. Сүнухаты қалбие (шабыт) деп аталатын және Хақ пен ақиқат турасында әсте алдатпайтын бұлақ болатын шынайы аян тек қана осындай жүректерде пайда болады. Қысқасы, түсінік - таным-

дар әлеміндегі құдірет ағыстарын тамашалап, Аллаһтың алдында сөздеге бас ұрады да, әлсіздік пен ештік (құл өзінің еш құны жоқ екендігін түсінеді) теңізінде бақытты болады. Аллаһ елшісінің (саллаллаһу алейһи уә сәлләм):

لَا أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ

«Тәңірім! Сені лайығымен танудан және саған шын мәнінде мадақ айтудан әлсізбін. Сен өзінді қалай сипаттасаң сондайсың!» (Ихяу Улумиддин, II, 179) деп бұйырған сөзінен несібесін алады.

Нәпсінің қолынан құтылу, бақыт құсының қапастан құтылуына ұқсайды, енді оған аспандағы ұлылықтың есіктері ашылды.

وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ

«Өздерінді өз қолдарыңмен ойраншылыққа, қауіп-қатерге салмандар!» (Бақара, 195) аятын тәпсіршілер ишара ретінде, адамның болмысында патша дәрежесінде болған рухты, арзымайтын нәрселердің соңында жүрген нәпсіге тұтқындап беріп қалжыратпау керек деп түсіндіреді. Сондықтан қандай жағдайда болмасын рухани бір тәуіпке мұқтаждық айдан анық. Себебі, жан-дүние төнге қарағанда көбірек қорқынышты ауруларға шалдығады.

Нәпсі бір ағашқа ұқсайды. Шикі, піспеген жеміс қаншалықты ағашқа қатты жабысып тұрса, шикі рухтар да соншалықты нәпсіге тұтқындалып тұрады. Бірақ, піскен жемістер қалайша ағаштарынан түсіп кетіп жатса, піскен, жетілген және кемелденген рух иелері де солай нәпсіден сырылып кетеді де, Хаққа апаратын әлемнің шын мәніндегі жолаушысы болады. Қолындағы мүмкіншіліктерді барынша қайырға жұмсайды. Міне, осындай адамдар – «өлместен бұрын өлу» сырын түсінген адамдар.

Өте терең, өте нәзік ойлайтындардың рухтары пәни мекеннің ауыртпалықтарынан, пәни уақыттың зұлымдығынан хабардар болды да, келген жеріне қайта оралуды інкәр сезіммен күтеді. Ұлы әрі қасиетті мақамдардан түсіп, денесіне кірген рух асыл халін қорғап, жолда кездескен сағымдарға алданбаса, оның қайтар жері, алғашқы келген мақамы.

Олай болса, адам баласы оның болмысы тек қана топырақтан емес екендігін ойлауы тиіс. Ол Хақ Тағала тарапынан үрілген бастан аяқ нұрдан тұратын тап-таза бір рух. Бұл әлемнің кіндігі, қорытындысы, қарашығы. Сонымен қатар оның денесі иленуге мұқтаж, шикі тері сияқты. Нәпсісі де меңгеріп, бағытталуға мұқтаж көлік. Көңілі болса, өсіп-өнуге мұқтаж, бір гүл бақша сияқты.

Расында, рухтар аруақ әлемінде Хақ Тағаланың махаббат пен сүйгеніне қауышу шербетінен ішіп, мас болып, естерінен адасқан. Шаттығу мақамында үнемі хош сезімдер ішінде болатын. Кейін иләһи тағдыр мен иләһи сырлар бойынша, сол ұлы мақамдардан бұл дүние әлеміне жіберілді. Сондықтан көпшілігі сол асыл отанынан ұзақтағандары үшін ол жердегі сүйгеніне қауышу сезімін, ләззәтін ұмытты. Бұл әлемде көрген әр нәрсеге нәпсі көздерімен қарап, алданып қалды, ақиқатты көруден мақұрым болды. Сондай-ақ осы жағдайға ұшырамас үшін Аллаһ Расулi (саллаллаһу алейһи уә сәлләм) былай бұйырған:

«Дүнидеде ғаріп кісі, тіпті жолаушы сияқты бол!»
(Бұхари, Рикақ 3; Тирмизи, 2333) Осы хадис шәрифті жеткізген Абдуллаһ ибн Омар (радиаллаһу аһу) былай дейді:

«Ақшамға кіргеніңде, таңды күтпе. Түскен мәңгілік жолыңда кетіп бара жатқаныңда «Ақшам болды, қане дем алайын да, таңертең жалғастырармын» деп аялдама. Сен алдыңда ұзын жолы бар жолаушысың. Сенің босқа өткізетін уақытың жоқ. Жалқауланба!

Таң атқанда да, ақшамды күтпе! Яғни, «Алдымда көп уақыт бар, әлі жаспын т.б. әйтеуір бір жетермін» деп еріншектік көрсетпе! Саған өлімнің бұрын келіп қалатындығын ойлан да соған қарай қимылда!

Сау күнінде ауырып қалатын уақытың үшін; ал өмір бойы да өлетін уақытың үшін дайын жүр!» (Риадус-Салихин III, 437-438)

Пірлер сұлтаны Хазіреті Һуда-и мәңгі бір бақыттан айы-рылып қалмас үшін, жүректерге былай насихат айтады:

*Ежел бағында шыққан гүл едің
Кәдімгі қыңда бұлбұл едің.*

*Түсіп келдің мына жиһанға
Кетесің бір күні ескі қыңа.*

*Бұл әлем түсті қиядауға ұқсайды,
Ішінде адам өмірі суга ұқсайды*

*Абайла енді қиялдарға сенім артпа
Өтер желге, аққан суга сүйенбе.*

Ешқандай күмән жоқ, тек тәндерін ойлайтындар ғана өмірлеріне зиян келтіреді. Рухын ойлайтын көзі ашықтар болса, иләһи сырларды үйрену жолына бет бұрғандар.

Тәннің азығы шегінен асып кетсе, зияннан басқа ештеңе емес. Ал, рухтың азығы не ғұрлым көп болса, сол ғұрлым пайдасы мол.

Тән көңіл мен рухтың кеудесі, қалыбы болғандықтан, оны да қорғау керек. Бірақ, тәнді қорғаған кезде шектен тыс көңіл аударып, жақсы қараудың керегі жоқ. Себебі, адам болмысының қаймағы – көңіл мен рух.

Хазіреті Имам Ғазали рух пен тән арасындағы байланыстың мөлшерін төмендегідей түсіндіреді:

«Рух – салт атты, тән – бір ат секілді. Ол салт атты адамның шебер, аттың да мықты және сау болуы керек. Егер салт атты кісі шебер болса, атын қалаған жағына қарай жөнелдіреді. Ал әлсіз, топас болса, сәт келеді, жуас болып көрінген ат оны өзімен бірге жардан құлатады».

Ей, Тәңірім! Бізді бұл тән қапасы ішінде нәпсінің қалағандарына тұтқындама! Рухтың әдемілігін, нәзіктігін қорғай отырып, саған қауышу бағытына жөнелдір!

Әмин!

ИМАН ЖӘНЕ СЫНАҚ

Тасаввуфтың (сопылықтың) басты мақсаты шикі, піспеген адамды ықыласпен безендіріп, кәміл адам дәрежесіне көтеру. Себебі, адам баласы өзін Раббысына қауыштыратын күш-құдірет пен иләһи сырлармен жаратылған бұл әлемге, бақи әлеміне дайындалуы үшін келген, осы мақсатқа байланысты әр түрлі сынақтан өтеді. Оның бақи әлемінде өзіне дайындалған нығметтерге жетуі үшін, осы сынақтардан сүрінбей өтіп, қалби сәлимге (шынайы жүрек) ие болуына байланысты. Осыған орай адамдар иман мен абзалдық, адамгершілік жолында қиыншылық, зорлық-зомбылық, ауыртпашылық сияқты мыңдаған машақаттардан өткізіледі. Осылай ғана Хақ жолында иләһи ізденістің ізгі адамдары мен күнәһарлары бір-бірлерінен ажыратылады. Сол себептен тек иман келтіру ғана жеткіліксіз. Иманды түзу амалдармен безендіріп, иләһи сынақтардан құламай өтіп кететіндей дәрежеде болу – мәжбүр. Аллаһ (жәллә жәләлуһу) Құран Кәрімде:

أَلَمْ أَحْسِبِ النَّاسَ أَنْ يَتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ
وَلَقَدْ فْتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَ
لَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ

«Әлиф. Ләм. Мим. Адамдар «иман келтірдік» деумен

ғана сыналмай қала береміз деп ойлай ма?»

«Шынында олардан бұрынғыларды да сынағанбыз. Аллаһ әлбетте (дін мен иман турасында) шыншылдарды да, өтірікшілерді де әбден біледі» (Анқәбут, 1-3) сүресін бұйыра отырып, иман мен сынақтың бір-бірімен байланысты екендігін баяндаған.

Бұған қарағанда, иман – бір сый, ал сынақ болса – оның таразысы, құлдан талап етілген – сабырлық пен жан-тәнімен бой ұсынып, иманын қорғауда, оның төлемі. Яғни, Аллаһ Тағала берген сыйының ұлылығы мен қадір-қасиетін түсіндіру үшін құлдарына тағдыр етіп қойған сынақтармен олардың шама-шарқы бойынша бейне бір төлем талап етуде. Аят кәрімадағы:

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ

«Анығында Аллаһ мұминдердің жандарын малдарын жәннәтқа айырбастап алды...» - (Тәубе, 111) деген баяндама, осы шындықтың көрінісі болып табылады. Сондықтан Аллаһтың ризалығына ие болу үшін Ол талап еткен төлемдерді (жан, дүние, мал-мүлік, сүйіспеншілік т.б. нәрселер) шын көңілмен Оның жолында пайда ету иманның кемелденуіне дәнекер болады. Мұсылманның мына емтихан дүниесіндегі шеккен қиыншылықтары, тартқан азаптары мен еңбектерінің ақыреттегі табысына төлем ретінде жазылатынына еш күмән жоқ.

Екінші жағынан дүние қызығына алданып жүрген имансыздардың Құранға, діні бойынша өмір сүргісі келетіндерге көрсеткен жәбірлері істеген шабыуылдары болса – олар үшін мәңгі азабы, қиыншылығы бар тозақтың күйзелтуші төлемі. Себебі, олар екі жақтап азапқа лайық болып тұр. Біріншісі – иман келтірмегендері үшін, екіншісі – мұсылмандарға зұлымдық жасағандары үшін. Осындай қиын-қыстау замандарда құлшылық етіп, ізгі істермен шұғылданып ықыласты болу, әрі Аллаһ елшісінің

руханиетін паналау – қажетті нәрсе.

Салих (ізгі) амал деген не? Салих амал қаншалықты қиыншылықтармен кездесе де, Аллаһ Тағала мен Хазіреті Пайғамбарымыз разы болатын иманды, құлшылықты, жоғарғы дәрежедегі мінез-құлықты өмір заңы етіп қабылдау. Сопылар салих амалды, тағзим ли-әмриллөһ (Аллаһтың өмірлерін бұлжытпай орындау) және шөфкату ли-халқиллөһ (Аллаһтың барлық мақұлықтарына мейірімділік көрсету) қағидасын іс жүзіне асыра отырып, өмір сүру деп анықтама берген. Әсіресе, дін мен иман жағынан қиын кездерде бұларға көңіл аудару, Аллаһтың (жәллә жәләлуһу) жәрдемі мен иләһи рахымдылығын тартады. Аят кәрімада былай делінген:

«(Ей, Мүминдер!) **Егер сендер** (бастарыңа түскен қиыншылықтарға көңіл аудармай Аллаһтың діні бойынша өмір сүруде табандылық көрсетіп) **сабыр сақтасаңдар, Аллаһтан қорықсаңдар** (яғни тақуа бойынша Аллаһты паналасаңдар әрі қажетті шараларды ұйымдастырып сақтансаңдар), **олардың** (Ислам дұшпандарының) **амал-айласы сендерге титтей де зиян келтіре алмайды. Өйткені Аллаһ олардың істегендерін әбден біліп тұрады**». (Әли Имран, 120)

Ислам тарихына қарағанымызда Аллаһтың жәрдемінің арқасында Мүминдердің өте аз күшпен үлкен жеңістерге жеткенін көреміз. Бәдір, Мутә, Тарық бин Зиядтың Испанияны жеңіп алуы, малазгирт және т.б. жеңістер бұл шындықтың куәсі. Бүкіл әлемге «Ұлы Аллаһтың сөзін» жеткізген Осман Мемлекеті де 400 атты адамнан құралған. Бұл мұсылмандар шынайы ықыластың арқасында жеңіске жеткендіктерін көрсетеді. Демек, ықыластан айрылмаған күш-қуатпен жеңілмейді. Ықыласын жоғалтқан күшінен де айырылады. Бұл туралы жаратушы иеміз былай дейді:

إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي

يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ وَ عَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

«(Ей Мүминдер! Сендер Хақ жолында ықылас, сабыр және тақуаға жабысыңдар!) Егер Аллаһ сендерге медет берсе, сендерді жеңетін ешкім болмайды... (Надандық, ғапылдықыпен Оның жолынан айрылып дінде жол беруші болмаңдар! Өйткені Аллаһ), егер медет бермей сендерді тастап қойса, онда сендерге кім жәрдем береді? (Ондай болса) Мүминдер тек Аллаһқа ғана сүйенсін!..» (Әли Имран, 160)

Қандай халде болмасын, барлық қиын-қыстау машақаттарға қарамастан Аллаһ пен Оның елшісі жолында жүру, Мүминнің иманының белгісі, дәлелі. Әрбір Мүмин осы иман нығметінің төлемін Аллаһ Тағалаға өтеуі тиіс. Солай бола тұра, төлемін өтегендер туралы аят кәрімада: «Аллаһқа қарыз берушілер» деген мағына қолданылған, әрі бұның қарсылығы ретінде Аллаһтың (жәллә жәләлуһу) артығымен беретіндігі төмендегі аятта баяндалған:

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً

«Кімде-кім Аллаһқа жақсылықымен қарыз берсе (Аллаһ жолында шын ықыласты түрде мал сарып қылса), Аллаһ оған көп-көп еселеп қайтарады...» (Бақара, 245)

Сонымен қатар ақысы өтелмеген бір нәрсенің талап етілуі, еш мүмкін емес. Тағы аятта айтылған:

«(Ей, Мүминдер!) Әлде, сендер бұрынғылар басынан өткізген ауыртпалықты бастарыңнан өткізбей тұрып, жұмаққа кіруді ойлайсыңдар ма? Олар сондай жоқшылыққа ұшырап, ауырып-сырқап, үрейленген еді де, ақыры пайғамбарлары мен иман келтіргендер: «Бізге Аллаһтың жәрдемі қашан болар екен?» деп айтатуғын

халге түсті. Естеріңде болсын, Аллаһтың жәрдемі шынында таяу». (Бақара, 214)

Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) бір хадис шәрифінде былай дейді:

«Мүмин бір еркек немесе әйел нәпсісінде, балашағасында, мал-мүлкінде Аллаһқа таза болып қауышсын деп сынақтан өткізіледі». (Тирмизи, Зүһд, 57) Демек, құл өтетін сынақтардың сыры тек ізгілер мен пасықтарды бір-бірінен ажырату үшін ғана емес, сонымен бірге, құлдың күнәлардан тазаруы үшін. Сол себепті залымдардың иман келтіргендерге көрсеткен зұлымдықтары сыртқы көріністе қиын болғанымен, иманын қорғағандар үшін сый. Сондықтан:

«Қаншалықты қиналсаң, соншалықты пайда көресің!» - деген даналы сөздің айтылуы тегін болмаса керек. Әр нәрсе – бір ақының төлемі. Еңбексіз – зейнет жоқ.

Перғауынның сиқыршылары Мұса (аләйһиссәләм) пайғамбардың мұғжизасын көргенде:

«Өлемнің Раббысына, Мұса мен Һарунның Раббысына иман еттік!» - деді де, дереу сәждеге бас ұрды.

Ақымақ Перғауын өкпеледі де, өзіншекүшін ұждандарға да жүргізе аламын деп айқайлады:

«Менің рұқсатымсыз оған иман еттіңдер. Аяқ-қолдарыңды көлденең кестіремін, бәріңді дарға астырамын» - деп ант ішті.

Сиқыршылар болса, күшті иман нұры ішінде:

«Сенің зұлымдығың бізге зиянын тигізе алмайды! Сенің зияның тек мына жалған дүниеге ғана тән.

«Ал, ақырет бақыты болса, ол мәңгі!» - деп, Аллаһқа былай жалбарынды:

رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ

«Раббымыз! Бізге мол сабыр - шыдам берегөр әрі мұсылман қалпымызда жанымызды алғайсың!». (Ағраф, 126)

Қорыта келе сиқыршылар Перғауынға әсте иілмеді, қорқытқандарына қарамады, соңында қол жеткізген тура жолдың (һидаят) төлемін, аяқ-қолдарының кесілуімен төлеп, шейіт, әулие мерейіне ие бола отырып, Жаратушы иелеріне қауышты.

Залымдар келтірген имандарын қылмыс санап «Асхаб Ұхдуд»-ты терең орға тастап өртеп жіберетін. Осыған қарамастан шынайы мұсылмандар имандарынан бас тартпады. Алдарына қойған мақсаттарының жолында қорықпай өлімге бас тігіп, имандарының төлемін Аллаһ (жәллә жәләлуһу) алдында қарыз санап адалдықпен өтеді. Аллаһ Тағала да оларды таңдаулы әрі ізгі құлдар қатарына қосты. «Асхабы қариядан» болған Хабиб Нәжжар иман етіп, түзу жолға шақырғандығы үшін тас боранымен өлтірілді. Бірақ, соңғы сәттерінде оған берілген иләһи сыйлар көрсетілді, сол кезде ол өз қауымының қараңғылығына жаны ашып тұрып:

«Өттең, қауымым осыны білсе еді!» (Ясин, 26) - деді. Себебі, тас боранға тұтылып, шейіт етілгеннен кейін, өзіне мәңгілік бақыт бағышталған еді.

Тағы бір мысал. Христиандықтың алғаш рет жайылып жатқан кезеңінде римдіктер, гректер мен пұтқа табынушылар бірігіп, иман еткендерді, цирк алаңында жыртқыш хайуандарға жегізетін. Бірақ, шын мәнінде иман келтіргендер бұл зұлымдыққа шыдап, Аллаһ құзырындағы ұлы сыйлықтарды қалады да, имандарының төлемін арыстандардың аузында жілік-жілік бөліне отырып өтеді, сөйтіп, мәңгі бақытқа бөленді.

Алғашқы мұсылмандар да Мекке дәуірінде хижретке (көшу) дейін он үш жыл бойы имандарының ақыларын

өтеп отырды. Аштық, зұлымдық Эфиопияға хижрет ету сияқты көптеген қиыншылықтарды бастарынан өткізуі, тек имандарының ақысын өтеулері еді. Ақыры, барлық жағынан Исламның жүрегі әрі берекелі бір өлке болған Мединәда ұлы Ислам өміріне қол жеткізді. Аллаһ елшісінің (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) Тайфта тартқан қиыншылығы, жәбірленуі, оны ешбір Пайғамбарға нәсіп болмаған «Миғраж» нығметіне қауыштырды. Сонымен қатар діни өмірді өз қорғауына алған Аллаһ (жәллә жәләлуһу) құдіреті мен ұлылығына мән берілмей иман еткендерге қарсы істелінген дінсіз іс-әрекеттерді де ешбір уақыт жазасыз қалдырмаған.

Адамзат тарихы – иман мен әдептілік жолынан тайып кеткендерге қарсы іс-жүзіне асырылған иләһи азап пен қаһарға толы. Нұх, Ад және Сәмуд қауымдарының төкәппарзалым адамдары Пайғамбарлармен қарсыласып, өзін «Құдай» деп санаған және де соңында суға батып өлген Перғауын, бір шіркейдің өзі шағып өлтірген Намруд, өмір сүру тәрізі хайуандардан да төмен болған ұятсыз Лутқауымы мен осыларға ұқсағандар бұл дүниеден зұлымдық, жауыздық пен Аллаһқа қарсы келуден басқа ештеңе де істемей өтті. Олардың соңынан жеті қабат аспан жыламады, көз жасын төгіп жылаған, мұңайған ешкім жоқ. Керісінше, жәбір шеккендердің көз жасы, қарғыстарының арқасында олар тарихтың қоқыстығында жоқ болып кетті. Салтанат құрған жерлері қазіргі таңда жермен жексен болып кеткен, иттер мен жапалақтар ұялаған. Күпірлік, қарсы келу, зұлым мен ақы деген атаулыны аяқ асты ету тарихы, тәңір қарғысына ұшыраған сахналармен толы.

Аллаһқа, Пайғамбарлар көрсеткен дұрыс жолға наразылық көрсетіп, қарсы келіп иман келтіргендерге зұлымдық жасағандардың ертелі-кеш иләһи құдіреттің

аяусыз азабы мен қаһарына ұшыраулары, қашып құтыла алмайтын өзгермейтін иләһи заңдылық. Тіршілікте адам баласы ең көп қорқатын, негізінде иләһи қорқыту болған апаттар топан сулар, дауылдар, жер сілкінісі, ашаршылық, азапқа толы от тасыған бұлттар, дұшпандардың жауыздығы мен емі жоқ аурулар сияқты оқиғалар құдайдың қаһарына толы көріністер.

«Табиғат заңы» болып көрінетін, бұндай оқиғалардың болуы кездейсоқ емес, көптеген себептер мен сырларға байланысты.

Бұл ауыр да ащы оқиғалар адамдардың қарсы келулері мен күнәларынан пайда болады. Сондай-ақ, иләһи жүйедегі пәлекеттер жүзеге асады. Аллаһ (жәллә жәләлуһу) өсте залым емес. Бірақ бұл пәлекеттердің, құлдардың істегендерінің салдарынан себеп, іске асқаны бір шындық. Аллаһ Тағала бұл шындықты аятта былай білдіреді:

وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ

«Бастарыңа келген пәле-жала қолдарыңмен істегендеріңнің кесірінен...» (Шура-30) Демек, иләһи жүйеге, қасиетті негіздерге қарсы келушілер, тәңір тарапынан келетін азапқа душар болулары қашып құтыла алмайтын заңды құбылыс. Болып жатқан бүкіл физикалық құбылыстардың ішінде көптеген сырлар жасырылған. Бұл сырлар Пайғамбарлар мен әулиелерге аян. Құран Кәрімде бұл жайлы көптеген аяттарда баяндалған:

«(Халқы) дәулетті тірлігіне мастаған талай қаланы ойрандадық. Міне, олардан кейін өте аз адам қоныстанып құлап жатқан жұрттары! Ақыры біз (олардың барлығына) мұрагерлік еттік». (Қасас, 58)

«...Міне қарашы, залымдардың ақырғы көресіне ие болған екен?». (Қасас, 40)

«Біз олардан (Құрайш көпірлерінен) бұрын өздерінен де қуатты болған үмбеттерді ойрандап жібердік. Олар көп жерді кезіп, тауларды ойып паналады, қашатын тесік іздеді. Қане қашып, құтылар жер тапты ма? Сөзсіз осының өзінде (ақиқат үстінде ой жүгірте білетін) жүрегі барларға, немесе ынтамен құлақ салатындарға ғибрат бар екені даусыз». (Қаф 36-37)

«Олардан кейін басқа ұрпақтарды барлыққа келтірдік...». (Мүминун, 42)

«Залым қауымдардың талай қаласын ойрандадық, олардан кейін (орнына) басқа талай халайықты жараттық». (Әнбия, 11)

«Аллаһтың ұстап, алуы (жазасы) расында күйзелткіш әрі қатты!». (Һуд, 102)

«Расында сендердің маңдарыңдағы қалалардың талайын ойрандадық. Олар (бөлкім көпірліктерінен) қайтар деп аяттарымызды қайталай жария еттік». (Ахқаф, 27)

«Серт, біз (бұрынғы үмбеттерден) сендер сияқтыларды ойрандап жібердік. Сонда ғибрат алушы бар ма? (Қайда, есін жиғандар?)». (Қамәр, 51)

Ұлы жаратушы иеміз - Намруд жаққан отты Хазіреті Ибраһим иманымен гүлістанға айналдырған, Перғауынның салтанатын Хазіреті Мұсаның асасымен (таяқ) астанкестен еткен, Қағбаны жығып тастауға келген Әбрәһәнің пілдерімен әскерлерін кішкентай құстармен қырып салып, Меккенің айналасын піл мазаратына айналдырған, осындай азғын қауымдарды жермен жексен еткен, Хазіреті Пайғамбарды (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) «періште, жел, қорқыныш» сияқты көрінбейтін әскерлермен күшейте отырып, оны жеңіске жеткізген күйзелтуші бір құдірет иесі. Осылайша, иман мен исламға қарсы байрақ көтерген әрбір көпір Аллаһтың көрінің шеңгеліне түсіп,

жоқ болып кетуге лайық.

Хақ Тағала Құран Кәрімде:

وَلِلّٰهِ خَزَائِنُ السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضِ وَلَكُمْ الْمُنَافِقِيْنَ لَا يَفْقَهُوْنَ

«Жер мен көктің қазыналары Аллаға тән. Бірақ, мұнафықтар түсіне алмайды». (Мунәфиқун-7)

Осыған орай Мүминдердің неше түрлі ауыр оқиғалармен сынаққа тартылу барысында ислами уәдәлеріне, дінге деген сүйіспеншілігіне, мінез-құлқының әдеміліктеріне өте ықтиятты болулары қажет. Керісінше, өмірде кездесетін әр түрлі жағдайларда, пайда, табыс үшін иман байлығын бір жазып, бір өшіріп тұратын тақтаға айналдыру – иманды жоғалтып алу деген қорқынышпен қарама-қарсы келу болып табылады. Бұл жайлы Аллаһ Тағаланың ескертуі өте қатты:

«Иман келтірген, артынан кәпір болған, онан соң тағы иман келтірген, кейін қайта кәпір болған, сол кәпірлігін арттыра бергендерді Аллаһ кешірмейді, дұрыс жолға да салмайды».

«(Ей, Пайғамбарым!) Мұнафиқтарға қатты жаза бар екенін өздеріне сүйіншілеп қой!».

«Олар сондай, мүминдерді қайырып қойып, кәпірлермен достасады. Олар кәпірлерден іззет, құдірет дәмепіп жүр ме? Шын мәнінде ізет, құдірет бүкілдей Аллаһқа тән». (Ниса, 137-139)

Өмір мен өлім заңдарына бағынышты екенін адам баласы естен шығармауы ләзім. Өмір беретін, өлтіретін Аллаһ Тағала сыйлаған мәртебе мен дәрежені көре отырып, Аллаһтан бейхабар болып иманын қорғай алмау – қандай ақымақтық десеңізші.

Адам баласындағы көз-құлақ, қол-аяқ, сөйлеу, ойлау қабілеті мен ұждан сияқты материалдық және рухани

жабдықтар жаратылыс мақсаты бойынша құлды иләһи ақиқатқа жеткізу үшін берілген Жаратушының үлкен сыйы. **Көз** – сыртқы әлемдегі ақиқат жарығын көру, **құлақ** - иләһи шындықты есту, **қол** – жақсылықтарға қол ұшын беру, **аяқ** – жақсылықтар мен ел қызметіне қарай жүру, **тіл** – ділден шыққандарды сөйлеу және иләһи сөздерді оқып, жүректің Аллаһты зікір етіп, жайғасуы, **сезім** – сыртқы әлемдегі құдірет, құбылыстарды сезу, **ар-ождан** – ішкі жан әлеміндегі қасиетті жарықтарды, рухани байланыстарды жинау үшін берілген. Бұл нұрлы ұйымды күшірлік пен пасықтықта қолдану жаратылыс мақсатына қиянат, әрі Жаратушыға қарсы келу деп табылады. Оларды орын – орнында пайдалану- жаратылыс мақсатына бет бұру мен жан-дүниені рухани тіршілікпен қоректендіру болып саналады.

Дінді өз қорғауына алған Аллаһтың (жәллә жәләлуһу) құдіреті мен ұлылығы алдында мұсылмандарға, Құранға зорлық-зомбылық көрсетіп шабуыл жасағандардың ертелі-кеш, әйтеуір бір Аллаһтың қаһарына ұшырайтындығы шындық.

Көкіректерді улы жылан секілді ұялаған, кейде-кейде ығыр ететін топтарымен қимылдайтын, улы ауыздар мен сезімсіз жазушылардың тап-таза діндарларды қаншалықты ренжіткендері баршаға мәлім.

Мұны жақсы білу керек – жаратылыстағы асыл текті, Аллаһтың жаратқанын өзгерту әсте мүмкін емес. Дінсіздікті зұлымдықпен жайыу үшін тер төгіп жатса да, діннің рухпен, ұжданның тереңдіктерінде орналасқан ұлы негіздерінің өсіп-өнуіне кедергі бола алмайды. Құлдың жаратушы иесі болған Раббысына жақындау мұқтаждығы тоқтатыла алмайды. Жаратылыстағы ұлы шаттығуларды, сезімдерді тоқтату мүмкін емес. Себебі, иләһи құдірет дінге деген мұқтаждық пен Раббыға

жақындауды сүннәтуллаһ деп бекіткен.

رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَ ثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَ انصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

«Уа Раббымыз! Бізге қайсарлық бітіргейсің! Бізді (дінінде ықылас бойынша) табанды еткейсің! Кәпірлер қауымына қарсы бізге медет бергейсің!». (Бақара-250)

رَبَّنَا وَ آتِنَا مَا وَ عَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ وَ لَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

«Уа Раббымыз! Бізге пайғамбарларыңа уағда қылған нәрсеңді бергейсің!». (Әли Имран-194)

Әмин!

Аллаһқа шынайы болу

ЫҚЫЛАС

Имам Кушейри әңгімелейді:

«Қорасан патшасы әрі қаһармандарынан Амр бин Ләйс қайтыс болғаннан кейін, оны салих (ізгі, тақуа) бір кісі түсінде көреді, араларында төмендегі әңгіме өтеді.

–Аллаһ саған не істеді?

–Аллаһ мені кешірді.

–Аллаһ сені не себептен кешірді? Аллаһ сені кешіретіндей тірі кезінде қандай іс істедің?

Амр бин Ләйс:

–Бір күні биік төбеге шыққан едім. Сол жерден әскерлеріме қарадым. Олардың көптігі мен салтанатын көргенде: «Әттең, Расулуллаһ (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) уақытында болған соғыстарға әскеріммен бірге қатысып, оның жолында жандарын пидә еткен бақтиярлардан болсам едім» - деп іштей өкіндім. Міне, осы құштарлығым мен ниетімдегі ықыластың арқасында Аллаһ Тағала маған рахым етіп, менің күнәларымды бағыштады, әрі мәңгі бақытын сыйлады.

Бұл оқиға ықылас пен шынайылықтың мұсылман үшін қаншалықты маңызды екенін көрсететін бір керемет мысал. Сондықтан, Аллаһ елшісі (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ

«Мүминнің ниеті оның амалынан қайырлы» - деп бұйырған. (Суюти, жами-ус Сағир II.194)

Ниет – жүректің амалы. Ислам көз қарасы бойынша амалдардың құндылығы олардың пайда болуларына себеп болған, ниетпен, ықыласпен өлшенеді. Демек, бір істің пайда болуына, оны істеген кісінің ниеті қандай болса, үкім де соған қарай болады. Бұл шындықты күшейту мақсатында хадис шарифте:

انَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ

«Амалдар ниетке байланысты» - делінген. (Бұхари; Иман-41. Муслим Имәрә-155)

Сол себепті, әуелі құлшылықтарды, сонымен қатар бүкіл сауапты істерді Аллаһ ризалығы үшін істеу керек. Ал, бұл болса, ықыласпен ғана мүмкін. Ықылас-амалдарды тек Аллаһтың ризалығын алу мақсатында бір істі орындау, нәпсіге тән мақсаттардың көлеңкесін олардың үстіне түсірмеу болып табылады. Тән үшін рух қаншалықты маңызды болса, амалға да ықылас соншалықты маңызды. Ықылассыз орындалған амал, сауаптан мақұрым құрғақ шаршау ғана.

Кемелдену жолында ілгерілеген бір дәруіш түннің жарымында мешітте намаз оқып жатыр еді. Жаңбыр жауа бастады. Көңілі бірден үйге қарай бет бұрды. Сол сәтте мешіттің бұрышынан бір дауыс есітіді:

– Ей, дәруіш! Оқыған мына намазыңмен біз үшін бір нәрсе істеген болмайсың! Себебі, әдемілігіңді (көңіліңді) үйіңе жібердің, жамандығыңды (нәпсіңді) бұл жерге тастадың! Осы оқиғаға қарағанда бүкіл іс-әрекетті тек қана ықыласпен ұлы бір мақсатқа байланыстырып, ғибадат дәрежесіне көтеру керек. Бірталай пенделік,

нәпсілік істерде Аллаһ Тағаланың басқа мақлұқтарымен бірдей болған адам баласы, бүкіл іс-әрекетінде дүние, тәндік және нәпсілік жағынан жай табуды көздеу сияқты бір төменділіктен құтылып, оларды Аллаһтың ризалығын алу мақсатына бағыттаумен өз жаратылысындағы кәмілдікті, көркемдікті ортаға шығара алады. Ал, бұл болса, Аллаһтың ризалығын өмірдегі жалпы, шексіз мақсат халіне келтіру деген сөз. Сонда бүкіл істері, осы мақсат орайына болғандықтан руханилік сипатын алып, ғибадат дәрежесіне көтеріледі. Ұйқы, ішіп-жеу, балашаға және дүние-мүлік иемдену сияқты шексіз пенделік істер әрқашан Аллаһ ризалығын алуға себепкер болатын жағдайда жалғастырылғанда шын мәнінде құлшылық пен жақсылықтар категориясына кірген болады.

Бұл жағдайда адамның ұлы жаратылысына жарасатын бір қабілеттілікпен Хақ Тағаланың ризалығынан басқа бүкіл армандарды көңілден шығарып тастау, мұсылман көрсетуге міндетті болған үлкен қаһармандық. Сондықтан Аллаһ құзырында амалдардың қабыл болуының негізгі шарты – ықылас.

Ықылас – Аллаһ Тағалаға жақындай алу мақсатымен әр түрлі дүниелік мүдделерден жүректі қорғай білу. Ықыластың жемісі болса, Ихсан. Бұл құлдық Аллаһты көріп тұрғандай құлшылық етуі, жүріп-тұруы, өзін үнемі Аллаһтың бақылауында болғанын сезінуі.

Ықылас құлдарды ең үлкен қайыр болып саналатын Аллаһ ризалығына жеткізеді. Мақлұқтарының амалдарынан Аллаһтың қалағаны тек өзінің ризалығына қарай жөнелген ықылас. Төмендегі аятта былай айтылған:

«(Ей Пайғамбарым!) Бұл кітапты саған расында ақиқатпен (ақиқатты қамтыған түрде) түсірдік. Ондай болса сен де, дініңді кіршіксіздендіре отырып (нағыз арнап), Аллаһқа құлшылық қыл». (Зүмәр, 2)

«Мен дінді кіршіксіздендіре отырып, Аллаһқа құлшылық етуге бұйырдым, деп айт». (Зүмәр, 11)

Аллаһтың рахымдылығынан қуылған шайтан былай деген:

«Ібіліс: Ей, Раббым! Мені адастырғаның үшін адам баласына жер жүзіндегі (күнәлі істің) бәрін жақсы көрсетемін де, олардың барлығын сөзсіз адастырамын».

«Тек олардың ішіндегі нағыз ықыласты құлдарыңды ғана адастыра алмаймын», деді». (Хижр, 39-40)

Аят кәрімада айтып өткендей шайтан, тек ықыласы төмен, әлсіз болғандарды ғана азғыра алады. Ықыласты құлдарға болса, ешқандай әсер ете алмайды. Міне, сондықтан жаратушы иеміз шайтанның сөздеріне қарсы былай дейді:

«Маған келетін дұрыс жол міне, осы (ықыласты құлдардан болу жолы)».

«Менің пенделеріме ықпалың әсте жүрмейді, саған ілескен азғындарына ғана болмаса». (Хижр, 41-42)

«Рас, өз пенделеріме сенің ықпалың әсте жүрмейді. Раббың оларды қорғауға кәміл». (Исра, 65)

Құдси хадисте айтылған:

الإِخْلَاصُ سِرٌّ مِنْ سِرِّي اسْتَوْدَعْتُهُ قَلْبَ مَنْ أَحْبَبْتُ مِنْ

عِبَادِي

لَا يَطْلُعُ عَلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكْتُبُهُ وَلَا شَيْطَانٌ فَيُفْسِدُهُ

«Ықылас, менің сырларымнан сондай бір сыр, оны құлдарымнан (тек) сүйген құлымның жүрегіне аманат етіп тапсырамын. Оны белгілеп, жазайын деген бір періштенің де, бұзу үшін шайтанның да одан (ықыластан) хабары болмайды». (Өт-Таж 1, 43)

Бұл хадис құдсидің мағынасы бойынша ықыластың құлдарға бағышталуының себебі, Аллаһтың сүйіспеншілігін ала білу. Хадистегі «сүйген құлдарымның жүрегі»

деген сөйлем осыған ишарат етеді. Сол үшін құлдың Аллахқа деген махаббаты ең көміл түрде жан-дүниесінің төрінен орын алуы керек. Ықылас пен шынайылықтан ада қалған жалған махаббаттардың ешбір пайдасы болмағаны секілді, мәңгі бір зиян мен өкінішке апарып соғатындығы айғақ. Осыған байланысты Хазіреті Нахшәби бір қисса айтады:

«Бір жас жігіт патша қызының есігінің алдына келіп, оған ғашық болып қалғандығын айтады. Бұл хабар патша қызының құлағына жете салысымен есікке келіп, ол жігітке:

«Мына мың дирхамды (ақша) ал. Енді қайтып маған да, саған да зияны тиетін нәрселерді айтпа!» - деді.

Жігіт сөзінен бас тартпады. Қыз:

«Олай болса, екі мың дирхам ал!»-деген ұсыныс айтты. Ақыры бұл сауда он мың дирхамға жеткенде әлгі жігіт оны қабылдады. Бұл жағдайды көрген патша қызы:

«Сен мені қалай сүйесің? Екі көзің ақшаға бітіп, көрмей қалды. Мені менен басқаға ауыстырғандардың жазасы не екенін білесің бе?»-деді. Сосын жалған махаббаты бар ол жігіттің басын шауып тастатты. Бұл оқиғаны естіген бір әулие кісі есінен танып құлады. Өзіне келгеннен кейін:

«Ей, адамдар! Қараңыздар! Жалған сүйіспеншіліктің соңы не болды? Ал, Аллаһты сүйемін деп, бірақ басқаға бет бұрғандардың басына ақыретте не келмек?» - деді.

Хазіреті Мәуләнәбүлоқиғадағы жағдайды төмендегідей сараптайды:

«Адамға іздегеніне қарай құрмет көрсетіледі».

Ықылас – бүкіл амалдар үшін зәру болған сондай ұлы нығмет, оған ие болмай, табысқа жету мүмкін еместігі мына Хадис-шәрифте тамаша баяндалған:

«Адамдар құрдымға кетеді, тек ғалымдар ғана құтылады. Ғалымдар да құрдымға кетеді, тек ғылыммен

амал еткен ғалымдар ғана құтылады. Ғылыммен амал етіп жүрген ғалымдар да құрдымға кетеді. Тек ықылас иелері ғана құтылады. Бірақ, бұл ықылас иелері де (бұл дүниедегі әрбір сәт) үлкен қорқыныш алдында тұр».

Бұл ақиқат Құран Кәрімде былай баяндалады:

الْأَعْبَادَ لِلَّهِ الْمُخْلِصِينَ

«(Азаптан) тек Аллаһтың ықыласты құлдары ғана құтылады...». (Сафат, 40)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَىٰكُمْ أَنْفُسُكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا
اهْتَدَيْتُمْ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ

«Ей, Мүминдер! Сендер өздеріңе қараңдар. (Ықыласты болыңдар, тіпті көпшілік болған күйлеріңмен бұл ахуалдарыңды сақтаңдар! Осылай істесеңдер), басқалардың адасқаны сендерге кесірін тигізе алмайды. Түбінде барлықтарың Аллаһтың алдына барасыңдар, Аллаһ сендерге істеген істеріңді айтып береді». (Мәйдә, 105)

Ықылас – ниеттердің кіршіксіз таза, шынайы болғаны соншалық ғибадаттардың дұрыс әрі берекелі болуы да бұған байланысты.

Хазіреті Мәүләнәықыластан мақрұм болып құлшылық етіп жатқан кісілерге былай үндейді:

«Ей, ғапыл! Әттең сәжде еткен уақытта жүзіңді шын пейілмен Аллаһқа қарай бұрып алып, «Ұлылардың ең ұлысы болған Раббым, әр түрлі кемшілік сипаттардан пәк» деудің мағынасын білгеніңде, бас сәжде емес, көңіл сәждесін істей алғаныңда!...»

Ықылассыз құлшылықтар, ортақтарға, ластарға толы. Олай болса құлшылықтарды сафтандырып, ұлық мәртебеге жеткізетін сыр ықыластың арқасында пайда

болады. Керісінше болған жағдайды аят кәріма былай баяндайды:

فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ الَّذِينَ هُمْ يُرَاوُونَ

«Нендей өкініш, сондай намаз оқығандарға! Олар намазды немқұрайлы, көрер көзге атақ үшін оқиды».

(Мағун, 4-6)

Ықылас – амалдарда Хақ ризашылығынан басқа нәрселердің ортақ етілуінен жүректі қорғау. Тек осы мақсаттар арқылы жүзеге асырылған құлшылықтарға «Салих амал» делінеді.

Аллаһ Тағала айтады:

«...Сендерге оның (малдың) қарнындағы қан мен жынның арасынан бөлініп шыққан таза әрі жағымды сүтті ішкіземіз». (Нахыл, 66)

Тәпсіршілер бұл аятта баяндалған мысалға ұқсата отырып, былай дейді:

Сүттің қан мен жыннан бөлінуі секілді, ықылас та адам амалды көмескі бұлдыр нәрселерден бөледі. Сүттің тазалығы қан мен қалдық кірлерден арылуы мен болған секілді амалдардың тазалығы да Аллаһ ризалығынан басқа әр нәрседен алыс болуында.

Жунейд Бағдади былай дейді:

«Ықылас – амалды көмескі бұлдыраудан тазалау болып табылады!»

Бір әулие былай дейді:

«Ықыласты екендігін айту ықылассыздықтың бір түрі!»

Мұса (аләһһиссәләм) Аллаһтың әмірі бойынша қауымынан жетпіс салих адамды таңдады. Бұлардың арасынан тағы таңдау керектігі әмір етілгенде, алға шыққан үш кісі таңдалды. Сонда Аллаһу Тағала былай деді:

«Ей, Мұса! Менің мақлұқтарымның ішіндегі менен ең алыс осы үшеуің - деп бұйырды. Өйткені олар: «Салихтар ортаға шықсын!» делінгенде, өздерін салихтардан санап ортаға атылып шыққандар!..»

Хазіреті Иса (аләйһиссәләм) өзінен ықыласты амал жайлы сұраған хауарилеріне (достары) былай жауап береді.

Аллаһ үшін амал істеп, Хақ Тағаланың ризалығынан басқа бір ниеті болмаған кісінің істеген амалы-ықыласты амал».

Сондықтан амалдардың әуелі риядан (көз бояушылық), сосын әр түрлі рухани кірлерден таза болуын ықылас деп атайды. Себебі, рия, ықыласты көмескі әрі оны жоқ қылатын ең үлкен қауіпті нәрсе. Амалдарына рияны араластырған кісі жасырын түрде Аллаһқа серік қосқан болады да, азапқа душар болады.

Хадис шәрифте айтылған:

«Қиямет күнінде өзіне қарсы үкім шығарылатын адамдар мыналар:

Біріншісі шейіт етілген кісі. Ол Аллаһтың құзырына шығарылады. Аллаһ оған берген нығметтерін түсіндіреді. Ол бұларды мойындайды. Аллаһ (жәллә жәлләлуһу):

–Олай болса, бұлар үшін не істедің? - деп сұрайды.

Ол кісі:

–Ей, тәңірім! Сенің жолыңда шейіт етілдім, - дейді.

Аллаһ Тағала:

Жалған айттың! Сен қорықпайтын батыр деп айтсын дей отырып, соғыстың. Шынында солай айтылды!

Кейін ол туралы әмір беріледі де, отқа тасталынғанға дейін ет-бетімен сүйретіліп жүреді.

Екіншісі, білім үйреніп, әрі басқаларға да үйреткен

және Құран оқыған кісі. Аллаһтың құзырына шығарылады. Аллаһ оған берген нығметтерін түсіндіреді. Ол да бұларды мойындайды. Хақ Тағала:

– Бұларға шүкіршілік ретінде не істедің? - деп сұрайды.

Ол кісі:

–Ілім үйрендім. Оны басқаларға да үйреттім. Сен үшін Құран оқыдым - дейді.

Аллаһ (жәллә жәләлуһу):

–Өтірік айтасың! Сен білімді ғалым десін деп үйрендің. Ал, Құранды «Қари» деп айтсын деп оқыдың. Иә солай айтылды.

Кейін ол туралы әмір беріледі де, отқа тасталынғанға дейін ет - бетімен сүйретіліп жүреді.

Үшіншісі Аллаһ Тағаланың мал-мүлік беріп байытқан құлы. Аллаһ Тағала оған да берген нығметтерін айтып шығады. Ол құл да бәрін мойындаған соң, Аллаһ одан:

– Олай болса, шүкіршілік ретінде не істедің? - деп сұрайды. Құл:

–Жұмсалу үшін сен бұйырған ешбір қайыр жолын қалдырмай, мал-мүлкімді тек сенің жолыңда ғана жұмсадым - деп жауап береді.

Аллаһ Тағала:

–Өтірік айтасың! Сен оларды «жомарт» деген атаққа ие болуың үшін жұмсадың. Расында да ойлағыныңдай болды - дейді.

Кейін бұл адам жайлы да әмір беріледі де, тозаққа лақтырылғанға дейін ет- бетімен сүйретіледі». (Мұслим, Имөрә 152.)

Бұл хадис шәриф амалдардың Аллаһ құзырында қабыл болуы үшін «ықылас» шарт екендігін өте айқын түрде көрсетіп тұр және негізгі мақсат, Хақ Тағаланың ризалығы болмайынша керісінше көріністе ғана Аллаһ

жолында өлу, білім үйрену және байлықты қайырлы, сауапты істерге жұмсау сияқты ең күшті амалдарда болса, иесіне пайдасын тигізбейтінін баяндайды.

Хазіреті Баязит Бистами Құран Кәрімдегі:

«Сендердің біреулерің дүниені қалайды да, біреулерің ақыретті қалайды...» (Әл-Имран, 152) деген аятты естігенде, жылап, былай дейді:

«Бұл баян Аллаһтың (жәллә жәләлуһу) құлдарына жазғырғаны: «Біреулеріңіз дүниеге, біреулеріңіз ақыретке риза болады. Міне қалағандар қайда?» деп жаттыр.

Олай болса, шын иман тек тілмен айтылып, амалдар көптеген құрғақ, рухсыз іс-қимылдардан тұрмайды. Жан әлемінің тереңдіктерінен асып-тасыған ақпейіл сезімдермен жаратқанға сену және Оған берілу, әмір еткендері мен тыйған нәрселерін шын-көңілден қабылдау және осы ахуал бойынша түзу амалдар істеу барысында Оның ризалығынан басқа бір мақсатқа ешқандай көңіл аударып, құрмет тұтпау ләзім. Олай болмаған жағдайда құл екі жүзді болады. Бұл сипаттан құтыла алмай қалады әрі нәпсінің тұтқыны болып қалады да, Аллаһтың азабына ұшырайды. Аллаһ Тағала айтады:

أَفَرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ

«(Ей, Пайғамбарым!) Көңілі тартқанын тәңір тұтып алғанды көрдің бе?...»

Демек, Аллаһ Тағала қалаған иман мен амал ақпейіл бір көңілмен және де тек өзінің ризалығы үшін болғаны. Күнөдан ұзақ, ықыласты бір жүректің ақ пейіл тәубесін төмендегі қисса қандай тамаша суреттейді:

Сахабалардың бірі ғапылдық жасап, істеген ұрлығына қатты өкініп, тәубе насух (мықты тәубе) етті. Ақыры Расул Әкрәмнің (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) құзырына

келіп, істеген жамандығын айтып беруді және шарифат бойынша жазаландыруын талап етті. Оның бұл талабы бойынша қолы кесілді. Сол кезде сахаба кесіліп, жерге түскен қолына қарап тұрып:

«Ей, қолым! Сені менен бөліп тастағанға (Аллаһқа) мадақ- мақтаулар болсын! Әйтпесе сен менің бүкіл денемді (тозақ отына) жағар едің!» - деп, жанының жай тауып, қуанышы кеудесіне сыймай жатқандығын айтады.

Аллаһ елшісі (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) бұйырады:

«Істеген амалыңды ықыласпен орында! (Осылай істесең) амалдың азы да саған жетеді». (Ихия-у Улу-миддин 4, 676)

«Аллаһ сендердің суреттерің мен малдарыңа қарамайды! Ол сендердің (ықылас пен тақуалық жағынан) жүректерің мен амалдарыңа қарайды». (Мүслим, Бирр 34.)

Себебі, Аллаһ Тағала: кімнің өте көп, кімнің өте аз құлшылық еткеніне емес, кім өте көп ықыласпен құлшылық еткеніне яғни, өзінің алдында қадірлі нәрсенің «ықылас» екендігін ишара ретінде аятта былай баяндайды:

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

«Ол сондай Аллаһ, іс жүзінде қайсыларың жақсы (яғни ықыласты), болады деп, сынау үшін өлім мен тіршілікті жаратты...» (Мүлік, 2)

Хақ Тағала амалдағы әдемілікті, яғни, ықыласты анықтау үшін құлдарын әр түрлі нәрсемен сынайды. Сондай-ақ иман еткендіктен түрлі-түрлі қинауларда қалған мұсылмандар жайлы, олардың ықылас пен ақ пейілділіктерін қорғап, діни ғұмырларында табанды болуларын ескерту ретінде, Құран Кәрімде былай дейді:

«Әлиф, Ләм, Мим. Адамдар «иман келтірдік» деумен ғана сыналмай қала береміз деп ойлай ма?»

«Шынында олардан бұрынғыларды да сынағанбыз. Аллаһ әлбетте шыншылдарды да, өтірікшілерді де әбден біледі». (Анкәбут, 1-3)

Бірақ «ықыластың» мән-маңызын дұрыс түсіну қажет. Кейбіреулердің ықыласпен амал ете алмай, рияхор қорқынышы арқасында істеп жүрген амалдарын тастауы әсте дұрыс емес. Демек, орындап жүрген амалдарды тастау емес, оларды мүмкіндігінше ішкі жан-дүниесімен біріге отырып, тазалап кемелдендіруге қайрат көрсетуі керек. Себебі, ықылас жолы ауыртпалыққа толы. Нәпсінің қалағандарына қарсы күрес жүргізу керек. Ал, бұл болса, оңайлықпен қол жеткізетін нәтиже емес. Шын мәніндегі ықылас пенденің рухани жоғарылауындағы бір шың. Шыңға да қадамдап шығылады. Бұл жолда пенделік ерікті қолданып, әрі Аллаһ Тағаладан ғиаятын тілеп отыру керек.

Жүректі мәсиуәдан, яғни, Аллаһ махаббатынан тыс барлық нәрселерден қорғап, ықыласқа бағыттап отырып, «Қалби сәлимге» (шынайы жүрек) жетудің ең күшті жолы, мына сипаттармен жабдықталуға байланысты.

1. Зікірдің арқасында Аллаһ (жәллә жәләлуһу) пен бірге бола білу үшін ихсан сезіміне жету, яғни, өзінің ұдайы түрде Аллаһ Тағаланың бақылауында болғанын сезіну.

2. «Рабыта» арқылы әуелі Хазіреті Пайғамбарға (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм), сосын садық пен салихтарға сүйіспеншілікті үнемі жаңа қалпында сақтай білу, олардың қимылдарын өзіне үлгі тұту, осылайша иләһи нәр делінген рухани қуатты иемдену.

3. Сұхбат арқылы иман бауырластығын іс-жүзіне асырып, мейірімділік ықыласпен берілу әрі өзінің мүмкіншіліктерін басқалармен бөлісу тіпті басқалар үшін

пайдасынан бас тарту ерекшеліктерін иемденіп жүректі кемелдендіру.

4. Қызмет көрсету арқылы бүкіл мақлұқтарға шын көңілмен мейірімділік пен сүйіспеншілік көрсету.

5. Бұл иләһи аманатты, яғни денені адал рызықпен қоректендіру. Себебі, адал азыққа көңіл аударылса жүректер Аллаһтың әміріне бой ұсынады және де болмысымыз жақсылықтың қайнар бұлағы болады.

Асылы, адам баласының зікір, рабыта, сұхбат, қызмет және адал азықпен иләһи рахымдылықтың ең үлкен туындысы жаратылыс өнері болған жан-дүниеде көрініс табатын әдеміліктермен сүйгеніне қауышу кеңістігінде өмір сүре білу.

«Уа, Раббым! Сенің сырларыңның бір сыры болып табылатын ықыластың шыңына біздерді де жеткізе көр! Бұл сыйдың шүкіршілігімен саған құлшылық етіп жүрген әулилердің жан-дүниесіндегі кеңістігінен біздерге нәсіп ет!

Әмин!

ХАУФ ПЕН РӘЖА **(Қорқыныш пен үміт)**

Адам өмірі қорқыныш пен үміт толқындарының ішінде кезіп жүреді. Бір мұсылманның көңілінде қорқыныш пен үміттің өзара бір келісім мен тепе-теңдік ішінде өмір сүруі керек. Себебі, қорқыныштың шеттен шығуы яғни, асыра сілтей қорқыныш үмітсіздікті, ал, ешқандай қорқыныш болмауы, қауіпсіздік, қатерсіздік пен сенім сезімдерін пайда етеді. Сондықтан, Аллаһ Тағаланың азабынан сенімді немесе, керісінше оның рахымдылығынан үмітсіз болуға тыйым салынған. Кәміл мұсылман – бұл екі жағдайдың тепе-теңдігін сақтап жүрген кісі.

Аят кәримада айтылған:

تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَ طَمَعًا
وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ

«Олардың жамбастары төсектерінен ажырап, (түнде ұйқыдан намазға тұрып), Раббыларының азабынан қорқып, әрі рахымдылығынан үміт етіп, дұға қылады, әрі біз берген несібеден (жақсылық үшін) сарып қылады». (Сәжде, 16-аят)

Нақты түрде үмітсіздікке түсу – кісі өзін бағышталу мен кешірілудің сыртындамын деп ғапылдық көрсетуі.

Ал, бұндай ойлау Аллаһ Тағаланың рахымдылығын, құдіреті мен ұлылығын қабылдамауы болып табылады.

Нақты түрдегі үмітсіздіктің қарама-қарсысында тұрған нақты түрдегі қауіпсіздік, қатерсіздік те Аллаһ Тағала ұлы есімдерінің бірі болған «Қаһһар» (Қаһарлы) деген сипатына мән бермеу немесе оның азабын менсінбеуі болып табылады.

Қорыта айтқанда, Аллаһ қорқынышын нақты түрдегі үмітсіздік шекарасына алып келмей, сонымен бірге үмітті де нақты түрдегі сенімділік астына жақындатпай, тепе-теңдікті сақтай білу керек. Әйтпесе басымыздан өткен жер сілкінісі сияқты, төтенше оқиғалар бұл тепе-теңдікті сақтауды қиыншылыққа апарып соғады.

Бір мұсылман, «Жәннатқа тек бір кісі ғана кіреді!» делінсе, «Сол кісі мен бе екен?», «Жәһәннамға тек бір кісі ғана кіреді!» делінсе, ол, «Сол кісі мен бе екен?»-деген рухани тебіреністе болуы керек.

Аллаһ (жәллә жәләлуһу) иләһи қорқыныштарды құлдардың жүректеріне ықпал жасау, оларды нәпсінің қалауларына, әуесқойлыққа бет бұрудан сақтау үшін көктерден түсірген, жерлерден қопарған көптеген апат пен пәлекеттер арқылы ескертіп әрі тәрбиелеуде. Бұл апаттарды табиғи құбылыстың нәтижесі деп ойлау қатты бір ғапылдық, және де өкінішті нәрсе. Белгісіз көкжиектерден бөлініп келген апаттардың мыңдаған кісілердің өлімі мен жаралануына жол ашуы сан жетпес адамдарды бейшара етіп, жалғыз қалдыруы хикметсіз, ғибратсыз емес. Олай болмаған жағдайда дүниеге келіп-кетудегі иләһи жоспар мен ұқыптылықтың қисынды мағынасын қабылдау әрі түсіндіру мүмкін болмай қалады.

Бұл апаттар, еш күмән жоқ, әлемнің Жаратушысының ұлылығы, құдіреті мен ескертулерінің көрінісі.

Хазіреті Мәүләнә айтады:

«Ішінде жүргеніңіз мына дүние шекаралы әрі фәни. Асылы, мәңгі әрі соңы жоқ ақырет жұрты. Ақыл - есінді жина да, бұл дүниенің солғын тартқан сұлулықтарын, бәрі-бір бұзылатын түрлері мен әжімделген суреттерін мәңгі әлемге қарсы жан-дүниеңде бір пердеге айналдырма!»

«Бұл дүние сенің көзқарасың бойынша не ғұрлым үлкен де шексіз болса, біліп ал, иләһи құдірет алдында ол сол ғұрлым бір шаң тозаңындай да жоқ. Көзіңді ашып, дұрыс қара! Жер сілкінісі, дауыл, су апаты, дүниені және оның ішіндегілерін қандай жағдайға келтіретінін!»

Міне, дүниемізде болып жатқан тіпті, махшар күнінің кішкентай бір көрінісі ретінде іске асып, адамның үрейін ұшыратып қорқынышты сахналар. Міне жермен - жексен болған ғимараттар! Міне, Хазіреті Пайғамбардың бір қиямет ғаламаты ретінде айтқан кенеттен, түгелдей өлімдер.

Бұлардың бәрінде біз үшін саны жоқ сабақтар мен ғибраттар бар. Сөйтіп, бастан өткен апатты сыртқы себептерден гөрі рухани бір көріністен талдап, ғибратқа толы үлкен бір пәлекетке иләһи тағдыр жағынан қарау және оны материалист көзқарасымен емес, иман мен ислами өлшемдермен баға беру мәселесінде қателеспеу керек.

Бүкіл әлем кішкентай әлемнен үлкен әлемге және болашақтағы нормо әлемге дейін иләһи бір жүйе мен ұқыптылықпен бағдарлама жасалған. Күн мен аспандағы көптеген үлкен массалардың қимылдары, бір атомның ішіндегі ең кішкентай болмыстардың айналынулары, сырлы сәулелерге дейін барлығы ақыл-ой, қиял сезімдері жетіп түсіне алмай құдірет ағыстарымен жалғасады. Иләһи еріктің жоспарына әрбір нәрсе мойын иген. Имансыздың өзі Күн жылдамдығының көбейіп-азаюына, тәуліктің 24 сағаттан азайды немесе одан көбейіп кетуіне жорамал жасамайды. Ұжданымен де болса,

иләһи еріктің күшін іштей құптайды. Бірақ, нәпсіне беріліп кеткендігінен ақылымен құптамайды да, әлемдегі жүйенің негізгі заң мен қағидаларын «табиғат заңдары» сөзімен, өзінен өзі пайда болған күш-құдірет бұлағы деген жаңылыс түсініктеме беріп ғапылдық істейді. Алайда, бұл қағидалар мен заңдар – қысқаша «Әдетуллаһ» (Аллаһтың әдеті), немесе «Сүннетүллаһ» (Аллаһтың ісі) деп аталатын ақиқаттар.

Еш күмән жоқ, бұл әлем себептер әлемі. Себептердің жаратушысы болған Аллаһ (жәллә жәләлуһу) бір нәрсенің пайда болуын басқа бір себепке байланыстырған. Өйткені, иләһи ерік себепсізден-себепсіз, тікелей көрінісін тапқанда, ол көріністің өткірлігіне шыдау мүмкін емес, әрі бұл әлемнің бір сынақ әлемі болу сипаты мәңгілік қалмас та еді. Сондықтан нұрлы парасат иелері себептерге емес себептерді жаратқанға бет бұрады. Иләһи ақиқатты тамашалап, түсіне алмағандар болса, себептер ішінде әуре болып, әрі бері айналып жүреді. Тек физикалық себептерге ғана де яғни, зілзәланың разломына тіреліп қалады.

Хақ Тағала көпір мен залымдарды жазаландыру үшін кейбір табиғат құбылыстарын бір жүйеде жалғасып келе жатқан иләһи жоспардың сыртында яғни, материалдық және рухани азаптарға байланыстыра отырып, шындыққа айналдырады. Яғни оттың, судың, желдің, және басқа да табиғи құбылыстардың құрамындағы пайдалы сипатын екінші орынға ысырып тастап, оларды бұзып жоятын бір күшке айналдырады. Сол себептен табиғатта орын алып жатқан апаттардың астарындағы төңір қалауын немесе төңір рұқсатын көрмеу, бос және көрсоқыр бір бұрышта тіреліп, қалу деген сөз. Бұл ғапылдыққа түскендерді ояту үшін Хазіреті Мәуләнә былай дейді:

«Ұмытпа! Бұл дүние, иләһи құдірет алдында бейне бір сабан шөптей. Иләһи ерік оның кейде мәртебесін

көтереді, кейде төмендетеді. Кейде бүтін, кейде шашылып төгілген күйге салады. Оны кейде оңға, кейде солға апарды. Кейде гүлістанға, кейде тікенге айналдырды...»

Өйткені Хақ Тағала бұл әлемнің сынақ әлемі болуын мұрат еткен. Сондықтан, бұл әлемде «кәр» мен «ілтисат» сияқты бір-біріне қарама-қарсы екі көрініс жаратқан.

Аллаһ Тағаланың құлдарына деген сыйы олардың өз хақы болмағанымен, кейде шынайы дұға мен жалбарыну, садақа сияқты түрлі салих амалдар арқасында да беріледі.

«Кәр», яғни бақытсыздық көрінісі болса, әуелі харам, зұлымдық және көпшіліктің азғындық жолына түсуіне байланысты пайда болады. Сонымен қатар кейде құлды сабыр, тәуекел және жан - тәнімен берілу сынағын іске асырып, сол арқылы оның мәртебесін көтеру үшін көрініс табады. Осылайша Хақ Тағала құлдарын кейде әр түрлі тәсілдермен сынайды. Бұл жайлы Құран Кәрімде төмендегідей баяндалады.

«Біз сөзсіз сендерді аздап қорқытып та, ашықтырып та, мал-жандарың мен шаруаларыңды кемітіп (кедейлікпен) сынаймыз. (Ей, Пайғамбарым!) Сабыр-тақат қылғандарды қуандырып қой». (Бақара, 155)

Пайғамбарлардың өзі бейкүнә болғанымен өте үлкен қиындық шеңберінен өтулері осы сырға байланысты. Әйюбтің (аләйһиссәләм) сондай сынақтан өтуі назар аударарлық жәйіт.

Аллаһ Тағала бұл ұлы пайғамбарын сынаймын деп әуелі оның мал - мүлкін алды. Бір тасқын сумен қойларын, желдің күшімен егіндерін типыл етті. Сосын үлкен жер сілкінісімен балаларының жанын алды. Кейін осы ауыр сынақ алдында ешқандай абыржымастан үндемей үлкен тәуекелге бел байлап ризалығын көрсете отырып өмір сүріп жатқан Хазіреті Әйюбке ауыр бір ауру берді. Әйюб

(аләйһиссәләм) сондай ауыр жағдайда болғанымен арызданбай, байбалам салмастан шыдап жүрді. Аллаһқа жән - төнімен берілгендігін сақтай білді Оның бұл дастаны сабыры, жан - төнімен берілгендігінің арқасында, Аллаһу Тағала ондағы барлық дерт пен қиыншылықтарды өшіріп тастады да оған жанұя мүшелерін, сонымен қатар бұрынғы өмірін еселеп қайтарып берді.

Бұл оқиғадан түсінетініміз – кейбір апаттарда шейіт деп саналатын күнәсіз балалардың, ізгі амалдардың өлуі және де бұл пәлекеттердің арқасында күнәларының жарылқануы қаланған құлдардың өлімі де, әрине табиғи. Бұл жайлы хадис шәрифтерде айтылған: Бір құл үшін Аллаһ Тағала өзінің құзырында бір дәреже тағдыр етіп қойған. Ол құл сол дәрежеге амалдары арқылы жете алмаса, Хақ Тағала дүниеде оны кейбір бөлелерге ұшыратады. Кейін сол дәрежеге жетуі үшін оған бөлеге қарсы сабыр береді». (Рамузул Ғәхадис)

«Құлдың Аллаһ алдында мәртебесі болғаны соншалық, құл оған ғибадатпен жете алмайды. Сол мәртебеге жеткенше Аллаһ оған жақтырмайтын (пәлекеттер) нәрселер жібереді». (Рамузул Ғәхадис)

Хазіреті Мұса Туры Синаға бара жатқанда жолда бір кісіге жолықты. Ол кісі Хазіреті Мұсаға:

– Ей, Кәләмуллаһ! Бір қажетім бар. Мархабат! Туры Синада Раббыма жалбарынсаң да Ол қабыл етсе! - деді.

Хазіреті Мұса:

– Қандай мұқтаждығың бар? Айт! Соған қарай дұға етейін! дегенде әлгі кісі:

– Ей, Аллаһтың пайғамбары! Бұл раббым екеуіміздің арамыздағы сыр - деді.

Мұса (аләйһиссәләм) Туры Синаға барғанда Раббысымен тілдесті де, әлгі кісі үшін дұға етті. Хақ Тағала бұл дұғаны қабыл еткендігін білдірді. Бұған қуанған Хазіреті Мұса (аләйһиссәләм) сүйінші беру үшін қайтар жолда әлгі

кісімен кездескен жерге келді. Қараса жыртқыш жануарлар оны шайнап-шайнап өлтіріп, кетіпті. Бұл жағдайға өте таң қалған ол:

«Ей, Раббым! Бұл қалай сыр? Оның мұқтаждығын қабыл еткен едің ғой!», - деп жалбарынды.

Хақ Тағала оған былай деді:

–Ей, Мұса! Ол құлым, менен сондай рухани дәреже талап еткен еді де, өзінің қайраты мен амалдары арқылы оған жетуі еш мүмкін емес еді. Міне, сондықтан оған өзің көрген ынтызарлықты бердім. Осылайша, оны бұл ынтызарлықпен өзінің қалаған дәрежесіне көтердім.

Хадис шәрифте былай делінген:

«Егер Ұлылық иесі Аллаһ егер де, бір құлға бір немесе одан да көп бәле берген болса, тек осы бәлеге сабыр көрсетумен ғана ғанау етілетін бір күнәсін кешу немесе осы бәлеге сабыр нәтижесінде жеткізетін дәрежені беру тәрізді екі қасиет үшін берген». (Рамузүл Әхадис) Сондықтан да «қаһар» көрінісі үмітсіздікке «ілтиспат-сый» болса, шексіз бір қауіпсіздікпен сенімділікке себепкер болмауы тиіс. Сонымен қатар Аллаһтың ісі болып, белгілі бір ретке қойылмаған жер сілкінісі, өрт, соғыс, жаудың басып алуы, оба ауруы, құрғақшылықта, бұлардың қарама-қайшысы рақымшылық, берекелер құлдардың жандүниесіне қарай бағаланады. Құлдардың көбі сиратул мустақимде (тура жолда) болса, жаңбыр берекелі және рақымды болып жауады. Бақыт пен тыныштыққа себепші болады. Бірақ қоғамдағы адамдардың басым көпшілігі нәпсінің қалауына иіліп, жаманшылық жағы ауыр басып тұрса, яғни, ар-намыс кірленген болса, жүректерді қарсы келу сенімі жаулап алады да, бұл берекелі жаңбырдың бөлекет жаңбырына (су тасқынына) айналуына, тіпті, жаумай қойып, құрғақшылық апаты болуына, кейде жер сілкінуіне табиғи әсер етуші ретінде көрсетілген астымыздағы қақ айырылған (разлом) сызықтардың

бүлініп жарылуына апарып соғады. Осы сияқты қайғылы оқиғалар, еш күмәнсіз адамдардың Аллаһқа қарсы келулері мен күнәлары себебінен пайда болады. Яғни, ар-ұждандардың кірленуімен жан - дүниеде іске асқан рухани бір зілзәланың артынан жер жүзінің апаттары іске аса бастайды. Аят көрімада айтылған:

«Әр ел өз жүректеріндегіні өзгертпейінше, Аллаһ оларға берген нығметін өзгертпейді». (Рағыз, 11)

Аллаһ (жәллә жәләлуһу) әсте залым емес. Бірақ бұл апаттардың Аллаһқа қарсы келуші, залым құлдардың кесірінен жүзеге асатындығы бір шындық. Иләһи жүйе мен ұлы негіздерге қарсы келушілердің тәңірдің қаһарына ұшырамай қалмауы мүмкін емес. Аллаһ Тағала айтады:

وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتٍ
الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

«Төгілген жапырақтың Аллаһ білмейтін бірде-бірі жоқ. Қараңғы жер астына көміліп қалған бір тал дәнек болсын, құраған немесе жас өсімдік болсын, барлығы, да ап-ашық бір кітапта жазулы». (Өнғам, 59)

Аллаһтың рұқсатынсыз бір жапырақ өзі жерге түспейтін болса, үлкен бір аймақтың кездейсоқ әрі еріксіз сілкінгендігін қабылдау ақылға жетпейтін нәрсе. Әрбір құбылыс хикмет пен сырларға толы.

Бұл апат әрине, көптеген сыртқы себептерге байланысты, пайда болған, ғимараттардың сапасыздығынан, адамдарды құтқарып алудың жеткіліксіздігіне дейінгі бір талай себептер, зілзәланың әсерінің күшін белгілеуде рөл атқарады. Сонымен қатар көріп не көре алмағанымыз іс-әрекеттердің, сондай-ақ, білген не біле алмағанымыз бір талай адамның көңіл дүниесінен, яғни, Аллаһқа қарсы келу не мойын ұсыну сезімдерінен іс-әрекеттеріне дейінгі рухани бір талай себептің де рөл атқарғаны шындық.

Оқиғаның тек ақылмен аңғарылатын жақтарын көріп, рухани себептерді көрмеу тым үлкен қате. Тіпті кейбір ғапылдардың Аллаһқа қарсы келулеріне өкінетіндеріне, керісінше одан ары қасарысып қалғандары нағыз адасқандық. Әлі апат аяқталмай тұрғанның өзінде осылай!..

Хазіреті Мәуләнә осындайларға былай дейді:

«Дерттеріне дауа ретінде келген иләһи ескертулерден көңілге шипа беретін бір дәрі ретінде пайдаланудың орнына оны жан алушы бір «у» секілді көргендерге қандай өкініш! Міне, сондықтан да Аллаһ Тағаланың қаһар пердесі, олардың көздеріндегі соқырлықты күшейтуде. Сөйтіп, олар алдарында өздерін күтіп тұрған отқа толы тозақтың шұңқырларын көре алмайды! Жағдайларына өттеген - ай!..»

Келген апаттарға қарсы әлбетте, шаралар қолдану керек. Қолдан келетін күш - қайратты көрсетіп, Аллаһқа тәуекел ету керек. Өйткені бос құр тәуекел дұрыс емес.

Хазіреті Омар (радиаллаһу анһу) жығылуға сәл-ақ қалған бір дуалдың жанынан қашып бара жатқандай, тез-тез өтіп кетті. Жанындағылардың біреуі:

– Ей, мұсылмандардың халифасы! Аллаһтың тағдырынан қашып бара жатырсың ба? -деп сұрады.

Жауап ретінде Хазіреті Омар (радиаллаһу анһу):

– Аллаһтың бір тағдырынан екінші бір тағдырын панаалап жатырмын - деді. Сонымен қатар материалист көзқарасымен қарайтындар шараның рөлін асырып жібереді де:

«Үйлер сапалы түрде салынғанда, бұл бәле басымызға келмес еді» - деп ойлайды.

Алайда, болатын іс иләһи тағдырға жазылғандықтан қаншалықты шара қолданылса да, Тәңірдің қалауы іс-жүзіне асады. Мысалы жер сілкінісі 7,4 бал күшінде

емес, 11,4 бал күшінде болады немесе басқа да, күшті бір себеп көрініс табар еді. Бұған Жапониядағы Көбе жер сілкінісі мысал бола алады. Ол жерде алдын-ала әр түрлі шаралар дайындалған. Үйлер ағаштан салынған еді. Бірақ, өкінішке орай, жер сілкінгенде, газ құбырлары жарылды да, үлкен өрт шығып, алты мың адам өртеніп өлді. Бұған ешкім де кедергі бола алмады. Ақыры, бұл 20 секундтық жер сілкінісі Көбедегі адамдардың жылдар бойы тұрғызған барлық еңбектерін жойып жіберуге жеткілікті болды.

Демек, біз құлмыз. Шаралар қолдануымыз керек. Бірақ, бұл шаралар тағдырға қарсы күші келмейтінін білуіміз керек. Қолданған шара тағдырға сәйкес болғанда ғана пайдасын тигізеді. Бұлақиқатқа керісінше қимылдау - Сәмуд қауымы түскен құрдымға домалау деген сөз.

Сәмуд қауымындағылар өздерінен бұрынғы Аллаһқа қарсы келулері мен азғындықтары себебінен азапқа душар болған «Ад» қауымының типыл етілуіне, иләһи азаптан басқа бір себепке байланыстырып, ғапылдықпен:

«Ад қауымы мықты ғимараттар салмағандықтары үшін қырылып қалды. Өйткені, олар үйлерін құмның үстіне тұрғызды. Ал, біз болсақ, мықты жартастардың үстіне салдық. Жел, дауылдардан ешқандай зиян көрмейміз» - деп, биік жартастарды ойып, шебер түрде үйлер тұрғызған еді. Бірақ, олар да Ад қауымы сияқты Раббыларына қарсы келіп, адасқандықтары салдарынан азапқа душар болды. Астыларынан келген ащы дауыс оларды қырып салды. Аллаһ Тағала былай баяндайды:

«Залымдарға бір ащы айғай естілді де, олар лезімде серейіп қатып қалды».

«(Жұрттары) Олар бейне тіршілік кешпегендей болып қалды. Біліп қойыңдар, Сәмуд елі Раббыларына қарсы болды. Осыны да біліңдер, Сәмуд елі Аллаһтың рахымынан ұзақ (Сәмудтар құрысын!)». (Һуд, 67-68)

Бұл ақиқатқа орай ойлансақ, көптеген апаттардан құтылудың жолы тек мықты ғимараттар мен кепілдігі бар орындар иемденудің жеткіліксіз екендігі айдан айқын көрініп тұр. Себебі, жер бетіндегі бұзақылық, алауыздық, опасыздық, Аллаһқа қарсы келушілік, мойын ұсынбаушылық, күнә мен азғындық сияқты Аллаһ Тағаланың азабын тартатын жағдайлардың көбейуі иләһи азаптың пайда болуына жол ашады. Құрлық пен мұхитта тәртіп бұзылады, апаттар бірінен-соң бірі келеді. Бұл ақиқат аятта былай баяндалады:

«Адамдардың істеген қылмыстары себебінен құрлықта әрі теңізде апат туылды. Аллаһ оларға райынан қайтар деп кейбір қылықтарының сазайын тартқызды». (Рум, 41)

Аят кәрімада құлдардың азғындықтарына дүниеде берілетін жаза туралы «кей бір қылықтарының» деген сөз қолданылып, негізгі азаптың ақыретте болатындығына ишарат бар. Сонымен қатар, бұл жазаның ескерту ретінде құлдарды азғындықтардан тәрбиелеу үшін екендігі баяндалған.

Сондықтан осындай оқиғалар болып тұрған замандарда басқа уақыттарда істелгеннен де артығырақ Аллаһқа сыйынып истиғфарды көп айту керек. Себебі, Аллаһ Тағала аят кәрімада былай дейді:

وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ

«...Олар истиғфар айтса (кешірім тілесе), Аллаһ оларды азапқа салатын емес». (Әнфәл, 33)

Истиғфармен бірге бөлелердің кетуі, қайырлардың келуі үшін екі рәкәғат қажет намазын оқып, рахымды болған Аллаһ Тағаланың мейірімділігі мен шапағатына сыйынуымыз керек. Аллаһ (жәллә жәләлуһу) былай бұйырады:

«Әй Мүминдер! Сабырлықпен және намаз өтеумен (Аллаһтан) жәрдем тілендер!». (Бақара, 153)

Сонымен қатар, хадис шәрифте айтылған:

«Кімде-кім қайғылы жағдайда ұшыраған біреуді жұбатса (материалдық және рухани қол ұшын созып, көңілін хош тұтса), оның сауабының бір есесі де оған беріледі». (Рамузул Ғхадис) Осындай сырмен өмір сүруіміз керек.

Өйткені, біз сол қайғылы жағдайға ұшырағандардың орнында болуымыз, ал, олар да біздің орнымызда болулары мүмкін еді. Сондықтан, өмір сүріп жатқан осы жағдайымызға шүкір ету ретінде оларға беріліп отырып жәрдем етуіміз керек. Апат болған аймақтардағы бейшара жаралы, мұңды және шаршап - шалдыққан адамдарға «шәфкат ли халқилләһи» сезімімен қолдарымызды созып көңілдерімізді білдіріп, шамамыз келгенше рахымдылық көрсетуіміз керек.

Хазіреті Мәуленәнің:

«Осындай жағдайда сен Аллаһқа жалбарынуға бет бұр!». Ыңырсып жыла, тәсбіге жабысып, салих (ізгі) амалдарды көбейт!» - дегені сияқты істеп жатқан салих амалдарымызды көбейтуіміз керек.

Өйткені, біз мыңдаған құлдардың өлімімен нәтижеленген қайғылы апаттан кейін қайтадан дүниеге жіберіліп, өздерінесалих амалістеу мүмкіншілігі берілген адамдар сияқтымыз. Енді, бейне жаңадан бағышталған өмірде сүріп жатқанымыз соншалық осы орайда махшар күні: «Ей, Раббым! Бізді қайтадан дүниеге жібер, салих амал істейік,» - деуге де сылтауымыз қалмайды. Ондай болса бастан өткен ауыр ескертпелерге толы оқиғалар көкейіміздің ашылуына, оянуымызға дәнекер болып, «Өлместен бұрын өліңдер!» хадисінің сырымен өлімге және о дүниеге терең ой жүгірте отырып, өмірімізді Аллаһтың ризалығына сай тәртіпте бір жүйеге келтіруіміз ләзім. Әсіресе Аллаһқа тәуекел ету мен Оның істегендерінің бәріне риза болу тыныштығы мен үміт пен

қорқыныш тепе-теңдігі климатында сабырлылық, жан - тәнімізбен Аллаһқа берілу және дұрыс жолдан таймай, дұғаларымызбен көңілімізді илеуіміз қажет.

Мұсаның (аләйһиссәләм) Туры Синада болған жер сілкінісіне орай Аллаһ Тағалаға еткен дұғасын қамтыған мына аят дінді бекем ұстанудың және қалай дұға етілетіндігі туралы жақсы тәлім. Сондай-ақ керемет ғибратқа толы.

«Мұса біз белгілеген уақытта алып бару үшін елінен жетпіс адам таңдады. Оларға үрейлі жер сілкінуі келе бергенде, Мұса айтты: «Уа, Раббым! Егер өзің қаласаң, оларды да, мені де әлде қашан-ақ жер жастандырар едің. Арамыздағы ақымақтардың қылған қылығынан бола бізге зауал келтіремісің? Бұл тек сенің сынағаның болар, осы арқылы қалаған пенденді азғырасың, қалаған пенденді оң жолға беттетесің. Біздің иеміз – Өзіңсің, бізді жарылқағайсың, есіргегейсің! Жарылқаушының ең абзалы – Өзіңсің!». (Ағраф, 155)

Осы аят кәрімадан байқалғандай, пайғамбарлардың өзі иләһи сынақтан шеткері қалмай, әрқилы бөле апаттар арқылы тәуәкелшілік, Аллаһқа берілу, Оған ризашылық, Аллаһтан қорқу мен Оған деген махаббат сияқты тақырыптарда бейне көңіл бақылауынан өткен. Ақыры, барлығы «Хауф пен рәжа» яғни, қорқыныш пен үміт халіні ұдайы түрде өздерінде сақтай біліп, әрбірі Хақ Тағала мадақтаған, құрметтеп, ілтипат көрсеткен таңдаулы, ерекше құлдар тобының бір-бірден бас төжі болды. Пайғамбарлардың өз басынан сондай қайғылы оқиғалар өткенде, біз орындайтын міндет - қандай халде болмасын тыныштық пен қиыншылық және кең не тар уақыттарда, «Хауф пен рәжа» сезімін тепе-теңдікте ұстап Аллаһ Тағаланың ризалығы бағытында өмір сүру. Сондықтан, ғибратқа толы түрде іс-жүзіне асқан оқиғалардан тиісті сабақтар алып, салих амалдарға құшақ ашуымыз қажет. Хикаяда былай айтылған:

Халифа Харун Рашид моншаға барады. Моншадағы қызмет оның үстіне байқамастан қайнаған су төгіп жібереді. Күйіп қалған денесі қатты аурып тұрған Харун Рашид сыртқа шығып, көптеген садақа таратты да:

«Бүгін моншаның қайнаған суына шыдай алмай жатырмын, қиямет күні тозақ отына тастаса, жағдайым қандай болмақ!» - деді.

Демек, осы хикаядан да байқайтынымыз, демек арифтер (Аллаһты шынайы танушылар) әрбір істерінде иләһи хикметке бет бұрады, әрі келешектегі ақырет әлеміне қобалжып дайындалып жүреді. Олардың тек қайғылары - төңір құзырындағы жағдайлары қандай болмақ! Юнус Әміренің төмендегі өлеңі бұл қайғының түсіндірмесі.

*Ғажап бұл менің жаным,
Азат бола ма, ей, тәңірім.
Немесе жеті қабат тозақта,
Күлге айнала ма, ей, тәңірім.*

*Ғажап менің бұл халім,
Жер астындағы жағдайым,
Барып жататын жерім,
Шаянға тола ма, ей, тәңірім.*

*Юнус қабірге барғанда,
Мұңкәр - Нәкір келгенде
Раббың кім сенің - дегенде
Тілім кәлимәға келе ме?!*

Олардың бұл қайғылары төмендегі хадис шәрифте баяндалған:

«Егер білгенімді білсеңдер аз күліп, көп жылайтын едіңдер». (Мұслим, Фәзаил, 134) Сондықтан дүние мен ақыретте тыныштық пен бақытқа кенелу үшін бұл пәни жалғанда рукуғ мен сәжделеріміз, дұға мен жалбарынуымыз, құлшылықтың көз жасымен иленіп, Хақтың рахымдылық дариясына кіру керек.

Хазіреті Мәуләнә керемет айтқан:

*«БҰырсып жылау кұшті әрі, бітпейтін капитал.
Аллаһтың кұллі рахымдылығы болса өте кұшті бір
сүйеніш. Ей, кұліп тұрған ғапыл! Кұлудің дәмін таттың,
енді жылаудың да дәмін тат! Олшекербұлағы. Аллаһ үшін
жылаған көз қандай мұбәрәк көз! Аллаһ үшін жылаған
жүрек қандай мұбәрәк жүрек! Бұырсып жылағанға
рақымдылық сөзсіз жасалады. Жаратушының сыйы мен
мейірімділік дариясы жылағандар үшін тасиды».*

Бұл жайлы шәйх Сади былай дейді:

*«Бұлт жыламай, шымдар қалай кұлсін, жыламаған
бала ана сүтін қалай емсін!..»*

Бір ғашық сүйіктісінің махалласында (аудан) тоқтамастан үнемі көз жасын төгіп жүретін. Одан себебі сұрағанда, былай жауап берді:

«Сүйіктім тұрған жердің топырағын күні келіп, арамызға шаң-тозаң кірмесін деп, көз жасыммен сулап жүрмін». Осы тақырыпта хадис шәрифте де айтылған:

*«Аллаһтан қорқып көз жасын төккен кісі сауылған
сүт емшекке қайтпайынша жәһәннамға кірмейді»* (Тир-мизи зухд-9) деген сүйіншіге лайық бола алсақ қандай бақыт!..

Ей, тәңірім! Мұхаммед (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) үмметін әр түрлі бөле-апат, қорқыныш, азап пен ғазабыңнан сақтай гөр! Рахаттық пен қиын-қыстау кездерде барлығымызды үміт пен қорқыныш халінде сабыр сақтап, иләһи сыйларға қол жеткізген бақтиярлармен бірге болуды нәсіп ет. Көңілдерімізге тыныштық пен иман шаттығын бағышта! Әрі иман, әрі парасаттылық жағынан болсын, әрі ғазап не бөле - апат жағынан болсын қараңғы түндей өтіп бара жатқан мына, күндерімізді нұрлы, берекелі, қуанышты таңға айналдырғасың!

Әмин!

ҒАПЫЛДЫҚ

Кең, жазық сахарада жүріп келе жатқан бір саяхатшы жабайы бір хайуанға кездесті де, жанталаса қаша бастады. Бірақ қаншалықты тез жүгірсе де құтыла алмайтын еді. Сондықтан, алдынан кездесе кеткен терең бір құдыққа еш ойланбастан секіріп түседі. Төменге қарай құлап келе жатып, құдықтың дуалында өсіп тұрған бір ағашты көрді де ұстап қалды. Бірақ, ұстап тұрған ағаштың түбін бір қара, бір ақ екі тышқан үздіксіз кеміріп жатқан еді. Құдықтың түбіне қараса аузын ашып, құлауын күтіп тұрған үлкен айдаһарды, одан басқа да, ұяларынан басын шығарып тұрған төрт жыланды көрді.

Жағдайдың қорқынышты әрі мүшкіл екендігін түсінген бейшара адам қорқып, қатты қайымға батты. Кездесе кеткен бұл жағдайы кішкене бір немқұрайлылық көрсетуге де бір пәсте уақыт жоғалтуға да болмайтын еді. Тышқандар ағашты кеміріп бітірместен бұрын құдықтан шығып кетуі керек еді.

Бейшара адам басына төнген бұл қорқыныштың қиындығын ойлап тұрғанда, өзіне жақын қолы жететін жерде дуалда әдемі ара балын көрді, жегісі келіп ішінен:

«Мұндай бір жерде мынау неткен әдемі бал! Жағдайым онша мәз емес, бірақ ең болмаса дәмін бір татып көрейін. Содан кейін уақыт жоғалтпай жоғары шығармын»-деп ойлады.

Қолын созып, балдың дәмін татып, сондай рахаттанып қалды да:

«Мұндай балды тағы қайдан табамын, мүмкіндігім барда тағы біраз жейін» деді де, балдың ләззәтына батып кетті.

Осылайша, ақыл-есінен айрылып, жан-тәнімен балға берілген бейшара өзінің қорқынышты, қиын жағдайын еш ойламай, құтылу жолын қарастырмады. Түйе құсы қалай басын құмға тығып, айналасынан, ешнәрсе көрмей, естімейтін болса, ол да дәл солай басын балға көміп қойып, басқа ешнәрсе көрмейді. Әрине, оның бұл селқостығы кеміріп жатқан тышқандарға, айдаһарға және жыландардың торуылдап жатуына ешқандай әсер етпеді. Ақыры, кеміріліп жатқан ағаш құлады. Селқос жолаушы құдықтың түбіне құлап, шаруасы бітті.

Бұл қиссадағы құдық пен апаттар дүние өмірін, айдаһар мен жыландар дүниелік, нәпсілік жаман сипаттарды, бал болса алдамшы фәни ләззаттарды, ал ағаш өмірді, ақ пен қара тышқандар болса, күндіз бен түнді, яғни өмірді кеміріп жатқан заманды бейнелейді. Саяхатшы да осы шарттар ішінде мына сынақ дүниесіне келіп, кететін бір жолаушы. Егер селқостық көрсетсе, оны құрдымға кетуден басқа ештеңе күтіп тұрған жоқ. Бұл жағдайда пенде үшін ең маңызды нәрсе - бір күні өкініш тасқыны мен жылата-тын әр түрлі ғапылдықтан сақтану, мәңгі рахаттық пен бақытқа кенелтетін ұлы құтылуға жету үшін күш-қайрат көрсету. Негізінде, адамның жаратылыс мақсаты мен ішіндегі ахуалы осылай істеуді мәжбүр етеді.

Әр жаратылыстың бақыты өз жаратылысындағы мақсатқа қарай өмір сүруі арқылы пайда болатындығы мәлім. Бұл ғаламдағы ең үстем, ерекше жаратылыс та, адам баласы болғандықтан, оның бақытқа жетуі - жаратылыс мақсатынан хабардар болып, іс-әрекеттерін соған қарап жүйелеп отыруы, бес күндік бұл жалғанның

өткінші қызықтарының нәпсімен біріге отырып, дайындаған қау-іпті тұзақтарына қарсы өте ықтият болуымен мүмкін. Ал, бұл болса, кімнің мүмкінде әрі, кім берген рызықпен өмірін жалғастырып жатқандығын сезіне отырып, құлдыққа жарасатын түрде терең, нәзік, шүкіршілік сезімдерімен тура жол бойынша салих амалдармен әшекейленген өмірге байланысты.

Әйтпесе әдемі суретте жаралған адамның Аллаһтан ұзақ, өзін білмейтін, өзіндегі асыл ғауһардан хабарсыз ғұмыр кешуі, жоғарыдағы өткен мысалдағы сияқты қатты ғапылдық болады да, өмірі-шын мәнінде өкінішке толы бір сүріну мен рухани жоқшылықпен жалғасады. Хазіреті Һуда-и әдемі суретте жаратылған құлдың бұндай жағдайға бармауы үшін ескерту ретінде былай дейді:

«Кеткендерді көрмейсің бе?

Жер астына кірмейсің бе?

Хақ құзырына шықпайсың ба?

Қалай болар жағдайың, ей, ғапыл?

Тағат есігін жапсаң

Тура жолдан тайсаң,

Дүние-мүлікке табынсаң,

Қалай болар жағдайың ей, ынтасыз?

Нәпсінің ақиқатын ғаламдағы орнын, өмірге келіп, бір мезгілден кейін өлімнің иіріміне түсудің сыры мен мақсатын білмеген ғапыл жолаушы болу - қандай өкінішті алдану! Бұл алдануға бой алдыру - ақыреттің егістігі болған мына дүниедегі мәңгі табысты қолдан қашыру. Хазіреті Юнус Әмре халық аузындағы «Қызым, саған айтатыным, келінім, сен тыңда», - дегендей өз нәпсісіне былай дейді.

«Көп ұйықтайсың, тұрмайсың ба?

Көшті керуен, қалдық тау басында.

Ескертіп келді хабаршы, сенбейсің бе?

Көшті керуен, қалдық тау басында.

*Юнус, сен бұл дүниеге неге келдің?
Күндіз-түні зікір етсін дедің.
Әулиелерге соқпаса жолың сенің,
Көшті керуен, қалдық тау басында.*

Белгісіз бір әлемнен бір-бірлеп келіп, бір мезгіл сынақ шарттары ішінде өмір сүргеннен кейін, қайтадан бір-бірлеп дүние шекарасынан шығып, ақырет әлеміне көшкен адам баласының бұл келіп-кетуіндегі хикмет пен сырды түсінгісі келмеген шынайы бір ойшыл мен зиялы болмаса керек.

Адамзаттың ақиқатын түсіну, өмір мен өлімнің мағынасын аңғару - жоғарыда айтылған ғапылдықтан бұл ишарат еткен сипаттағы құтылудың нәтижесі болғаны соншалық, бұның өзі иләһи бір нұрмен жарқыраған дұрыс байымдау, жетілдірілген көңіл мен бұзылмаған бір ұждан ісі.

Қараңғылық, шәһуәт, тәкәппарлық, өркөкіректік, сараңдық, қызғаншақтық, ысырап пен өкпелеу сияқты жаратылыстағы бейімдер ғапыллықтың адамды жоятын көріністері. Бұл иірімдерде тұншығып, адамгершілік қасиетімен қоштасу - өкінішке орай үлкен зиян, тым алданыш. Бұл алданыш себебінен, іштегі нәпсі деген әлемге ғапылдық пен жынды сияқты бейімделу нәтижесінде пайда болған күнәлар, Хақ пен ақиқатта перде болады. Яғни көкей көзін соқыр қылады. Сөйтіп, адамгершілік қасиеті мен ерекшелігіне зиян тиеді. Рухтар қараңғылыққа жамылып, жаратушы Аллаһ ұмытылады да, күнәларға батады.

Осы жағдайға барғандар туралы аят кәрімада былай бұйырылады:

فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

«Аллаһты еске алуға келгенде жүректері тастай қатып қалғандарға қатты опық!..» (Зүмәр, 22)

Шындығында мінез-құлықтың нашарлауымен ар-ождандағы терең ойлау мен рухани байлық та жоғалып кетеді. Сөйтіп, дұрыс жолда жүру, яғни, діни өмірде табанды болу қиындыққа барып соғады да, күнә істер жанға жайлы самал тәрізді нәпсіге хош көріне бастайды. Адам, сонда, өз айып, күнә істеріне соқыр болады. Саусақтарын жара басқан кісі тамақ жегенде саусақтары қалайша өзін тіксіндірмей әрі қасындағылардың тіксініп жатқандығын біле алмаса, дәл сондай, нәпсі билігінде өмір сүріп жатқан ғапылдардың да қателері өздерін мазаламайды. Олар өздерімен тұрмай, айналасына тигізіп жатқан зияндықтардан да бейхабар. Себебі, ғапылдық сауытына оранып алғандар, Хақ пен ақиқат алдында керең, әрі соқыр болып қалады. Аллаһ Тағала оларды:

«Олар саңырау (жақсылықты естімейді), мылқау (жақсылықты сөйлемейді), соқыр (жақсылықты көрмейді)» (Бақара, 18) деп таныстырады.

Хазіреті Мәулана, Аллаһ ризалығынан алыс болып, риямен (мақтаншақтық) кірленіп, ғапылдық пен өз жеке мүддесі үшін аурудың көңілін сұрауға барған ғапыл кісі мен ғапыл аурудың өз араларындағы ожар әнгімені әзіл деп былай түсіндіреді.

Түсінігі мол, жөн - жобаны білетін бір кісі ғапылдықпен жүрген бір керең досына:

–Көршің ауырып қалыпты, хабарың жоқ па? Барып, көңілін сұрамайсың ба?, - дейді.

Ғапыл керең көңіл сұрау жоспарын құра бастайды:

–Мақұл, көршімнің көңілін сұрауға бардым. Мына керең құлақпен ауру жас жігіттің не айтып жатқанын қалай түсінемін? - деп ойлады. Сосын:

Ауру адамның даусы да әлсіз болғандықтан жай шығады. Мынадай халде оның сөздерін ешқандай түсіне алмаймын - деп ойласа да, артынша:

«Ол менің көршім, шара жоқ, баруым керек! Әйтпесе сөзге қалармын, қадірім кетер» - деген оймен баруға шешім қабылдады.

Кейін былай жоспар жасады:

«Көңілін сұрауға барғанымда еріндерінің қыймылдағанын көрсем, не дегенін жобалап, түсінуге тырысармын. Оған естімегенімді білдірмеймін. Ол онсызда қиналып жатқандықтан түсіне алмайды».

Әуелі:

– Көрші жағдайың қалай? - деймін.

Ол да жауап ретінде міндетті түрде:

– Жақсымын! - дейді. Мен:

– Аллаһқа шүкір! - деймін де:

–Қандай тамақ ішіп жатырсың? - деп сұраймын. Ол:

– Шәрбөт суын немесе сорпа - дейді. Мен де:

– Ем болсын, ас болсын! - деймін. Кейін:

– Мақұл, қайсы дәрігер қарап жатыр - деп сұрармын.

Ол да:

– Пәленше дәрігер - деп жауап берер.

Мен де көңілін көтеру мақсатында:

–Оның қолы өте жеңіл. Оны шақырғаның қандай жақсы болған. Ол келді дегенше, тәуір боламын дей бер! - деймін.

Ғапыл керең өзінің қысқа ойымен осындай жоспар құрып болған соң, ауру көршісіне барды. Жоспар бойынша әуелі:

– Көрші, жағдайың қалай? - деді.

Қатты ауырып, мазасы болмай жатқан ауру жігіт ыңырсып:

– Өте нашармын, өліп бара жатқандаймын - деді.

Бірақ бұны естімеген керең дереу жоспарлап келген

әңгімесін жалғастырып:

– Аллахқа шүкір! - деді.

Ауру көршісінің мына сөздеріне қатты ренжіді де оны түсіне алмай, ішінен:

«Демек, мына көршім, менің өлгенімді қалайды екен,»
- деп ойлады.

Бұдан хабарсыз керең екінші сұрағына көшті:

– Не ішіп жатырсың?

Онсыз да жаны жай таппай жатқан ауру ашуланып:

– У,Захар - деді. Кереңнің:

«Ас болсын!» деген жауабына одан сайын өкпесі, ашу-ызасы көбейіп кетті. Өйткені, ауру салмақты емес еді. Бұдан кейін керең:

– Сені емдеуге қайсы дәрігер келіп жатыр? Кім емдеп жатыр? - деді.

Ашуы мұрнының ұшында тұрған ауру шыдай алмас тан:

– Кім болсын, Өзірейіл келіп жүр! Қане, басымды ауртпай кет бұл жерден, - деп, айқайлап жібереді.

Бірақ ғапыл керең аурудың айтқандарын естіген секілді, оның қандай халде екендігінен де бейхабар, сұрақтарын інжу-маржандай тізіп жатыр. Ақырын-ақырын басын изеп қойып:

– Оның қолы өте жеңіл. Оның келгеніне қуана бер! - деді де міндетімді атқардым-ау деген оймен өзінше қуана отырып, есікке қарай бет алды.

Үйден шығып кетіп бара жатып:

«Жақсы болды, бір аурудың көңілін алдым, қадірім артатын болды,» - деп ойлады.

Алайда, бұл ақымақ әрі ғапыл керең ұтылған еді. Өкінішке орай, ол ғапылдығы себепті өзінше қадірім арты деп ойлап жатты.

Ол үйден шығып кеткеннен кейін терең бір демін алған ауру да көршісінің керемдігін ескермей, артынан жаман сөздер айтып жатты:

«Жақсы көрші деп жүрген мына адам біздің нағыз дұшпанымыз екен ғой! Қандай өкінішті! Оның мына пиғылынан хабарсыз едік!...» - деп, бір сәт тоқтамастан қаһарланып, көршісіне лағнет айтып жатты. Өз-өзіне:

«Ауруға жағдайын сұрап, көңілін аулау үшін келеді. Ал, мына адам болса, Аллаһ ризалығы үшін емес, құл ризалығы үшін, тіпті көңіл сұрауға емес, ренжіту, дұшпандық жасап, аурудан өш алу үшін келген екен. Дұшпанының ауру, әлсіз, дәрменсіз жатқандығын көріп, жаман жүрегін қуандырғысы келген екен. Ал, мен оны осы уақытқа дейін ренжіткен емеспін» - деді.

Хазіреті Мәуләнә былай түсіндіреді:

«Керең кісі аурудың көңілін аулаймын деп, керісінше, оны ренжітті. Өз ойымен жобалап айтқан сөздерімен аурудың жүрегіне от тастады. Көзге көріну үшін, ауру көңілін сұрауға барғандықтан, өз-өзін күнәға батырды».

«Сол гапылдың қисынсыз құрған жоспарының кесірінен он жылдық көршілік ақысы мен ыстық сезімдер жоқ болып кетті».

«Сонымен қатар, ауру да ашу-ызаға көміліп сабыр ете алмады, иләһи нәсіптерден мақұрым қалды. Ол жайлы жақсы ойлап, істің мән- жайын асықпай үйренудің орнына, жаман ойға батып өзіне-өзі жамандық істеді».

«Осылар секілді қаншама кісілер бар, ғибадаттары мен пенделік істерін Аллаһ ризалығы үшін емес, абырой, атақ-даңқ үшін істейді. Өздерінше нәпсі араласқан құлшылықтарымен сауап табуға, жәннатқа қол жеткізуге тырысады».

«Алайда, олардың ғибадат деп істеген істері- жасырын күнә әрі Аллаһқа жасырын серік қосу. Себебі, Аллаһтан

басқаны мақсат тұтып жасалынған гибадат – құнә. Көзге көріну үшін оқылған намаз сырт көзге таза болып көрінгенімен, ішкі әлемінде Аллахқа жасырын серік қосу болады. Қалайша ішіне бір тамшы нәжіс түсіп кеткен бұлақ суы өзінің тәттілігін жоғалтса, ауру да, ғапыл жүрекпен істелінген гибадаттар да маңыздылығын жоғалтады».

Екінші жағынан қиссадағы керең өзінің ғапылдығымен арудың әрекеті мен сөздерін өзінше жорамалдап, шындыққа симайтын нәтижелер арқылы іс-әрекеттерін тәртіптеуі бүгінгі руханият кереңдерін еске түсіруде.

Дүние дастарханынан сезімсіз қоректеніп отырғандар пәни нығметтермен бақытты болуға тырысады. Бұл жалғанда нәпсіге бой ұрып өмір сүруді жәннат өмірі деп қабылдайды. Бірақ, бұл иләһи әдеміліктерді аяқ асты еткендердің ауыр бір есепке тартылатыны ақиқат.

Хазіреті Мәуләнә ғапылдықты, яғни дүниеге тым берілгендерді төмендегідей суреттейді:

«Егер бұл әлемде әр түрлі шәрбаттардың ең таза, ең кереметін ішіп, артынан тәтті тамақтар жесең, біліп қой, түсінде ішіп-жеген боласың. Оянған кезінде бұл әлемде тағы да, аштық пен шөлдеу бар!..Түсінде ішкен сол шәрбаттар мен жеген нығметтердің саған еш пайдасы жоқ. Яғни дүние-ұйықтаған кісінің түсі сияқты. Шын мәнінде, дүние мен оның нығметі мынаған ұқсайды: Біреу түсінде бір нәрсе сұрайды, оған беріледі. Соңында оянады, түсінде алған нәрселерден ешқандай әсер қалмайды. Бұл дүние халі – түсте сұралған әрі тек түсте ғана қол жеткізілген фәни ойыншықтардан».

Аллаһ Тағала былай дейді:

«(Ей, Пайғамбарым!) Көңілі тартқанын құдай тұтқан адамды көрдің бе?..» (Жәсия, 23)

Қиссада түсіндірілген бастағы құлақ, бірнеше әріп

пен сөздерді естіп түсінгендігі мен сол бастағы көз бір нәрселерді көргендей болуы мүмкін. Бірақ жасырын сырлар мен дауыстарды естуі керек болған көңіл құлағы қандай халде? Иләһи құдірет ағыстары мен иләһи сырларды көретін жүрек көзі қай жерде? Егер оның жандүниесі керең не көр-соқыр болса, бұл жағдай ғапылды екі дүниеде бақытсыз етпей ме?

Риуаятқа (деректерге) қарағанда, Юнус (аләйһиссәләм) бір күні Хазіреті Жәбірейілге:

«Маған жер жүзіндегі құлшылықты ең көп жасайтын құлды көрсетесің бе?»-деп өтініш жасады.

Ол бір кісіні көрсетті. Қараса, ол кісі алапес ауру екен. Ауруының салдарынан аяқ-қолдары шіріп, тіпті екі көзі көрмей қалған екен. Ол былай деп жатыр еді:

«Ей, Раббым! Маған осы қол мен аяғымның арқасында не берген болсаң, тек сен ғана бердің. Неден аулақ қылған болсаң, тек сен ғана аулақ тұрғыздың. Ей, Тәңірім! Менде тек бір арман қалдырдың. Ол – тек саған қауышу».

Демек, жүрек қағысы құл ризалығы үшін емес, Хақ ризалығы үшін болғанда, ниеттер мен амалдар өзгеше болып, Аллаһтың уәдесі болған жәннатқа жеткізетін амалдар іске асады. Олай болса ғапылдықтан құтылу үшін жүректі тазалап, нәпсіні тыйып, жан-дүниені Аллаһтан басқа нәрселерден босатып, әлемдегі күш-құдірет және хикмет пен әдеміліктің көріністерін сан қилы бейнелерде, жан-дүниеде тамашалап отыру қажет.

Мағрифат (Аллаһты тану) жолындағы біреу айтады:

«Ей, Мағрифат жолаушысы! Бұл жолдасабырсыздықты сабырмен, ұмытшақтықты зікірмен, опасыздықты шүкірмен, қарсы келушілікті бойсұнумен, сараңдықты жомарттықпен, күмәндануды шынайы сеніммен, рияны ықыласпен, қасарушылықты тәубемен, өтірікті шындықпен, ғапылдықты терең ойлаумен ауыстырмай-ынша, алға баса алмайсың!...»

Әйтпесе, адам ғапылдықтан әсте құтыла алмай, қолындағы бір шәуғім суды бір үлкен мұхит деп ойлап көптеген ақиқат пен нәсіптерге көздері перделі болып, жан-дүниесі екі дүниеде де мақрұм болады. Мұндайлар өмір сүріп жүрсе де, өлілер қатарында. Риуаят бойынша Хазіреті Жүнейди Багдади бір жаназа намазында бес рет төкбір алады. Жаназа намазының төрт төкбірмен бітетіндігін білетін жамағат, бұл жағдайға таң қалып:

– Ей, Жүнейд! Жаназа намазы төрт төкбірден артық емес. Бесінші төкбір қайдан шықты? - деп сұрайды.

Хазіреті Жүнейд:

– Алған төрт төкбірім мәйіт үшін. Бесінші төкбір болса, бұл мәйіттен де ары «өлік» болып жүрген мына тірілер үшін алдым. Бәлкім, естерін жиып, өлім келместен бұрын оянар - деп жауап берді.

Әдемі кейіпте жаратылған бір құлдың ғапылдықпен ғұмыр кешіп, әбеспен нәрселермен шұғылданып жүруі, өмірін пайдасыз өткізуі адамзаттық қадір-қасиетке қаншалықты оғаш нәрсе десеңізші?!

Хазіреті Һуда-и бұл оғаштыққа түскендерге былай дейді:

«Хақты қойып, теріске бейім мен махаббатың несі?

Шайтанға бағынып, пітінәлік пен бәлелік неге?

Құтылатып жолға түсіп бейбітшілік пен тыныштық иесі бол,

Нәпсіге беріліп, әркімге көрсеткен ашу-ыза несі?

Сұлейменнің мүлкі мен Ескендердің тағы қане?

Білген болсаң бұларды, жалғанға қызыққаның неге?

Нәпсіні есепке алу мағынасында айтылған бұл сөздерді үнемі ойлап жүру керек. Бір салих кісінің өз досына жазған бір хатында айтылған ақиқат неткен керемет әрі терең ұғымды:

«Нәпсіні есепке алған табысты болып, ғапыл болған өкінішке жолығады. Рахымдылық жасаған рахымдылық

табады. Мұқият қараған көреді, жақсылап көрген түсінеді, Түсінген біледі, білген амал етеді, амал еткен екі дүниеде де бақытқа жетеді».

Мына пәни-дүниеде біздің істейтініміз: мойын ұсына отырып, жаратушы мен жаралу себебінен бейхабар болмай, шын жүректен Құран Кәрім мен Пайғамбар сүннетіне сүйіспеншілікпен шын беріліп, терең ойланып, әрі ар-ұжданымызды есепке алып отыру.

Әлемнің нығметі болған адамның жаратушысына жақын өмір сүруі керек. Өмір беруші, күнәларды кешіруші, жан-дүние мен сырларды білуші Раббымызға құлшылық жасау керек. Ғибадаттардың уақыты бар, ал иман мен құлдық болса, бүкіл өмірді қамтып тұр.

Хақ Тағала барлығымызды дұрыс жолда жүргізіп, көкірегі ояу, тірі көңіл иелері болған достарының қатарына қоссын!

Әмин!

ӘУЕСҚОЙЛЫҚ, ҚЫЗҒАНШАҚТЫҚ ҚАНАҒАТ

Адам баласы жақсылыққа да, жамандыққа да бейімді әрі қабілетті жаралған. Бұл әлемнің бір сын әлемі болуына байланысты әрі иләһи ұйғарым мен тағдыр арқылы шындыққа айналған бұл жағдай адам баласының жақсы мен жаман, сұлулық пен ұсқынсыздық арасындағы мәңгілік келіп кетуі себебінен. Сонымен қатар жақсы мен сұлулықта кемелденгендер, биік таулардың шыңына жеткендер секілді сирек кездеседі. Сол себептен шығыстың данышпандарынан Шәйх Сади жалпылама үкіммен:

- Адам өзі не нәрсе? - деген сұраққа:
- Бірнеше тамшы қан, мыңдаған қайғы! - деп, жауап берді.

Мыңдаған қайғы... Өйткені доғарыла алмаған әуесқойлық пен армандар, тоқтаусыз көксеу мен қызғаншақтық секілді теріс бейімделулердің әсерінен пайда болған қайғы-қасіреттен құтылған аздың азы бақтиярлар осындай жалпылама үкімнен тыс қалғандар болып есептеледі. Аллаһ Тағала адамдардың қоғам болып жиналуын қалаған. Олай болуы үшін әркімге әр түрлі әрі әр мөлшерде нығмет берген. Осылайша оларды бір-біріне мұқтаж еткен. Адамзат тарихының әр дәуірінде көрінген, пенденің сыналуы үшін керек болған бұл айырмашылық, адам жаратылысындағы иләһи ұйғарымға сүйенген

және сол себептен де жойылмайтын іргетас негізі. Қоғамдағы байланыс мұқтаждығы – жаратылыстағы бұл айырмашылықтың бір көрінісі. Бірақ, бұл айырмашылық базы бір адамдарды көкселмеген кейбір орынсыз нәрселерге жетелейді. Бұлардың басында **әуесқойлық, кек, қызғаншақтық т.б.** сияқты нәрселер бар.

Тізбектеліп жалғасын тауып бара жатқан бұл теріс қасиеттерден, әуесқойлық тоқтатылмаған жағдайда қызғаншақтық деп аталатын рухани ауруға шалдығады. Әуесқойлық пен қызғаншақтықтың иірімдеріне беріліп түскендер ертелі-кеш қиыншылық пен бақытсыздыққа ұшырайды. Адамзаттық гауһарға кері әсерін тигізетін бұл бейімделулер қасиеттер, Жаратушының бөліп берген тағдыр бағдарламасына ризашылық білдірмегені соншалық, бұл - көтеріліс қылмысы. Бұл нәпсінің ауыр ауруына душар болғандар өздеріне біткен ашкөздігі мен қызғаныштарын көбіне ажырата алмайды.

Адамды, ұзақ өмір сүру деген иірімде тұншықтыратын ашкөздік пен қызғаныш – ақыретті ұмытып, дүниеге мәжнүнсіп байлану. Ашкөз әсте тоймайды. Сондықтан да ол үнемі пақырлықта ғұмыр кешеді. Рухани аштық ішінде түйіліп тұрады. Жеткен әр табысы, оның көңілін жай тапқызатын жерде көздігі одан ары арта түседі. Қызғаныштың нәпсідегі көріністері де әртүрлі. Қызғаныш кісіні жаратылысындағы дұрыс әрі таза бейімдерді салдандырады. Қисынын әлсіретеді. Иман мен тәуекелдің табиғи көріністерін жеңіп, оларға үкім жүргізеді. Сол үшін Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу алейһи уә сәлләм):

تَحْلُقُ الدِّينَ

«Қызғаныш дінді қырып тастайды». (И. Жанан, Күтүб-и Ситта, V, 278) деген.

Қызғаншақ адам қызғанып жатқан адамының нығыметі алынып, өзіне берілуін қалайды. Егер олай бол-

май қалса, «Маған да емес, оған да бұйырмасын» дейді. Несібелері мол кісілердің нығметмен дарындылығын хош көрмейді. Тіпті, олардың күйреуін қалайды. **Қызғаншақ адам қызғанған кісісіне кек, қиянат, өш, алдау, айыптау және оны ғайбаттау сияқты жаман сезімдерге толы жүреді.** Қысқа өмірін арзымайтын қайғы-қасірет және бос нәрселермен өткізеді.

Өмірі тақуалық шеңберінде болған әулие болса, дүнияуи істерге жай құштарлық сезімімен қараудың өзін ұнатпайды. Олар құштарлықтың өзін игілік, бақыт иелерінің үстіне түсірілген қызғаныш көлеңкесі ретінде қабылдаған.

«Оған берілген маған да берілсе ғой...» деген сияқты уәсүесәлар (шайттани ой) тәңірдің бөліп бергенін ұнатпай, иләһи тағдырға риза болмаудың бір түрі. Адам оны қайдан білсін! Ғұмыр кешіп жатқан жағдайы – бөлкім, ол үшін ең қайырлысы. Маруфи Кәрхи:

«Байларға қызғанышпен емес ғибрат алу көзқарасымен, пақырларға тәкәппәрлықпен емес, кішіпейілдікпен, әйелдерге шәһуатпен емес, мейірімділікпен қараған адам – нағыз кәміл пенде» деген.

Рух жұқарып, нәзік болған сайын дүниеге тән сүйіспеншілік пен қызғаныштардың бәрі жойылады. Осылайша мүміндердің рухани денгейлеріне қарай нығметтерді бағалау өлшемі өзгеше болады да:

Шариғаттағы «сенің малың сенікі, менің малым менікі».

Тариқаттағы (тассаввұф); «сенің малың сенікі, менікі де сенікі».

Хақиқатта болса; «сенікі де, менікі де Аллаһ Тағаланікі» деген ұғым шындыққа айналады.

Ашкөздік пен қызғаныштың алданыш, нәтижесінің де сағым екендігін Хазіреті Юнус керемет суреттейді.

*Дүниеге сенерсің,
Рызыққа менікі не дерсің,
Неге жалған сөйлейсің
Өйткені, айтқаның болмас!..*

*Мал иесі, мүлік иесі,
Қане мұның тұңғыш иесі,
Мал да жалған, мүлік те жалған,
Барда, біраз сен ойна!.. (уақыт өткіз)*

Шәкики Бөлхи, бір мазараттың жанынан өтіп бара жатып, ғибратқа толы көзімен бір қарады да жанындағыларға:

- Бұл жердегілердің көбі өтірікші... - деді. Олар:
- Неліктен? - деп сұрағанда. Ол:
- Олар тірі кездерінде мал-мүлкім бар, үйім бар, көлігім бар, туысым бар, бау-бақшам бар демейтін бе еді. Бірақ, сіз де көріп тұрсыз, олай емес екенін!.. - деді.

Ашкөздің иманы мен тәуекелі қызғаныш себебінен үнемі әлсіреуде болғандықтан, оның рухани өмірін зынданға айналдырады. Хазіреті Мәүләнә ашкөздің халіне таңқалып, былай дейді:

«Адамға не болып бара жатыр, алтынның, дүние-мүліктің құлы болуда. Хақ жолында жұмсалмағанда немене? Қандай мағынасы бар. Дүние - мүліктің тұтқыны болып, оның есігі алдында жылан секілді жерде оралып, аяқ асты болуы адамды көкке қолын бос жіберткен бір рухани кедейлік себебі емей, немене?!»

Мал-мүліктің тұтқыны болып рухани кедейліктің иірімдерінде тұншыққан Салобенің халі ойландыратын үлгілердің бірі:

Мәдиналық мұсылмандардың бірі болған Салобенің мал-мүлікке деген шектен тыс махаббаты бар болатын. Өте бай болғысы келетін. Сол үшін Расулұллаһтан (саллаллаһу алейһи уә сәлләм) дұға сұрады.

Оның бұл талабына Аллаһ Расулі (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) былай деді:

«Шүкірін орындай алатының аз мал, шүкірін орындай алмайтын көп малдан қайырлы...»

Бұдан кейін Салебе ойынан бас тартса да, біраз уақыттан кейін қайтадан Пайғамбарымызға (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) келіп:

– Ей Аллаһтың елшісі, дұға ет, бай болайын! - деді.

Бұл жолы Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) былай деді:

«Мен сен үшін жетерлік үлгі емеспін бе, Аллаһтың атымен ант етемін, қаласам мына таулар алтын-күміске айналып артымнан келетін еді. Бірақ мен қанағат тұттым».

Сәлебе тағы да ойынан қайтты. Бірақ ішіндегі дүние-мүлікке деген махаббат оты әлі өшпеген еді. Өз-өзіне: «Бай болсам, пақыр кедейлерге жәрдем етіп, мұнан да көп сауап табар едім» деген ойға шомылып, нәпсінің қатты талабынан жеңіл бойда Пайғамбарға (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) үшінші рет барып тұрып:

– Сені хақ Пайғамбар етіп жібергенге ант етемін. Егер мені байытса пақыр кедейлерге жанашыр болып, жәрдем етіп, әркімге ақысын берер едім!.. деді. Ақыры, осыншама сіресіп тұрғаннан кейін Аллаһтың елшісі (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

«Ей, Раббым! Салебеге қалаған байлығын бер, - деп дұға етті.

Көп өтпестен батаның береkesімен Аллаһ Тағала Салебеге үлкен байлық сыйлады. Малдары тау етегін толтырды. Бірақ, сол уақытқа дейін, »мешіт құсы» деген атқа ие болған Салебе мал-мүлікпен айналысып ақырында жамағатқа қосылмай қалды. Уақыт келіп тек жұма нама-

зына ғана келетін болды. Көп кешікпей Жұма намазын да ұмытты. Оның жағдайынан хабардар Аллаһ Расулі (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

«Салебеге обал болды!.. - деді.

Салебенің ғапылдығы мен қараңғылығы бұл істегендерімен шектелмеді. Зекет жинаушылар келгенде:

«Бұл сіздің істеп жүргендеріңіз тонаудың тап өзі ғой!» деп, бұдан бұрын беремін деп, уәде қылған нәрселері былай тұрсын пақыр кедейлердің аятпен бекітілген ақысын (зекет) берудің өзінен бас тартты. Сөйтіп, мунафиқтар қатарына қосылды. Бұл жағдай аят кәрімада былай баяндалған:

«Олардың (мунафиқтардың) кейбірі: «Егер Аллаһ бізге өз кеңшілігінен ризық берсе, әрине, садақа беріп, игі адамдардан болар едік» - деп Аллаһқа уәде берді».

«Бірақ, Аллаһ оларға өз кеңшілігінен нәсіп еткен кезде, олар бұған сараңдып істеп, сөздерінен тайды, жалтақойлық». (Тәубе, 75-76)

Өзінің ақымақтығынан Хазіреті Пайғамбардың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) тілін алмай, өз бетінше іс-әрекет жасап, жексұрын әрі өкінішті бір халде бақытсыздық пен үрейлі нәтижеге душар болған Салебе дүниенің өткінші байлығына алданып, мәңгіліктің кедейіне айналды. Үлкен бір өкінішпен өліп бара жатып, Хазіреті Пайғамбардың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) мына сөздері бейне құлақтарында шыңылдап тұрған еді.

«Шүкірін орындай алатын аз мал шүкірін орындай алмайтын көп малдан қайырлы...»

Бірақ осы ескертуге құлақ аспаған Салебе пәни байлықтың өзін жексұрын қылған иірімдері ішінде бітпейтін бір азаппен қиындыққа душар болып, жан берді. Бақыт деп ойлаған қысқа бір сәт пен аз бір мал-мүлікке мәңгі бір бақытты ақымақша ауыстырды.

Жоғарыда айтылған Салегенің басынан өткен оқиғасы, тағдырға ризалық көрсетпегеннің және дұғада болуға тиіс әдептілікке көңіл бөлмегендіктің ақыры бақытсыздық болатындығына жақсы мысал. Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) да оның пешенесіне жазылған иләһи тағдырды біле тұра иқтимал үмметіне бір үлгі болсын деп Салегенің табан тірей сұраған бата-сын берді. Сондықтан, біз де Хақ Тағаладан бір нәрсе сұрағанда ол біз үшін қайырлы ма, әлде, қайырсыз ба екендігі мәселесінде ақылымызға артығымен сеніп айтқанымызда сіресіп тұра бермей, егер, Аллаһ Тағала ұнатып, мақұлдайтын болса, біз сұрауымыз керек. Олай болмаған жағдайда сый деп көрілген нығметтегі қаһарды көре алмағандықтан басымызға шарасыз дерттер келуі мүмкін. Дұға, садақа секілді бұлжымайтын, нақты тағдырды өзгерте алмағанымен мұаллақ (нақты емес, бекітілген) тағдырды өзгертетіні діни бір ақиқат. Бірақ, бұл өзгертілудің пайдасы болып болмағанын шекті ақылымызбен шешіп қоюымыз үлкен қателік. Дұға – Жаратушы иеміздің бізге берген бір мүмкіншілігі, сыйы, тіпті, бұйрығы. Бірақ, дұғаның мазмұнын жеке ақыл сезімдерімізбен толтырып қойсақ та, бұл мазмұнның міндетті түрде қайырлы болу жайында сіресіп қалмай, Аллаһтан «Ей, Раббым! Қайырлы болса ғана бағышта!» - деп, жалбарыну қажет. Хазіреті Нашәби былай деген:

«Қайсыбір адамға достық киімі кигізілсе, еш дүние-мүлкі болмаса да, бүкіл байлардың байы сол болады. Қайсыбір адамның да, маңдайына дұшпандық белгісін ұрып берсе, бүкіл дүние қазыналары оныкі болса да, қайыршылардың қайыршысы болады».

Ибраһим-бин Өдһәм кедейшілігіне ренжіп тұрған кісіні көріп, оған былай деді:

– Пақырлықты сен төлемін өтемей саған берді ме? Одан неге қиналасың? Әлгі кісі сасқалақтап:

– Мырзам! Пақырлық сатып алынады ма екен!? - деп сұрады. Ибраһим бин Әдһәм былай жауап берді:

«Иә! Мен пақырлықтың қадір-қасиетін көргенімде, оны сатып алу үшін қуана-қуана өз ризалығыммен «Бәлх» мемлекетін бердім...»

Бұл жерде айтылған нәрсе – нәпсінің әуесқойлығын жойып, қанағат байлығын қолға түсіру. Сабыр сақтаған пақырлар мен шүкіршілік еткен байлар Аллаһтың ризалығы тұсында тең.

Адам баласындағы әуесқойлық хадис шәрифте былай баяндалған:

«Адам баласының алтынға толы екі ойпаты болса, үшіншісі тағы болса екен дейді. Оның көзін тек топырақ қана тойғызады. Аллаһ (жәллә жәлләлуһу) тәубе етушілердің тәубесін қабылдайды». (Бұхари Рикақ,10; Мүслим, Зекет 116-119)

Ашкөз адам дүниеден айқын үш сипатымен өтеді:

1. Жинағандарына тойып, қанағаттанбай кетеді.
2. Армандағандарына жете алмай көз жұмады.
3. Көңіл, парасаттылық пен рухани байлықтан мақұрым қалып өтеді.

Ашкөздің көңілін жаулаған қанағатсыздық ол жерге иләһи махаббат пен ықыласқа аз да болса орын қалдырмайды. Өкінішті-ақ! Осындай адамдардың өмірлері дүние-мүлік жинап, жүк тасушылықпен өтіп кетеді. Өмірлері бір соқыр теке ойынына айналады да, аяғы өкінішпен бітеді.

Ашкөздің тоя алмаған бұл дүние өмірі жайында Назиғат сүресінің 46 аятында:

«Олар қияметті көрген күні (өздерін) дүниеде бір кеш немесе бір сәске ғана тұрғандай сезінеді» - деп, баяндалған.

Ашкөздіктің, адамның рухын құрдымға жетелейтін әуестермен иірімге айналдыруы Хақ Тағаланың жәһәннамды суреттегендегі баянын еске салады.

«Ол күні тозаққа: «Толып, болдың ба?» - дейміз. Ол да: «Тағы да бар ма?» - дейді. (Қаф, 30)

Аллаһ Тағала ашкөздер үшін басқа аятта былай дейді:

«Оларды қоя тұр (өз еріктеріне жібер)! Жеп-ішіп, ойнап-күліп жүреберсін, құр үмітке алдана тұрсын. Олар әлі-ақ, (қылмыстарының зардабын) білетін болады».
(Хижр, 3)

Қызғаныш тарихы адамның жаратылыс тарихындай ескі. Тұңғыш қызғаныш Ібілістің Хазіреті Адамды (аләйһиссәләм) тек топырақтан ғана тұрады деп, оны көре алмауымен басталады. Өйткені, Ібіліс періштелердің ұстазы болғанымен адамдар секілді нәпсі деген пәлемен сыналатын жындар тобынан еді. Сондықтан жаратылысындағы бұл бейімділіктің көрінісімен иләһи сырды аңғара алмай, Хазіреті Адамның топырақ жаратылысына алдана отырып, өзі мен оның арасын салыстырды. Сөйтіп, түтінсіз оттан жаралған Ібіліс, Хазіреті Адамның (аләйһиссәләм) үстемдігін, ерекшелігін қызғанды.

Хазіреті Адамға періштелердің иләһи бұйрықпен сәжде етулерінің, ондағы **Мұхаммеди нұрды** қадірлеу қажеттілігінен болғанын біле алмады. Бұл қисса дүниеуи ғылымның иләһи сырды, даналықты меңгеру үшін жеткіліксіз екендігін көрсеткен ең алғашқы, ең мықты да маңызды мысал. Одан кейінгі Әбіл мен Қабыл қиссасы да қызғаныштың адам өмірінде қашаннан бері бар екендігін көрсететін мысал.

Қызғаныштың біз үшін тағы басқа бір ғибрат көрінісі Юсуфпен (аләйһиссәләм) бауырларының арасында болған тарихи оқиға. Юсуфтың (аләйһиссәләм) бауырлары Хазіреті Якуб сияқты ұлы Пайғамбардың балалары әрі оның тәрбие аясында өсіп-өнгендер. Осыған қарамастан, өз

бауырлары Хазіреті Юсуфты (аләйһиссәләм) қызғанып, оны бір құдыққа лақтырып тастау сияқты бір қылмыстан бас тартпады. Осы оқиға адам баласының бойындағы қызғаныш сезімінің қаншалықты қатты, қуатты екендігін көрсетіп тұр.

Хадис шәрифте айтылған:

«Сақ болыңдар! Қызғаныш жасамаңдар! Себебі, от отынды қалай жеп бітіретұғын болса, қызғаныш жасау да, сауаптарды, жақсылықтарды солай жеп бітіреді».

(Әбу Дәуіт, Әдеп, 44; Ибн Мәжә, Зүһд, 22)

Кілттері көп, сондықтан ауыр, арқалап жүруге мүмкін болмаған Қарунның қазыналарын иесімен (Қарунмен) бірге жердің түбіне батырған қызғаныш емес пе? Аллаһ Тағала Қарунның соңын төмендегідей баяндайды.

«Ақыры оны үй-жайымен қоса жерге кіргіздік. Аллаһқа қарсы оған жәрдем берер ешбір топ болмағаны тәрізді, ол өзін қорғап, құтқара алатын адамдардан емес». (Қасас, 81)

Қызғаныш әрбір іс-әрекет, жағдайда айыпталса да, ғыпта (қызығу, құштарлық) деп аталып, басқалардағы игіліктің жойылып кетуі қаламай, «шіркін-ай, менде де болса екен!» деп, армандауға рұқсат етілген.

Хадис шәрифте былай делінген:

«Тек екі кісіге қызығып, құштарлықпен қарауға болады. Біріншісі – Аллаһ Тағаланың берген мал-мүлкін хақ жолына жұмсай алған кісі. Екіншісі – Аллаһ Тағала өзіне ілім беріп, онымен амал еткен әрі басқаларға үйреткен кісі». (Бұхари, Ілім, 15; Муслим, Мусәфирин, 268)

Тек қана осындай бай кісі мен ілімімен адамдарға пайдалы болып жүрген ғалым кісіге қызығуға болады. Бұл ғыпта (қызығу) қызғаныштың ақырет пен жақсылыққа қарай бет бұрған түрі. Үлгілі Пайғамбарлар

мен әулиелерге қызығуға болады. Осылайша рухани құмарту өз жылдамдығын табады. Таза жандардың (рухтардың) ақырет пен жақсылық туралы қызығулары сол, жандардың асыл болуларының нәтижесі.

Жаман әдеттердің, мінездердің ең қауіптісі болған ашкөздік пен қызғанудың тек емі – қанағаттылықтың көңіл тыныштығы беретін руханиятымен жамылу. Өйткені қанағаттың көңілге беретін иләһи қазыналары – бітіп, таусылмас. Сондықтан да Аллаһ Расулi (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْنَى

«Қанағат-бітіп, таусылмас қазына» -, (Дәйләми, Мүснәд, 4699) деп бұйырған.

Тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйіні, байлықтың шын мәніндегі таразысы – қанағат. Тәңірдің бөліп, бергеніне ризашылық көрсетіп, жағдайы өзінен жақсы адамды қызғанбау. Байлықтың шын мәніндегі ләззатын қанағат арқылы ғана түсінуге болады.

Хазіреті Мәуләнә былай дейді:

«Тірілу үшін өліңдер, сонда ғана шын мәніндегі әдемілік пен байлыққа жетесіңдер».

Бірақ, сұлулар өздерін көретін көз, сүйетін жүрек іздейтіні рас. Көрмейтін көздерге әдемілік, естімейтін құлақтарға тамаша ән мен жырдың пайдасы болмағаны сияқты, тоймайтын ашқарақ мінезділер де, қанағаттың беретін құзыры мен рахатын сезбейді. Қайсы бір домбыраның күшті дауысы саңыраулар үшін! Қайсы бір өтір не раушанның хош иісі мұрны ис алмайтындар үшін!

Кәміл адам рызық - несібенің қиыншылығын тартпайды. Олар рызықтың емес, рызықтандырушының соңында. Басқалардың мүмкіншіліктері мен мал-мүліктеріне көңіл аударып, көз тікпейді. Өрқашан ризашылықта. Бұл

ризашылық жайында Ибраһим Өдһәм мен Шақиқи Белхи арасында болған әңгіме нендей руханиятқа толы.

Шақиқи Белхи Ибраһим бин Өдһәмнан сұрады:

–Күнкөріс қалай болып жатыр?

Ибраһим бин Өдһәм былай жауап берді:

–Тапсақ шүкіршілік етеміз, таппасақ сабыр етеміз!.

Шақиқи Белхи:

– Қорасанның иттері де осылай істейді - дегенде, Ибраһим бин Өдһәм:

– Ал, сіз не істейсіз - деп сұрады.

Жауап ретінде Шақиқи Белхи:

– Тапсақ шүкіршілік етіп таратамыз, таба алмасақ сабыр сақтап шүкіршілік етеміз -деді. Хазіреті Рабиядан:

– Аллаһ қашан құлына разы болады? - деп сұрайды:

Ол былай дейді:

– Мехнат бейнет тартып жатқан кезде, нығметке толы өмір сүріп, жатқан басқаның еткен шүкіршілігіндей, шүкіршілік еткенде... Ол басқа уақыттарда былай айтатын:

«Ділімен емес, тек тілімен ғана истиғфар (Аллаһтан жарылқау сұрау) айту – өтірікшінің ісі... Ариф деген кісі – Аллаһ Тағаладан шынайы жүрек талап еткен, тапқанын Аллаһқа арнаған адам». Мұндай мәртебеге жақындай білген Хақ достары екі дүниеде нендей бақытты!

Бірақ, тек тән ләззаты мен нәпсі қалауы болып жүргендердің ақыры міндетті түрде өкініш пен бейшаралық. Бүкіл мүмкіншіліктері мен күш-қайратын тән ләззаттарына тұтқындалып жұмсағандар үшін руханияты бар деп айта алмаймыз. Қанағат етушілер болса, керемет рухани байлыққа ие әрі олар көңіл жомарттары. Сондай-ақ, көңіл тыныштығы мен бақыт олардан туады.

Салих құлдың көкірегі, дүние-мүліктен ұзақ, оған назар да аудармайды. Олар дүние-мүлікпен байымайды.

Сонымен қатар, көңілі Аллаһқа толы болған салих құл өмірімен көңілдерді байытады.

Уа, Раббым! Бізді ашкөздік пен қызғаныштың ізгі амалдарды өртеп, күлін көкке ұшырататын жалынынан сақтап, бітіп таусылмайтын қазына қанағатпен безендіргейсің!

Әмин!

АШУДЫ БАСУ

Иләһи әдеміліктер жүйесі халінде дүниеге келген адам-зат нәпсісінде жасырын пасықтық, күнәқорлық және руханиятында орын алған тақуалық бейімдерімен оңаша қалдырылған, сөйтіп, адам жақсылыққа да, жамандыққа да бейім.

Сондықтан нәпсіні тәрбиелеп, жүректі тазалап, мінез-құлықты әсемдеу арқылы жаман сипат пен бейімділіктерді түзеп, рухани сипаттарды кемелдендіру қажеттілігі бар. Бұл тұрғыда құлдың ең алдымен дұрыстайтын қасиеті – ашу. Себебі, ашу – жаман мінез-құлықтың ең қорқыныштысы, апаты, ең күштісі. Ақыл-есті билеп-төстеп алатын қаһардың басы. Ашулы адам – жан дүниесі «кек, өш, кекету, жындану ұрыс-жанжал, тіпті өлтіру» сияқты жамандықтарға толы бір бөле.

Өмір кітабының ашу-ыза бөлімі – бір жан түршігерлік қайғылы тарих. Бұл қауіп-қатерден құтылудың жолы – ешкімге жақпайтын әрі ерсі көрінетін ашу кезінде бауырлық пен сабырлық күшін пайдаланып, тепе-теңдікті бұзбастан, тыныштық сақтау қажет. Әбу-Дәрда (радиаллаһу анһу) Пайғамбарымызға (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

– Маған, мені жәннәтке жетелейтін бір нәрсе үйрет! - деп өтінді. Әлемнің мырзасы:

– *Ашуланба!* (Бухари, Әдеп 76; Тирмизи, Бирр 73) - деді.

Тағы басқа бір кісі Пайғамбарымызға (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

– Уа, Расулаллаһ! Көп нәрсе істейтін күшім жоқ! Маған бақытқа жетелейтін төте бір жол көрсет! дегенде, оған да:

– *Ашуланба!* (Бухари, Әдеп 76; Тирмизи, Бирр 73) деп бұйырады.

Басқа хадис шәрифтерде де:

«Аллаһ Тағала ашуын (ұстап тұра алған) басқан адамның айыптарын жабады!». (Ихия 3, 372)

«Аллаһ алдында Оның ризалығына ие болу үшін, құлдың ашуын жұтқаннан артық сауап іс жоқ!» (Ихия, 3,392) - деп бұйырылған.

«Күшті, қуатты палуан – әркімді жерге ұрып жыққан емес, нағыз қаһармен - ашуланған кезінде өзін-өзі ұстаған». (Бухари, Әдеп 102; Тирмизи, Бирр 106-108)

Пайғамбарлар, әулие мен ғұламалар ашуды жеңу үшін үнемі күш-қайрат жұмсап, көңіл бөле отырып, кешірім жолын ұстауды өздеріне бақыт деп санаған. Хазіреті Юсуфтың өзіне зұлымдық жасап өлтіргісі келген бауырларынан өш алу мүмкіншілігі туғанда, оларға кешірім жасады. Сонда олар:

تَاللّٰهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَ اِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ

«Аллаһқа ант етеміз, шынында Аллаһ сені бізден артық, ерекше жаратыпты. Біз шынында да қателесіппіз». (Юсуф-91) -деп, істегендеріне өкініп, истиғфар етіп, оған бой ұсынды.

Юсуфта (аләһиссәләм) кешіріммен бірге, үлкен жақсылық ретінде:

لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ وَ هُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

«Сендерге бүгін сөгіс жоқ, Аллаһ асқан мейірімді» -
(Юсуф, 92) деді.

Мейірімділік пен кешірімділіктің ең көркем үлгілері Хазіреті Пайғамбардың (саллаллаһу алейһи уә сәлләм) өмірінде.

Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу алейһи уә сәлләм) немере ағасы Хазіреті Хамзаның бауырын кегінен себеп, аяусыздықпен шайнап тастаған Хиндті, Меккені жеңіп алған күні кешірді. Қызы Зейнептің (радиаллаһу анһә) жүкті екендігіне қарамастан, түйенің үстінен жерге құлатып, ауыр жаралаған Хабир бин Әсәдті иманға тілін келтіргендіктен кешірді. Осындай, осыған ұқсас үлгілер Хазіреті Пайғамбардың өмірінде санап бітіре алмайтындай көп: Ашуланған кездерінде орнынан тұрмайтын. Хақ пен ақиқатқа қарсы шығып, хақтың аяқ-асты етілуінен басқа нәрселерге ашуланбайтын. Ешкімнің де сезбейтін не байқамайтын бір шындық, аяқ-асты етілгенде де, сол ақиқат ақталып шыққанша ашу-ызасы басылмайтын. Ақиқат ақталғанда ғана тынышталатын. Өзі жаны үшін өсте ашуланбайтын. Ешкіммен өзін ақтап, сөз таластырмайтын.

Оның бұл мінезі Аллаһ (жәллә жәләлуһу) алдында мадақталып, ұлықтанған әрі, Пайғамбарлық міндетіндегі табысқа жетуінің негізгі себепшісі осы екендігі Құран Кәрімде баяндалған:

«(Ей, Пайғамбарым!) Сен тек Аллаһтың рахметімен оларға мүләйім болдың. Егер дөрекі, қатал болсаң, олар сенен алыстап, бет-бетіне кетер еді. Оларға кешірімді бол, (Аллаһтан) оларға кешірім тіле, олармен әрбір істе кеңесіп тұр. (Кеңескеннен кейін) бір іске белбайласаң, Аллаһқа сүйен. Аллаһ сөзсіз өзіне сүйенгендерді сүйеді». (Әли Имран, 153)

Бір басқа аят кәрімада Хақ Тағала малдарын қайырға сарып етушілерді, ашуын басқандарды және адамдарды

кешіре білегендерді ихсан (жақсылық) иелері ретінде сипаттайды.

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

«Тақуалар - кеңшілікте де, таршылықта да (мал-мүлкін) Аллаһ жолына жұмсап тұратындар, (кек алуға құдіреті жете тұрып) ашу-ызасын баса алатындар, (қастандық еткен, қаралаған) адамдарды кешіре білетіндер. Аллаһ та (осылай істеген) ихсан иелерін сүйеді». (Өл-и Имран, 134)

Кейбір деректерге қарағанда Хазірет Жағфар Садықтың қызметтерін атқаратын құлы бар еді. Бір күні құл бір тостақ ыстық сорпаны байқамай Жағфар Садықтың үстіне төгіп алады. Үсті-басы сорпамен былғанған Хазіреті Жағфар Садық ашуланып, құлының жүзіне қарады.

Осы кезде құл:

– Мырзам! Құранда: «وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ» «Ашуларын баса алатындар» мадақталады! - деді.

Сондықтан Хазіреті Жағфар Садық:

– Ашуымды жеңдім! - деді.

Бұл жолы құл:

Құранда тағы сол жерде «وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ» «Адамдарды кешіре білетіндер!» де құрметтеледі - деді.

Хазіреті Жағфар Садықтың:

– Жарайды, кешірдім сені! - дегені сол-ақ еді, құл былай жалғастырды:

Аят кәрімнің: «وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ» «Аллаһ ихсан иелерін, жақсылық істеушілерді сүйеді» деп, айтылған - деді. Сол кезде Жағфар Садық:

– Қане бара ғой. Сені Аллаһ ризалығы үшін азат ет-тім!.. -деді.

Бұл оқиға Құран Кәрім мен Хазіреті Пайғамбардың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) мінез-құлқынан үлес алудың керемет бір мысалы.

Бірақ мұны айта кету қажет. Ашу-ыза егер нәрсеге ашу, нәпсі мен шайтани тұрғыдан болса, ол жаман, айыпталған. Егер ол иләһи тұрғыдан яғни Аллаһ жолында немесе тек Аллаһ үшін болса, онда бір ерекшелік, абзалдық болып есептеледі. Яғни дін, иман, ахлақ пен руханиетке қарсы нәпсі мен шайтандық толқындар мәселесі болғанда селқостық көрсетіп, көңіл аудармай қоя салу, ашуды басу категориясына кірмейді. Керісінше осындай әрекет бастан-аяқ бүтіндей ғапылдыққа жатады. Себебі иманның бір таразы болған «Хуббун-филлаһ», яғни Аллаһ үшін сүюдің қарама қарсысында сол иманның таразысы ретінде «бұғду филлаһ» - Аллаһ үшін ашулану бар. Аллаһ ризалығы үшін ашуды жеңу маңызды болғаны сияқты Аллаһ үшін ашулану да маңызды.

Сонымен қатар ашудың осы екі тұсы арасындағы жұқалықты нақты түрде ажыратып, соған қарай іс жасау өте қиын. Мұны ажырата білу үшін үлкен парасаттылық, жан-жақты жетілу мен көңілдің нәзік болуы керек. Сондықтан Құран Кәрімдегі «ашуларын баса алатындар» сөзін, «ашуларын бақылағандар» деген мағынада түсінуге болады. Бұл мәселе бойынша ең тамаша үлгі Хазіреті Әли (радиаллаһу анһу) тарапынан берілген.

Бір соғыста Хазіреті Әли бір дұшпан солдатын астына басып алып өлтірейін деп жатыр еді. Өлім алақанына түскен ол адам амалсыздан Хазіреті Әлидің нұрлы да, мүбәрәк жүзіне түкіріп жібереді.

Әһлі Бәйттің (Пайғамбар жанұясы) батыр мүшесі, Аллаһтың арыстаны болған Хазіреті Әли үшін жиһад алаңында астындағы көпірдің басын жұлып алу, негізінде түк емес еді. Бірақ ол «нәпсілік тұрғыдан ашула-

нып қаламын ба?!» деп ойлады да, дереу тоқтай қалып, қолындағы Пайғамбар сыйы қылышы – зұлпықарды жерге қойып, дұшпанын өлтіруден бас тартты.

Жерде мүшкіл халде, алдындағысының соңғы шабуылымен өлімін күтіп жатқан адам, бұл жағдайға қатты таң қалды. Себебі, ол істеген жаман ісі нәтижесінде Хазіреті Әлидің бұрынғысынан да, қатты үлкен ашу үстінде өзін жойып жіберетінін ойлап жатқан.

Бірақ, ойлағанындай болмады. Қиялы да жетпес бір ақиқатты көрді. Ислам әрі көңіл қаһарманы болған Хазіреті Әлидің істегенін түсіне алмаған дұшпаны таң қала отырып сұрады:

–Ей, Әли! Мені тап өлтірейін деп тұрғанда неге бас тоқтаттың? Өлтіруден неге бас тарттың? Не болды, қатты ашуыңды басып, түсініксіз тыныштыққа орандың?! Найзағай секілді жарқылдап тұр едің, бірден дауыл тоқтап, тынышталған ауа секілді тоқтай қалдың!.. Хазіреті Әли былай деді:

– Мен Хазіреті Пайғамбар маған сыйлаған бұл зұлпықарды Аллаһ жолында көтеремін. Кәпір мен мунафиқтардың басын Оның ризалығы үшін аламын. Бұған ешқашан өз нәпсімді араластырмаймын. Себебі мен – Аллаһтың арыстаны, әрі Оның қылышымын, нәпсімдікі емес... Сен жүзіме түкіріп, мені ашуландырмақшы әрі қорламақшы болдың. Мен сол сәтте ашулансам, Мүминге өсте жараспайтын бір қылықпен, яғни, нәпсіме бағынып, өте жаман бір себеппен сені өлтіретін едім. Алайда, мен өз абыройым үшін емес, Аллаһ үшін соғысып жатқан едім.

Сөйтіп, бұл ұлы да мадақталған мінез бен иман көрінісі алдында әлгі дұшпанның көңілі оянды. Артынша достық сырын түсінді де Хазіреті Әлидің мүләйімдігінен, хош көрушілігінен, мінезі, кешірімділігінен, мейірімділігінен, жұмсақтық пен нәпсіге қарсы тұра алатындығынан

үлгі-өнеге ала отырып иман келтірді. Бұл оқиганы Хазіреті Мәуләнә әр түрлі астарлы сөздермен былай түсіндіреді:

«Құлшылықтағы ықыласты Хазіреті Әлиден үйрен! Ол Аллаһтың арыстаны, нәпсінің құрған тұзағынан құтылудың жолын қандай тамаша шешкен!»

«Ол Аллаһ жолындағы соғыста алдынан шыға келген күшті бір дұшпанын жерге ұрып, тізесіне басып алып, басын шауып тастауға дайын еді!»

«Сол кезде өліммен бетпе-бет келген, жеңілген кісі не болса да бәрібір өлімнің ақ шеңгеліне түстім деп, Пайғамбарлар мен әулиелердің мақтанышы Хазіреті Әлидің бетіне түкірді».

«Бұл түкірік Хазіреті Әлидің айдың өзі бас иген күн сияқты жүзіне түскенде, дұшпанын өлтіру үшін көтерген қылышын шаппай төмен түсірді де, тоқтап қалып, күресті доғарды. Кейін дұшпанының үстінен тұрып, оны қоя берді».

«Өлімнің ақ шеңгелінен құтылған дұшпан қарсыласының өз ойынша орынсыз болған бұл, мейірімділігі мен кешірім жасағанына таң қалды. Өлімді күтіп жатқанда өз көзімен көрген бұл бағыштау көрінісі оны қайрандық ойпатында ойларға шомылдырды».

Ол кісі былай деді:

«Өткір қылышыңды тамағыма тақап, тап өлтірейін деп, тұрғанда бірден ойыңнан қайтып, мені бағыштадың! Неге былай істедің? Менімен соғысудан артық басқа не көрдің? Мені тізеңе баса отырып, неге кешірдің? Сонша не көрдің, мені жерге жыққан күшті ашуың тынышта-ла қалды ғой!?»

«Ей, Әли! Айт! Қылышты тартып, жеңіске жеткен сәтте көзіңе көрінген сәуле қандай иманның нұры?»

Мені қойып, оның шуағына бет бұрдың? Оның құрметіне менің жанымды қимадың!»

«Ей, Әли! Сен көрген нұрдың шуағы менің ішіме түсіп тұрған секілді. Осы сәтте сені бұл дәрежеге көтерген иман мен ұлы мінез-құлықты түсінген секілдімін. Жаным қазірге дейін ешқашан білмеген, еш дәмін татып көрмеген сезімге толды».

«Менің бетпақтығыма қарсы сен сондай бір пейіл көрсеттің, қылышыңды тамағыма тақап тұрып, маған өмір сыйладың. Сөйтіп, өлі рухымды да тірілттің!»

«Ей, соғыс алаңының жеңілмейтін қаһарманы! Мархабат, халіңнен хабар бер! Бұл қандай ахуал?»

«Ей, Әли! Айта бер, бұл Хақтың сыры екенін білемін. Мүләймдік қылышың, жанымды парша-парша етті. Білімнің суы болса, көңілімнің топырағын тірілтті!»

«Айта бер! Ей, Аршы-Ағланы тамашалап тұрған ұлы адам! Дәл қазір Аллаһ құзырынан не көріп тұрсың? Түсіндім, сенің көздерің мен көңілің ғайыпты түсінуді үйренген. Ал, басқалардың көздері бұны көрмейтін көр болған».

«Ей, Аллаһтың арыстаны! Сенің бұл халіңнен көңілім мен жан-дүниемде бір жалын пайда болды. Демек, сен жігіттік пен батырлықта теңдессіз болғаның сияқты жан әлемінде де теңдессізсің!»

«Ей, мына бетпақ көңіліме бағышталған көркем тағдыр! Ей, Әли әл-Мұртаза! Бұл сырды түсіндір! Сен ғылым қаласының есігі деп, танылғансың. Сол есігіңді маған аз да болса аш!»

Хазіреті Әлидің көркем мінез-құлқы мен ерекшелігі алдында сасқалақтап, таң қалған бейшара өз көзімен көрген шындықты тереңінен түсіну үшін руханият қаһарманына, талаптарын былай жалғастырды.

«Ей, кәміл парасаттылық, көрегенділік пен қалби-сәлим (шынайы жүрек) иесі болған Хақ досы! Ей, біздің көре алмаған нәрселерімізді күн сияқты көруші! Көңіліңдегі сырдан аз да болса маған да бағышта!»

«Қолыңдағы зұлпықар басымды шаппады, бірақ көңіл зұлпықарың көңілімді паршалап тастады. Тән қапасымның есіктері ашылды да, мен де нәпсіге тұтқындықтан құтылдым. Маған бұл сырды түсіндір! Рухым ана құрсағындағы балаға жан берілгендегідей жан тапсын!»

«Ей, Әли! ЫЗа үстінде қылышына ие болып, ашудан мейірімділікке өте алған көрілмеген еріксің! Болмысыңда жүз мыңдаған иләһи сипат қалайша жиналды? Ей, жарқыраған айна! Қол жеткізген иләһи даналықты көңіліме шағыстырсаң қайтеді!»

«Қарсыластың бұл сөзіне Хазіреті Әли былай деді:

«Ей, кісі! Біліп ал! Қылышымды тек қана Хақтың ризалығы үшін ғана қолданамын! Себебі, мен нәпсімнің емес Хақтың құлымын... Әуесқойлығым мен арманымның емес, Аллаһтың арыстанымын».

«Қылышымның жеңілместігі мен жеңімпаздығы маған емес, Аллаһқа тән. Мен Хақ жолында өзімді пәни етіп, Онымен бар болғаным үшін Раббымның ризасын іздеймін. Міне, ашу-ызадан мейірбандыққа, одан ашу ызаға өтудің іргетасында осы ақиқат бар. Орайы келгенде ашу-ызаны мүләйімдік қылышымен тоқтатамын, не мүләйімдігімді ашу-ыза қылышымен кесіп түсіремін. Бұлардың бәрі Аллаһ ризалығы үшін».

«Мен: «... Атқан кезде сен атпадың, Аллаһ атты!..» (Әл-Әнфәл-17) сырын жақсы білемін». Жүрегіңнің отын алған зұлпықардың нақ өзімін, тек оны шабатын иләһи сыр».

«Мен нәпсімді таныдым. Оның кесірінен сақтанамын. Ол үшін Аллаһтың ризалығынан басқа барлық нәрседен бет бұрамын».

«Хақ жолында істеген ісімнің бәрі еліктеуден, қиял мен құмәннан аулақ. Мен Аллаһ жолында бір тамшы емес, үнемі тасып аққан су болуды қалаймын. Себебі, қауышу дариясына жету – тек осылайша ғана мүмкін».

Мен безендірілген қылыш сияқты таухид інжу-мар-жандарымен толғанмын. Сол себептен соғыста адамдарды өлтіруден гөрі олардың тірілулері үшін күш жұмсаймын».

«Сондықтан бұл соғыста сенімен күресіп жатқанымда, түкіргеніңнен кейін, мен де нәпсіге тән сезім көрінгендіктен, қылышты қынына қояды жөн көрдім. Аллаһ үшін сүйетін, Аллаһ үшін жек көретін бақтиярлардан болу үшін».

«Аллаһ жолында еркін адамның шәһадәтін (куәлігін) тыңда! Себебі нәпсісіне құл болғанның шәһадәтінің екі түйір арнадай құны жоқ. Еркіндік болса, нәпсіге тән мақсаттардан құтылу арқылы ғана болады».

«Нәпсі мен шәһуәтінің құлы болғанға келсек, ол құл мен тұтқынның жағдайынан да бетер жаман халде. Себебі, құл қожайынының бір сөзімен ғана азаттығын алады, бірақ нәпсі шәһуәтінің құлы болған дәмін алып жатқан өткінші ләззаттармен мас болып, ащы бір пәлекеттің мәңгі қиыншылығында оянады».

«Нәпсі шәһуәтіне батқандар өздерін сондай бір терең құдыққа тастайды, оларды құтқару үшін құдықтың түбіне дейін жететін жіп бейне жоқ секілді».

«Ей, адам! Менде Хақтың сипаттарынан өзге сипат жоқ. Егер бұл дәулетке жеткің келсе, бері кел! Жақында маған!»

«Бері кел! Аллаһ мейірім - шапағатымен сені де азат етсін! Себебі, оның мейірімі, ашу-ызасынан артық, кең...»

Бұл сөздерден кейін хидайәт нұрымен қадірленген бақытты адамға Хазіреті Әли былай деді:

«Міне енді қауіп-қатерден құтылдығың. Әуелі қадірсіз, жай ғана тас едің. Қазір ақиқат әл-иксирімен қымбат асыл тасқа айналдың».

«Күпірлік пен оның тікендерінен құтылдығың. Бұдан былай Хақ бақшасында раушан сияқты жайнай бер!»

«Ей, иләһи нұрға бөленген! Енді сен менсің, мен сенмін. Яғни сен де бір Әлисің. Олай болса, мен Әлиді қалай өлтіремін?»

«Хазіреті Омардың Расулуллаһты өлтіру ниетінің оны түп-тура иләһи бақшаға бұрып жетелеуі сияқты, сенің де әрекетің рухыңды алып, бір пәсте хидайәт аспанына (тура жолға) жеткізді. Күпірлік тікендері арасынан ысырылып шыға алған иман гүліне айналдың! Қандай бақыттысың!»

Хазіреті Әли өзінің бетіне түкіріп жіберген адамға не деген керемет ұлы есік ашты. Өзін өлтіргісі келген кісіге өзгеше өмір бағыштады. Өзіне қиындық пен азапты бергісі келгенге, шынайы бақытты лайық көрді. Алды мен артынан тұнғыйық ашқысы келген адамға мәңгілік пен сый аспанына жеткізетін бір ұлы көпір міндетін атқарды. Өзі жайлы жаман ойлаған бір көпірдің тікендерін раушанмен қарсы алды. Күйгелек бір көңілді аяқ-қолына, бетіне батқан тікендерге көңіл аудармастан ұлы да кең мейірімділік суымен сулады да, жаңа түйнектеген бір өзгеше гүлге айналдырды. Өзін сиқыр жадымен қорқытқысы келген сиқыршыларды иман ләззаты мен бақытқа бөлеген Хазіреті Мұса сияқты әрекет жасады. Оның бұл ерекше мінез-құлқы алдында малғұн шайтан қызғаныш пен кегінен шытынап белі сынды. Аллаһ Тағала былай бұйырады:

«(Ей, Расулім!) Сен кешірімшіл бол, (адамдарды) туралыққа сілте, топастардан аулақ бол!» (Ағраф, 199)

Басқа бір аятта Хақ Тағала өзіне шынайы құл болғандардың сипаттарын төмендегідей баяндайды:

«Рахманның құлдары жер бетінде кішіпейіл, сыпайы жүреді, надандар оларға тік сөйлесе де, олар «есен болыңдар!» деп, сәлемдесіп ғана қояды (надандармен сөз таластырып әуре болмайды)». (Фурқан, 63)

Табиғунның* ұлыларынан Имам Шаби өзіне тіл тигізіп, қорлаған бір пасық кісіге:

«Айтқандарың рас болса, Аллаһ мені кешірсін! Егер айтқандарың өтірік болса, Аллаһ сені кешірсін!» деп, айтқаны үлгі аларлық көркем мысал.

Хазіреті Зүннун Мысри былай деген:

«Аллаһтың досы болып, нәпсінің жауы болу керек, нәпсінің досы болып, Аллаһтың жауы болмау керек!».

«Уа, Раббым! Біздерді нәпсіміздің тұтқыны болудан сақта! Сенің риза да, хош көретін көркем мінез-құлықпен көңілдерімізді безендір!»

Әмин!

* Табиғун: Пайғамбарымызды көрмеген, Оның сахабаларына жетіп тәлім тәрбие алған мұсылмандар.

ӨМІР МЕН ӨЛІМ

Дүкені қаланың шыға беріс есігінде тұрған бір бақалшы бар еді. Сол есіктен қай уақыт бір жаназа шықса, қасындағы торсыққа бір мәуе төшегін тастап, айдың соңында оларды санайтын да:

«Бұл айда осынша адам торсыққа түсті!» дейтін.

Бір күні ажал жетіп, ол да өледі. Арадан біраз уақыт өткен болатын. Өлгенінен хабарсыз бір досы көңілін сұрауға бақалшыға келді. Көрінбегеннен кейін көршілерінен сұрайды.

—Мына жердегі бақалшы қайда, не болды өзіне?

Олар:

—Ол да торсыққа түсті - деді.

Міне, жалған дүние жолаушыларының әңгімесі...
Өркім мен әрнәрсенің артынан айтылған әңгіме, бірде бар, бірде жоқ...

Юнус нендей көркем өлеңдеп айтқан:

Ана құрсағынан келдік базарға;

Бір кебін алып қайттық мазарға!

Шынында да, бұл дүние саудасынан қаласаң бай, қаласаң пақыр болайық, бізге қалатыны бір кебін... Сондықтан, маңыздысы – ақырет саудамыздың қандай жағдайда екені.

Нежип Фазылдың мына өлең шумағы бұл шындықты тамаша суреттейді:

Ей, сараң ақша айырбастаушысы!

Өзіңе бөлек бір кесе тіккіз де,

Қайсысы, соны жина.

Аллаһ Тағала адамның дүние - танымын тек қарама-қайшы нәрселермен салыстыра түсіне алатындай етіп қойған. Сондықтан қарама-қайшылық – әлемдегі негіздердің бірі. Сол себепті әлемде қарама-қайшылық бүтін түгел болса, таным соншалықты анық болады. Махаббат жек көрушілікпен, сұлулық - ұсқынсыздықпен, жақсылық - жаманмен, ақылды - ақымақпен, қуаныш - қайғымен, дүние - ақыретпен... білінеді.

Адам өмірағысында ғұмыр кешу қуанышы мен өлімнен қорқу сияқты, бір-біріне теріс екі қарама-қайшылықтың арасында шайқалып тұрады. Үнемі ағып жатқан өмір мен өлімнің шын мағыналары білінбестен жаратылыс сыры, хикметі мен адамның шынайы мәні де түсініксіз қалады.

Әлемдегі әр нәрсе, бір дәнектің бөлінуінен көктем мерекесіне, туылудан өлімге, кіші (микро) әлемнен үлкен (макро) әлемге, тозаңдардан бөлшектерге дейін лайықты түрде анғару мүмкін емес бір жүйемен, сондай-ақ белгіленген үйлесіммен жалғап жатқанын Күшті ақыл иесі ойланбай ма екен? Жарайды, бұл үйлесімнің, бұл жүйенің ұстасы мен жаратушысы кім? Әлемде адам түсінігін әлсірететін бұл кемелділік, даналық пен ғибраттар жүйесі емес пе? Бұл сұрақтардың жауабы ең күшті түрде Құран Кәрімде берілген. Аллаһ Тағала былай бұйырады:

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ

«Біз жеті қабат аспанды, жерді және екеуінің арасындағыларды ойын-сауық болсын деп, жаратпадық».

(Духан, 38)

«(Ей, Инсан баласы!) Бізді сендер өздеріңді бекерден-бекер жаратты, біздің алдымызға қайтарылмаймыз деп ойлайсыңдар ма?» (Муминун, 115)

«Адам баласы өзін емін-еркін жіберілеміз деп ойлай ма?» (Қиямет, 36)

Адамның жаратылуындағы хикмет – өзінің күшкүдіреті, қабілеті бойынша Аллаһ Тағаланы білуі, осы білгенін де парасаттылықпен жабдықтап, салих амалдар істей отырып, Хақ Тағаланы құрметтеу, ұлықтау. Біз, мұны қысқаша құлшылық деп, атаймыз. Бұл құлшылықтың мақсаты – жүректі сафтандырып, нәпсіні тәрбиелей отырып, Раббыға қауышу, уасыл-ы илаллаһ мәртебесіне жету. Бұл мәртебе де, пайғамбарлықтап кейінгі ең биік дережемен Аллаһқа қауышу деген мағынаны білдіретін әулиелікте өз кәмілдігін табады.

Уәләйет (әуелиелік) - нәпсі өлшеулерден құтылып, өз болмысының күллі арман - қажеттіліктерге деген бейім - сезімдерін ең төменгі дәрежесіне түсіріп, рухани жақтан Раббыға қауышу. Бұл биік дәрежеге фәна фимәһ мәртебесі делінеді. Бұл да өзен судың теңізге қосылғаннан кейін өз қасиетін жоғалтып, теңізге араласып, жоқ болып кетуі немесе жеген тамақтарымыздың денемізге сіңіп кеткеннен кейін өзінің жеке қасиеттерін жоғалтқаны секілді.

Бұл мәртебеге жеткеннен кейін келгең өлім шынайы мағынада Аллаһқа қауышу. «مُتَوًّا قَبْلَ أَنْ تَمُوتَ» «Өлместен бұрын өліңіз!» сөзі бұл жағдайдың ең көркем баяны. Хазіреті Мәуләнә:

«Тірілгілерің келсе, өліңіз!» - деген сөзімен айтқаны – рухани өлім. Яғни, мәңгі өмірге келу, басқа әлемде тірілу болып табылады.

Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) таухид (Аллаһты бірлеу) пен мағрифатуллаһ (Аллаһты шынайы түрде жақыннан тану) шаттығымен нәпсісін тежей

отырып, жан тапсырғандарды сүйіншілейді де, марапаттайды.

Сол үшін де Хазіреті Мәуләнә бұл жалғаннан құтылып, мәңгі өмірге келуді, туылуды той кеші деп атайды. Өлең жолдарында былай дейді:

*«Өлген күнімде табытымды алып бара жатқанда,
менің мына дүниеде қалған арманым бар деп ойлама!»*

«Мен үшін жылама, аһілеп-үһілеп, обал болды деме.

«Мені топыраққа көмгенде «қош-қош! (айрылдым-айрылдым)» деме».

«Мазар перде ғой арғы жағында, жәннат бақыты бар!»

«(Біліп алыңыз, мен,) өлі едім, тірілдім...

Көз жасы едім, күлімсіредім... Ғашық дариясына сүңгідім, ақыры мәңгілік дәулетке жеттім...»

Бұл сөздер Хақ ғашығының қауышуды аңсау барысында айтқан сөздері; екінші мағынасы – айрылу меке-ні болған бұл жалған дүниеден бас тарту. Барлық пірлер, салихтар мен ғашықтардың мына дүниедегі жағдайлары әрқашан осындай. Хазіреті Нұда-и той кеші яғни Хаққа қауышудың сағынышы ішінде бұл жалған дүниедегі жырақтықтан былайша арызданады:

Жандарды сағыныш отымен өртейді,
Жырақтық, үһ? жырақтық, үһ ? жырақтық!
Дәмінен әлем безген
Жырақтық, үһ? жырақтық, үһ? жырақтық!
Соқыр қылады жылағаннан көздерді,
Һәм сарғайтады раушан жүздерді
Қараңғы етеді талай күндізді
Жырақтық, үһ? жырақтық, үһ? жырақтық!

Әрбір өмір саяхатшысының басына сөзсіз, келетін өлім, ақыл иесі болған барлық тіршілік иелері шешімін табуға мәжбүр болған бір жұмбақ.

Әнбия сүресінің 35-аятында:

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَآلَيْنَا
تُرْجَعُونَ

«Әрбір жан иесі өлімнің дәмін татады. Сендерді біз жақсылықпен де, жамандықпен де сынап тұрмыз. (Түбінде) біздің алдымызға қайтарыласыңдар» - делінген.

Мүлік сүресінің 2-аятында да:

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

«Ол Аллах, қайсыларыңның жақсы ізгі іс істейтінде рінді сынау үшін өлімді әрі тіршілікті жаратты» - делінген.

Өлімнің сөйлейтін тілі жоқ. Бірақ сол терең бір тыныштыққа қандай қорқынышты мағыналар жасырылған десеңші. Сондықтан Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

«Сендерге екі насихаттаушы тастап барамын. Біреуі үндемейді, біреуі сөйлейді. Үндемейтін насихатшы – өлім. Сөйлейтіні болса – Құран Кәрім». (Фөзайли-Амал 383-б)

Өлім-үнсіз, сөзсіз сабақ болғаны соншалық, бұдан сабақ алатын сезімтал адамдарға ең шешен ауыздардан да күшті түрде ғибратты, сонды әрі ақиқатты баяндайды.

Өлімнің қорқынышты ауырлығын сөздердің әлсіз ыйығы көтере алмайды! Яғни, оның қалай екенін тіл жеткізе алмайды. Өлім алдында бүкіл үстемдік жойылып, ериді.

Өткінші махаббаттар бітіп, таусылмас, шегінен шыққан қалаулар фәни ләззаттар мен рахаттық әрі адамдарды тұйық көшелерде жүргізіп, масқара ет-

кен теріс фәлсәфәлар, өлімнің алдында сарғайған күз жапырақтарынан бетер солып, әлсіз қалады.

Мазар – пәни өмірлерін тауысқан әке-шеше, бала-шаға, сүйікті туысқандар, дос-жарандардың мекен-жайы. Сарайда, яки сабан кепеде болсын, дүниедегі өмір жолдар түйісетін жер – қабір. Одан қашып құтылатын мезгіл де, мекен де жоқ.

Хадис шәрифте:

اَكْثَرُوْا مِنْ ذِكْرِ هَازِمِ اللَّذَاتِ

«Бүкіл дүние ләззаттарын пышақ секілді кесетінді (өлімді) көп естеріне алыңдар!» (Тирмизи, Зүһд, 4; Нәсай, Жәнайз, 3) бұйырған.

Аят кәрімде болса:

يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفْرُ

«Сол күні (Қиямет күні) адам баласы: «Қашар жер қайда?» - деседі» деп айтылған. (Қиямет, 10)

Ойлану керек, бұл жалғанда өлімнен қашатын жер де, уақыт та қабірде, қайтадан өмірге қайтатын мүмкіншілік те, қияметтің қорқынышынан тығылатын пана да жоқ.

Іс-әрекеттерімізбен Аллаһтың өмірлеріне бойұсыну немесе бой ұсынбау жағынан көрінісін табатын қабір жайлы Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

«Қабір – не жәннат бақшаларының бірі, не тозақ шұңқырларының бірі...» (Тирмизи, Қиямет, 26) - дей отырып, өлім мен өмірдің арасындағы байланыстың маңыздылығын көрсеткен. Жан көзімен көретін Әбу Дәрда (радиаллаһу анһу) қабір басында тұрып:

«Ей, қабір! Сыртқы дүниең қандай үнсіз, бірақ ішкі

дүниенің үркітетін қорқынышпен толы...» деп еңіреп жылаған екен.

Бір сахаба Расулуллаһқа (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

«Ақылды адам кім, ей, Аллаһтың елшісі?» - деп сұрайды. Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

«Өлімді көп ойлайтын әрі бүкіл ісімен оған дайында-лып жүрген кісі. Міне, олар зерек адамдар!..» (Ибни Мәжә, Зухд, 31) деп жауап береді.

Нәпсісінен жеңілген ғапыл адамдардың үйлері бейне тірі өліктердің жанұя қабірстаны сияқты. Өлім не ерте, не кеш келетінін ойланбайды. Тек қана өз уақытында келеді. Өлімнен қашып құтылғысы келетіндерге Құран Кәрім былай дейді:

«Қай жерде болсаңдар да тіпті мықты биік қорғандардың ішінде болсаңдар да, өлім сендерді тауып алады». (Ниса, 78)

«(Ей, Пайғамбарым!) Оларға: «Өздерің қашып жүрген өлім сендерге түбінде бір кездеседі. Сонан соң құпияны да, әшкерені де білетін Аллаһтың алдына қайтарыласыңдар. Ол істеген істеріңді өздеріңе баяндап береді» деп айт». (Жұма, 8)

Адам өз болмысымен барлық әлемнің жаратылу сырын түсіне алмаса, бұл қаранғылығы оның түбіне жетеді. Дүниеге келіп-кетуіне ой жібере алмаған адам, өз болмысынан да бейхабар деген сөз! Адам – хикметсіз бір істен, кездейсоқ бола қойған емес...

Құран Кәрімде «Аллаһ» деген ұлы сөзден кейін ең көп аталған сөздердің біреуі-тақуа сөзі. Тақуа ішкі жан-дүниенің қорғалуы, сақталуы, кісінің нәпсісі мен менмендігіне үкім етуі. Адам рухының жоғарылай отырып,

кемелденуі. Аят кәрімада айтылған:

إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ

«...Аллаһтың алдында ең ардақты болғандарың - (бұл жалғанда) тақуа болғандарың (Аллаһтан ең көп қорқатындарың)...» (Хужурат,13)

Тақуа мен зүһдтің* арқасында амалдар кемелденеді де, «амалы салих, яғни ізгі амал» сипатын табады. Ізгі амал иелері үшін Аллаһ Тағала:

«Иман етіп, ізгі амал істегендерді іргесінен бұлақтар аққан жәннатқа кіргіземіз. Олар онда мәңгі - бақи тұра береді...» (Ниса, 122)

Зүһд, тақуа, ізгі амал көңілде – нәзіктік, ар-ұжданға – нұр, рухта – құзыр, мінез-құлықта – көркемдік.

Рух дүние арбауынан ұзақтауымен, сағымдарға алданбауы нәтижесінде биік деңгейге көтерілетіні соншалық, заттық әрі рухани жеңістерге қол жеткізеді. Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу алейһи уә сәлләм) бір хадис шәрифте:

*«Шын мәніндегі мужәһид** – нәпсісіне қарсы күрескен кісі»* (Тирмизм, Фәзаилул Жихад, 2) деп, айтқан.

Шынайы түрде Аллаһтан қорқатын, заһит мұсылман (дүниеге қызықпайтын) өмірдің мәнін дәл түсінген әрі рухани мінезге ие болу сезіммен ақылын Аллаһқа, жүрегін қайырға, ағзаларын ізгі істерге бағыттайды, сөйтіп, салих амалдар пайда болады.

Бір мұсылман ізгі амалдармен Аллаһ Тағаланың ризалығына қол жеткізіп, Аллаһтың нұрында жоғалады да, ғашықтығымен мәңгі қалу бақытына жетеді.

Ақын, көңіл көзі ашық адамдардың дүниедегі құзырлы

* Зүһд: дүниеге қызығып, мән бермеу

** Мужәһид: Аллаһ жолында күш-қайрат көрсеткен, соғысқан кісі.

өмірінің қабір әлемінде де жалғасын табатындығын төмендегідей суреттейді.

*Өлім рахат, көктем өлкесіндей ғашыққа,
Көңілі әржерде пеш сияқты жылдар бойы түтейді.
Ақыры, самалды сауырағаштың түбіндегі қабірінде
Әр сахар раушан гүлденеді; әр түні бұлбұл сайрайды.*

Тек осы күй жан-дүниенің жағдайына қарай деңгейін табады. Ал бұл болса зікіруллаһ (Аллаһты зікір ету) пен Оның нәтижесінде пайда болатын махаббатпен ғана мүмкін. Өлемді сана-сезім, ақыл-ой, ар-ұждандағы толқулар әрі имани шаттықтар бұрышынан бақылау, иләһи махаббат көзілдірігімен тамашалау керек. Тәңір нұрымен нұрланған жүректер басқа бір күйге енеді. Оның нұрымен көретін көздер, еститін құлақтар өзгеше тебіреністермен әсерленеді. Онымен әсерленіп, кеңейген жүректер мен сана-сезімдер болмыстағы хикмет пен фибраттарға ашына болады.

Бақытты өлім – Иман және Құран нұрымен, сондай-ақ, көңіл құзырымен өткен өмірдің сыйы.

Дүниені жаман істермен сұмдық сахнасына айналдыру – өкінішті алданыш! Бірақ, өкінішпен көзден аққан жас тамшыларымен кешірімділікке жету Ғаффар (жарылқаушы) болған Раб Тағаланын адамға берген үлкен сыйы!

Пенделік ақыл-оймен толығымен түсіну мүмкін болмаған өлімнің ақиқатына жету – Пайғамбарлар мен Әулиелердің үлгілі өмірлері мен олардың көңіл әлемінен сыбаға алу арқылы ғана мүмкін болады. Олай болмаған жағдайда, өлім-үрейлі бір пәлекеттің алғашқы да, ащы бір көрінісі... Себебі, барлық қарама-қайшылықтар сияқты өлімнің де пенделік сана-сезім мен сипатына қарай бір-біріне теріс екі көрінісі бар.

Өлім мәселесі Пайғамбарлардың жол көрсетіп, анықтама бергенімен ежелден бері адамзатты көп ойлан-

дырып, бекер әуре қылған. Сөйтіп адам баласы кей-кейде үрейлі көріністерімен іске асқан әрі сана-сезімде улы жылан секілді орап алған қорқынышты өлім оқиғасын алуан түрлі нәпсі бейім-қалауларымен өлімді ойлауды доғарып, сана сезімнің ең түкпіріне итермелеуге тырысқан.

Өркімді өте қатты түрде әрі лаулаған отқа толы иірім халінде орап алатын өлім сөзсіз әрбір басқа төнетін ең ауыр болашақ қорқынышы, бөлесі немесе рахымшылығы. Адамзат ақылымен толық түрде түсіну мүмкін емес бұл келешек түйінін шешу, нәпсі кедергілерінен өтіп, уахидың дауысына құлақ асып, Пайғамбарлар мен әулиелердің көңіл-күйлеріндегі ғашықтық, шаттық пен иләһи нұрға қарық болуларынан сыбаға алумен ғана болады.

Уақыт тізбегінен түскен әрбір сәттің бізді ақиқат таңына жақындататынын аятта тамаша түсіндірілген:

وَمَنْ نَعْمَرَهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ

«Біз кімге ұзақ өмір берсек, сонда оның денесін әлсіретеміз (балалық, жастық, жігіттіктен кетіп, кәрттейеді, нашарлайды). Олар мұны түсінбей ме?» (Ясин, 68)

Уа, Раббым! Өміріміз бен өлімімізді ізгі құлдарыңа сыйлаған береке, нығмет, ұлы да қасиетті әрі әдеміліктер һәм саған қауышу мен әшекейлеп, безендіргейсің!

Әмин!

ӨЛІМДІ КӨРКЕМДЕУ!

Бір қарапайым наубайшы болатын. Өзіне жалған ақша бергенін біле тұра, қарсы алдындағы адамға ештеңе айтпай сұраған нанын беретін. Оған жұрттың бәрі таң қалатын да, не үшін олай істеп жатқанын ешкім түсіне алмайтын. Күндердің күнінде уақыт жетіп, өлім төсегіне жатты. Наубайшы екі қолын көтеріп тұрып, Раббысына былай жалбарынды:

«Ей, жаратқан ием! Өзің білесің, жылдар бойы адамдар маған жалған ақша әкелсе де, олардың беттерін қайтармай, қалағандарын беріп келдім. Раббым! Енді мен де сенің құзырыңа жалған құлшылықтармен келе жатырмын. Оларды бетіме баспай қабыл еткейсің!..»

Наубайшының бұл халі оның мына жалған күндерім өлім мен келесі дүниесіне дайындық жасаудағы кіршіксіз таза, шынайы ниетімен қажыр-қайратын білдіреді. Себебі, жақсы нәтижеге жету үшін дұрыс жол керек сияқты, бір жақсы ақырет өміріне де Аллаһ үшін істелінген жасырын - жария ізгі амалдармен безенген әдемі дүние ғұмыры қажет. Қысқасы, бұған әрбір екі әлем арасында өткел болғаны үшін өлімді көркемдеу дей аламыз. Демек, өлімді көркемдеу дегеніміз – еркімізден тыс, хабарсыз келіп, іске асатын өлімнен бұрын:

مُوتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا

«Өлместен бұрын өліңіз!» деген сөздің сыры арқылы фәни болмысымызда нәпсінің болымсыз, көріксіз халдерін өз еркімізбен жою дәрежесіне жетіп, шикі адамнан кәміл, нағыз адам ерекшелігіне жету. Осындай кемелділік дәрежесіне жеткен құлдың, Жаратушымен арасындағы керіле тартылған ғапылдық пердесі ашылады да жалған ләззаттар өз мәнін жоғалтады. Сөйтіп, құл ғибадаттарында рухани рахаттықты, мәмілелерінде, қарым-қатынастарында нәзіктікті, мінез-құлықты да абзалдықты, ерекше болуды танытып, өмір сүреді. Рухы әрдайым Раббысына жақындаудың мәңгілік дәмін тата бас-тайды. Сондықтан да Хазіреті Мәуләнә Хаққа жақындау ләззатының дәмін татпастан әуелгі өткен дәуірін «шикі едім» сол дәмді татып, иләһи шаттыққа бөленгеннен кейінгі дәуірін «пістім» әлемдегі сырлардың көріністері өзіне бір кітап түрінде ашылып, аян болған дәуірін де «күйдім» деп, танытқан. Сонымен қатар бұл сөздер Аллаһқа жету жолындағы қайрат көрсетудің баяндамасы болып табылады. Аллаһқа баратын жолдар мәшһүр атау бойынша «мақлұқат алып-берген санындай» болғанымен, «фақр мен фәна» жолы, бұлардың ең әсерлісі. Фақр мен фәна иләһи сүйіспеншілік нәтижесінде «менмендік, төкеппарлықтан» құтылу, Аллаһтан басқа барлық нәрсені көзге ілмей, көңілден шығару деген сөз.

Ал, бұл Аллаһтың нұрында өзін жоғалта отырып, «مُوتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا» «Өлместен бұрын, өліңіз» - сырының көрінісімен өлімнің көркемделуі, яғни мәңгілік қауышуға айналуы. Бірақ бұл сырдың түбіне жету, іске асыру барысында әркімге қажет болған төмендегі негіздерге жантәнімен көңіл аударып, орындаумен ғана мүмкін.

Тәубе

Күнә, қараңғылық, шәһуат, төкеппарлық, әуесқойлық, қызғаныш, сараңдық, ысырап ету мен өкпелеу сияқты жа-

ман бейімдерден пайда болады. Бұндай жаман қылықтар – Жаратушы мен құл арасындағы кедергі. Құл ғапылдық пердесін аша алса, істеген күнәсінің ауыртпалығын ұжданында сезеді. Жүрегінде жасырын тұрған ізгі сезімі оянады. Сөйтіп, жан-дүниесі үлкен өкінішпен іштей өртеніп ыстық көз жастарымен Раббысын паналайды. Міне, осы өртену мен өкіну – тәубе болып табылады. Бұл - Раббысына бет бұрғандық. Сондай-ақ, тәубе еркімізден тыс қайту деген өлім келместен бұрын өз еркімізбен Аллаһқа бет бұрып, қайтуды баяндайды. Тәубе – Аллаһпен құл арасындағы кедергілердің өкініш деген күшпен жойылуы.

Тәубе – Аллаһқа бет бұруда қажетті нәрселердің ең алғашқысы. Себебі күнәлар – жан-дүниенің сезімталдығын азайтатын және оған ауыртпалық беретін кедергі. Дәл жарқылдаған айнаның бетін шаң-тозаң басып қалып, көріністердің бұлдырап тұруы сияқты. Бұлдырап тұрған айнаның бетін таза шүберекпен тазалау қалай қажет болса дәл солай Аллаһқа бет бұруда жан-дүниенің де алдымен тәубе мен истиғфар арқылы рухани кірлерден тазалануы қажет.

Сондықтан да сопылықтың барлық ағымдарында (Нақшибәнди, Қадірі т.б. жолдар сияқты) зікір дәрісі истиғфармен басталады. Бұл тап, кәлімә таухидтегі, «У» «лә» нүктесіне ұқсайды. Яғни, әуелі мақсатқа жетуге кедергі болған болымсызды өшіру керек. Осылайша іргені негізгі мақсатқа ыңғайлы халге жеткізу қажет.

Дұғаның шын көңілмен жасалуы үшін истиғфар айту жоғарыда айтылған себепке байланысты бейне мәжбүрлік ретін атқарылады.

Хазіреті Мәуләнә тәубе жайлы былай дейді:

«Өкініш отына толған көңілмен, сулы көздермен тәубе ет. Өйткені, гүлдер күн көзі мен сулы жерлерде өседі...»

Зүһд

Дүниенің әшекейінен, зауқынан, мал-мүлікінен, мансап дәрежесінен... жан-дүниесі арқылы бас тарту. Сондай-ақ, өлім осылардың бәрін бір мезетте өшіріп тастайды. Зүһдтің ақиқаты еріксіз түрде өлместен бұрын ерікті түрде, әсіресе, дүние мүліктен, жаннан жан-дүниесімен бас тарту. Фудайл бин Ияз:

«Әркімді ғапылдық ұйқысында ұстап тұрған мына өткінші дүние, алтыннан мәңгі болған жәннат топырақтан болғанда көзі ашық, көкірегі ояу болғандар алтыннан болғанды емес, топырақтан болғанын таңдап, шығар еді» - дейді.

«Дүниеге келу – кету» сияқты орасан әрі айбарлы екі шындықтың арасында қысылып қалған пенделік түсінік, дүние мен ақыретті толығымен дұрыс бағалап, хал-ахуалы мен іс-әрекеттерін осыған қарай бір қалыпқа келтірмейінше, балалардың ойыншықтары сияқты әркімнің ой-санасына әр қалай көрінетін көлеңкелер әлемінен құтылып ақиқат жұртына қарай рухани сапарға шыға алмайды.

Арифтердің, яғни Аллаһты шынайы танып - білгендердің біреуі сырлар мен ғибраттар көрмесі болған бұл ғаламды ақылдылар үшін «Сәйри-Бәда-и», яғни иләһи сырларды, құдірет ағыстарын көріп рухани нәр алу. Ал, ақымақтар үшін құлқын мен құмарлық деген екен.

Нәпсілік бейімдермен кешіліп жатқан бұндай дүние ғұмырына жан дүниеде шаралар қолданып, нәпсіге тұрылмаса, соңында құрдымға итеретін зауал бар.

Тәуекел

Өлмей тұрып, құлдың Раббысын паналауы, бой ұсынуы. Жаратушыға сенім артып, бой ұсынумен се-

бептерге жабысудан, жара қолданудан бас тарту деген мағына шықпайды. Бірақ тәуекелдің арқасында қолданылған шара тағдырға сәйкес келмейінше бір пайдасы болмайтындығы сеніміне жетіледі. Сондай-ақ, алдымыздағы өлім – осы халге қауышу. Аллаһ Тағала былай бұйырады:

وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ

«Кім Аллаһқа сүйенсе, Аллаһ оған жеткілікті». (Талақ, 3)

Тәуекелдің басқа бір мағынасы – көңілі Аллаһ махаббатына толы құлдың тек Оған сенім артуы, әрі тек Оны паналауы. Аллаһ Тағала Мұсадан (аләйһиссәләм) қолындағы асатаяғын сұраған. Кейін «оны таста» деген. Себебі, асатаяқ оған бір сенім сезімін арттырып, оның Аллаһқа деген кәміл дәрежедегі тәуекелін көлеңкелеп тұрған болатын. Сондай-ақ Аллаһ Тағала тағы былай бұйырады:

«Егер, мұмин болсаңдар, Аллаһқа сүйеніңдер!»

Тәуекел іс-шара мен әрекеттерді бір шетке жинап қою емес, керісінше оларға арқа сүйегеннен кейін Аллаһтың құдіретіне сыйыну.

От Хазіреті Ибраһимді, тәуекелі мен бойұсынуының арқасында жақпады. Себебі, тәуекел толығымен болғанда Хақ Тағала отқа: **«Ей, от! Ибарһимге салқын, қатерсіз бол!»** - деп бұйрық берді. Қорыта айта келсек, тәуекел – еркімізден тыс іске асатын өлім келмей тұрып, өз еркімізбен, тірі кезімізде Раббымызға бойұсынуымыз.

Хазіреті Мәуләнә біздің тәуекел мен бойұсынуымызды таразылау, әрі есепке тарту мақсатында:

«Өзіңнен Ибраһимділік бар-жоқтығын ізде! Себебі, от тек Ибраһим сияқты Аллаһқа лайықты түрде бойұсынғандарды ғана танып, оларды жақпайды» - деген.

Қанағат

Өз қажеттілігінен артығына мұқтаждық сезімінде болмау. Бәрі бір өлім арқылы қанағат әлеміне кіріледі. Жаман мінез-құлықтардың ең қауіптісі болған ашкөздік пен қызғаншақтықтың емі – тек қанағатшылықтың рахаттық беретін руханиятымен жамылу. Өйткені, қанағаттың жан әлемге беретін иләһи қазыналары бітпейді де, таусылмайды да. Аллах Расулі (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْنَى

«Қанағат – бітім, таусылмайтын қазына!» (Дәйләми, Мүснәд, 4699) деген.

Сондықтан, байлықтың шын мәніндегі өлшемі – қанағат, иләһи сыбағаға разылық көрсету. Сондай-ақ, дүние-мүлік жағынан өзінен бай болғандарды қызғанбау. Сөйтіп, көңіл байлығының ләззәтінің дәмін тек қанағатпен ғана татуға болады.

Рызықтың ежелден бөлінгендігі имани бір шындық. Бұның көбейіп, не азаймайтындығы назарға алынған кезде, ашкөздік пен әуесқойлықтың жиіркеніштігімен бірге қисынсыздығы да білініп қалады.

Сонымен қатар, кейбір адамдар өндіріп, тапқандар мен жұмсап тауысатындардың бір-бірінен бөлек, өзге адамдар екенін көріп, біліп отырса да, дүние-мүлікке деген құмарлығынан оңайлықпен құтыла алмайды. Осындайлардың ой-саналарының түкпірінде жоқ етіп жіберуі қиын болған «менмендіктер» бар. Олардың көзқарасы бойынша дүние-мүлік – өздеріне әрі айналасындағыларға күш-қуат бұлағы. Көбінесе қызғаныш ақ көңілдер көрсететін сый, құрмет, абырой өздеріне қатты ләззәт береді.

Міне, осы қанағат бұл ауруларды емдейтін иләһи дәрі. Дүние-мүліктен бір пәлекетке айналып, көңілді жығатын

байланыстардан алыс болу тек қанағаттың рухани нәрі арқылы ғана мүмкін болады. Сондай-ақ, қанағаттағы бұл мұқтажсыздық тек халі дүние-мүлікке қарсы емес, сол дүние мүліктен туған құдіретке өзгелер көрсеткен сый - құрмет пен қошаметтерді де қамтуы керек.

Қорыта айтқанда, дүние мүліктің Аллаһтыкі екендігін, адамның жай ғана есепші болғандығын түсініп, сезіну қажет. Өлім жайлы ойланбайтын ғапыл адамдарға Хазіреті Әли (радиаллаһу анһу) былай деген:

«Талай адамдар, мұрагерлері даулассын деп дүние-мүлік жинайды!..»

Елден алыс оңаша қалу

Елден алыс оңаша қалу, сәйр-и сүлук (деруіштің пірінің қол астындағы тәрбие барысы) ережесі бойынша жоғары дәрежелерге, шыңға жету үшін шарт. Сондай-ақ қоғамдағы тіршіліктің тоқтап, қалмауы үшін мұның әркімге тән болған түрі іс жүзінде жалғыз қалуы емес. Бәлкім, көпшілікпен араласа отырып, қоғам ішінде іштей, көңіл әлемінде оңаша қалуды іске асыру. Мұның мағынасы, жан-дүниені дүниәуи байланыстардан мүмкіндігінше, оңаша ұстап, Аллаһқа қарай жөнелту.

Сонымен қатар, кейбір әулиелердің іс жүзінде елден ұзақ оңаша қалулары, осындай кісілердің аз болуы себепті қоғам өмірінің бұзылуына жол ашпайды. Әрине, бұл ерекше жағдай. Сондай-ақ, жалпылай қарағанда сәйр-и сүлук жолында оңаша қалу – бір бұрышқа тығылып, барлық нәрселерден әрі әркімнен ұзақ қалу емес, керісінше, көпшілік арасында Раббысымен бірге болу халімен өмір сүру. Бұл өмірге рухани түрде қол бұлғап, қош айтса, бұл жалғандағы барлық байланыстардан іс жүзінде бөлініп қабір әлемінде болымды, яки болымсыз оңаша қалудан бұрын тәңірлік көріністер ішінде Жаратушымен бірге болу. Яғни, өлместен бұрын өз еркімен Хақ

Тағаламен бірге болу. Ал, өлім болса, еріксіз түрде оңаша қалу.

Зікір

Рухани нәр махаббатпен жалғасады. Махаббат болса, зікірдің жүрек пен сана-сезімде алған орыны мөлшерінше, шындыққа айналады. Сүйіктінің жүрек пен сана-сезімде орын алуы болса, оны еске алумен пайда болады. Демек, неғұрлым еске алынса, сол ғұрлым махаббат күшті болады.

Аллаһ Тағаланың өзіне ғана тән есімі болған Лафза-и Жалал яғни, «Аллаһ» деген есімі, рухани нәр бұлағы болу жағынан басқа иләһи есім – сипаттарынан гөрі әсерлісі. «Аллаһ» есімінің зікірдегі көрінісі салмақты, тым әсерлендіргіш болғандықтан, дәруішке истиғфар мен басталынған бір дайындық сатысынан кейін-ақ Лафза-и Жамал зікірі тапсырылады.

Хақ Тағаланы зікірмен еске алу, бұл зікірдің сапасы мен саны бойынша Аллаһқа деген махаббат бағытында жоғарылап, деңгейін табуға дәнекер болады. Яғни, зікір қаншалықты көп айтылса, сондай-ақ сипаты жағынан да қаншалықты сапалы әрі тереңінен сезіліп, айтылса, соншалықты рухани нәр мен нәтижеге жетеді.

Зікіруллаһтың, яғни Аллаһты зікір етудің жан әлемде орын табуымен, мұсылманда көрініс таба бастайтын құлдық кемелденуге қарай бағытталады. Аллаһ Тағала былай бұйырады:

أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ

«Назар аударыңдар! Көңіл тек Аллаһты зікір етумен ғана жай табады». (Рағыз, 28)

Егер Аллаһ сөзі, яғни Лафза-и жалал жүрек деген гауһарда орын таппаса, дүние-мүлікке, заттарға, тағы да

басқа көптеген нәпсінің қалауына бой алдырып қалады.
Аят кәрімада:

أَرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ

«(Ей, Пайғамбар!) Өзінің көңілі тартқанын (арман-қалауын) құдай қылып алғандарды көрдің бе?» (Фұрқан, 43) деп айтылған.

Руханиятқа толы жүректерде көркем мінез-құлық, ізгі амал мен рухани ахуал өз орнын табады. Құл ең көркем жаратылыс сипатына қол жеткізеді. Нәпсілік бейімдерге, қалауларға толы жүректер болса, күпірлік, серік қосу (пұтқа, отқа, әруаққа т.б нәрселерге табыну), жаман мінез бен әдеттер, шәһуәт пен азғындық тамыр байлап ол жүрекке үкімін жүргізе бастайды. Жаратылыс мақсатына кереғар түрде жүрек соқыр болады. Кейде басқа мақлұқтардан да, төменгі дәрежелерге түседі. Нәпсісінен жеңілгендердің соңы жайлы шайыр Низами былай суреттейді:

«Дүние ләззәттары – қотыр болған қолдың қасынганындай. Алдымен қасыну қош көрінсе де, кейін қол ыстығы көтеріледі».

Рухани өмірдің маңыздылығы бойынша: «Өлместен бұрын өліңдер!» пәрменімен өлімді көркемдеуді Жунейд Бағдади былай түсіндіреді:

«Хақтың сені, өз болмысыңдағы менмендігіңді өлтіріп, өзімен қайта тірілтуі».

Бет бұру

Аллаһтан басқасынан келетін, қызықтырғыш әр алдамшы шақырудан ұзақ болу. Сондай-ақ, өлім – сол халге бару. Ізгі құлдың Раббысынан басқа шынайы мағынада қалауы да, досы да, басқа мақсаты да болмайды. Әрі

жаратушысынан ғапыл қала алмайды. Ғапыл дүниеде Аллаһтан басқа бет бұрған әрбір нәрседен еріксіз түрде өлім арқылы бәрі бір ұзақтайды. Шынайы бақыт, бұл дүниеде Аллаһқа және Ол риза болатын әр нәрсеге толық бет бұрып, бойұсыну керек.

Сабыр

Нәпсінің жағымсыз бейімдеріне қарсы тұру барысында және қайғыға салып, азап беретін оқиғалар алдында сыртқы, ішкі тепе-теңдікті бұзбай тыныштықты сақтай отырып, Хаққа бойұсыну. Сондай-ақ, бәрібір қабірбарлық дүниәуи қалауларға қарсы сабыр мекені болады. Сабыр сақталатын жағдайлар алдында рухани сипаттар болып табылатын кешірім, сабырлық, нәзіктік, кішіпейілділік, адалдық, қанағат, мейірім, шапағат, рақымдылық және хош көрушілік сияқты, рухани қабілеттерімізді қолдануымыз керек. Аллаһтың ризалығынан алыстататын әр нәрсеге сабырлық көрсету өте маңызды. Өйткені, Юнус сүресі 109 аятта:

«...Аллаһтың бұйрығы келгенше сабыр ет!..» делінген.

Себебі, сабыр қиыншылықтарға қарсы үлкен сауыт. Өлім де нәпсі қалауларына қарсы төзімнің біткен жері. Ал, қабір – қияметке дейін мәжбүрлік сабыр мекені.

Бақылау (Мұрақаба)

Өз күші мен қуатын тәрк ету. Сондай-ақ, өлім нәтижесінде сол іске асады. Басқаша айтқанда, бақылау – өзін-өзі әр сәтте иләһи назарда екенін сезіне отырып күнәлардан аулақ болу. Ешбір нәрсе Аллаһтың билігінен тыс қалмайды. Өлімнен не тірілуден құтыла алмайды. Жоқ болу мен бар болу, өлім мен өмір, пәнилік пен

мәңгілік әр сәтте кездесу халінде Әр бір сәтте денедегі мыңдаған клеткалар өліп жатса, енді мыңдаған клеткалар жаңадан жаратылып жатады. Әр бір сәтте мыңдаған адам дүниеге келіп жатса, енді мыңдаған адам дүниемен қош айтысып жатады. Әр қашан көптеген ғапыл адамдар дүние ләззәтына алданып, есінен танып, мас болып жатса, ал, көптеген салих адамдар ғапылдығы үшін өкініп, көз жастарын төге отырып Аллаһ Тағалаға жалбарына дұға етіп жатады. Қабір, яғни бұл жалғанның соңғы аялдамасы ретінде әрбір тірі жанды күтуде. Бүкіл әлемде тек Аллаһтың үстемдігі, билігі мен иләһи жүйесі ғана бар. Құлдың өлместен бұрын осы иләһи бақылау шеңберінде болуы, құлшылық міндетінің өз денгейін табуы үшін маңызды. Құл бұл сезіммен жүрсе:

مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ

«Кімде-кім нәпсісін танып, білсе, ол Раббысын біліп, таниды» деген хадистің сырына жетіп, «Уасыл-ы ила Аллаһ» яғни аллаһқа қауышу бағытына түседі.

Ризалық

Құлдың нәпсі ризалығынан бөлініп Мәуләнің (Аллаһтың) ризалығы үшін өмір сүруі, сондай-ақ, бәрібір өлім сол жағдайға апарады.

Ризалық – сана-сезімнің жүректің тазаланып, нәпсінің тәрбиеленуі нәтижесімен өз деңгейін табуы. Осылайша құл алдамшы әрі пәни дүниенің тұтқыны болудан құтылып, тек Аллаһқа ғана бой ұсынады. Бір күшті рухани шаттығу ішінде:

«Хош, маған сенен келген,

Гүл жоғары не тікен!

Шапан не кебін!

Ілтипатың да, хош, қаһарын да хош!

Өлімді ойлау (Тәфәккүр мәут)

Дүние – иләһи бір иман дәрісханасы. Өлім болса, мәжбүрлік орын ауыстыру заңы. Хазіреті Мәуләнә:

«Тірілу үшін өліңіз!» дейді.

Жан – дүниенің тірілуі тек нәпсі қалауынан бас тартуымен ғана болады.

Хазіреті Пайғамбар (аләһһиссәләм):

«Барлық ләззәттарды тамырымен қопарып тастайтын өлімді көбірек еске алыңдар!» - (Тирмизи, Зухд, 4; Нәса-и, Жәһәиз, 3) деп бұйырған.

Өлімді ойлау – еріксіз түрде өлместен бұрын өлімді еске түсіру. Осылайша нәпсі қалауынан ұзақтап, ерікті түрде жаратушының құзырына дайындалу. Бұл – иманға барып тірелетін ойлау мен сезімталдық.

Ақын Ашқи осы ойлау мен сезімталдық әлемінен көңілдерге былайша үндейді:

*Естідің бе ажалға шара тапқанды,
Бұл дүние үстінде мәңгі қалғанды,
Өзірле өзіңе ләзім болғанды,
Қош жалауын ашармыз бір күні.*

*Өзірәйл, уағдасы біткенді білер,
Ол-шақырушыз қонақ, әр үйге келер,
Достарың жылар, дұшпаның қуанар,
Жақсымен жаманды білерміз бір күні...*

*Мәйітханадағы қазан мен төсек хабаршы болар,
Өлгенің маңайға тезірек естілер,
Жібектер мен сырмалар түгел шешілер,
Бес аршын кебінді пішерміз бір күні...
Мұсалла! дегенің өлшеу тасы (пробный камень)
Күәдүр інсанға жары мен жолдасы;*

*Ақылды болсаң, кебініңді басыңда тасы;
Бала шағадан қашармыз бір күні...*

*Көлігің табыт, ұмытудан сақтан,
Есігіңе келуі жақын,
Ризасы болмаса Хақтың
Әлемде үрей шашармыз бір күні...*

*Адам қара топырақтың гауһары
Ізгі амал, қабірдегі жарамды капитал
Барғанда құзырына пәрменшінің
Жақсы мен жаманды өлшерміз бір күні...*

*Ей, Ашқи, өлімге әзір бол әрдайым,
Көсемің Хақ болсын, дәстүрің Құран;
Қалайда келер кезегің,
Ақылыңнан шығарма, шарасыз қалармыз бір күні...*

Еш күмән жоқ, бұл жалғандағы тілектер, пәни үміт пен жұбаныштар, жапырақтардың күздегі төгіліп, түсуінен де қатты түрде қабір топырағына төгіліп, түсіп жатқан жапырақтар ғана.

Әрбір көктас өлім тілі мен тыныштығы арқылы сөйлейтін оттай бір насихатшы. Қабірістандардың қала ішінде, жол шеттері мен мешіт аулаларында орын алуы, өлімді еске салып тұру мен өлімді ойлау үшін. Өлімді нақты түрде ойлау, өлгендердің күлгін түсті еріндерінде байланып шешілмейтін үнсіздік сырына жасырылған. Өлімнің үркітуші ауыртпалығын сөздердің әлсіз кеуделері көтере алмайды! Өлім алдында барлық салтанат бітеді. Өлімнің үгіт берудегі күштілігі, шешендігі алдында, дүниеден келетін жауаптар тек көз жастары мен бос айқайлар. Құл нәпсі сипаттардан өз еркімен бас тартса, күмән жоқ, жаратушысы оған ілтипаты әрі ғиаятымен жаңа өмір береді. Сондай-ақ, Аллаһ Тағала былай деген:

«Әсілінде өлген, бірақ біз (иманмен жүрегін) тірілтіп, оның адамдар арасында дұрыс жүруіне жарық берген бір адам мен қараңғылықта (күпірлікте) қалып, одан шыға алмаған адам ұқсас па?...» (Әнғам, 122)

Осындай құл, дүниеде жүргенде, нәпсі сипаттардан бас тартқандығы үшін жан дүниесі тірілгендерден болып табылады. Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) хадис шәрифте былай дейді.

«Мұсылман назарынан қорқыңдар! Себебі, ол Аллаһтың нұрымен қарайды...» (Жәмул фауаид 5, 329)

Бүкіл бұл баяндардың сөздердің барлығы «Өлместен бұрын өліңдер!» деген мағынаның шындыққа айналуы үшін, рухани өмірде жүзеге асырылатын негіздер. Айтылғандарды лайықты түрде орындауға тырысатын мұсылмандар, күш-қайраты мен табандылық көрсетулеріндегі байыптылық әрі бастарындағы иләһи қорғау мөлшерінше бір нәтижеге жетеді. Расында, ықыласты қайрат иләһи ілтипаттың да жәрдемімен аңсаған арманға, бақытқа қол жеткізеді.

Дүние – алдамшы сағым. Ал ақырет болса, мәңгілік өмір. Өлім – кісінің жеке қияметі. Өз қияметіміз келмей тұрып оянайық та, өкінген қауымнан болып қалмайық. Өйткені, әр фәнидің белгісіз бір уақыт пен мекенде Әзірейілмен кездесетіні айғақ. Өлімнен қашып құтылатын ешбір жер жоқ.

Олай болса адам баласы: «فَفَرُّوا إِلَى اللَّهِ» яғни, «(уақыт өткізбей) Аллаһқа жүгіріңдер...» (Зәрият, 50) сырынан өз үлесін алып, иләһи мархамәтті пана тұтуы қажет.

Егер құл, нәпсіге бой ұсына, тек дүниеге иман келтірген сияқты өмір сүрсе, қабір оған қараңғы дәліз болып көрінеді. Өлімнің қорқынышы ешбір нәрсемен салыстыруға келмейтін дәрежеде оны мазалайды. Жағдай осылай болып, тұрғанда жоғарыда саналған негіздерге көңіл аударып, орындаумен өз болмысынан,

яғни, нәпсісінен асып, жан дүниесінде сақталған періштелік сипатының бағытында дәрежелерге көтерілсе, өлім оған қиялдар жете алмас дәрежедегі биік, ұлы Раббыға қауышудың мәжбүрлік шарты ретінде көрінеді. Сөйтіп, көп адамдарға суық әрі қорқынышты болып көрінген өлім, көңілдерде «рәфиқул ала», яғни ең ұлы досқа қауышу толқуына айналады.

Мәлик бин Динар бір күні түсінде Рафиді жалаңбас, жалаңаяқ жүгіріп бара жатқанын көрді. Одан:

«Кайда барасың?» - деп сұрады.

Рафи:

«Аллаһқа шүкір! Зынданнан құтылдым» - деді.

Хазіреті Мәлик таңертең дереу Рафидің үйіне барып қараса Рафи қайтыс болып, кетіпті.

Сопылық жолдың кемеңгері Мәуләнә Жәлеләддин Румидің айтуынша! Осындай өлім «шәб-и Арус», яғни той кеші. «Өлімді көркемдеу» үшін, жалғызшара жоғарыдағы негіздерді сіңіре отырып рухани дәрежелерге көтерілу қысқаша, төмендегі аятта айтылғандай:

«Өзіңе ажалың келгенге дейін Раббыңа құлшылық ете бер!», - (Хижр, 99) яғни, лайықты түрде құл болу.

Уа, Раббымыз! Ғаламды иләһи махаббат көзілдірігімен зерттеуді, оны рухани сана-сезім, ар-ұждандағы толқулар әрі имани шаттығулар бұрышынан тамашалауды, сондай-ақ, көзден ағатын өкініш шықтарымен ғапу аясына жетуді, сөйтіп, «өлместен бұрын өліңдер» сырына жетіп, ақиқат әлемінде оянуды нәсіп еткейсің!

Әмин!..

Өлім келмей тұрып, Раббысына бұрылып қайтқандар нендей бақытты!

ТҮНГІ СЫР

Аллаһ Тағаланың түнге бағыштаған қадір-қасиеті мен оның ішіне орналастырған сан жетпес сырлары бар. Бұл жайлы Раббымыздың: **«Түнмен және оның құшағына алғандармен серт!»** (Иншиқак, 17); **«Тым-тырыс кездегі түнмен серт»**. (Духа, 2) Және: **«Қараңғылана бастаған түнмен, қылақ бере бастаған таңмен серт!»** (Тәкуир, 17-18) деп, ант етуіндегі сыр – сана-сезіміміз бен көңілімізге талай ақиқаттарды тамаша қылдыру үшін ашқан иләһи терезесі.

Тағы да, төмендегі аятта:

«Түнді жамылғы еттік» (Нәбә, 10), деп, түннің бір жамылғы болғандығы жайлы айтылуы ерекше ой жіберетін құбылыс.

Шынында да, түн денсаулық, қоғамдық, әдептілік әрі өнер ерекшеліктеріне толы әдемі бір жамылғы. Дүние – ені-бойына қарай пішілген бір құдірет, тыныштық пен нығмет киімі. Үйлену заңы жағынан да, бақыт жамылғысы. Сонымен қатар, жұбайлар арасындағы құпияны сақтайтын сыр пердесі. Сырттай не іштей жасырын болғысы келетіндер үшін де паналайтын орын. Сондықтан түн уақыты бір жағынан Аллаһ ғашықтарына қауышу сәті болып жатса, екінші жағынан күнәһар мен

нәпсісінен жеңіліп, оның айтқандарын бұлжытпай істеушілерге де үлкен бір алданыш.

Күн түннің берген тынығуын бере алмайды. Сондықтан, адам күндізгі шаршағандығының заттық және рухани ауыртпалығынан, түннің тым-тырыс жамылғысына оранбайынша құтыла алмайды. Әйтпесе, қаншама әуесқой адамдар ұйқыны кейінге қалдырып, шабандоздардың астында шаршаған аттар секілді нәпсілерін құрдымға жетелер еді. Міне, бұл иләһи тағдырдың нәтижесінде күндер, күндіз-түн болып екіге бөлінген.

Болымды немесе болымсыз маңызды оқиғалар күндізге қарағанда түнде басым келеді. Сондай-ақ Аллаһ (жәллә жәләлуһу) күндіз нақты сенбеуімізді шарт қоса отырып, иләһи азаптың көбінесе түнде болатындығы жайлы көптеген аятта баяндайды. Солардың бірінде Аллаһ Тағала былай дейді:

«(Пайғамбарды мойындамаған) қалалардың халқы, азабымыздың түнгі ұйқыдағы кездерінде келуінен қауіптенбей ме?» (Ағраф, 97)

Осыған қарағанда, түнгі уақыт иләһи азаптардан құтылуға дәнекер болатын ең маңызды жалбарыну уақыты. Хазіреті Нахшәби айтады:

«Таң атқанша көк жүзінен дұға етуші жоқ па екен? Дұғасы қабыл болсын! Тәубе етуші жоқ па екен? Тәубесі қабыл болсын! Тілеуші жоқ па екен? Оның тілегі қабыл болсын! - деген ғайыптан дауыс келмей қалатын ешбір түн жоқ».

Басқа жағынан қарағанда уахилер көбінесе түнде келген. Пайғамбарлықтың алғашқы хабаршысы болып табылатын шынайы түстер шабыт беретін түндердің қойнауында болған. Біздерге сыйлық ретінде көрсетілетін «Рахмани түс» Ләуһи махфуздан болашаққа шағылысқан сәулелер болып, нұрлы түндердің аясында көрініс тапқан.

Хазіреті Пайғамбардың (саллаллаһу алейһи уә сәлләм) дүниеге келуі Рабиул әууәл айының он екінші түнінің таң сәрісінде болды. Бүкіл әлемнің жаратылу себебі болған Аллаһтың сүйікті пайғамбары иләһи құзырға қабылданып, ежелгі әрі мәңгілік Аллаһқа қауышудың ақиқатына жеткен миғраж оқиғасындағы «исра» - бір түнгі сапар. Көкке көтерілу Режеп айының жиырма жетінші түнінде болған. Құран Кәрімнің дүние аспанына бүтіндей түсуі «Бәрәәт түнінде», ал бөлек бөлек болып түсуі «Қадір түнінде» болған.

Рухани кәмелетке толған мұсылмандар үшін түн қойнауында жатқан тыныштық пен рухани нәр жағынан ерекше бір ғанибет. Бұл ғанибеттің қадір-қасиетін лайықты түрде түсінетіндер, әсіресе түн ауғаннан кейін барлық мақұлықаттардың дем алуға кіріскен, жер бетін терең тыныштық жайлаған кезінде дұға, құлшылық, сондай-ақ, лаулап тұрған көңіл күйлерімен Хаққа сиынуларының қабыл болуы үшін, Раббыларына бет бұрудың нәрлі де нұрлы сәтін табады. Түн әрі сәресі уақытында ояу болу тақырыбында Аллаһ Тағала тақуа болғандары үшін иләһи сыйға қол жеткізіп, жәннатта бұлақ бастарында дем алатындарын баяндап, мақтаған бахтияр құлдарын былай танытады:

كَأَنَّا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ

«Олар түнде аз ғана ұйықтаушы еді. Әрі таң сәріде Аллаһтан кешірім тілеуші еді». (Зарият, 17-18)

Түн мезгілі төтті ұйқы мен жұмсақ төсекті тек Аллаһ Тағаланың ризалығы үшін тастап, иләһи құзырда жалғыз-ақ, махаббат пен ғашықтық себебінен сәждеге бас ұру уақыты. Түнде, әйтеуір парыз амалы болмаса да, ұйқысынан тұрып оқылған намаз бен айтылған зікірдің Аллаһқа жақындату жағынан маңызы өте зор. Сондықтан, жан-дүниедегі ғашықтық пен иләһи махаббаттың күні

қаншалықты болса, түнгі намазға, зікір айтуға деген ынтызарлық пен көңіл аудару соншалықты дәрежеде көрініс табады. Түнгі намаз бен зікір айту – жармен кездесіп, сұхбат ету. Барлығы ұйықтап жатқанда ояу болу – Аллаһ Тағаланың рахымдылығының аясына кіру, махаббат пен мархамат мәжілісіне кіре алған ерекше құлдардан болу деген сөз.

Аллаһ Тағала былай дейді:

«(Ей, Ұлы Пайғамбар!) Ол (Аллаһ) сені (түнгі) намазға тұрғаныңды көреді, сәжде етушілер (намаз оқығандар) арасындағы (барлық құлшылық) қимылдарыңды да (көреді)» (Шұғара, 218-219) Осы аят көрім жайлы Қазы Бейдави былай дейді:

«Үмметке бес уақыт намаз парыз болып, түнгі намазы сүннетке айналған кезде Расул Әкрәм (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) сахабаларының хал-жағдайларын білу үшін түнде үйінен сыртқа шығып, көшелерді аралағанда сахабалардың үйлерін Құран көрім оқыған, зікір айтып, тәспі тартып отырған дауыстарымен араның ұясындай гулеген халде көрді».

Нәбә сүресі 9 аятта ұйқының «сүбәт» етілген баяндалған. Сөздікте кесу, дем алу, тыныштық, жұқпалы, өлім сияқты мағыналары бар осы сөздің ұйқының әр түрлі жақтарымен байланысы бар. Ұйқы денені дем алдыратыны секілді, бұлшық еттердің қызметіне де үзіліс береді. Бейне бізді ояу күйімізден айырып, басып алған жұқпалы ауру төрізді ұйытады да ақыры, өлім халінен үлес алдырады. Шынында да, күндізгі күнкөріс әурешілігімен шаршаған көздер, құлақтар, өмір сүру ойымен шаршаған ми тамырлары, жағдай түсіндіруден тілініп - тілініп кеткен еріндер, зеріккен көңілдер, әр түрлі жұмыспен шұғылданып әлсіреген аяқ-қолдар, өмірдің ауыр жүгінің астында қалған кеуделер тап, дем алу керектігін сезе бастағанда қараңғы түсіп, түн жамылады.

Түннің келуімен, күннің түр-сипаты өзгереді. Күндіз күн-көріс машақатымен шаршаған жүйкелеріміз бен кеуделерімізге салқын қараңғылығымен айналаға тыныштық әкелген түн көңілімізді көтергісі келіп, жымыңдап тұрған жұлдыздар көңілімізге шаттық сыйлап тұрады. Орасан зор түн сарайының тірі шам шырағы күлімсіреп тұрса да, көрінбей келген ұйқы жұқпалы ауру сияқты бөрімізді басады. Амалсыз, ұйыған халде сызыла бастаймыз да, ақыры барлық ісімізге мәжбүр түрде демалыс беріп, өліктер секілді рахат төсегімізге жата кетеміз.

Ғалам әрі оның ішіндегі барлық нәрсе қап-қара түннің тыныштығына бой алдырып, жоқ болу көрінісін алады. Ғалам бейне бір мазарат, ал адамдар – бейне өлілер... Енді абақтыдағылар мен ауруханалардағылардың азап көрінісінің ізі жоқ. Сарайдағылар болса, дәулет пен салтанат ләззәтінан мақұрым халде...

Әркім түннің жалпылама заңына тұтқындалып қалған. Тіпті арқасы жерге тиіп көрмеген залым, мейірімсіз патшалардың өздері бейшаралар секілді, жерге созылып жатқанда, шынайы құлдар мен тақуалар демдерін өмір тәспісіне айналдырып, Аллаһқа жақындау үстінде.

Тәндер ортақ өлім жаттығуы ішінде пәниліктен бөлініп өлілер сияқты, Хақтың билігіне нақты түрде бой ұсынған. Бәрі де жерде, барлық нәрсе ұйқыда... Бірақ, көріністер әр түрлі. Енді материалист пікірлер, шаршататын бақылаулар тоқтаған. Сонымен қатар ұйқыда тамаша түстер, самал желдер, Барзах (әруақ) әлемінен көріністер, рахат сезімдер, шаттық пен қуаныштар, азаптар, қайғы қасіреттер мен қорқыныш сезімдерінің дәуірі басталады. Күндізгі әлемнен түнгі әлемге өту сырына аят кәрімада төмендегідей нұсқау жасайды.

«Күн мен түннің ауысуы Оның меңгеруінде. (Осыны өлі) түсінбейсіңдер ме?» (Мұминун, 80)

Әр түннің таңмен аяқталуы шынында да, бізді бозарып ататын таңғы үмітке жетелейді. Жалған дүние заңдылығы бойынша, күндізіміз түнге, түніміз күндізге ауысып жатыр. Хақ ғашықтарының:

*Күннің сәулесі өшті деп қайғы шекпе,
Мәңгілік жалғасады, әр түннің таңы бар!*

деп, сайрауындағы жұбанышпен таңды күткенімізбен қатар, «Қайсы бір күн, оның соңы кеш болмас!» хикметімен түнмен жамыламыз.

Барлық түн мен күннің ауысуындағы ең маңызды мақсат – жалпылама заң болып табылатын «Өмір екі күндіз, бір түннен тұрады» ақиқатын іс жүзінде асыру ләзім. Жалпы көзқарас бойынша, өмір, дүние күні мен ақырет күні арасындағы өлім түнінен тұрады. Демек дүние бір фәни күн, өлім уақытша бір түн, ал, ақырет – мәңгі бақи ақиқат таңы.

Ұйқы заттық өмір мен рухани өмірдің қауышу нүктесі болғаны секілді өлім де солай. Расулуллаһ (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) бір хадис шарифте:

«Қабір дүние аялдамасының соңғысы, ақырет аялдамасының алғашқысы» (Ахмет бин Ханбел, Мүснәд 1-63), - дей келе қабірдің дүние мен ақырет ерекшеліктерін жинаған бәрзах екендігін ескереді.

Құран Кәрімде ұйқыны өлім, оянуды болса, қиямет таңында орнынан тұру ретінде былайша сүреттейді:

«Түнде сендерді өлтіретін (өліктей ұйықтатқан), күндіз не істегендеріңді білетін, содан кейін белгіленген ажал тәмәмдалсын деп (сол уақытқа дейін жасасын деп), күндіз сендерді тірілтетін (оятатын) – Ол (Аллаһ). Оның соң Аллаһтың алдына қайтып, барасыңдар, онан соң Ол сендерге істеген істеріңді айтып береді». (Әнғам, 60)

Расында да ұйқыға кіріскен кісінің денесіндегі табиғи байланыстары жалғасын тауып жатқанымен көңілдік,

ақыл және ой-өріс жұмыстары тоқтап тұрады. Ойлау, сезімталдық қасиеттері жоқ болады. Ұйқының өлімнен айырмашылығы – хайуани рухтың* тәнде қалуында. Бірақ, сұлтани рух**тәнді тастап шығып кетеді. Оянғанда ұйықтаған кездегі уақытты білместен барлық өмір сүру әрекеттері, сана-сезімдік болғандар да тоқтаған жерінен жалғасын таба береді.

Сондықтан да Хазіреті Пайғамбарымыз (саллаллаһу әләйһи уә сәлләм):

«Ұйқы өлімнің – бауыры...» (Ахмет бин Ханбәл, Китабуз-Зухд, 43) деген. Бұның мағынасы өлімді түсіну үшін басқалардың жаназасына қатысудан да артық адам өз ұйқысынан өлімнің ақиқатына көз жеткізу керек. Төмендегі аят кәрімада былай деген.

«(Адам) өлер кезде Аллаһ алады. Өлмегендердің жанын ұйықтаған кезде алады. Одан соң өлімге үкім етілгендердің жанын ұстап қалып, қалғандарын белгіленген уақытқа (ажалы жеткенге) дейін қоя тұрады. Міне осының өзінде ой жүгірте білетін қауым үшін ғибраттар бар». (Зумәр, 42)

Осы аят ұйқының өлім сипатында екендігін білдіреді. Әрбір өлген әрбір адамның кебінге оралғаны секілді, түн де адамдарды өзінің қара жамылғысымен орап алады. Маңыздысы сол жамылғы ішінде жаратушы иесімен болу.

Аллаһ Тағала былай бұйырады:

«Раббыңның есімін ертелі-кеш зікір ет. Түннің біраз бөлігінде де, тәсбих айт». (Инсан, 25-26)

* **Хайуани рух:** Хайуани рух, оның өзегі ми бола отырып, тәттің бүкіл ағзаларына жайылған негізгі күші қанда және халқ (мақұлық) әлеміне жатады. Ис-әрекеттердің бастамасы болып табылады.

** **Сұлтани рух:** Сұлтани рух әмір әлемінен (жоғары әлемнен) келген, тәннен бөлек болған рух. Тәнмен бірге болуы тек оған жақсы не жаман бағытта билік жүргізу үшін ғана. Тәттің өлуі, шіріп жоқ болып кетуі оған зиянын тигізбейді. Тек тән өлгенде соның қажеттіліктері жайындағы билігі аяқталады.

Хазіреті Әбубәкір (радиаллаһу анһу) үгіт-насихат ету барысында Хазіреті Омарға (радиаллаһу анһу):

«Ей, Омар! Аллаһтың сенде түнде орындауың керек болған хақы бар. Оны күндіз қабыл алмайды. Күндіз де хақы бар, оны да түнде қабылдамайды». (Ихь-я Улумид-дин, 4-851), - дей отырып, бұл ақиқатқа яғни, ертелі-кеш Оны зікір етіп, түнгі намаз оқуға жан тәнімен көңіл аудару қажет екендігін білдірген.

Егер мұмин түнді бекер өткізбей, жүйелі түрде пайдаланып, зікірдің руханиятынан сыбағысын ала алса, оның түні күндізінен де жарық болады. Бірақ, ешқандай мақсатсыз, жүйесіз ұйқыға батып, өткізген түні таутасқа, теңіз бен шөл далаға жауған жаңбыр сияқты, өнімсіз, нәтижесіз болады. Түннен сыбаға алу, «истиғфар айтумен» басталады. Адам нәпсіге бой алдыру себебінен жаратылысындағы қараңғылық, шөһуәт, ашкөздік, қызғаныш, төкәппарлық, мақтаншақтық, сараңдық, кек және өкпелеу сияқты жаман қасиеттерге бет бұрып, Аллаһ берген нығметтерге шүкірлік етудің орнына, опасыздық көрсетеді де, Оған қарсы келіп, күнәһар болады. Мұсылман қараңғылық пердесін аша алса істеген күнәларының ауырлығын да, ар-ожданын да сезеді. Сөйтіп, өкінішке толы көз жасын моншақтап төгіп, истиғфар етеді.

Хадис шәрифте:

«Мен араларынан айырылғанымда, оларға қияметке дейін қорғаушы ретінде истиғфарды қалдырамын» делінген. (Тирмизи)

Ешқандай күнәміз болмаса да, бізге берілген иләһи нығметтерге лайықты түрде шүкір айтуымыз, шама-шарқымыздан тыс. Сондықтан әлсіздігімізді біле отырып, истиғфар айту – құлдық міндеттерімізден.

Аллаһ Елшісі (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) күнә

істеуден Аллаһ тарапынан сақталынғанымен, Ол берген нығметтерге толығымен шүкір ете алмай жүрмін деген үреймен түнде тұрып, аяқтары ісіп кеткенше намаз оқитын. Сөйтіп, түнді қалай өткізу керек екендігі жайында сахабаларына үлгі көрсететін. Сахабалар да іштей қобалжып, оның істегендерін орындауға тырысатын.

Хазіреті Айша анамыз (радиаллаһу анһа) Пайғамбарымыздан (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) сұрайды.

– Ей, Расулаллаһ, Аллаһ Тағала Фатих (жеңіс) сүресінде сізді бастан аяқ кешіріп, бағыштағанын хабарлайды. Солай бола тұра не үшін осыншама шаршайсыз?

Пайғамбарымыз (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

– *Шүкір етуші құл болмаймын ба!?* (Жәмүл Фәуә-ид 1-330) - деп жауап береді.

Басқа хадис шәрифтерінде де, былай бұйырған:

«Кәлимә таухидпен имандарыңды жаңалаңдар». (Фәза-или амал, 475; Ахмәд бин Ханбәл; Тәбарани)

«Әрбір құл қандай ахуалда өлген болса, сол күйінде тірілтіледі». (Муслим, Жәннат, 83)

Демек, қалай өмір сүрсек, солай өлеміз. Сондықтан, сәресі уақытында бастайтын таухидтің руханияты күндеріміз бен көңілдерімізді жандандырып, баурап алса, ең соңғы деміміз, яғни дүниемен болатын үлкен қоштасуда кәлимә таухидтің руханиятымен, иншаллаһ той кешіне айналар. Сәресі уақыттарында айтылған салауаттардың қадір-қасиеті өте үлкен. Салауат – Расулұллаһқа (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) деген махаббат пен құрметтілікке, әрі шаттығуға дәнекер. Хақ Тағала сүйікті пайғамбарына құрмет көрсете отырып жан дүниеіміздің Хазіреті Пайғамбардың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) мейірім-шапағатымен толып тасуы үшін мойнымыздағы міндетімізді төмендегі аятта бұйырады:

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

«Аллаһ расында Пайғамбарға рахмет етеді (абыройын жоғарылатып, дәрежесін өсіреді), періштелер де (оны) алқап тілек тілейді. Әй, Мүминдер! Сендер де Расулұллаһқа салауат айтыңдар және беріле отырып сәлем беріп тұрыңдар!» (Ахзаб, 56)

Сәресі уақытындағы зікір, яғни, жан дүниенің Раббысымен бірге болуы, жүректі жандандыру жағынан өте маңызды. Тәніміз ас-ауқатқа мұқтаж болғаны секілді, рухымыздың да Жаратушысын танып, құлшылық етуі үшін рухани азық-түлікке мұқтаж. Ас-ауқат қыл тамырларға дейін денеге сіңіп, тәннің өмір сүруіне әсер еткені тәрізді рухани азық-түлік болып табылатын зікірдің барлық ләтаифтерде (нұрланған рухтың дәрежелері – жүрек, рух, сыр хафи және ағфа) орын алып мұсылманды оятуы өте қажет.

Иманды өлудің, иләһи шаттығулар мен зауықтарға қол жеткізудің бірден-бір жолы – үзбей зікір айтуда.

Абдуллаһ ибн Масғуд (радиаллаһу анһу):

«Біз Аллаһ елшісінің тәрбиесінің арқасында керемет халге жеткеніміз соншалық, Онымен бірге тамақ жеген кезімізде тамақтарымыздың айтқан зікірін еститін-біз» - дейді. (Бұхари, Китабул Мәнәқиб)

Жүйелі түрде зікірмен қуаттандырылған түннен кейін күн-көріс, өмір сүру таңы атады. Сондай-ақ, күндіздің күн көріспен өтетіні және уақыттың адам үшін реттелгеніне аятта былай ишарат бар:

«Сөзсіз түнде (ғибадат ету үшін төсегінен) тұрған адам – көңіл күйі жағынан тым күшті, (Құран) қирағаты жағынан да тым бекем. Өйткені, сен күндіз жұмыс басты болып, кетесің. Раббыңның есімін жадында тұт (дәріпте). Қалтықсыз іждағатпен Оған беріл». (Музәммил, 6-8)

Түннің тыныш әрі әдемі көрінісінің тартымдылығы мен сырлары, түнді құлшылық ете отырып, терең ойға шомылып өткізгендерге тән. Осы сырға ие болған құлдардың жан дүниелері ұлы ерекшеліктермен жер мен көктей кеңейіп, талай иләһи көріністерге алаң болады да, мағрифатуллаһ киіміне бүркенеді.

Хазіреті Хасан Басриден сұрады:

«Түнгі намаз оқығандардың жүздері неге әдемі, неге нұрлы болады?»

Ол:

«Олар Рахман болған Аллаһпен оңаша қалған...» - деп, жауап берді.

Осы оңаша қалудың арқасында ғашықтар түннің қалай өткендігін сезбей, керісінше, сағыныш пен махаббаттары көбейіп, таңды атырады.

Хазіреті Уәйсәл Қарани (Ойсыл Қара) ешқандай ұйықтамайтын. Түндерін үшке бөлген. Бір түнін қиям, екінші түнін рүкуғ, үшінші түнін де сәжде етіп, таңды атыратын.

Одан:

«Әй, Уәйсәл, түнді бір қал бойынша қалай өткізесің, мысалы, сәждеде таң атқанша қалай тұра аласың?» - деп сұралды.

Ол:

«Өздерің де білесіңдер ғой! Сәждеде үш рет «субхана раббиа алға» деп айту – сүннет. Мен әлі бір рет айтқанымша таң атып кетеді!..» деген екен.

Қадірменді ұстазымыз Мұса мырза (құддисә сирруһ) өзінің көркем жетекшісі, ұстазы болған Махмут Сами Рамазанұлының мағрифетуллаһ пен құлшылық жолында үлгі аларлық жоғарғы дәрежедегі мінезі мен оның түнгі уақыттарын қалай өткізетіндігін былай айтып беретін:

«Қадірменді ұстазымыз Хазіреті Махмут Сами Рамазанұлы (құддисә сирруһ) жайдары болғанымен терең көңілі жабырқап, іштей көз жасын төгетін. Мұсылман үмметінің залымдардың зорлық-зомбылықтарынан құтылулары үшін жан-дүниесімен егіліп жылайтын. Күнәһарлардың жарылқанып, құтылулары үшін көз жасын бейне ішке төгетін. Құран Кәрім оқылғанда, жан-тәнімен тыңдайтын да, кейде көз жасы нұрлы жүзінен моншақтап төгілетін. Әсіресе Қажылық кезінде Мәдинә Мунәууара мен Мекке Мукәррәмға бара жатқанда көлік ішінде, достары ұйықтап жатқанда ай сәулесі астында көздерінен інжу-маржан тастары секілді дана - дана жас ағатыны байқалатын. Бейнелеп түсіндіру мүмкіншілігі болмаған бұл иләһи көрініс шешен ақындар мен жазушылар сүреттей алмайтындай керемет еді».

Осы көріністерді жеткізген Мұса (құддисә сирруһ) Хазретінің өзі де дәл осындай халде еді. Әсіресе, түнгі құлшылықтарға деген ынтығы ғашықтың сүйгенімен кездесу сәтіне деген асығуы, сағынышы мен толқуының түсіндіруге сөз жетпес көрінісі ішінде болатын. Денсаулығы нашарлап ауырып қалған кезде де, осы халін сақтайтын, сөйтіп, үнемі иләһи сүйіспеншіліктің шыңында болатын. Сондай-ақ көзіне операция жасалып, наркоздан енді оянғанда, айналасындағылардан алғашқы сұрағаны:

– Сағат қанша болды? болды. Оған:

– Тақсыр! Сағат үш болып қалды, - дегенде:

«Түнгі құлшылық өте маңызды, қалдыруға болмайды!» - деп жанындағылардың жәрдемімен тәйәммум алып, ауруына қарамастан, оны ұмытып, көңілін Раббысына сөз жетпейтін рухани ләззәт ішінде беріп, ишарамен екі рәкәт тәһәжжуд намазын оқып болған соң күнде істеп жүрген зікірін айтып тәспілерін тартқан еді. Бұл халімен бейне біздерге:

«Қорқыныш һәм үмітпен Раббыларына жалбарынып, дұға қылу үшін олардың жамбастары төсектерінен ажырайды әрі біз берген несібеден (жақсылық үшін) сарып қылып тұрады» (Сөжде, 16) деген аятының сырын түсіндірген еді.

Бұл сырды анғарған руханият адамдарының білетіні – түндегі рухани нәрден селқостықтары себепті, несібе ала алмағандар таңды шаршап-шалдығып атқызады, әрі күндіз берекесінен де мақұрым қалады. Түндегі нығметтерді, сондай-ақ қадір-қасиетін білмейтіндер үшін күндіздің жақсылығы тиер деп, ойлау мүмкін емес. Сол себептен таңның сәлеметін қалаған әрбір адам, иләһи де рухани көріністер аясына кіру үшін түнін жүйелі түрде өткізуі қажет.

Осыған орай, ардақты Пайғамбарымыз (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) былай дейді;

«Парыздардан кейінгі ең абзал намаз – түнде тұрып оқыған намаз». (Мүслим, Сиям, 202-3; Тирмизи, Мәуәқит, 207)

«Үмметіме ауыр келмегенде екі рәкәт түнгі намазды парыз етер едім». (Фәзаили амал, 257)

«Түннің сондай бір сәті бар, дәл сол сәтте Аллаһтан жақсы нәрсе сұраған мұсылманға Аллаһ қалаған нәрсесін береді». (Мүкашәфәтул-Құлуб, 489)

«Кімде-кім түнде оянып, әйелін де оятып екеуі бірге екі рәкәт намаз оқыса, Аллаһ екеуін де, Аллаһты көп зікір етушілердің қатарына жазады». (Әбу Дәуд, 1309, 1451; Ибн Мәжә, 1335)

«Түнде намаз оқуда әсте селқостық танытпаңдар! Өйткені, ол сендерден бұрынғы ізгі құлдардың әдеті. Түнде құлшылық ету – Аллаһқа жақындатады, күнәлардың өшуіне себепші, тәнді аурулардан сақтайды әрі күнәларға бөгет». (Тирмизи, 3549)

Аллаһ елшісі (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) былай дейді

«Жәбірейіл (аләһиссәләм) маған келіп былай деді: «Ешқандай күмән жоқ, мұсылманның абыройы тәһәжжүд (түнгі) намазда»» (Жамул Фәуә-ид, I.335)

Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) Әбу Зәрға бұйырады:

«Қайтадан тірілетін күн үшін өте ыстық бір күнде ораза ұста. Қабір қараңғылығына қарсы түн қараңғылығында екі рәкәт намаз оқы. Қияметтің қорқынышты оқиғаларына қарсы, бір рет қажыға бар, мұқтажға садақа бер. Сөйлесең орнымен сөйле немесе жаман сөз сөйлеуден тіліңді сақта!» (Ибн Әбид-Дүние, Кита-бут-Тәһәжжүд)

Өмірді күн мен түн мезгілі ішінде бағалап, тану – өзгеше иләһи айбындылық пен ғибрат көрінісі. Бір мұсылманның түнін толығымен ұйқымен өткізіп, иләһи нәр мен руханияттан мақұрым қалуы, түндерді қатып қалған тас секілді ұйқыға беріліп, құрбан болуы үлкен зиян. Себебі, біз фәни ләззәттәрі қолдарынан алына-тын ақырет жолаушыларымыз. Жаз айындағы өткінші бұлт секілді, өте шығатын жалған өмір ақырет өміріне алаңдамай өтіп жатса, күндізді ақшамсыз білуден басқа нәрсе емес.

Уа, Раббым! Мына қысқа өмірде біздерді нәпсімізге тұтқындалып, түндерді ғапылдықымен өткізу зиянына душар ете көрме! Түннің құпия сырларынан бізге нәсіп етпейсің! Құлшылықпен өткізілген түндердің нұрлы жаңбырымен көңілімізді абат қылғайсың!

Уа, Раббым! Өзінде дене тынығатын әрі иләһи Вуслат пен иләһи рахмет ерекшелігімен жан-дүниені кең, өзгеше болған рухани рахаттыққа бөлейтін түнді,

құлшылықпен өткізуді нәсіп еткейсің! Бір түн сияқты болған мына дүниеден бізді Сенің ризалығыңа жеткен шынайы ғашықтар халінде ақырет таңына жеткіз әрі саған қауышудың ләззатымен шаттық сыйла!

Әмин!

"ХИҚМЕТ"
баспа үйі

РЫЗЫҚ

Хазіреті Әбу Хазим былай дейді:

«Дүниенің барлығын екі нәрседен көрдім. Біріншісі – менің рызық-несібем, екіншісі – басқаның рызығы. Менің рызық-несібем, егер мен желге мініп алып, одан қашсам да, соңында ол маған жетеді. Ал, басқаның рызық-несібесінің соңынан желге мініп алып құсам да, оған әсте жете алмаймын».

Бұл шындыққа қарамастан, адамның ой-санасын, соңынан қуып, жете алмай қалу немесе тапқаны жеткіліксіз деген уайымға сүйрейтін әрі шексіз түрде өуре қылатын мәселелердің бастысы – «несібе, сыбаға және дүние мүлік» деп те, аталатын «рызық» мәселесі.

Негізінде, тағдыр бағдарламасының басым көпшілігі, рызыққа арналған. Ол адам ана құрсағында жатқаннан басталады да, тағдырдағы жазмыш бойынша ажал жеткенше жалғасын табады. Ажалдың астарлы мағынасы – жалған дүниеге тән рызықтың таусылу нүктесі.

Рызық барлық тіршілік иесіне ежелден жазылып қойылған. Көбеймейді де, азаймайды да. Себептерге жабысу болса, рызыққа себеп ретінде тағдырдағы жазмыш бойынша іске асады. Қысқасы, бүкіл тіршілік иесінің рызықы Аллаһ Тағалаға тән. Аят кәрімада айтылған:

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا

«Жер бетіндегі күллі жандының қорегі тек Аллаһтан».

(Ғуд, 6)

Аллаһ (жәллә жәләлуһу) әрбір тіршілік иесінің ризығын бөлек- бөлек береді. Сондықтан, әулиелер бұлбұлдардың сайрағанын иләһи несібелерге шүкіршілік айтып жатыр деп жорамалдайды.

Бір Аллаһ досы ризыққа алаңдап, мазасы кетіп жүргендерге былай дейді.

**«Осыншамамақұлықтыңқайсысыныңкүндіз-түніжей-
тін ризықтары қоймаларға сақталынған? Жануарлардың
ешқайсысы ризық үшін алаңдамайды».**

Жаралы, әлсіз тіпті өзінің ризығын өзі табуға шамасы келмейтіндердің де, ризықтарын Аллаһ Тағала беретінді-
гін баяндаған аят кәріма нендей ғибратқа толы:

**«Жан-жануарлардың көбі өз ризығын (жинап,
қасында) өзі көтеріп жүрмейді. Өйткені оларды да, сен-
дерді де Аллаһ ризықтандырады. Ол бәрін естіп, біліп
тұрады».** (Анкәбут, 60)

Ризық туралы білетінең маңызды нәрсе – ризық әркімге әр түрлі беріледі. Бірақ, бұл жағдай айырмашылықтан гөрі қоғамдық тәртіп пен тепе-теңдіктің толық түрде орнатылуы үшін.

Әр нәрсенің қазынасы Аллаһ Тағалада екендігі және иләһи мағлұмат бойынша, яғни тағдыр бағдарламасына сәйкес түрде ризық таратылғаны Құран Кәрімде көрсетілген. Мүминдер ризық жүзіндегі бұл айырмашылықтың өздеріне пайдалы, қайырлы болатындығына сенуі тиіс. Егер өмір тәртібі адамдардың әлсіз ойларына бір-біріне сәйкес келмейтін қалаулары мен қабілеттеріне және үнемі өзгеріп тұратын талаптарының еркіне берілгенде, ғаламда анархиядан басқа ештеңе болмас еді. Аллаһ Тағала былай дейді:

«...Олардың дүние тірлігіндегі ризықтарын біз бөліп, бердік. Бірін-бірі басқарып бағындырсын деп, біреуінен біреуінің дәрежесін артық қылдық. (Бірақ), Олардың жиған-тергендерінен Раббыңның рахметі хайырлы». (Зұхруф, 32)

Сырларға, даналық пен құдіретке толы бұл ғаламдағы ризықтың бөлінуі ең салтанатты құдірет белгілерінің бірі болып табылады. Ауада қалқып ұшқан, құрлықта жүрген, теңізде жүзіп жүрген барлық мақұлұқатқа әр сәтте бір-бірінен бөлек дастархан дайындалуда. Бірінің азығымен басқасы ризықтанып, өмір сүре алмайды. Яғни, аспандағы, жердегі, судағы жануарлардың азық-түліктері өздерінің мекендеген жерлеріне байланысты бөлек-бөлек және ғаламдағы сан жетпес мақұлұқаттай ризықтарының да бөлек-бөлек бөлінуі ақыл иелері үшін қандай үлкен ғибрат, даналық құдірет пен салтанат.

Аят кәрімада айтылады:

«Аллаһтың расында қалаған адамның ризығын молықтырып та, (қалаған адамның ризығын) тапшы қылып та қойатынын олар білмей ме? Имандылар үшін осының өзінде ғибраттар бар». (Зүмәр, 52)

Бұл шындыққа орай Аллаһ елшісі (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) былай дейді:

«Сендерден біреулерің өзінен дүние-мүлік және жаратылыс жағынан жоғары біреуді көргенде өзінен төмен адамға қарасын. Осылай істеу Аллаһтың сендерге берген нығметін төмен санамауыңыз үшін қажет». (Бұхари, Рикақ, 30; Мүслим, Зүһд, 8)

Сондықтан да, өміріміздің қуанышы, бақыты бізге берілген ризық-несібенің қайырлы болғандығына сенім артып, ғұмыр кешуімізге байланысты. Азап беретін, қайғылы болып көрінетін көптеген оқиғалар бар. Бірақ, соңы сый болып көрініс табады. Дәл, соңы жәннат болатын

пақырлық секілді. Сый болып көрінетін кейбір оқиғалар да бар болғаны соншалық нәтижесі күйзелтуші зиян. Дәл, Аллаһ жолында берілмей тек нәпсі-құмарлыққа сарып қылынған байлық секілді.

«Сендерге нәсіп еткен пәк, таза ризықтарымыздан жеңдер, бірақ шектен шықпандар, (өйтсеңдер) сендерге қаһарым түседі. Ал, кімге қаһарым түссе, ол сөзсіз зауал табады». (Taha, 81)

Бүкіл осы ақиқаттың жарығында ризық жағынан құлдардың жан-тәнімен Аллаһқа тәуекел етуі мен бой ұсынуы екі дүние бақытына жеткізеді. Себебі, ризықтардың Аллаһ тарапынан бөлінгендігіне әрі адамзат жаратылмастан бұрын жаратылғаны шындығына сеніп, Аллаһқа бой ұсына отырып ғұмыр кешуі керек. Сондай-ақ бөлінген ризықтың дәміне әрі тағдырға сенудің ләззатына жетсін.

Құдси хадисте:

«Аллаһ Тағала адамзаттың ризықтарын жеткізуші періштелерге былай дейді:

«Қайсыбір құлды барлық уайым–қайғысын және ойын тек бір нәрсеге, яғни Раббысына шоғырлап отырғанын көрсеңдер, оған аспан мен жердің ризығына кепілдік беріңдер. Қайсыбір құлды әділдікпен (тура жолдан таймай) ризық іздеп жүргенін көрсеңдер, оған да жақсылық жасап, жолын жеңілдетіңдер!». (75 Хадис Құдсидің тәржімәсі мен түсініктемесі, Әбу Һурайрадан жеткен)

Бұл құдси хадистен байқалатыны, егер құл барлық мақсат - мұратын тек бір нәрсеге, яғни жалғыз Раббысына шоғырлап, Оның разылығы үшін бұйрықтарын орындап, құлшылық етіп, ықыласты болып, ізгі құлдардан болса, оған аспан мен жердің ризығы беріледі. Осындай адамдарға Хақ Тағала ризыққа жеткізетін себеп пен жолдарды кеңейтеді. Бұл ақиқат қасиетті аятта баяндалады:

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْسِبُ

«...**Кім Аллаһтан (шын мәнінде) қорықса** (тақуа болса), (Аллаһ) **оған шығар жол** (құтылу шарасы) **жаратады да оған ойламаған жерден ризық береді...**» (Талақ, 2-3)

Хадис шәрифте былай делінген:

«Егер сендер лайықты түрде Аллаһқа тәуекел еткендеріңде, (Аллаһ) құстарды тойғызғандай, сендерді де ризықтандырар еді. Құстар (ұяларынан) таңертең құрсақтары бос болып шықса да, кешке тойған күйде қайтады». (Тирмизи Зүһд, 33; Ибн Мәжә Зүһд, 14)

Жаздан бастап қысқа дайындалып, азық-түлік жинайтын құмырсқа сияқты мақұлықтар өте сирек кездеседі. Басқа жануарлар, жәндіктер қысқы азығын жинамаса да, қыстың қаһарлы суық күндерін артқа тастап, көктемге аман-есен шығатындарын әркім-ақ біледі. Себебі, Аллаһ Тағала осындай ұлы салтанатпен құрған иләһи жүйесі ішіндегі өзінің жаратқандарын қалайша аш қалдырады?

Бірақ, жалқаулық, сараңдық, қызғаншақтық, бала қаламау сияқты сипаттарға бет бұру мен оларға ұқсас басқа да жаман мінездер – ризық хақында жаңылысу әрі теріс көзқарас.

Жоғарыда айтып кеткеніміздей, Ислам ешқашан ешкімді ұмытпай адамзатқа ризықтың өуел бастан жазылып қойылғандығын, оның көбейіп-азаймайтындығын уағыздайды.

Бүкіл жаратылысты жаратқан Аллаһ Тағала әрбір мақұлыққа өмір сүруі үшін, белгілі мерзім берген. Сол уақыт аралығына жететін ризықта беріп қойған. Адамның өмірі, алатын демі, азық-түлігі тағдыр кітабына белгіленіп, Адам атаның (аләйһиссәләм) беліне (шәует, ұрық) шифрланып (құпия жазумен жазылып) қойылған. Тағдырымызға қарай ризық-несібемізді теріп жеу үшін себептер заңы бойынша еңбек етуіміз бұйырылған.

Сондықтан иләһи бұйрыққа бой ұсына жұмыс істеу – міндетіміз. Яғни, тағдырға жазылған ризық-несібенің таратылып, қолға тиюі күш-қайрат жұмсап, еңбектенуге байланған.

«Шара қолдануда селқостық танытпа, тағдырға да күнә тақпа!» -деген мақал бар. Аллах Тағала құлын «ерік, тырысу, жауапкершілік, тәуекел, сынақ» сияқты иләһи заңдармен жабдықтаған, шеңберлеген. Бұл заңдардың шеңберінен ауытқып кету жаратушысына қарсы келу болып табылады.

Ауырып қалғанымызда дәрігерге жүгіруіміз, дәрі-дәрмек алуымыз, өрт зіл-зәлә секілді апаттар болғанда сыртқа қарай қашуымыз сияқты қауып-қатерден сақтану адамның табиғатындағы бейім.

Олай болса, адамдардың ризық табу жолындағы еңбектері қауіп-қатерден сақтану үшін иләһи заңдылық бойынша іске асуда. Ризық үшін күш-қайрат жұмсау. Тағдырға бұйрық тағдыр бағдарламасына теріс келмейді. Керісінше оған құрмет көрсетіп, иләһи бұйрыққа сәйкес қимылдау болып саналады. Егер мұның терісі болғанда, еңбектенуге бұйырылуымыздың ешқандай қадір-қасиеті, хикметі қалмас еді. Себептер заңына бағынбаушылық –Аллаһқа қарсы келу. Құран Кәрімде айтылған:

وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى

«Әр адам өз еңбегінің ғана нәтижесіне қол жеткізеді».
(Нәжім, 39)

Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) былай дейді:

«Адам баласының жіп алып, тауға баруы, сондай-ақ, бір бау отын арқалап әкеліп сатуы, сол адам үшін басқаларға барып қайыр сұрауынан артық; қайыр сұрағанда басқалар адамның сұрағанын берсе де, бермесе де, сондай...» (Бұхари, Зекет, 50)

Ибн Фирасидің айтуынша әкесі:

– Ей, Аллаһтың елшісі, (керегімді басқадан) сұрайын ба? -деп сұрады.

Расул Әкрәм (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

«Жоқ, сұрама! Бірақ амалсыз қалып сұрайтын болсаң, ізгі адамдардан сұра!» - деп жауап берді. (Әбу Дәуіт, Зекет, 28) Сонымен қатар Хақ Тағала ризықты табуда мақлұқатты бір-біріне себепші еткен. Сондықтан, пақырларға қарасу, керек-жарақтарынашынкөңілменжәрдемдесу, Аллаһтың (жәллә жәләлуһу) бізге берген жақсылақтарынан оларға бөліп беруіміз – үлкен жақсылық, иләһи сый.

Расулұллаһ (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) 4 шариярымен (Хазіреті Әбу Бәкір, Хазіреті Омар, Хазіреті Осман, және Хазіреті Әли) бірге дүниеден өздерінің жақсы көретін үш нәрсесін санап отырған еді. Осы арада Жәбірейіл (аләйһиссәләм) келіп, ол да бұл сұхбатқа қатысты. Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) одан да жақсы көретін үш нәрсе санауын сұрады. Жәбірейіл (аләйһиссәләм) былай деді.

«Осы дүниеде өмір сүретіндерден болғанымда үш нәрсені бөрінен жақсы көрер едім:

Адасқандарға жол көрсету, пақыр бола тұра құлшылық етушілерді сүю, бала-шағасы көп болған кедейлерге жәрдем ету...» (Фәзаил-и Амал, 259 б)

Адал азық

Бұл жерде ерекше көңіл аударатын ең маңызды нәрсе – адал азық. Себебі, адамның нұрын көбейтетін, кемелдендіретін негізгі себеп – адал жолдармен табылған адал азық.

Сәһил бин Абдуллаһ Тустери біреуге бір қойын сатыпты. Сатып алған кісі біраз уақыттан кейін қойды әкеліп тұрып, Хазіреті Тустериге:

–Қойыңды қайтып ал, себебі шөп жемейді - деді.

Тустери Хазреті:

–Шөп жемейтінін қайдан шығардың? - деп, сұрағанда, адам:

–Оны бір егінге жайылуға алып барып едім. Аузын ашып, бірде-бір рет дәм татпады - деді.

Сонда Хазіреті Тустери оған:

–Ей, мырза жаңылыс істепсің! Біліп ал, кісінің еккен егінін жеу біздің қойларымыздың әдеті емес. Адал тапқан ақшаңа сатып алған шөпті бер! - деді.

Өлгі кісі барып, айтқанындай істеп еді, қой шөп жей бастайды. Демек, өз заманында мұсылмандардың адал азық мәселесіне аударған көңілдері иелігіндегі малдарының өзіне де әсері тиген.

Ризықтың адалын таңдау – өмірдің нұры, көңілдің қуанышы, құлшылықтың рухы әрі жүректің қалб-и сәлиммен жетуінің ең басты шарты.

Харам ризықтар өмірдің зәрлері жан-дүниенің күйреуімен өкініштерге апарып соғады. Екі дүниеде масқаралық, абыройсыздық пен пәлекеттер харам ризықтардың қаһарға толы.

Адал дүние-мүлік пен адал азық Аллаһ Тағаланың ризалығын табуға дәнекер болады. Харам араласқан дүние-мүлік пен азық болса, иесі үшін орны толмас өкінішті адасушылық. Аллаһқа арналатын жүректі дүние-мүлік пен бала-шаға сүйіспеншілігі жаулап алса, соңы жақсылық болмайды. Хазіреті Мәуләнә мұны төмендегі мысалмен түсіндіреді.

«Су кемеңің ішіне кірсе кемеңі батырады. Ал, Су кемеңің астында болса, кемеңі қалқытып жүздіреді».

«Мал-мүліккедеген сүйіспеншілікті көңілден шығарып тастағаны үшін Хазіреті Сүлеймен (аләйһиссәләм):

«Мен пақырмын, пақырға пақырлармен бірге болу жарасады», - деді де, сөйтіп, ұлы мәртебелерге жетті».

Аллаһ Тағала былай бұйырады:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

«Ей, адам баласы, сендер Аллаһқа мұқтажсыңдар. Аллаһ беймұқтаж, мақтауға лайық». (Фатыр, 15)

Сондықтан да, тек дін мен Аллаһ үшін иелігімізде болған мал-жайлы Расулұллаһ (саллаллаһу алейһи уә сәлләм) былай деген:

«Жақсылыққа жұмсалған дүние неткен керемет!»
(Ахмет бин Ханбәл, Мүснәд IV 197, 202)

Хазіреті Омар (радиаллаһу анһу) былай дұға ететін:

«Ей, Раббым, дүниенің артығын біздің жақсыларымызға аманат ет. Мүмкін, олар арамыздағы мұқтаждарға берер».

Ал, харам дүние басқаға тән болғандықтан, оның зекеті де, садақасы да болмайды. Ол екі дүниеде де бетке түскен қара дақ.

Адал азық болмысымызда даналық, ғылым мен парасаттылықты жетілдіреді, көңілде Аллаһқа деген ғашықтық, сүйіспеншілік оятады.

Бидай егілген жерге арпа, арпа егілген жерге жүгері шықпайтыны секілді, тәнге кірген заттық не рухани азықтарда да дәл сондай көрініс бар. Тән көңілге Хақты біліп, тану күшін беретін адал азықпен коректенбесе, жүректе руханият ғибадаттарда жан бар деп айту мүмкін емес.

Хадис Құдсиде айтылғандай:

«Харамнан сақтанғандардан есеп алуға қыламын»
деген сырды түсінуге тырысу керек. Демек, дүние деген өткелде тоқталынған жерлердің бүкіл азық-түлігін адал болғанынан таңдау қажет. Себебі, құлды тура жол-

дан адастырмайтын, иләһи сезімдер және сырлармен өшекейлейтін әрі жалған дүние зынданынан шығарып, Аллаһтың нұрына жеткізетін қуат тек адал азық-түлікте.

Адал мен харам арасында күмәнді ризықтар да бар. Олардан да харамнан қашқан сияқты, қашу керек. Себебі, күмәнді нәрселер де Аллаһтың тиым салғандарының шеңберінде. Кім ол жерге кірсе, құрдымға кетеді.

Аллаһ Елшісі Хазіреті Мұхаммед (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) айтады:

«Сөзсіз адал да, харам да белгілі. Бірақ, екеуінің арасында адамдардың көбі ажырата алмайтын күмәнді нәрселер де бар. Кімде-кім сол күмәнді нәрселерден сақтанып жүрсе, өзінің дінін, қадірін құтқарған болып табылады. Кімде-кім күмәнді нәрселермен шатасып қалса, онда харамның ішіне түскен болады. Ол кісі малдарын қорықтың айналасына жайып жүрген кісіден айнымайды. Арада көп уақыт өтпей жатып ол кісі малдарын сол қорықтың ішіне жайып кетуі мүмкін. Білгеніңіз жөн болар. Әрбір патшаның бір қорығы, яғни тиым салған жері бар. Аллаһтың қорығы да – харам еткен нәрселері...» (Бухари, Иман 39; Мұслим, Мүсәқат, 107)

Адамды руханиятқа, нұрға бөлейтін адал азық арқылы негізгі азықтың руханият пен нұр азығы болғанын назарға салған Хазіреті Мәуләнә былай дейді:

«Адамға нұрдан артық азық жоқ. Рух одан басқасымен коректене алмайды».

«Бұл жер жүзінің азық-түлігінен бірте-бірте аулақ бол! Өйткені, бұлар адамның азығы емес».

«Сен аспан әлемінің азығын алуға кңш жина! Нұр жұтымын алуға дайындал!»

«Құранда айтылған: «Аллаһтың мархаметінен несібе іздеңдер!» деген аятқа құлақ сал».

«Біліп ал, тән аш қалмайынша, Хаққа қарай бет бұрмайды, бой ұсынбайды, қарсы келеді. Оны тоқ күйінде жолға салу, суық темірді соққанмен тең».

«Нәпсі ашаршылық кезінде, Хазіреті Мұсаның алдында жер бауырлап жалбарынған перғауынға ұқсайды».

«Бұл ауыр, тығыз ризық қиқымдарынан құтылсаң, ұлы, әдемі әрі жеңіл ризықтарға жетесің».

«Сол рухани ризықтардан қанша жесең де, пері секілді тап-таза және қыл секілді жеп-жеңіл жүресің».

«Аллаһ дастарханынан, сол рухани азықтардан теңіздер мөлшеріндей же. Сонда да, хош бір халде кеме секілді жүзіп кете бересің».

«Тән асқазаны адамды сабандыққа сүйрейді. Ал, көңіл асқазаны райханға жетелейді».

«Сабан, арпамен семірген хайуан құрбан етіледі. Хақ нұрымен коректен де, жанды Құранға айналады».

«Асқазаннан бас тартып, көңілге қарай бет бұр да, Аллаһтан саған пердесіз, ашық түрде сәлем келсін».

«Мынаны жақсылап біліп ал. Аштық – дәрілердің патшасы. Аштықты жан-тәніңмен қабылда. Оны қор көрме!»

«Барлық аурулар аштықпен емделеді. Барлық әдемі тамақтар аш болмайынша қадірсіз болады!»

Мал-мүліктен өзіміз бен жанұямыздың күнкөрісі үшін жұмсаймыз. Бірақ, ысыраптан сақтану керек. Себебі, дүниедегі байлық, дәулет шектелген. Аманат болғаны соншалық, оның сұрауы да бар. Бұлардың бүгінгі капиталистік жүйесіндегідей шашып-төгіп жұмсалуы келешек ұрпақтың өмірі үшін қауіпті. Жаны бар тіршілік иелері арасында тек адам баласының ғана көзі тойа қоймайды. Алайда, қой отарына шабуыл жасаған бір жабайы жыртқыш, сол кезде тоятынын ғана өлтіреді. «Мынаны ертең жеймін!» деп өлтіре бермейді. Тіп-

ті, отардағы қалған қойлармен дос болып қалады. Ал, адамзат болса, шектен тыс тойымсыз, ашкөз. Оны бұл тойымсыздықтан құтқарудың бірінші шарты – ризықтың азайып, көбеймейтіндігіне сендірумен қатар, ысыраптан сақтандыру. Құран Кәрімде:

«Қандай бір нәрсе болсын, оның кеніші (қазнасы) біздің қасымызда, біз оны белгілі мөлшерде ғана түсіреміз» (Хижр, 21) деп, баяндалып, өмірдегі нәсіп өзгешеліктерінің иләһи еріктің арқасында іске асқаны ашықталып, түсінген адамға ашкөздік пен қанағатсыздық жолы жабылған. Аллаһтың қасындағы ризықтың әр мөлшерде бөлініп берілгені осы аят кәрімде анықталған.

Армандар, әуестерді, тойымсыздықты бірінен кейін бірін жалғастырып, тізбектесек, бұл тізбек қалауға «тул-и әмәл» делінеді. Бұлар тек мазарға дейін өмір сүреді. Соңы – өкінішпен зиянға ұшырау.

Тул-и әмәл көлеңке сияқты қашатын, күн секілді бататын, сондай-ақ өмір бойы бітіп - таусылмайтын, жалған армандардан тұрады. Парасаттылықпен қарағанда осы ахуал – шер жиынтығы.

Күнә істер жан-дүниені қарайтып, керең етеді. Яғни, оның сезім қабілеті азаяды. Сондықтан рухани аурулардың негізгі себепкерлерінің бірі – харам жеу. Бір азықтың денедегі айналымы шамамен 40 күнде тәмәмдалғандығынан харам жеген адамның да дұғасы 40 күн бойынша қабылданбайтыны туралы тәуәтүр* дәрежесіндегі шындық – харамның кесірі әрі жан-дүниедегі ауруларға деген әсерінің белгісі. Сондықтан харам азықпен коректену, денеге рухани зәһар болғаны соншалық, ғибадаттың ләззәтін тату әсте мүмкін емес.

Бұл жалған базарында өмір байлығымызға ықтият болуымыз қажет. Санаулы уақытымызды, демімізді

* **Тәуәтүр:** әр кезеңде өтірік айтулары мүмкін емес, ең азы үш кісіден тұратын көпшілік жеткізген нақыл сөз.

дүниелік мүдделерден жоғары ұстауымыз керек. Мәңгілік табысты қолдан шығарып алмауымыз керек.

Өткіншіні беріп, мәңгілікті сатып алған, азғындықты тастап, хидаятты (тура жол) қалаған ақиқат пен абзалдық жолаушысы болуымыз қажет.

Уа, Раббым! Бізді пәк те халал рызықтармен коректендіріп, ізгі амалдар істеуге мүмкіншілік бергейсің!

Әмин!

ЖАНҰЯ

Хақ Тағала Уахданиятті (біреу ғана болуды) тек өзіне арнап, барлық мақұлықты жұп етіп жаратқан. Сол жұп болып, жаратқандарының арасына тартымдылық, құмарту заңын қойып, заттық не рухани кемелденуді бір-бірлерімен бірігіп, бүтіндей болуға байлаған. Ешқандай күмән жоқ, тірі мақұлықтың ең ұлысы, үстемі, ерекшелігі болған адамзаттың жаратылысындағы махаббат бейімі иләһи махаббатқа көтерілудің алғашқы сатысы. Сол себептен, Аллаһ Тағала берген бұл ұлы мәртебенің қорғалуы, адам нәсілінің пәк, тап-таза әрі мүбарак халде жалғасуы үшін жанұялық өмірді зәру еткен, сондай-ақ некені бұйырған.

Неке – ең әдемі кейіпте жаралған адамға адамзаттық қадір-қасиетін, абыройын қорғау мәселесінде рухани қорғаныс болып тұр. Неке қию жанұя-құрудың ең негізгі шарты, яғни ірге тасы.

Неке – әйел үшін әйелдік сезім мен қабілеттіліктің, әрі әйелдік ерекшеліктің ер кісіге арналуы. Бұл да – әйелдің салмақты, көрнектілігі мен абыройының иләһи түрде қорғалуы. Еркек үшін неке оны нәпсінің құрған тұзағына түсуден құтқаратын және оған намысты, байсалды түрде жанұя өмірін кешкізетін бір ұлы арна.

Неке – рухқа беретін тыныштық, рахаттықпен бірге тәннің жүйелі болуына бірден-бір себепкер. Мінез-

құлықтың әдемі болуы некенің арқасында. Жанұя бақыты, қоғамның ауқатты болуы мен дамуы, өркендеуі тағы да сол сияқтылар некенің арқасында. Әйел құшағына алған балапаны арқылы мейірім-шапағат сезімдеріне ие болады. Тәрбиешілік сынағынан өтеді. Еркек болса, жауапкершілік сезімімен қоса, отағасы сипатымен салмақтылық сатысынан көтеріле бастайды. Себебі, жанұя ұлттық құрылымдағы ең кішкентай, бірақ ең негізгі басқарма бөлімі. Міне, сондықтан да адамзатқа жол көрсетуші, (жас кезінде аспанға көтерілген Хазіреті Исадан басқа) барлық пайғамбарлар некеге отырған. Олардың жолын қуған ұлы да қасиетті адамдардың өмірлері де осылай өткен.

Мұсылман адамның тақуалықтан кейінгі ең қымбат нәрсесі – салихалы әйелге неке қию. Салихалы әйел – еркек үшін бақыт құсы. Ұлттар жанұяның мықты болуымен дамиды, өркендейді. Адамзаттың әйел мен еркек болып жаратылуы шындығы бойынша құрылған жанұя шаңырағындағы Аллаһтың ең үлкен белгілерінен. Ақыл иелері үшін некедегі ғибрат жайлы төмендегі аят кәрімада былай делінген:

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا
وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ
يَتَفَكَّرُونَ

«Бой ұрып тұрақтауларың үшін өз жыныстарыңнан жұбайлар жаратып, араларыңа сүйіспеншілік, мейірім орнатқандығы да оның белгілерінің бірі. Ой жүгірте білетін қауым үшін мұнда көптеген ғибраттар бар екені шүбәсіз». (Рум, 21)

Бұл аят кәріма көптеген сырлармен қоса, үйленудегі

ең үлкен мақсатты көрсетеді – Аллаһ жолында махаббат пен мейірімділік иесі болу... Сол үшін Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) жұбайы бола алатын әйелдің сипаты әрі оны таңдау туралы былай бұйырған:

«Әйелге төрт түрлі себеппен, яғни дүние-мүлкі, сұлулығы, тегі және діндарлығы үшін неке қиылады. Сендер, діндар болғанын таңдаңдар, қолдарыңа береке тиcін!..» (Бұхари, Неке VI.123; Мұслим, Рада, 53)

Басқа бір хадис шәрифте:

«Адамның ұлылығы – дінінде. Адамгершілігі мен абыройы – ақылында. Тегінің тазалығы болса, некемен қорғалған мінез-құлқында жасырылған», - делінген.

Қоғамның бұзылмауына себепкер неке болғандықтан, Аллаһтың Елшісі (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) оны қиындатпауы туралы үмметіне төмендегідей ескерту жасаған:

«Некенің ең қайырлысы - жеңіл болғаны». (Әбу Дәуіт, Неке, 32)

Өйткені, некенің қиындауы жезөкшеліктің көбейіп кетуіне себепші болады. Ал, бұл болса қоғамның құлдырауына апарып соғады. Осындай құлдыраудың алдын алудың ең жақсы жолы – неке деген ұғымға көңіл аударып, үйленуге қаражаты болмағандарға көмек көрсету. Өткен тарихымызда дәл осы қайырлы іске өте көп көңіл аударылған. Сол үшін көптеген қайырымдылық қорлары ашылған. Тіпті, Көсем Сұлтанның жесірлер мен жетімдерге арнап ашқан үйлендіру қоры бәріне әйгілі.

Мұхиддин Араби (құддисә сирруһ) Хазіреті некелесуге шақырып, үйленгендерге жәрдем етудің сауабы жайлы былай дейді.

«Садақа Жәрияның (адам өлгенен соң да, сауап жазыла беретін садақасы) ең абзалы – үйленуге жәрдемші болу. Өйткені, олардың нәсілінен келетіндер істейтін

жақсылықтардың сауабы үйленуге дәнекер болғанға да тиеді».

Сонымен қатар, отаудың құрылу барысында істелінетін әр түрлі рәсімдерге өте кішіпейілділік көрсету және ысырапқа жол бермеу қажет. Шарифатқа сәйкес келмейтін көптеген теріс іс-әрекеттермен, әдет-ғұрыптармен осы қасиетті іске жаман бір бастама жасау – өкініш есігін қағу болып саналады. Тек ұлы жаратушы иеміздің үкімдеріне бой ұсынып, әдептілік қағидаларына сәйкес өтетін неке рәсімі мен той – мұбарак әрі дұғалар, тілектер қабылданатын жерлердің бірі. Қысқасы, үйлену – исламның ерекше көңіл бөлген заттық не рухани тұсы бар ұлы мекемесі. Сол себептен, бұл ұлы мекеменің құрылуында айрықша көңіл аударып, өте мұқият болу керек. Олай болмаған жағдайда, отау құруды жай ғана бірге болу деп, көріп құрылған жанұялар, арш-ы аланы дірілдететін оқиғалар деп танытылған – ажырасулармен тарқап, жаман нәтиже табады. Аллаһтың Елшісі (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) бұйырады:

«Үйленіңіздер ажыраспаңыздар! Өйткені, ажырасудың әсерінен арш-ы ала дірілдейді...» (Мұхтарул-Ахадисин-Нәбәуия, 228)

Әсіресе ойын-сауық болсын деп жайдан-жай әйелін талақ етіп, ажырасу – есебі ауыр, азабы үлкен кінә әрі зұлымдық. Бұл да Аллаһтың еш уақытта кешірмейтін құл ақысын арқалап, құрдым мен азапқа қарай, ғапылдыққа толы қадаммен жүру болып табылады.

Әйел мен еркек ақылары

Адамның хақиқи тұлғасы мен бейнесі ең анық суретте жанұяда көрініс табады. Бұл жанұяда ихсан* сезімде-

1. Ихсан: Құлдың Аллаһ Тағаланы көріп тұрғандай құлшылық ету сезімі, мәртебесі

рін пайда болдыратын іс-әрекеттер болса, отбасы рухани дәрежеге қол жеткізеді. Пайғамбарлар мен әулиелердің отбасы өмірінен үлес алынады.

Жанұя бақыты екі жақтың бір-біріне деген ақыларына көңіл аударуына байланысты.

Жанұяда отағасы – еркек. Жанұя басшылығын түзу, оны жүргізу көбіне еркекке байланысты. Қасиетті аятта:

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ

«Еркектер – әйелдерді (қорғаушы) билеуші...» (Ниса, 34)

Жанұяның басшылығының еркектің мойнына жүктелуі, әйелдердің өте сезімтал болуынан – әсіресе нәсілдің сақталуы тек мейірім-шапағат сезімдерімен ғана мүмкін болады.

Бұл артықшылық зұлымдық жасау мен билеп – төстеу үшін емес, жанұялық тәртіптің қамтамасыз етілуі, сондай-ақ жанұялық өмірді қорғау үшін. Сонымен қатар әйел де үй іші істерінің басшысы.

Еркектің нәпәқа, баспана, соғысу, намазда имамдық, патшалық сияқты жауапкершіліктерді мойнына алуы оның бойұсынылатын тұлға екендігін көрсетеді. Осы жағдай әйелдерден Пайғамбарлар келмеуінің ең маңызды дәлелдерінің бірі.

Әуелі Адамның (аләйһиссәләм) жаратылуы, кейін барып Хауа анамыздың оның қабырғасынан бүршік атқандай жаратылуы, еркектің серке екендігін көрсетіп тұрған шындық. Хазіреті Адамның сол қабырғасынан жаратылған Хазіреті Хауа ананың бір денеден бөлінген екінші бөлік болған шындығы әйел мен еркектің бір-біріне деген жақындығы мен араласуына ең күшті түсініктеме. Себебі, барлық мақұлықтардың пайда болуы себептерінің негізгісінің бірі.

كُنْتُ كَثْرًا مُخْفِيًا فَأَخْبَيْتُ أَنْ أُعْرِفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لِأُعْرِفَ

«Мен бір жасырын қазына едім, білініп, танылуды ұнаттым да мақұлықты жараттым». (І. Хаққы Вурсәви, Кәнзи Махфи) Осы сөзде айтылғандай – махаббат. Ал, бұл болса иләһи махаббатқа бір баспалдақ. Себебі, иләһи махаббат болмыстың пайда болуына себеп болғаны секілді әрі мақсаты да. Сол үшін иләһи махаббатқа бір баспалдақ болған сүю сезімі, барлық тіршілік иесіне, әсіресе адамзатқа жаратылысынан берілген. Бірақ, бұл жаратылыстағы бейімнің шындыққа айналуы белгілі арнада болуы тиіс. Міне осы арна – неке. Сондықтан да Исламдағы жанұяның іргетасы махаббат, көркем-мінез, жақсылық, діни шыдамдылық, жақсы қарым-қатынас, мейірімділік, туралық, сабыр, төзімділік, бейбітшілік пен тыныштық секілді рухани сезімдермен безендірілген.

Хазіреті Адам (аләйһиссәләм) және Хазіреті Хаууа анамызбен жәннатта бастаған жанұя өмірі, Аллаһтың тағдыр етіп қойған үйлену заңымен адам балаларына өткен, әрі Ислам діні арқылы мәңгі-бақи болып қалған. Шынында, Ислам діні қойған қағидаларымен жанұяға жәннат тыныштығы мен мәңгілік көктем қуанышы болған. Бұл бақытқа жету үшін неке және отау құру заңымен Адам ата мен Хауа ана көрінісін көрсету, олар сияқты Аллаһ махаббаты мен тақуалық жолында бірігу әрі бір кісі, бір жан сияқты болуға тырысу керек.

Бақытты жанұя құру жайындағы қасиетті аяттардағы «Ит-тақу» сөзі қамтыған «тақуалық» бұлағынан нәсіп ала білу өте маңызды. Себебі, атам заманнан бері мына жалған дүние әйелдердің ақыларына көңіл аудару арқылы, жәннатқа олардың ақыларын аяқ асты еткенімен, тозаққа айналған. Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) әйелдердің ақылары жайында Қоштасу

Құтпасының бір бөлігінде былай бұйырған.

«Ей, адамдар, әйелдердің ақыларына көңілаударыңдар! Оларға мейірім-шапағатпен, сүйіспеншілікпен қараңдар. Олар жайында Аллаһтан қорқуларыңды өсиет етемін. Сендер әйелдерді Аллаһтың аманаты ретінде алдыңдар. Олардың ар-намыстарын Аллаһ атымен уәде беріп, өздеріңе халал (адал) қылдыңдар!» (Сахих Бұхари Мұхтасары, X, 398)

Сондықтан, әйелдердің үй жұмыстарын ұйымдастырып, адал, салиқалы нәсіл тәрбиелеу жолында балаларының әдебімен айналысуларының орнына, әйелдік абырой-қасиеттері мен ерекше жаратылыстарына теріс істерге бағытталуы ақылға, қисынға әрі иманға қонымсыз. Өйткені, жанұядағы тыныштық пен бақытқа жету – еркек пен әйелдегі қабілеттердің орны-орнымен қолданылып, қорғалуында.

Әйел адамның көмілдігі мен абыройы, Аллаһ Тағала берген әдемі де күшті қабілеттерді қорғаумен пайда болады. Егер, әйел кісі өз қасиеті мен абыройын иләһи жоспар мен тағайындауға теріс бағыттап, өз ақиқатынан айрылып қалса, құнын жоғалтады да, тынышсыз әрі бейбақ болады. Жанұя ошағын өшіріп, құртады. Сөйтіп, қоғамдық өмірдің берекесі кетеді. Осы ғасырда әйелдер мен еркектер өз араларында теңдік жарысына ұрынды. Жаратылыстағы қасиеттерге теріс болған бәсеке әйелдің салмақтылығы мен аналық қасиеттерін әлсіретуде әрі жанұяны жаралауда. Сонымен қатар, күніміздегі бала алдыру (аборт) ісі-қараңғы жәһилие дәуіріндегі қыз балаларды тірідей көміп - тастаудың жаңартылған (модерн) түрі болып, ғасырдың қылмысы. Бұл ғасырдың шаршап, шалдыққан әйел мен қараңғы кезеннің әйелі арасындағы айырмашылық – тек киімдерінде ғана. Бұл болса, рухсыз материалист тәлім-тәрбие іске асырған, қоғамды өлтіру

болып табылады.

Аллаһ Тағала, осы өлтіру қылмысындағы жаман, жиіркенішті халдің, сондай-ақ, мәрхаматтан мақұрым болудың жан күйзелтуші соңын, көкірегі ояу, сезімтал көңілдерге:

«Тірі көмілген қызға: «Неңдей күнәмен өлтірілдің?» деп, сұралғанда...» (Тәкуир, 8-9) аятындағы қорқытумен, түсіндіреді.

Баланы қаламау - иләһи сыйға опасыздық, некенің негізгі мақсатына қарсы келушілік, рухани, қоғамдық әрі мінез-құлықтың баға мен шаттығуға мән бермеушілік болып табылады.

Расында, Хақ Тағала әрбір тіршілік иесін әрі оның әр бөлшегін бір мақсат үшін жаратқан, сондай-ақ, сол мақсатпен, жаратылыстағы мақсатты шындыққа айналдыруға ығғайлы биологиялық әрі психологиялық құрам сыйлаған. Міне, осы шындық себепті, Ислам жаратылыс ерекшеліктеріндегі шындықты негізге ала отырып, адамзатты соған орай сілтеп, еркектік пен әйелдік қабілеттерді керегінше бағыттаған.

Сондай-ақ, Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) дүниедегі бүкіл әйелдердің ең ерекшелерінен бірі болған қызы Хазіреті Фатима (радиаллаһу анһа) барлық үй жұмыстарын тәртіпке салуы, Хазіреті Әлиге (радиаллаһу анһу) де сыртқы жұмыстарды ұйымдастыруын бұйырған. Сөйтіп, бір жанұяда болуы тиіс - іс бөлуін, жаратылыстағы қасиеттер арнасында жасаған. Сонымен қатар, аяулы қызы Хазіреті Фатима үй жұмыстарының көптігі, денесінің әлсіздігі әрі балаларының әлі кішкентай болуына орай, бір күні келіп, жәрдемші сұрады. Бірақ, Ол рахмет Пайғамбары (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) аяулы қызының бұл талабын хош көрмей, қабылдамады. (Бухари, Фөдайлүл-Асхаб, 9)

Тура Расулулаһтың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) өзі

тарапынан, һәм екі көзінің нұры болған қызы арқылы, бүкіл үмметке келтірген осы мысал-тым ғибрат. Бұл ақиқат бойынша, әйелдердің үй жұмысы әрі нәсіл тәрбиесімен тікелей, өздерінің шұғылдануының олардың абыройын, өзгеше көтеретіндігін білу керек.

Отбасындағы ата-ана мен бауырлар

Әке – жанұяның бақытты да тыныш болуын бақылайтын басшы. Ол жанұяның куәлігі. Өйткені, әкені өмір күресі мен үйдегілерді асыраумен жауапты қылған Аллаһ (жәллә жәләлуһу) оны әйелге қарағанда денесін мықты, рухын бекем етіп жаратқан.

Жанұя бақытының қамтамасыз етілуі жақсы әкенің салмақты басшылығына байланысты екендігінде ешқандай күмән жоқ. Бірақ, әкеден шамасы әрі табысы жетпейтін нәрселерді күтуге бала-шағаның хақы жоқ. Шашып-төкпей, ысырапқа жол бермеумен қатар, өте азайтып жеткізбей қоймай, орташа түрде күнкөріске қажетті нәрселерді жеткізіп отыру – әкенің міндеті. Өте бай болса да, ысырапқа жол бермеуі қажет, оған әке жауапкер. Себебі, мүлік Аллаһтікі әрі ол адамға тек аманатқа берілген. Адам осыны сезінбей іс-қимыл жасаса, яғни ысырапқа жол берсе, ауыр жауапкершіліктің астында қалады. Бөрінен бұрын адам өз асқазанының қауіпті қазан екендігін ұмытпау керек. Оның жарылуы – заттай әрі рухани жойылу.

Қонақты жағдайына, дәрежесіне қарай лайықты түрде күту жанұяның адамгершілік міндеті.

Киім-кешек киюде де орташа жол ұстану керек.

Мақтаныш көріну, тәкәппарлану ниетімен киім киіп, әшекейлі бұйымдар тағу – харам. Аллаһ Тағала бұйырады:

«Адамдарға пәңсініп шертейме, жер бетінде кердеңдеп кетпе! Өйткені, Аллаһ аспансыған мақтаншақтарды әсте

ұнатпайды». (Лұқман, 18)

Сонымен қатар, жанұядағы әрбір тұлғаға иманды-инабатты болу үшін діни тәрбие беру – әкенің міндеті. Әке үшін олардың екі дүниеде бақытты болуларына күш-қайрат жұмсаудан артық, маңызды міндет жоқ. Сондай-ақ, жанұя мүшелерінің осы тұстағы жағдайына немқұрайлы болып, оларды мәңгілік бақыттан мақұрым қалдырған әкеден жаман, бейбақ ешкім жоқ.

Әке-шеше әрбір баласының, тіпті қызметшілерінің діни сезімдері мен әдемі тәртіптерін бұзатын әр түрлі сұхбаттардан, Исламға теріс қыдырудан, жағымсыз роман мен теледидар бағдарламаларының апаттарынан қорғауға мәжбүр. Аллаһ Тағала былай бұйырады:

«Әй, мүминдер! Өздеріңді және үй-іштеріңді, отыны адамдар мен тастардан болған тозақ отынан сақтаңдар!..»
(Тахрим, 6)

Бала-шағасын жамандықтардан қорғайтын, оларды ақырет бақытына жеткізуді мақсат тұтынған әке қандай бақытты әке! Ізгі әке жайлы төмендегі хадисте көркем баяндалған:

«Аллаһтың ризалығы – әкенің ризалығында. Аллаһтың ашуы мен азабы – әкенің өкпесі мен ашуында жасырылған». (Жәмул - Фәуә-ид IV 307)

Жанұяның іштегі көрінісіне тоқталар болсақ, үйді тербетіп отыратын, жинайтын және ұрпақ тәрбиелейтін ана екендігі шындық. Сондықтан, анаға терең сезімталдық, нәзіктік, мейірімділік, кешірімділік, жанкештілік, бала тәрбиелеу және ұрпақты сақтау сияқты қасиеттер мен жабдықталған.

Ана – жанұяда әкеден кейін келетін жанұядағы басшы. Сондықтан, аналар үйдің бақыт бұлағы. Қуаныш-шуағы және ұрпақтың берекесі.

Бізді алдымен құрсағында, кейін қолында көтеріп,

өлгенге дейін де жүрегінде сақтап жүрген аналарымызға деген сүйіспеншілік көрсету, қадірлеу жағынан оларға тең келетін ешкім жаратылған емес. Жанұясы үшін өз жанын, тәнін құрбан ететін ана құшақ аша сүюге, қадірлеуге, өмір бойы сый-құрметке лайық. Өкенің шаршағанын, балалардың адамды бездіретін ойын-шұларын басатын ерекше гауһар – ананың мейірімді жүрегі ғана. Аанада бұл ұлы қасиет болғандықтан, Аллаһ Тағала былай бұйырады:

«Біз адамдарға әке-шешеге қайырымдылық істеді бұйырдық. Шешені оған әлсіреген үстіне әлсіреп жүріп жүкті болды, екі жылда емшектен шығарады. (Міне сондықтан ей, Инсан!) «Алдымен маған, сосын әке-шешеге де шүкір ет!» деп, айтқанбыз. Қайтар орын – менің дәргәһым (алдым)». (Лұқман, 14)

Хазіреті Мәуләнә (құддисә сирруһ) былай дейді.

«Ана ақысы тұрасында абай бол! Оны төбеңде тасы. Себебі, аналар босану толғағын тартпаса, балалар дүниеге келуге жол таба алмас еді».

Шапағат пен мейірім ең әдемі түрдегі орнын ана жүрегінде табады. Адамдағы аналық қасиет ешқандай жаратылыстың аналық қасиетімен салыстыруға болмайтын дәр ежеде ең жоғары. Себебі, адам баласының тек тәніне ғана емес, сонымен қатар рухани әлеміне берілетін алғашқы азық – аанада. Иә, ана әлемнің Раббысына ең жақын болу қабілетімен жабдықталған адам баласын дүниеге әкелуде. Пайғамбарлардан бастап ең әлсіз тұлғаларға дейінгі әрбір пенде әрі материалдық, әрі рухани алғашқы азығын анасынан алады. Жаратушы иеміздің мейірімділік сипатынан ең көп несібе алған – аналар.

Бірақ, аналық деген ұғым бір өзі басына нөмірсіз көзілдірік сияқты. Шайтанның өзі баласын арқалап жүргенде, өзі туған баласын әрқандай оймен тастап кеткен, өзінің арын өзі таптаған ана да – ана, кемтар болып

туылған баласын өмір бойы мейірім-шапағат құшағына алып, бауырына басып, мәпелеп өткен ана да – ана. Сондықтан әйелдердің бақыт салтанаты ерекше, аяулы ана болудан басталады. Әсіресе:

«Жәннат – аналардың аяғының астында» - (Дәйләми, Мүснәд, 2611) деген хадис шәриф – салиқалы ізгі аналар жайында Пайғамбарымыз (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) берген күәлік.

Ана иләһи құдіретпен кеңейтілген мейірімділік құшағы болып табылады. Жаратушының Рахман мен Рахм деген есімдерінің дүниедегі ерекше көрінісі – ана.

Мәснәуи кітабына түсінік жазған Таһирул Мәвләуи туу барысында егіз балаларымен бірге қайтыс болған ананың жағдайына қатты әсерленеді. Туыстарын іздестіріп, тауып алады да:

«Мен осы үш мәйітке көңіл айту ретінде көк тасқа жазу жазғым келеді», - деп, ана жүрегіндегі мейірім шапағатты төмендегідей суреттейді:

*Мүмкіндік бермеді ажал,
Құшағыма тоя-тоя алуға.
Көрге салды мені,
Екі балапаныммен бірге.
Енді, ұстап жетім қолдарынан,
Саған келдім, Раббым, екі жетіміммен...*

Балалар – көңіл үйлесімділігі, ұждандағы жұқалығы мен мінез-құлқы бұзылмаған жанұяларда сүйіспеншілік сезімдерін күшейтіп, бақытқа жетелейтін ерекше сый.

Хадис шәрифте айтылғандай:

«Балалар жүрек жемісі, көздің нұры». (Тәнбиһул-Ғафилін, 838)

Салиқалы болып тәрбиеленген балалар, ақыретте әке-шешелері мен жәһәннам арасында перде болады.

Балаларын жақсылап тәрбиелегендерге хадис шәрифте де сүйінші береді. Жақсы баланың садақа жәрия, яғни үзілмез сауап бұлағы екендігі баяндалған. Әсіресе, қыз балаларына ерекше көңіл аудару зәру. Себебі, олар ертеңгі күнгі жанұялардың ірге тасы. Аллаһ Расулі (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) айтқан:

«Кімде-кім үш қыз тәрбиелеп өсірсе, тұрмысқа беріп, оларға деген жақсылығын жалғастырса, оған жәннат бұйырады». (Ихья-и Ұлумид-Дин II-87)

Осы сүйіншілерге көңіл аударып, құлақ аспаған әкешеше дүниенің ләззәтінан шыға алмаған, бала тәттілігін түсінбеген, үйленудің ұлы мақсатынан алыс қалған, нәпсі ләззәтының шекарасынан аса алмағандар, жалқау, тас жүрек, әрі қараңғы адамдар.

Әке-шешелері олардан бас тартқанда, бүгінгі таңда өмір сүруі екіталай екендігін, әр түрлі жақсылықтардан мақұрым қалатындықтарын ойлаулары тиіс. Балаларына мейірім-шапағатын төккен жабайы хайуандарға назар аударып, қараса ғибрат алып, өздерінің дәрежелерін білу үшін жеткілікті болар еді.

Хазіреті Пайғамбарымыз (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) әкелген діндегі бақытты жанұя ішінде балалар өз еркімен, бос жіберілмеген. Ислам оларды Аллаһтың ризашылығын табу, әкенің разы болуында және жәннат аналардың аяқтарының астында екендігін баяндап, бағыттаған, сондай-ақ, жанұяға ұлы қасиеттермен байлап қойған. Әсіресе, үстінде көп тоқталынған әке-шеше ақысы – балаларға ықпал көрсететін ең маңызды есеп.

Хақ Тағала былай бұйырады:

«Раббың басқаға емес, тек өзіне ғана құлшылық етулеріңді және әке-шешелеріңе жақсылық істеулеріңді нақты түрде бұйырды. Олардың біреуі немесе екеуі де өз қасыңда қартайса, оларға «ей!» деп те айтпа (кейіме). Ол екеуіне зекірме әрі сыпайы сөйле!..»

«Екеуіне төменшілікпен мейірім құшағыңды жай да: «Уа, Раббым! Бұл екеуінің мені кішкентайымнан мәпелегеніндей, сен де олары мәрхамәтіңа ала гөр!» деп дұға ет!» (Исра, 23-24)

Әке-шешенің ақысын орындаумен қатар, ағайындылар арасында ретімен мәртебе бар. Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) былай деген:

«Жанңаның ең үлкен баласы әке орнында». (Әл-Мүттәқи Кензүл Уммал XVI-45472)

Ағалық, інілік пен қарындастық, үнемі түрде орындалуға тиіс хақ пен міндеттер денгейі ішінде махаббатпен жанұяда орын алады. Ал, егер сүйіспеншілік болмай, Аллаһ риза болмайтын қарым-қатынаста болса, онда тепе-теңдік бұзылады. Үйдің ең үлкені өзінің міндетін дұрыс атқармай, артынан ерген жеткіншектерінің ақысын жеп жатса, әрине, өзінен кейінгілер оның айтқанын істемесе болады. Осылай жағдайда, «Аллаһқа қарсы келу бағытында мақұлыққа бағынылмаудың қағидасы бойынша әрекет жасау керек. Сондай-ақ, өз баласын теріс жолға итермелейтін әке-шешеге де бойұсынуға болмайтындығын, тек жақсы қарым-қатынаста болудың жеткілікті екенін жаратқан иеміз былай бұйырады:

«Егер ол екеуі (әке-шешен) сені маған серік қосуға зорласа, осы тақырыпта сен үшін бір білім (сылтау, дәлел, зәрулік т.б.) жоқ, (яғни ата-аналық хақысы осы тақырыпта өз күшін жойатынындай, серік қосуыңды қажет ететін әрқандай бір жағдайдың болуы мүмкін емес); (сондықтан) оларға әсте бағынба! (сонымен қатар) бұл дүниеде оларға (дініңе нұқсан жеткізбейтін негізде) жақсы мәміле жаса: (бірақ) маған берілгендердің жолына түс!.. (Өйткені) Соңында менің алдыма қайтасыңдар!..» (Лұқман, 15)

Бірақ осындай жағдайда болмаған, яғни бүкіл жанұя

мүшелері иман мен Ислам сызығында жүрген жанұяда кішкентайдан үлкенге қарай ризалық алу бар. Балалар ата-ананың, ана балаларымен бірге әкенің, әке де барлығымен қосыла отырып, Аллаһтың ризалығына жету жолында қайрат көрсетуге жауапты. Осылай істеу – өмірдің жүйелі де берекелі түрде бағаланып, кешуі.

Жоғарыда айтылған нәрселер жанұяның жеке әрі қоғамдық тыныштық, бақыт пен сәлеметтің ең ықпалды ірге тасы екендігін баяндайды. Сондықтан:

جَنَّةُ الرَّجُلِ دَارُهُ

«Кісінің жәннаты – үйі!..» делінген.

Бұл сөздің астарына қарайтын болсақ, үйдін (Аллаһ сақтасын) тозаққа айналуы мүмкін.

Ей, жаратқаниеміз, бізге жанұямызға, саған құлшылық пен итағат етіп, сен риза болатын тақуалық өмір нәсіп етіп, үйлерімізді иләһи сый мен бақыт бақшасына айналдыр! Мыңдаған азғындық пен ғапылдық істермен тұтап, лауланатын тозақ азабына айналдырма!

Әмин!

НҰР МЕН ЗҰЛҰМАТ

(Жарық пен қараңғылық)

Әулие Хазіреті Әбу Бәкір Варрак Құран Кәрім үйрену үшін баласын медресеге жіберетін еді. Бір күні баласы медреседен қорқыныштан сұп-сұр болып оралды. Мұны көрген Хазіреті Әбу Бәкір Варрак:

–Балам, мұның не? Не болды?! деп, сұрады. Баласы:

–Өкетайым бүгін медреседе Құран Кәрімдегі:

فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا

«Егер, қарсыласа берсеңдер, жас балалардың шашын ағартатын күннен қалай сақтанасыңдар?» (Мүзәммил, 17) деген аятын оқыдық. Мұны ойлаған сайын төбе шашым тік тұрады деп, жауап қайтарды.

Арадан көп уақыт өтпестен баласы дүние салады. Хазіреті Әбу Бәкір Варрак баласының қабірін жиі зиярат ететін. Және өз-өзіне:

«Мен сонша уақыттан бері Құран Кәрім оқып, келе жатырмын. Бірақ, Аллаһтың хақы туралы мына балам сияқты, ойланып, әсерленген емеспін. Ертең (қияметте) жағдайым қалай болмақ!? Нендей өкініш!» деп, өкінетін.

Иә, адам баласы да әрбір нәрсе секілді тәрбиемен піседі, кемелденеді. Адамзаттың рухани құрамында иләһи

құдірет қолымен егілген, қасиетті тұқымдар болғаны соншалық, бұл тұқымдар бүршік атып, көктемнің алуан түрлі реңі мен көркемдігін жайнатуы үшін имани әрі Құран нәрді күтеді. Топырақ қаншалықты құнарлы болғанымен, оның мол жеміс беруі үшін берекелі жаңбырлар қажет. Адам баласының да пайдалы болуы, оның рухани тәрбиесіндегі иләһи нәрдің күші мен береке-сіне байланысты. Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм):

«Балаларыңыз жеті жасқа келгенде, оны намазға үйретіңіздер...» (Әбу Дәуіт, Намаз, 26) дей отырып, діни тәрбиенің өте ерте берілуі қажет екендігін көрсеткен. Себебі, кішкентай балаларға шынайы үйретілген нәрсетасқа ойылып жазылған жазу секілді. Иман мен сүйіспеншілік оның жүрегіне лайықты түрде енсе, мұнысы өмір бақи жалғасады.

Аллаһ (жәллә жәләлуһу) адам баласының ой-санасын, түсінігін тек бір-біріне қарама қайшы жолдар арқылы ғана ақиқатқа жететін сипатта жаратқан. Сол себептен, бұл әлемде қарама-қайшылығы болмаған нәрсе адам баласының ақылына сыймайды. Расында, жақсылықты жамандықпен, әдемілікті көріксіздікпен, түзуді қисықпен, нұрды зұлматпен түсіне аламыз. Иманның ұлылығын күпірліктің төменділігімен ғана аңғарамыз. Қысқасы, бұл ұғымдар және де күллі басқа нәрселер бығғы да қарама-қайшылықтарымен бар болады.

Бүкіл адамзаттың иман мен күпірлік арасындағы көрінісі Аллаһ Тағаланың Һәди, яғни тура жолға бастаушы және осының қарама-қайшысы мүдил, яғни адастырушы сипаттары арасында көрінеді. Жер бетінің нұр мен зұлмат ағынында (сквозниак) қалуы, өмірдегі оқиғалардың бір-біріне қарама-қайшы болған «нұр мен зұлмат» жағдайы бойынша талқыланып, бағалануының себебі.

Құран Кәрім «нұр мен зұлмат» құрысуы алдындағы адамдарды құтылуға әрі зұлматтан сақтандырып, нұрға бағыттауда. Аллаһ Тағаланың тәуин (жаратушы) сипатының көрінісімен бүкіл әлем пайда болғаны секілді, кәләм сипаты меннің көрінісімен де, Құран Кәрім пайда болды. Осыған орай, бүкіл әлем – қасиетті Құран Кәрімнің егжей-тегжейлі тәпсірі. Демек, Құран Кәрім сөзден құралған кең жаһан, ал жаһан болса, сөзсіз Құран. Бұл жаһан Аллаһтың тәуин (жарату) сипатына тән көптеген белгі-нышандармен жабдықталған, өзінде құдірет пен құпиялар жазылған бір кітап ретінде ғибрат алуы үшін адамбаласының назарына ұсынылған. Ал, адам болса, бұл екі көріністің қаймағы мен тұқымы сияқты. Сондай-ақ, Аллаһ (жәллә жәләлуһу) өз құзырындағы адам мәртебесін құдси хадисте төмендегідей баяндайды:

«Ей, құлым! Сені өзіме арнап жараттым. Барлық заттарды да, сен үшін жараттым. Менің сендегі ақым – сен үшін жаратылған нәрселер сені адастырып, маған құлшылық жасауына бөгет болмауы. Себебі, сен мен үшін жаратылдың».

Сондықтан, сопылар адам баласына «әлемнің қаймағы», «кішкентай әлем» деген. Демек, адам баласы жақсылыққа да жамандыққа да, нұрға да, зұлматқа да бейімді. Осы жағдай адам баласының ет-сүйектен құрала отырып, әруақ әлемінен бұл дүниеге жіберілуінің сырын жайып береді.

Адам баласының бұл жалғандағы жауапкершілігі, нәпсі әлеміндегі зұлматқа қарсы, иләһи сыйдың арқасында иесі болған «нұр»-ды күшейтіп, оны жеңуі. Сол себептен, Құран Кәрім адам баласының жан-дүниесі мен сыртқы әлемінде әрі өзі өмір сүріп жатқан қоғамда нұрдың зұлматқа үстемдік құруы бағытындағы өмір бен тыйымдарға толы. Аят Құран Кәрімде айтылған:

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ
أَذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَأِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَ لَكِنْ تَعْمَى
الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ

«Ей, сүйікті пайғамбарым! Саған қарсылық білдіргендер жер жүзінде кезіп, жүрмеді ме? Егер, олар кезгенде әлбетте, түсінер жүректері, естір құлақтары болар еді. Бірақ, шындығында көздер соқыр емес, көкіректегі көңіл соқыр». (Хаж, 46)

Сөзбен құралған әлем болған Құран Кәрім ғапыл көңілдерге былай дейді:

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا

«Олар, Құранға ой жүгіртпей ме? Әлде олардың жүректері құлыптаулы ма?» (Мұхаммед, 24)

Ғалам мен Құран беттерін оқи алғандар түсініктері, жүректерін тазалаулары мен нәпсілерін тәрбиелеудегі табыстары бойынша рухани коректеніп, Аллаһ Тағаланың ішкі не сыртқы әлемдегі көріністерімен нұрға қарық болады. Өкінішке орай адамзат қараңғылығының кесірінен пайғамбарлармен басталынған нұрлы дәуір, әр түрлі надандық, мүдде мен көр-соқыр фәлсәфелармен қара дақ баса отырып, иләһи ақиқаттардан мақұрым қалған. Тақ, бақ, байлық, мәртебе сияқты өткінші нәрселерге бой алдырып, Аллаһтың нұрынан алыс болғандықтарынан ойпікірлері әбден уланып қалған.

Құран Кәрім бізге аспан мен жердің, барлық нәрсенің жаратушысын таныстырған, сонымен қатар, нұр мен зұлмат оқиғаларына назарымызды тартқан.

Ішкі және сыртқы әлемге тән нұрлар, ғибрат, даналық пен иләһи сырлармен Құранның мұғжизауи баянындағы көркемдіктен артық, жоғары нұр әрі, дәлел жоқ.

Нұр сүресінің 35-аятында: «اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ»
«Аллаһ Тағала көк пен жердің нұры...» деп, айтылған.
Осы аяттың мағынасы бойынша Аллаһты танымау
көрсөқырлықтың нақ өзі екендігі түсіндіріледі.

Ислам діні сезімде, ақылда, тәнде, жанда, саудада,
өнерде, басшылықта не қызметкерлікте, молшылық
не жоқшылықта, жеке дара немесе қоғамдық қарым
– қатынастарда нұр мен зұлмат ақиқатын шынайы
парасаттылықпен тануға, нұрлы ғұмыр кешуімізді,
нұрлы өлуімізді бізге әмір еткен.

Құраны Кәрім аясында бір-біріне теріс болып табы-
латын ғылым мен қараңғылық, ақ пен қара, жақсы
мен жаман, денсаулық пен ауру, қуаныш пен қайғы-
қасірет, әділдік пен зұлымдық әрі иман мен күпірлік
деген қарама қайшылықтардың біріншісі – нұр, екінші-
сі – зұлмат. Сондай-ақ қоғам өміріндегі тәуелсіздіктің
пен тұтқындық, әдемілік пен көріксіздік, жақсылық
пен жамандық, еңбекқорлық пен жалқаулық, адал ақ
неке мен жезөкшелік, мейірім-шапағат пен қатыгездік,
сараңдық, кешірім мен кек сияқты бір біріне теріс
нәрселердің жоғарыда айтқанымыздай біріншісі нұр,
екіншісі – зұлмат. Нұр мен зұлматты бір бірінен ажы-
ратып, дәлелдеп көрсеткен және оларға қарама – қарсы
не істелу керектігін адамзатқа үйреткен – пайғамбарлар
мен олардың ізбасарлары салихтар (ізгілер) ғалымдар,
әулиелер – нұр. Ал, оларға қарсылық көрсету – зұлмат.

Пайғамбарлық әрі тәңірлік шаттығулармен
жер жаһапға жарық беріп, нұрға бөлеген бүкіл
пайғамбарлардың келуі, тіпті Жаратылыс Нұры Хазі-
реті Мұхаммед Мұстафа (саллаллаһу алейһи уә сәлләм)
Мырзамыздың жисманиеті Мұхаммедиесімен* дүниеге

* Мұхаммедие: Пайғамбарымыздың денесі.

келуі, Оның көрініс табуымен иләһи рахметтің бұл әлемде асып-тасуы, адамзатқа мәңгілік шырақ болған Құран Кәрімнің Аллаһ алдынан Пайғамбарымыздың пәк жүрегі арқылы адамзатқа келуі – бүкіл ғасырлар мен мекендерге әрі адамзатқа сыйланған орасан нұр. Хақ – құқық аяқ асты етіліп, күпірлік себепті өмір көріксіздеп, жиіркенішті халге келген, адамзаттың бетіне түскен қара дақ – қараңғылық (жәһилия) дәуірі қорқынышты зұлмат. Аят кәрімаде бұйырған:

«Ендеше Аллаһқа, Оның елшісіне және біз түсірген нұрға (Құранға) иман келтіріңдер. Аллаһ істеген істеріңнен толық хабардар». (Тәғабун, 8)

Құран Кәрім нұрынан хабарсыз, ұзақ ғұмыр кешушілер – қараңғы өмірдің жолаушылары. Әсіресе, ақ пен қараның не екендігін білмейтін, ажырата алмайтын балаларымыз Құран Кәрім, діни мағлұматтарға, иман мен инабаттылық тәрбиесіне өте мұқтаж. Діни тәрбиені отбасында да үйренуге болады деп ойлау дұрыс емес. Дүнияуи ғылымдарды үйрету үшін балаларымызды мектепке жібергеніміз секілді, діни тәрбиені де өзінің маманынан үйренуі зәру. Әрине, біздің де көмектесуіміз қажет. Сонымен қатар, өз балаларымыз үшін діни қайрат көрсетіп жатқанда айналамыздағы жастардың да Ислам қағидаларын үйренуіне жәрдемсуіміз керек.

Ғибадат ішіндегі ең ерекше, абзал болғаны – Аллаһтың кітабы Құран Кәрімді оқу. Белгілі себептерге байланысты, намазды тіке тұрып оқи алмайтындар, отырып, немесе жатып оқыса болады. Бірақ қирағатсыз (Құран аяттарын оқу) намаз болмайды. Сонымен қатар, Құран Кәрімді әдемі дауыспен мәнерлеп, дұрыс әрі ең әдемі суретте оқу тиіс. Сондай-ақ Хақ Тағала былай бұйырған:

وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً

«Құранды байсалды, ашық (ретті түрде) оқы!»
(Мүзәммил, 4)

Құран Кәрімге көрсетілетін құрметтердің бірі, оны оқу – сүннет, тыңдау – парыз екенді. Аят кәрімаде төмендегідей бұйырылған.

وَ إِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَ أَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

«Құран оқылғанда құлақ қойып, үнсіз тыңдаңдар! Мүмкін, сонда сендерге рақымдылық көрсетілер».
(Ағраф, 204)

Өйткені, тыныш тұру жақсы тыңдауға, жақсы тыңдау парасаттылыққа, парасаттылық болса рухани нәрдің көбейіп, иләһи мейірімділікке бөленуге себепкер болады. Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу алейһи уә сәлләм) Ибн Мәсудқа (радиаллаһу анһу) Құран Кәрімді оқы дейтін және көздерінен жас ағы тұрып, үлкен рухани сезіммен тыңдайтын.

Бір ата-ананың баласы оқыған Құранды тыңдап, әсерлену қандай ұлы бақыт. Тұқымның болашағына жасырылған шынар ағашы секілді, еңбегіміз сінген балаларымыз ұлы жаратушымыздың сүйікті салих (ізгі) және садық (шыншыл) құлдарынан болуы мүмкін. Осындай ата-ана қандай бақытты!..

Аллаһ достарынан Махмут Сали Рамазанұлы (құддисә сирруһ) Адаһа деген жерде балаларына жақсы діни тәрбие беріп өткен бір қаридің (Құранды түгел жаттаған кісі қабірінің үстінен отыз жылдан кейін жол салынуы керек болғанын сонан, соң қабірін ашқаннан кейін де оның денесінің, тіпті, кебінінің шірімей, су жаңа тұрғанын өз көзімен көргендігін айтқан. Хадис шәрифте айтылған:

«Құранды жаттаған (Құран Кәрім үкімдерімен өмір сүруші, онымен мінез-құлқын түзеткен, даналығымен тәрбиеленген Аллаһ досы қари) кісі өлгенде Аллаһ оның

денесін шірітпеуі үшін жерге уахи (аян) етеді. Жер жауап ретінде:

«Ей, Раббым, сенің сөздерің көкірегінде болған кісіні қалайша шірітпекпін?» (Суюти, Қабір әлемі, 444 бет)

Осындай ерекше оқиғалар ғибрат ретінде көрініс тауып жатады. Хазірет Юнус Әмре көркем сөйлеген:

*Қандай бақытты сол кісі,
Оқығаны Құран болса!..
Илайым оған мейірімін төгер,
Көңілі иманға толы болса!..
Құран оқы, сен, ей, ғапыл,
Андағы құжатың сенің, біліп қой,
Махшар күні саған болатыны,
Сыраттан (қыл көпір) өту жеңіл саған!*

Хазіреті Мәуләнә (құддисә сирруһ) месневиінде былай деген:

«Құран Кәрім пайғамбарлардың халі мен сипаты. Оны іштей жалбарына терең оймен оқып, іс жүзіне асыра алсаң, пайғамбарлармен жолықтымы деп ойлан! Пайғамбарлардың қиссаларын оқыған сайын тән деген қапас, жан деген құсқа тар келе бастайды!»

Адам (аләйһиссәләм) әкесі болмағандықтан, оның ұрпақтарына махаббат, сүйіспеншілік жоғарыдан төменге қарай ақтарылған, яғни әр кісі өз ата-анасын құрметтеп, қастерлейді. Тіпті, белгілі мөлшерде оларға деген махаббаты болады. Бірақ, ата-ананың ұл-қызға деген махаббаты, сүйіспеншілігі олардікінен әледеқайда көп. Таразының басын басатыны соншалық, Аллаһ Тағала сүйікті нәрселердің ішінде тек бала-шаға мен мал-мүлікті, ғана Аллаһ жолына бағытталмаған жағдайда пітіне, яғни, Аллаһ пен құлы арасына іріткі салатын; жоқ, егер де Оның жолына бағытталатын болса, оны да зейнет деп, сипаттайды. Пайғамбарымыз (саллаллаһу аләйһи уә

сәлләм) бір хадисінде балаларын осылай тәрбиелеген ата-ананы былайша қуандырады:

«Құран Кәрімді оқыған кісінің қияметте ата-анасына нұрдан тәж кигізіледі. Нұрдан киімдер кигізіліп, жәннат пырақтарына мінгізіледі. Олардың айналасында періштелер айналып жүреді де, оларды жәннатқа қарай жібереді. Оларға төмендегідей дауыс естіледі:

«Бұлар дүниеде ұл-қыздарына Құран Кәрімді оқуды үйреткен, үйренулері үшін жан-тәнімен күш жұмсаған ата-аналар». (Әбу Дәуіт I, 355)

Адамның жаратылысында балаларға деген махаббат бар. Сондықтан, әрбір адам ұлды-қызды болсам дейді. Алайда, оларға берілетін әдемі бағыт көрсетудегі жауапкершілікті жақсылап ойланса, төбе шашы тік тұрмайтын адам болмаса керек. Сонымен қатар, ұл-қызды жақсы бағытаудағы жетістік адамзаттың жаратылуына негізгі себеп болған «Жартушысына құлшылық етіп, Оны ұлықтау» деген мақсатқа байланысты болғандықтан бұдан артық, құн жетпес табыс болмаса керек. Балашағаны бағу, оларды рухани тәрбиелеудегі кездесетін қиыншылықтар ата-ананың күнәларының кешірілуіне себепші болып табылады. Бұл садақа беруден де абзал. Рухани, діни тәрбие алған ізгі ұл-қыздар, қияметтің қорқынышты күнінде ата-ана мен тозақ арасында перде болады.

Ұл-қыздарымызбайлықтыңқадірлісі,Раббымыздың бізге берген ең үлкен сыйы.

Хайуанаттар тіпті өсімдіктердің ұрпақтарын әр түрлі қиыншылықтардан жан-тәнімен қорғап жатқанына қарағанда ең әдемі кейіпте жаралған және ғаламның ең ұлы болмысы болып есептелетін, адамзат өз нәсілдерін қорғаштамауы, яғни рухани байлықтар мен Құран Кәрімді үйретпеуі, тәрбиелемеуі өте аянышты жағдай. **Әке-шешенің негізгі міндеті оларды мөлшерден тыс**

тойдырып, киіндіру емес, оларға рухани азық беріп, болашаққа дайындау.

Ата-ана Аллах Тағала мен Хазіреті Пайғамбарымызға (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) деген махаббатты әрі мұның маңыздылығын баланың көңілінен орын алдырмаса, ол бала «діни міндетімді атқарсам болғаны» деп көңілсіз құлшылық етеді. Мұның ақыры намазды кейде оқып, кейде оқымауға апарып соғады. Ғибадаттан ешқандай рухани ләззәт ала алмайды, мақұрым қалады.

Ұл-қыздарымызды Құран мен сүннет (пайғамбарымыздың жолы) аясында өсіріп, тәрбиелеуіміз – оларға деген мейірімділік пен сүйіспеншіліктің қажеттілігінен; ал немқұрайлы қарағанымыз – зұлмат. Оларға келін немесе күйеу бала іздестіргенімізде дүнияуи байлығына емес, рухани байлығына көңіл аударуымыз керек. Себебі, дін тәрбиесі болмаған, рухани байлықтарын білмейтін жанұялар ажырасып жатады. Яки, қиыншылыққа толы бір ғұмыр кешеді.

Ұл-қыздарымызды әуесқойлықтан, шектен шығудан, қыдырудан әрі ысыраптан, сондай-ақ үйге жай уақытта келіп-кетулерден және де, әдептілік пен инабаттылық бұзатын газет, журнал, телевидение сияқты ахбараттан сақтап, Аллаһқа, Құранға, Пайғамбарға, шыншыл әрі салиқалы, әулиелерге деген махаббатпен көңілдерін толтыруымыз қажет. Сөйтіп, жүректері зұлматан аман қалып, нұрлы бүршіктермен жандансын.

Сәби, сондай-ақ бейкүнә көңілдер Аллаһпен Пайғамбарға деген махаббат әрі руханиятпен толғанда ғибадат өзгеше бір шаттығу мен ерекше көңіл күйімен орындалып, шыңға қарай жол тарта бастайды. Жүректеріндегі иман күшейгені үшін рухани байлықтары да арта түседі. Құран Кәрімді ерекше сезіммен оқып, айрықшаләззат алады. Ондағы әмір мен нәһилерге (тиым) ерекше назар аударады. Құран мен Пайғамбардың мінезімен жамылады.

Дін мен руханият шатыры болмаса, ғылым теріс жолға пайдаланылып кетеді. Қоғамда бейбастақтық етек жайып, күшейіп кетпеуі, онын алдын алу, тек иман мен Құран тәрбиесімен ғана мүмкін. Тарихқа көз салып қарасақ, дінсіздік пен имансыздықтың қоғамға түсірген қара дақтарын, жараларын көре аламыз. Ба-зыбір адамдардың өз білімдерін дін мен мінезге шабуыл жасауға пайдаланғандары не нәпсі бейімдеріне беріліп теріс пайдаланғандары айғақ. Діни тәрбиенің берілмеуі, материалистік пікірлерге, яғни тек дүние байлық жолына түсуіне жол ашады. Ал бұл болса, дінсіздіктің ірге тасы. Негізінде материализм фәлсәфә емес – ой, пікір жағынан бейшаралық, масқаралық. Ол даналық емес, ауру.

Дінсіз болудың ең маңызды себептерінің бірі – ғапыл әрі көпір адамдардың пенделік ақыл, ой-сананың шек-теулі болғанын аңғарудан мақұрым болулары. Бұлар аңғарып, түсіне алмаған шындықтарды жоққа шығарған байқұстар.

Өзінің шамасын, білімсіздігін білмейтіндер жайында Құран Кәрімде былай айтылған:

«Адам баласы біздің өздерін бір тамшы судан (мәни-шәует) жаратқанымызды білмей ме? Сонда да (Аллаһқа) нағыз дұшпан бола қалған». (Ясин, 77)

Осы қасарысып қалған көпірлер өздеріне ескерту жа-сап, дұрыс мәлімет берейін дегендердің өзіне, өз көңілдері соқыр, керең тіпті, өлі болғаны үшін, «Қойыңдар, білім ғасырындамыз, айтқандарың бұрынғылардың ертегісі» сияқты сөздерді айтуға, ақымақша тырысады. Мұндайлар туралы аят кәрімаде былай айтылған:

«Оларға пайғамбарлары мұғжизалармен (айқын дәлелдермен) келгенде, олар өздеріндегі (болмашы) бі-лімге насаттанғандықтан (пайғамбарларды өтірікке шығарып, келеке қылғандықтан), өздері мысқылдап

(өттең келсе екен деп) жүрген азап бастарына келді». (Мүмин, 83)

Иманнан, діннен бейхабар кісілер әлсіздігін – қуат; адасқандығын – бақыт деп білген нағыз қараңғы, міне, осылар. Алайда, шындық ақын Әли Ұлуи Күрүжү мына өлең шумағында:

«Тамаша көңіл өлкесінің бақшасы – дін,
Бұлбұлдар сайрайтын бағы да, Құран» - деген.

Сондықтан, біздің балаларымызға қалдыратын ең жақсы мирасымыз – олардың ақыретте құтылулары бағытында көрсеткен қайратымыз, яғни дін тәрбиесі.

Сондықтан, ұл-қыздарымызға діни тәрбие беру, елін, халқын, Отанын сүюді, қасиетті Құран Кәрімді үйрету, әр-түрлі теріс ағымдардан, тәрбиесіздіктен, теріс жолдардан сақтап қалу мақсатында діни медреселер Құран Кәрім курстарын ашу қажет.

Төмендегі аят кәрімаде Аллаһ Тағала былай бұйырады:

وَنُزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ
لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا

«Біз Құраннан түсіріп жатқанымыз, Мүминдерге – шипа әрі рахмет, ал кәпірлердің тек зиянын арттыра түседі». (Исра, 82)

Бір басқа аят кәрімаде де:

وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ

«Алайда, жер мен көктің қазынасы Аллаһқа тән. Бірақ мұнафықтар мұны ұқпайды». (Мүнәфиқун, 7)

Демек, ұл-қыздарымызға, бір сөзбен айтқанда, рухани байлықтарымызды үйретпей мақұрым қалдыру

– өте қауіпті нәрсе. Себебі, болашақты сыйлайтын тек ғаламның жаратушысы.

Пайғамбар, әулие, тура және ізгі адамдардың соңынан ерген ұлттар мен халықтардың бақытқа бөленгендігіне, ал арқасынан жүрмегендердің адамзаттық сипатын жоғалтып, бақытсыздыққа душар болғандығына тарих куә.

Осыған орай ардақты Пайғамбарымыз (саллаллаһу әләйһи уә сәлләм) былай деген:

«Расында, Аллах (жәллә жәләлуһу) Құранмен кейбір халықтың дәрежесін көтереді. Ал, кейбіреулердікін де, төмендетеді». (Мұслим, Ибн Мәжә)

Олай болса өзіміз бен балаларымызға нұрлы таң атуы және нұрлы әлемнің жай-барақатығы мен бақыттылығының дәмін тату, шынайы иманның жүректе жайғасуын қамтамасыз ететін әрқандай іске қолдау көрсетіп, соны тік тұрғызуға тырысумен ғана мүмкін.

Мына жалған дүние – әуелі, «Рахман әрі Рахим» деген сипаттар, сонан соң, иләһи сипаттардың бүкілінің көрінісіне ашық кең дастархан. Бұл керемет дастарханда Хақ Тағаланың сыйы арқасында отырғанымызды, уақыт – сәті келгенде тұрып, кететінімізді ұмытпауымыз қажет және де бұл дастарханның ережесіне, тәртібіне көңіл беру керектігін естен шығармауымыз керек.

Бұл сынақ пен ғибратты дастарханнан ізгілер де, күнәһарлар да дәм татады. Ал ақырет, әлемі болса, күмәнсіз, орындалатын уәде, ақиқат. Ақыреттегі барлық үкім Құдіреті шексіз болған тек Аллаһқа тән.

Өмірде кездесіп, адам баласына иләһи ескерту болған, ғибрат қаталы қиындықтар – ең шынайы мұғалім. Себебі, оларда туысқандық, достық деген нәрселер жоқ.

Иләһи таразыға тартылмастан бұрын өзімізге – өзіміз есеп беріп, бала-шағамыздың тәрбиесіндегі жауапкерші-

лігімізді әрі осы міндетте немқұрайлы болудың обалын жақсылап тұрып аңғаруымыз қажет.

Аллаһтың алдына барып тергеніп, есеп беретін күн ақиқат. Ол күннің қорқынышы аят кәрімаде:

«Сұсты, өте ауыр күн....» (Инсан, 10) деп сипатталады. Бір басқа аят кәрімде:

«Кісі сол күні: «Қашар жер қайда?» дейді.» (Қиямет, 10) деп, баяндалған.

Ең әдемі сөз – Аллаһтың сөзі. Тура жолдың ең әдемісі – Хазреті Пайғамбарымыздың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) нұрлы, берекелі жолы.

Ең әдемі мұра - осы екі аманаттың бейкүнә көңілдерге таратылуы. Біздерге ескерту ретінде төмендегі аят кәрімаде былай делінген:

«Ей, Мүминдер! Өздерің мен жанұяларыңды отыны адамдар мен тастардан болған тозақ отынан сақтаңдар!..» (Тахрим, 6)

Рабымыз тақуа әрі ихсан сезімдерімен көңілімізді жабдықтасын! Тап-таза ар-ұждан, нұрлы жүрек пен ақырет жолаушысы болуды нәсіп етсін! Мәңгілік бақыттың мына дүниедегі бастамасы болған Құрани, Мұхаммеди көктемнің құанышы мен шаттығымен өмір сүруді баршамызға нәсіп қылсын! Барлығымызды иман бауырластығы, Құрани нәр және Мұхаммеди мінезбен әшекейлесін!

Әмин!

ҚҰРАН КӘРІМ АЛДЫНДАҒЫ ЖАУАПКЕРШІЛІГІМІЗ

Адамзатты ең әдемі кейіпте жаратқан Аллаһ Тағала оны ақыл, түйсік, түсіну әрі ойлау қабілеті сияқты ерекше қасиеттерменбезендіріп, жабдықтаған. Әрине, бұл қасиеттердің табиғи де қисынды нәтижесі – жауапкершілік. Барлық жаратылыстың теңдессіз орынды ұстап тұрған адамзаттың ең үлкен жауапкершілігі – Раббысына, жаратқан иесіне «Құлшылықты» лайықты түрде жасау.

Аллаһ Тағаланың адам баласына бұл дүниедегі берген нығметтерінің ең ұлысы – **Құран Кәрімге** тыңдаушы етуі. Бірақ, бұл нығметтің жауапкершілікті арттыратыны сөзсіз. Себебі, «судың да сұрауы бар емес пе?» дегендей, әр нығметтің қарсылығында ауыртпалықтың болуы қисынды қажеттілік.

Адамзат өзіне берілген осы нығметтердің қадір - қасиетін толығымен түсіне алса рухани шаттығуда сәкр халі, яғни ұлы шындықтар алдында есінен тану сияқты халге, дәрежелерге көтеріледі. Себебі, Мұхаммед (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) Пайғамбарға үмбет болудың қадір-қасиетін түсіну бұл жауапкершіліктің маңыздылығын аңғаруды қажет етеді. Бірақ, бұл пәни дүниені, «сынақ әлемі» етіп жаратып, тәртіпке салған

Аллаһ (жәллә жәләлуһу) бұл сынақтың жүзеге асуы үшін адам баласына ғапылдықы берген.

Сондықтан, кей-кейде ғапылдықыға бой алдырған кей-бір адамдар, Құран Кәрім нығметіне жетудің рухани нәрі мен берекесінен мақұрым қалып, нәпсілеріне бағынып жүргенде, ізгі, тақуа құлдар болса ғапылдықыға бой алдырмай, Аллаһқа қауышу жолында ілгерілей береді. Демек, адам өмірі мұндай өрлеу-еңістеу не ирек халде жалғасады. Тарих – жеке тұлғалар мен қауымдардың өркендеп, дамуы немесе еңістеп, жойылуы.

Шынында да 1400 жылдық ислам тарихының ең аз дегенде бір мың жылын «кәлиә-и тәухид»ті ұлықтау күресінің көсемі болып өткізген түркі тектес халықтарының бүгінгі таңдағы жағдайын Ислам таразысымен қарағанда, ауыр жауапкершіліктің мойындарына жүктеліп, тұрғанын көреміз. Қаншама десек те, осындай заманда шынайы иман мен ізгі істерге жабысудың құны өзгеше. Себебі, бір идея әлсіреген уақытта істелінген қайрат, қамқорлық, оның күшті кезінде көрсетілген қайраттан мыңдаған есе маңызды да, қадірлі де.

Аллаһ әлемді бүкіл мүлкімен адамзатқа аманат етіп тапсырған. Бала-шаға, дүние-мүлік, денсаулық т.б. сол сияқты нәрселердің барлығы осы аманат ішінде. Адамосыны саналы де салауатты түрде түсініп, ұқыпты қолдануға әрі сақтауға жауапты. Бұл аманаттар жиынтығының шыңында сүйікті Пайғамбарымызға Аллаһ тарапынан түсіріліп, адамдарды тура жолға бастаушы Құран Кәрім тұр. Сондықтан, Пайғамбарымыз (саллаллаһу әләйһи уә сәлләм) қоштасу құтпасында үмметіне тапсырған аманаттар арасында ең әуелі Құран Кәрімге орын берген, әрі оның мазмұнын, яғни бұйрықтары мен тиымдарын және де басқа шындықтарды жеткізгені жайлы сахабалардан куәлік алған. Соңынан үш рет «**Куә бол, ей, Раббым!**» – деп, Аллаһқа сиынған.

Адамзаттың тіл-байлығы қаншалықты көп болғанымен, бәрібір шектелген. Ақыл-есі бүтін әрбір адам пенделік сөздің қандай мағнаға келгенін азды-көпті түсінеді. Ал Аллаһ Тағаланың сөзінде болса ұшы-қиыры көрінбес кеңдік, түбіне жетілмес тереңдік, тойылмас ежелгі үйлесімділік пен мәңгілік ләззат бар. Адамзаттың білімі мен ой-өрісі қаншалықты дамыса да, Құран Кәрімнің мазмұнындағы ақиқаттардың көкжиегіне өсте жете алмас. Себебі, Құран Кәрім ұлы Раббымыздың өзіндегі күллі ақиқаттың біздің түсінік әлеміміздегі сөз бен сөйлемдер түріндегі көрінісі. Жаратушы иеміздің өз болмысын түсіну мүмкін болмағаны сияқты Құрани ақиқаттардың шегіне жету адамзат ақылы үшін мүлдем мүмкін емес.

Құран Кәрім қамтыған мағыналарды баяндау үшін күні бүгінге дейін жазылған Құран тәпсірлері мен аудармалары шегі жоқ яғни, мұхиттан бір тамшы іспеттес. Хазіреті Мәуләнә былай деген:

«Құран Кәрімнің сөз – әріптерін біраз сиямен жазу мүмкін. Ал, сырларын жазуға сан жетпес мұхиттар, шексіз теңіздер жетпес!..»

Сондай-ақ, Аллаһ Тағала аят кәримаде Құрани шындықтардың шексіздігі туралы былай дейді:

وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ
مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ
عَزِيزٌ حَكِيمٌ

«Егер, жер жүзіндегі ағаш атаулының барлығы қалам болса, теңіз сия болса, оның үстіне тағы, жеті теңіз (сия болып) қосылса да, Аллаһтың сөздерін (жазып) тауысуға болмайды. Аллаһ – нағыз жеңімпаз, анық хикмет иесі».
(Лұқман, 27)

Адам баласының рухы мен төні арқылы істеген істеріндегі қадір-қасиетпен үйлесімділік Құран Кәрімнің нұрлы нәрі мен рахметінің әсері. Сол нұрлы нәрден құр қалғанда үйлесімділік жоғалады да, адам өмірі нәпсі қалаулардың шиеленіскен соғыс алаңына айналады. Негізінде, бүкіл әлем, заттардан молекулаларға дейін иләһи тағайындаумен пайда болған жүйеге бағынады. Тек адам баласы өзіне сый ретінде берілген азғантай дәрежедегі «ерік күшін» дұрыс қолданбай бұл жалпы үйлесімділік пен жүйенің сыртына шығып кете алады. Осы әлемнің тек адам баласына арна сынақ әлемі болуы туралы иләһи мұратқа байланысты адамға берілген азғантай дәрежедегі «ерік күшінің» (жүз-и ирадә) иләһи бұйрықтармен тәрбие етіле алмағаны – өте үлкен зиян.

Құран Кәрімге құшақ ашпай, өз тепе-теңдігін жоғалтқан әрбір адам, адамгершілік абыройына кір келтірген, бұндай ұлы нығметке жете отырып, жан түршігерліктей опасыздық жасаған әрі әуестерінің иірімінде тұншығып, жойылған болып табылады.

Қасиетті Құран Кәрім адам баласын шындыққа, көркем мінез-құлық қалыптастыруға, құл екендігін түсінуге әрі иләһи бақытқа шақырған үгіттер, әмірлер мен тиымдар жиынтығы. Сонымен қатар, Құран Кәрім ғаламдағы әдемілік терге, сұлулықтарға, құдірет ағыстары мен нақыштарына назар аудартып, мұсылманның жан-дүниесін иман шаттығымен тебірентеді. Бұл иләһи жүйе алдында құлдың жүрегін лүпілдетіп, Аллаһ пен Пайғамбарға деген махаббат әлеміне жеткізеді.

Еш күмән жоқ – Құран Кәрім мұсылмандарды екі дүние бақытына жеткізу үшін түсірілген.

Хазіреті Пайғамбар (саллаллаһу әләйһи уә сәлләм):

«Құранға жақсылап құшақ ашыңдар (бекем ұстаныңдар). Оны жол көрсетуші басшы деп қабылдаңдар. Себебі, ол бүкіл әлемнің тәрбиелеушісі

Аллаһ Тағаланың мұбарак сөзі. Одан келді және Оған қайтады» - деп айтқан.

Жеке тұлғаның не қоғамның бақытты болуы Құран Кәрім әлеміне шынайы иман сезімімен кіруге байланысты. Құран – кісінің ішкі және сыртқы әлемін жарқырататын иләһи нұр. Ол – көптеген сырларға, ғибраттар мен сабақтарға толы насихат пен үгіт.

Тарихи міндеттерін тамамдаған басқа иләһи кітаптар, өздерін жеткізген пайғамбарлармен бірге белгілі мерзім аралығын толтырып иршад (тәлім-тәрбие) алаңын қияметке дейін жалғасын табатын түрде Хазіреті Пайғамбардың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) қасиетті билігіне тапсырып кеткен. Сүйікті Пайғамбарымыздың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) әлемдік әрі соңғы елшілігімен басталған бақыт пен руханият кеңістігі қияметке дейін жалғасын таппақ. Адамзат шынайы бақыт пен тыныштыққа тек Құрани де Мұхаммеди ақиқаттар бойынша өмір сүргенде ғана жетеді.

Қасиетті кітабымыздың аяттары – тарихтың бұлдыр беттерін жарқыратып, шешілмей жатқан үлкен мәселелерді ашқан, диние мен ақырет өмірінің көктеміне жеткізетін мұғжизалар аймағы. Құран Кәрім тек бізге өткен халықтардың басынан өткен оқиғаларды хабар беріп қана қоймай, көптеген ғибраттар, сырлар үйретуде, сонымен бірге болашағымыздың жарқын болуы үшін дәріс беруде.

Көңіліне шынайы иман орныққан адамдарға Құран Кәрім – ой жүгірту әлемінің тереңдіктеріне қарай ашылған орасан есік. Ол – ауруға шалдыққан жанға шипа, үмітсіз көңілдерге сапа сыйлайтын, терең сырларға толы иләһи бұлақ. Құран Кәрімнен ұзақ ғұмыр кешу-мәңгілікке көз жұму деген сөз. Ол-қорқынышты ажал алдындағы жанға жұбаныш, өлімнің жаратқан тәңіріге қауышу көпірі екендігін түсіндіретін иләһи сый. Сөздердің ең абзалы, көркемі

болғандықтан, пендеге тән дауыстың айбаттылығы мен күштілігі Құран оқу барысында өз шыңына жетеді. Ақиқатқа ғашық жандар әр түрлі, дауысқа тоюы мүмкін, бірақ, Құран дауысына ешқашан!

Бірақ, Құран Кәрімнің тек дауысына ғана құлақ асып, терең сырлы мағыналарын түсіне алмағандар оның пенделік өмірдегі берекелерінен мақұрым қалады. Осындайлар, өкінішке орай, жалған дүние ләззатына бой алдырып, лайықты түрде құл болу абыройынан құр қалады.

Өлім әлемінің ешбір ақыл мен зейін шеше алмаған қараңғылықтарын Құран Кәрім бізге ақиқат күнінің күші тәрізді баяндап беруде. Осылайша ол көкірекке қорқыныш ұялататын өлім ақиқатын мәңгі әлемге қарай ашылған бақыт есігіне айналдыруда.

Туыстарын жерлеген бір талай адам, сол, топырақтың астында болып жатқан оқиғалардан бейхабар. Себебі, олар сауырағаштың тілін түсінбейді. Ескерту ретінде берілген зілзала, дауыл секілді әртүрлі апараттарға ұшырағанда: «бұл – табиғат қубылысы,»- деген бажылдауларымен тығылатын пана іздейді. Ғажеп болғаны – төңірдің мүлкінде өмір сүріп, сол мүліктің иесіне дұшпандық жасайды немесе немқұрайлы қарайды. Қасиетті аятта бұл жайлы былай делінген:

أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ

«Адам баласы біздің өздерін бір тамшы судан (мәни-шәует) жаратқанымызды білмей ме? Сонда да Аллаһқа нағыз дұшпан бола қалған». (Ясин, 77)

Ұлы дініміздің баяндауынша қабір – тозақ шұңқырларының бірі немесе жәннет бақшаларының бірі.

Құрансыз адамның өзі, әлі, өмір сүріп жатқан кезінде қабірдегі тозақ шұңқырларынан ешқандай

айырмашылығы жоқ, яғни кезіп жүрген мазар секілді. Жан-дүниесі Құранның нұрына толған мұсылмандар болса, ол үнемі Аллаһтың құдыретін естен шығармай жүреді. Алланың аяттары олардың көңілдеріне үнемі:

«Сен - Құдайдың құлысың! оның салтанатында ғұмыр кешудесің! Оның берген рызық — несібесінен пайдаланудасың! Құранның терең, сырлы, насихаттарына шомыл да, Рабыңа қарай кальб-и сәлиммен жол тарт!» – деп ескертуде.

Мұсылманның ең жақын мұрагері – балалары. Оларға қалдыратын ең абзал, шынайы мирас – мәңгілік байлық. Ұрпаққа жалған дүниенің ләззатарын емес, керісінше тозбайтын, ескірмейтін, шірімейтін бақыт мирасын қалдыру керек. Әйтпесе, әр бала үлкен есеп күні ата-анасының жағасына жабысып, Аллаһқа шағымданады.

Құран Кәрімге немқұрайлы болудан артық адамның рухани өмірін қараңғы түнек айналдыратын еш қате жоқ. Хазрет Пайғамбарға (саллаллаһу алейһи уәсәлләм) үмметі істеген үлкен күнәлар көрсетілгенде, ең үлкен күнә ретінде «үйренген Құранын ұмыту» екендігін көрген екен. Сондықтан алдымен өзімізді сосын, бала-шағамызды біз үйреніп, өмірімізге енгізуге тырысып жатқан Құран Кәрімнің махаббаты әрі мінезімен жабдықтауымыз қажет.

Өмір дүние мен ақыретке қарасты болып екі бөлімнен тұрады. Дүниеге тән ғылымдар, ақыреттегі өмірді айқындай алмағанымен, діни ғылымдар екі дүние бақытын, сәлеметі мен тыныштығын қамтамасыз ететін мазмұнға ие. Құран рухынан мақұрым қалған қоғамның өмірі, күн сәулесі сөніп қараңғылық қаптаған көрқынышты түнге ұқсайды. Құрани ақиқаттар алдында дүниеге тән білімімен мақтанып, күрескендер – сол білімдерінің іргесі – ақылды Аллаһ жаратқанын;

ой-пікірлерінің жарығы Аллаһтың рұқсатымен пайда болғанын ойламай ма екен?! Алайда, Құран Кәрімнің ақиқаттары олардың өдерін де, білімдерін де қоршап, қамтып тұр.

Шет тілін үйрену үшін қаншама еңбек етіліп, коллеждер мен лицейлер арасын саластырып жатқанда, Құран медреселерін көзге ілмей, тіпті мән бермей, балапандарымызды сол иләһи Кәләмнан (сөзден) мақұрым еткеніміз – қандай аянышты ахуал. Алайда, ең күшті табыс – өлгенен соң, рухани өміріміз үшін қажет болған кірісті қамтамасыз ететін, артымызда дұға қылатын хайырлы нәсіл қалдыру.

Құранға құшақ жайып, бой ұсынған жанұя, халық, қоғам қашан да болса бақытқа жетіп, абат болған, оған тарих куә. Құран Кәрімді қабылдамаған қауымдардың өзі (батыс әлемі сияқты) дүниеге тән бақытқа жетулері, Құрани болғанын білмей іске асырға кейбір дәстүрлердің арқасында. Сондай-ақ, олар Құранға қарыздар.

Әрбір ұлттың келешегі – жастарының қасиет - ерекшеліктеріне байланысты. Әр ғасырдың жастары, өз мінезіне сәйкес әрі ішіндегі күштің жұмсай алған ерекше шаттығу әлемінде сәйкес өмір сүреді. Ал бұл шаттығу, яғни жандүниеде пайда болған күшті сезімдер сол дәуірдің салт-дәстүрлерінен күш алады. Қоғам осы сезімдермен иленеді. Бұл сезімдер кейбір жастарда лаулап тұрған оттай сенімге айналады. Алайда, жастар иман ақиқатын лайықты түрде түсіну қабілетіне ие емес. Әр ұлт өзі жастарының сезімі мен ой-санасына қарай түрге енеді..

Бұл әлемнің бар болу себебі – Аллаһ Тағаланың өз ақиқатына сәйкес түрде білінуі, түсінілуі мен пенделік өмірдің осы түсінік бойынша жалғасуы екендігін ұмытпау керек. Ал, бұл болса Исламның арқасында мүмкін болғандықтан, Исламның қияметке дейін жалғасуы, осы, құдайы қалаудың табиғи нәтижесі. Сондықтан да, Ислам

дінінің үстемдігі мен жеңімпаздығының шарықтауыне төмендеуі тарих беттерінен көрілсе де, ол мүлдем жоғалмайды. Күн нұрын өшіру адамзаттың шалғасынан тыс болғаны сияқты, иманды, Исламды жоқ ету әсте мүмкін емес. Себебі, ол Аллаһ Тағаланың қорғауында. Оның нақты түрде жоқ болып кетуі қиямет - қайымның орнауы деген сөз, яғни ол бітсе, әлем де бітеді.

Бірақ, иләһи ерік-қалау бұл дүниеде себеп-салдардың арқасында көрініс табады. Әлбетте, Ислам өз жалғасын табуы үшін болғандай, оның үстемдік құруы көптеген себептерге байланысты. Бұл себептердің ең әсерлендіргіші, мұсылманның Құран Кәрімге құшақ ашып, оның қалағанындай мінез - құлық қалыптастыруы және де көрсеткен тура жолында бағыт алумен көрініс табады.

Хақ пен ақиқат атына, әр үзіліс кезеңінен құтылудың бір тек шарасы, ықпалы - Құран Кәрімге деген қызмет жолында қайратты болудан тұрады. Негізгі берекет осында.

Қазіргі таң – осындай күш-қайрат жұмсаудың өмірлік маңыздылық көрсеткен дәуір. Осы кезеңде үмметтің қайтадан жанданып, тік тұруын, сондай-ақ, пәк әрі ұлы болған өз мінез-қасиетіне қайтып, оралуын қамтамасыз ететін ең асасы қызмет – елдің Құран Кәрімге деген сұранысын, талабын күшейту...

Бала-шағамыздың Құран әрі дінін үйренуі мәселесінде селқостық танытуымыз – нәсіліміздің әрі бүкіл үмметтің болашағын құрдымға итеру болып табылады. Сондай-ақ, обалы өте ауыр.

Жаратқан иеміздің «өз әлбетте тамамдайтыны» жайындағы уәдесі негіздерінен. Бір-ақ өз нұрын адамдардың қолымен тамамдайтынына орай, бөріміз сол уәденің орындалуы үшін жан кешті түрде қызмет етуіміз керек. Әйтпесе, Раббымыз өз нұрын бөрі тамамдайтынымен, бұл тақырыпта селқостық танытқандар жауапқа тартылады. Аллаһ елшісімен бірге барлық

жорықтарға қатысып, бірақ «Тәбук» жорығына қатыспаған үш сахабаға ауыр жаза берілгендігі мәлім. Яғни, тағдыр бәрібір іске асады. Сондай-ақ тағдыр іске асарда бұйырылғанды орындамаған жауапты болады. Олай болса, өз басымыздағы жауапкершіліктен құтылу үшін иман мен Исламның үстемдік құруы бағытында, өз жеке мүддеміз бен дүниеге тән жұмыстар үшін қиыншылықтарға төзгенімізден де, артық, жан кешті түрде қайратты болуымыз зәру. Бұл қастерлі иман қызметіне үлес қосудан артық қандай абырой бар!? Сонымен қатар, шама-шарқымыз бойынша қайрат көрсетпей, тек үміт пен сенімнің иләһи жәрдемі тартатынын күту – есек дәме.

Құрани тәлім-тәрбие мақсатына орай, мұсылман халқымыздың бір жапырақ нанынан бөліп, жан кештілікпен ашқан Құран курстарына, медреселерге балаларымызды жіберейік. Осы мәселеде еріншектік көрсетпей, жұмылып қарасайық.

Аллаһ Тағала сыйлаған Құран Кәрім нығметінің қадірін дер кезінде түсінбей, көзіне тек қана дүние – мүлік көрініп, соңында бақытсыздыққа ұшыраған кісілердің қатарына қосылып қалудан сақтанайық. Құран Кәрімнің шарапатынан мақұрым қалмайық. Ақыры, бұл фәнидегі барлық арман-қалаудың бекер екендігі байқалады, бірақ болар іс болып кетеді. Бұл шындыққа орай Юнус Әмре былай дейді:

*Құран оқымаған кісі,
Мүшкіл-дүр, оның әр ісі,
Қыдырып жүрер, жазы-қысы,
Есінен танған болар!
Кімде-кім Құран білмеді,
Бейне жаһанға келмеді,
Дертіне дәрмен таппады,
Істеріне пұшайман болар!..*

Аят кәрималерде Хақ Тағала былай деген:

«(Ей, Пайғамбарым!) Былай деп айт: «Мүліктің шын иесі болған, ей, Аллаһ! Қалаған адамыңа мүлік бағыштайсың, қалаған адамыңнан мүлікті аласың. Қалағаныңды данқты етіп, қалағаныңды алшақтатасың. Барлық жақсылықтың кіліті өз қолында. Расында, барлық нәрсеге құдіретің жетеді». (Әл-и Имран, 26)

«Көк пен жердің патшалығы (иелігі) Аллаһқа тән. Аллаһ барлық нәрсеге құдіретті». (Әли Имран, 189)

«...Жер мен көктің қазынасы Аллаһқа тән, мүнәфиқтар мұны ұқпайды». (Мунафиқун, 7)

Бұл аяттардың баяндағаны – дүние байлығын, бақ-дәулеті мен болашақты сыйлайтын – жалғыз құдірет барша ғаламның Халиқы (жаратушысы) болған Аллаһ. Шынайы болашақ – ақырет өмірі, шынайы абырой – Аллаһтың ризалығына жету.

Кеңес Одағы кезінде мешіттердің, Құран ұяларының жабылуы қандай, аянышты оқиға. Құдайға шүкір, енді тәуелсіз ел болдық. Қайтадан мешіттер салып, медреселер ашуымыз керек. Әйтпесе, көптеген қиыншылықтарға төзген, комунизмнің зардабын тартқан, тіпті елі, отаны мен діні үшін қайрат көрсетіп, шейіт болған бабаларымызға опасыздық жасаған боламыз. Мұның жауапкершілігі өте ауыр. Балапандарын мына дүниенің өткінші абырой-данқы мен мансап - дәрежесіне алданып, осы Құран ұяларына жібермей, мақұрым тастаған ата-ана бұл мекемелерге шабуыл жасағандармен бірдей.

Адамзатты бақыт пен салмақтылыққа, ұяттарды абырой мен ұлылыққа жетелейтін ақиқаттар жәннәті болған Құран Кәрімге немқұрайлы қараудың нәтижесінде туатын үлкен апат-пәлекеттер мен тұтқындалып, тәуелді өмір сүруді ойланып, соған қарай қимылдау керек екендігі - көңілі иманға толы, ақылды мұсылманның ең басты міндеті болғанында еш күмән жоқ.

Құран дұшпандығындай үлкен бейбақтық болмаса да, оның қызметінде болу жайындағы немқұрайлықта, сол, дұшпандыққа жақын дәрежеде обалын тартқызады. Адамзаттың селмен сүйретілген ағаштар тәрізді, өз кезіндегі жағымсыз жаңалықтарына берілген осы күнде құламай, аяқта тұра білуіміз; күпірлік, діннен шығып - кету әрі басқалар хош көрсін не пәлеге ұшырамайық деп, кейбір діни үкімдерді жеңілдету селінен үстімізге бір тамшы тимейтіндей сақтануымыз үшін туған-туыстарымызға, жанұямыз бен айналамызға Құран үйретіп, оның нұрын, рухани нәрі мен берекесін жайуға күш-қайрат жұмсауымыз қажет. Құранға деген мұқтаждығымызды әсте ұмытпайық. Құранмен ұдайы түрдегі біргелігіміз, жақындығымыз оның әмірі мен нәһилері турасында бағытталуымызға, оның мінезімен мінезденуімізге дәнекер болады. Әйтпесе, керісінше әрекет – үлкен зиян. Мәңгілік дәулетті өткінші ләззаттармен ауыстыру болып табылады.

Құран Кәрімде былай айтылған:

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا

«Олар Құранға тереңінен ой жүгіртпей ме? Әлде олардың жүректері құлыптаулы ма?» (Мұхаммед, 24)

Көптеген адамдардың дүние-мүліктің артына түскен қазіргі таңда Құран Кәрім үйрететін ұстаздардың шәкірттеріне шын жүрекпен көңіл аударып, мұқият болулары зәру. Шәкірттің көңілін ұстазға деген махаббатпен толтыру керек. Оған «әліп-бе» үйретуден бұрын, «әліп (әлиф)» ақиқатын, яғни Аллаһты үйрету керек. Кішкентай жүрегіне Аллаһ пен Расулұллаһтың махаббатынан сәулелер қондырып, нұрмен илеу керек. Исламның нәзіктік, сыпайлық, сұлулық пен бүкіл жақсы тұстарын бейкүнә көңілдерге шағылыстыру қажет.

Аллаһ көләмін (сөзін) үйретуге иләһи үндеуге

тыңдаушы болудың шаттығымен басталғаны жөн. Сөйтіп, кішкентай әрі бейкүнә жүректер, Құран «әліп-бе»сінің басқа әліп-белерден өзгеше екендігін түсініп, өмір бойы Құранды құрметтейтін күйге жетсін, әрі жүректен Құранмен иленіп, иләһи құпиялардың нұрлы қазынасы болсын.

Жалғаннан шындыққа, мәнгілікке қарай, адамзат үнемі жол тартқан мына дүниеде тұрғылықты сипатымен қимылдамау керек. Ғасырлар мен адамдар – иләһи көш керуені. Біз өмір сүріп жатқан мына көленкелер әлемінен ақиқат өлкесіне ауысым заңы – өмірдің негізі әрі жоққа шығарылмайтын шындық.

Топырақ үстінде кезіп жүргенде, уақыты-сағаты келіп, сол таптап басылған топырақтың бір бөлшегі болатынымыз шындығын, толығымен түсініп, өмірімізді бұл түсініктің жарығы астында тәртіпке қойып, реттей алуымыз үшін, тек Құран Кәрімнің кең де терең мәніне иман әрі махаббатпен иілуіміз керек. Балаларымыздың да дүниемен о дүниеге деген көзқарастарының көкжиекті болулары үшін алдымен ата-аналар жауапты.

Бала-шағасы мен келешек нәсілдерге осындай ұлы қызмет атқарып, иләһи таразыда Құран Кәрімге деген жауапкершіліктен құтылу куәлігін (пәрменін) ала алғандар қандай бақытты!..

Уа, Раббым! Бізді осындай қас (шынайы) құлдарыңнан ете гөр! Уа, Раббым! Отанымызды, елімізді Құрансыздықтан, имансыздықтан, жаман мінез-құлықтан сақтай гөр! Мына жалғанда Құран Кәрімнің шын мағнасымен жамылып, жәннәт өмірі сүруді әрі, нұрлы Құран нәсілінің жалғасын нәсіп ете гөр!

Әмин!..

"ХИКМЕТ"
баспа үйі

ЖАНЫ БАР ҚҰРАН БОЛА БІЛУ

Адамзатқа уағда қылындан екі дүние бақыты, тек Құранға бой ұсынумен ғана мүмкін. **Әр ақиқат Құранға жасырылған, әр бақыт та, иманда көрініс тапқан.**

Әлемдегі ең бақытты, ең қайырлы жандар – онымен дем жұтып, дем шығарып, Құран көлеңкесінде өмірін откізіп, оның өмірге жан бітіретін нұрымен нұрланған әрі онда фәни болған, яғни жаны бар Құран халіне жете алғандар. Аят кәрімаде Хазіреті Пайғамбарымыз (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) хақында:

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ

«(Ей, Пайғамбарым!) Сен ақиқатында ұлы ахлаққа (мінезге) иесің!..» (Қалам,4) деп айтылған иләһи баянды ақиқатын түсіну үшін Хазіреті Айшадан:

«Расулудлаһтың (саллаллаһу аләйһи уә сәлләм) мінезі қандай еді?» деп, сұрағанда Мүминдердің анасы, бұл ұлы мінезді былайша түсіндірген еді:

«Оның мінезі, әдебі Құран еді». (Мүслим, Китабус – Салат, 746)

Осыған орай:

الرَّحْمَنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ

«Рахман (өте рақымды Аллаһ) Құранды үйретті. Инсанды жаратты. Оған баянды үйретті». (Рахман, 1-4) аяттарына түсініктеме берілгенде:

«Аллаһ Құранды үйрету үшін адамды жаратты, баянды оған Құранды түсінсін деп үйретті» - делінген.

Өйткені, Аллаһ Тағаланың бұл қасиетті аяттарда әуелі Құранды үйретуінен, одан кейін адамды жаратқандығы жайлы айтуы – жаратылыс хикметінің астарлы түрдегі баяны. Демек бұл түсініктемеден түйілетін ой: Адамның жаратылуының тек мақсаты – дін мен ғылым екендігінің білінуі әрі Құран Кәрім алдындағы жауапкершіліктің толық түсінілуі. Себебі, адамзаттың құрмет-беделі Құран мен пайда болады. Сондықтан, адамға баян қабілеті иләһи бұйрықтарды қабылдап, оған сүйіспеншілік көрсету, хикмет пен ғайыбтық көріністерге қол жеткізетін жаны бар Құран бола білу мақсатына орай берілген. Себебі, жалған дүниемен ақырет бақытының сырлары Құран Кәрімде жинақталған, сондай-ақ, бұл иләһи кітап (Құран) біздерге, өмір кітаби, құтылу репцепті ретінді ұсынылған.

Рахман болған Аллаһ Тағаланың адамзатқа деген рахымдылығының ең үлкен, кең түрдегі көрінісі болған Құран – адамзат үшін құны мен бағасын тілмен жеткізуге мүмкіндік жоқ дәрежедегі ұлы нығмет. Ол адамзат пен барлық ғаламның табиғи заңдылықтары мен ережелерінің ең әдемі, ең тура тілмашы. Лаухул-Махфуздан түсірілген тек хидаиет – жол корсетуші кітаб.

Құран бізді ойлауға шақырады. Қараңғылықтан құтылуымыз үшін ғапылдық ұйқысынан оятады. «Адамзат кім? Қандай болмыс? Жаратылысы қалай басталған? Оған Құран мен баянның терең сырларын кім үйреткен?» – деген сияқты сұрақтардың иләһи жауаптарын береді.

Құранның ең маңызды берекесінің бірі – адамның көкірек көзін ашу, әлемдегі сұлулық – әдеміліктермен сезіндіру, көкжиектер мен тіршілік иелеріндегі қайран

қалдыратын ерекшеліктерді көрсете отырып, оны Раббысына деген махаббатқа жетелеп, тартуы. Рахман әлем сахнасындағы бүкіл нығмет, ғибрат пен құдірет ағыстарып адамның бас көзі мен ақыл көзіне ұсынады. Өйткені, адамбаласы – Раб Тағаланың құдірет нышаны, жарату өнері.

Құрандағы ой әлеміне кірген кісі: «Бұл ғалам не? Қалай пайда болды? Бұл дүниеге қайдан және не үшін келдім? Өмір күнтізбегіндегі жалған күндердің ақиқаты не? Өмірді қылышпен кескендей тоқтатып қоятын ажал деген не? Сонда мен кіммін? Қандай өмір сүруім керек? Қалай жан тапсыруым керек?!» деген сияқты бітпейтін сұрақтардың жауабын табады әрі жаратқан иесінің ризалығын табу бағытында мәңгі бақи өмірге дайындық жасайды.

Мұсылманға:

«Құран бағытында ғұмыр кеш! Оның мінезімен тәрбиелен! Мұсылман болған күйде жаныңды тапсыр!» деген бұйрықтарды берген Құран Кәрім – нұр мен зұлматты жыратқан Аллаһ (жәллә жәләлуһу) тарапынан адамзатты нұрға қарық қылу үшін қальб-и Мұхаммедиеге (пайғамбарымыздың жүрегіне) түсірілген иләһи кітап. Ол – адамның өмірі, көңілдің жайғасуының ықпалы, жер мен көктің тілі, бақыт Күні мен берекет қазынасы.

Құранның ерекше қасиеттерімен тәрбиеленіп, ахуалын саған қарай өзгерту – көңілдің орнығуы, ар-ұждан тыныштығы; оның көріністерін көңіліне, өміріне енгізген Мүминде ұшы-қиыры жоқ кеңдік пайда болады. Сондықтан, Құран болған Мүминдердің жүректері – Аллаһтың салтанатының шексіз аспаны.

Құранның айбындылығымен жамылған, Құрани ақиқаттар жәннәтінде ғұмыр кешкен, сондай-ақ Құрани жұқалықтарды көңілдерінде сезінген қадірменді сахабаларда бұл ахуал керемет көрінісін тапқан.

Хазреті Әбу Бәкір (радиаллаһу анһу) Ниса сүресінің:

مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ

«Кімде-кім бір жамандық істесе, ол жазасын тартады!...» (Аят, 123) деген аяты түскенде ішкі жан-дүниесі дірілдеп, зәресі ұшып, былай деген:

«Қабырғам қайысып, белім сынып кеткендей болып қалдым...» (С. Ұлыдағ, Кәләбази, Таарруф, б-113)

Бір күні Хазреті Омар бір үйдің жанынан өтіп бара жатып, үй иесінің сырттан естіліп жатқан дауысымен «Тур» сүресін оқығанын естиді. Ол кісі:

«Раббыңның азабы, сөзсіз, орындалады, әрі оны тойтарушы еш нәрсе жоқ» (Тур, 7-8) - деген аяттарына келген кезде Хазреті Омар көлігінен түсіп, қабырғаға сүйеніп тыңдады. Кейін, бұл аяттардағы ескертудің әсіренен біраз уақыт үйінен шыға алмай ауырып жатты.

Хазреті Омардың (радиаллаһу анһу) мына сөзі де қабырғаны қайыстырып ойлайтын жәйт:

«Бақара сүресін он екі жылда әрең оқып бітірдім. Соған шүкір етіп, құрбандық шалдым!»

Өйткені, оның Құран оқуы тек сөз-сойлем тіркесінен ғана тұрмайтын. Оның оқуы, Құраның әрбір сөзіндегі, сөйлеміндегі, терең сырларды түсініп, артынан сол аяттармен амал етіп, жүзеге асыратын түрдегі оқу еді. Себебі, Құраннан шынайы түрде пайдалану осылай ғана жүзеге асады.

Құран мінезі өте терең, өте ұлы хал. Көңілдер, Құранмен шенгелі мөлшерде, ықыластары бойынша одан үлесін алады. Бұл үлес бірінде аз, бірінде орташа, бірінде де, көп болып, іске асады. Яғни, көңілдердегі айырмашылық бойынша көрініс табады.

Мәдинә-и Мүнәууәрәда өзі Сириялық Абдұллаһ деген кісі тұратын. Ол, аса қадірлі Сами ұстаздың көңіл

бақшасында өскен ерекше адамдардан еді. Абдұллаһ мырзаның Құранға деген сүйіспеншілігі, құрметі, тағзымы елден ерекше болып, және жан-дүниесінің төрінен орын бергені соңшалық, оның Құранға деген ғашықтығы – өзі үмми (сауатсыз) болғанымен, оған Хақ Тарапынан бір түн ішінде қарилық (Құранды бастан-аяқ жатқа білу) берілуі сияқты ұлы нығметпен сыйланған. Қарилық, Құранның мұғжизаларынан болғандықтан осылай, яғни бір түнде қари болып шыққандар – Аллаһтың илтипат, сый көріністері. Бірақ, бұл нәрсе, жоғарыда айтқанымыздай ішкі жан-дүниеге байланысты. Сондай-ақ, күндердің күнінде Абдұллаһ мырзадан қарилық қайтып алынған да, бұл кісі қасіретке толы көз жастарын төккеннен соң осы сыйға қайтадан қауышқан.

Бұл оқиға Құран Кәрімнің сан жетпес пайдасы мен ерекше көріністерінің бірі ғана. Періштелерді иләһи шаттығуға қарық қылған, тіпті басқа да мақұлдықтардың өздерін әсерлендіретін Құран Кәрім, нәпсілік бейімдерінен құтылып, нұрға бөленген көңілге сырларын қаншалықты паш ететінін ойлану керек!..

Сол үшін Құранның терең сырларына жету үшін **жаны бар Құран** халіне келу зәру.

Ал, жаны бар Құран бола білу, Құранды ең әдемі суретте үйрену және жүзеге асырумен басталады. Бұл да – Құраның ғылым аясына кіру, оның хикмет дариясына шомылу, ғибратқа толы көріністерінен сабақ алу, парасат дастарханынан коректену, ихсан сезіміне бағыт алу, апат-пәлекет түскенде сабыр қаруына жабысу, иләһи жоспартағдырға ризашылық деген сеніммен пісу, тәсилим деген қайнар мен толуды, қызмет бұлағынан ішіп-ішкізу, жан кештілік шапанымен жамылу, махаббат сарайына кіру, хақ пен сабырды үгіттеу, өз қажеттіліктерімізді қайырға жұмсау, истиқамәт бойынша ізгі амалдар жасау, қорыта айтқанда, көңілді тікені жоқ гүлістанға айналдырып,

Аллаһ Тағаланың махаббат назары түсетін орын халіне келтіру. Осы айтылған қасиеттерге жетіп, ие болғандар яғни, жаны бар Құран халіне жеткендер, оның білімін орындаушы, хикметімен де көміл болады. Осылайша, арифтер, салихтар, зәһиттер, ғашықтар мен садықтардың керуеніне қосылады. Сондықтан, өміріміздің әр тұсына Құранның нұрын шағылыстырып, көңілімізді оның көүсәрімен (жәннәт суы) нәсірлендіріп мәңгілікке бет бұруымыз – шексіз бақытымыздың тек жолы.

Осы бағытта тілі мен жан-дүниесін, Құраннан басқа нәрселермен әуре қылмаған, керек болған нәрсесін Құран аятын оқып, сұраған, өзіне қойылған сұраққа Құран аятымен жауап беретін, Құранның лебізі мен мағынасын игеріп менгерген талай ұлықтар жетілген. Ислам даңышпандарынан Абдұллаһ Ибн Мұбарак, мұндай қасиеттерге ие бір әйел кісінің ғибрат пен хикметке толы ахуалын былай жеткізген:

Аллаһтың Бәйтү'л-Харамы мен Пайғамбарымыздың (саллаллаһу алейһи уә сәлләм) қабірін зиярат жасау үшін жолға шыққан едім. Ұзақтан қарайған бір нәрсе көрінді. Жақындап келіп қарасам, үстіне жүннен жасалған киім киген, жүннен орамал таққан, бір жалғыз әйел екен.» Оған:

«Әссәләмү алейкүм уә рахмәтүллаһи уә бәрәкәтүһ!» деп, сәлем бердім.

Ол Йәсин сүресінің:

«(Бұл да) - Аса жарылқаушы Раббыларынан сәлем!», - деген 58 аятын оқып сәлемімді алды.

Мен одан:

«Аллаһ жақсылығыңды көбейтсін! Сен бұл жерде жалғыз не істеп жүрсің?» - деп, сұрадым. Ол:

«Аллаһ қаңғыртқан адамды ешкім де ондай алмайды...» деген сүресінің 186 - аятын оқыды.

– Жолынан адасып жүргенін түсіндім де: Қайда барасың?, - деп сұрадым. Ол тағыда:

«Құлын бір түнде Мешіт Әл-Харамнан, Мешіт Әл-Ақсаға апарған...» деп басталатын Ибра сүресінің 1-аятын оқыды. Оның бұл жауабынан:

– Қажылыққа барғанын, енді Құдыс шаһарына бет алғандығын түсіндім.

– **Қанша күннен бері бұл жерде жүрсің?»** – деген сұрақ қойдым. Ол Мәріям сүресінің 10-аятындағы:

«Сап-сау күйінде үш тәулік... » деген бөлімін оқыды. Мен:

– Қасыңда жейтін еш нәрсе көре алмай тұрмын - дедім. Ол:

– **Мені жегізіп, ішкізетін - Ол (Аллаһ)!** деген, Шұғара сүресінің 79-аятын оқыды. Мен:

– Мақұл, сен немен дәрет алып жүрсің ? - дегенде, ол: Ниса сүресінің 43-аятының бір бөлігін оқып берді.

– **Су таба алмағанда беттеріңді, қолдарыңды таза жер жынысымен сүртіндер (тәйәммум соңыңдар)».** Оған:

– Ішіп-жейтін тамағым бар, тамақ іш!»-дедім. Әйел:

– **Сонан кейін кеш батқанша ораза ұстандар!»** деген, Бақара сүресінің 187-аятын оқып берді. Мен:

– Бұл рамазан айы емес қой? - дегенде, әйел Бақара сүресінің 158-аятының бір бөлігін оқыды.

«...Кімде-кім шын көңілден (нәпіл) бір іс істесе (сыйсыяпатын көреді). Өйткені, Аллаһ құлшылықтың сауабын беруші, (әр нәрсені) толығымен білуші!»

– Сапарға шыққанда ауыз бекітпесе де болады, оған рұқсат бар ғой - деп айттым. Осы кезі:

«Білген болсаңдар (ауыр болса да) ораза ұстағандарын әліде қайда жақсы» - деген Бақара сүресінің 184-аятын оқыды.

– Менімен, неге мен секілді сөйлеспейсің? - деп таңырқана сұрадым. Ол:

«Оның оң жағында да, сол жағында да жазып тіркеп тұратын екі періште бар, (адамның) аузынан нендей сөз шықса да қалт жібермей бақылап - аңдып тұрады - ген, Қаф 17-18 -аяттарын оқыды. Оған:

«Кел! Түйеге отыр! Мен сені еліңе жеткізіп салайын» - дедім. Ол:

«Сендер қандай бір жақсылық істесендер де, Аллаһ - оны біліп тұрады...» деген, Бақара сүресінің 197-аятының бөлігін оқыды.

Оны отырғызу үшін түйені шөктіруге тырысып жатыр едім. Ол:

«Мүминдерге айт! Көздерін харамға қараудан сақтасын!...» деген Нұр сүресінің 30-аятының бір бөлігін оқыды. Түйеге отырғанан кейін Зұхру сүресінің 13-14 аяттарынан:

«...Бізге осыларды бойұсындырып берген - пәк Аллаһ. Әйтпесе біз бұған жолай алмас едік. Бәріміз расында Раббымыздың алдына қайтарыламыз (деп айтуларың керек)» деген бөлімін оқыды.

Жолға бет алғанымызда Мүзәммил сүресінің 20-аятынан бір бөлігін оқыды.

«Енді Құраннан өздеріне жеңіл келетіндерін оқыңдар!...»

Мен де:

«...Кімге хикмет бағыштаса, оған қыруар игілік берген болады...» (Бақара, 269) деген аяттан шабыт алып:

«Демек, Раббым саған көп игілік берген екен!» дедім.

Менің бұл аяттың жалғасындағы:

«...Тек ақыл иелері ғана мұны түсіне алады» - деген бөлімін оқыды.

Ақырында, оның адасып қалған керуенін қуып жеттік. Мен оған:

– Міне сенің керуенің! Ол жерде қандай туысың, кімің бар? - дедім. Ол:

«Байлық пен бала - дүние тіршілігінің сәні» деген, Кәһф сүресінің 46-аятын оқыды.

Мен оның бұл жауабынан керуенде балалары болғандығын түсіндім. Кейін одан:

– Олар, бұл керуенде қандай қызмет атқарады? - деп сұрадым.

Жауап ретінде:

«Және қаншама белгілерді жаратты. Олар (түнде жүргенде) соған және жұлдыздарға қарап жол табады» деген, Нахыл сүресінің 16-аятын оқыды.

«- Демек, оның балалары жол сілтеуші екен».

– Олардың аты-жөні кім? - деп сұрағанда, Ниса сүресінің 125-аятындағы:

«...Аллаһ, Ибраһимді өзіне дос тұтты», осы сүренің 164-аятының **«...Аллаһ, Мұсамен шын тілдесті», және Мәриям сүресінің 12-аятының «Ей, Яхия! Бар күшіңмен кітапты ұста!»** деген бөлімдерін оқыды. Осыған орай, мен:

«Ей, Ибраһим! Ей, Мұса! Ей Яхия!» деп дауыстағаным сол еді, жүздері нұрлы үш жас жігіт жүгіріп келді.

Аналарымен табысып, көңілдері орнына түскен балалар келіп, отырғанда аналары:

«...Енді мына күміс ақшамен біреуіңді қалаға жіберіңдер! Байқап, көріп кімнің тамағы таза болса, содан сатып әкелсін...» (Кәһф, 19) деген аятты оқыды.

Жігіттердің біреуі барып азық-түлік сатып алып, да-стархан жайды. Әлгі әйел Хаққа сүресінің:

«Өткен күндерде істеген жақсылықтарыңның есесіне емін-еркін ішіп-жеңдер!» деген 24-аятын оқыды.

Бірақ мен балаларға:

– Маған аналарыңыз жайында айтып бермесеңіздер тағамдарыңызды ішпеймін! - дедім.

Балалар:

– Бұл біздің анамыз. Мейірімді Аллаһқа қарсы келетін сөз айтып қоймайын, бір іс істеп қоймайын!» – деп қырық жылдан бері, тек Құран аяттары арқылығана сөйлесіп жүр - деді.

Мен де Жұма сүресінің:

«Міне, бұл – Аллаһтың жақсылығы, Ол оны қалаған адамына береді. Аллаһ – дарқан қайырым иесі...» деген 4-аятын оқыдым. (Мұстафа Асым Көксал, Кітап пен Сүннет, 21-25)

Міне, жаны бар Құран болудың, өзгеше көрінісі! Мақрұм Шайыр Мехмет Акиф Құранға осы жөнімен қарап былай деген:

«Түспеген әлі, Құран мұны жақсылап біліңдер,

Мазарда оқылатын не бал ашатын!..»

Ибн Аббас (радиаллаһу анһу) жаны бар Құранға айналған Мүминдердің, ол шексіз кітап таталай нәсіптерге қол жеткізетінін, сондықтан өмір мен Құранның шексіз дәрежеде бірі-бірінің ішінде болуы керек екендігін баяндау ретінде былай деген:

«Түйемнің жібі жоғалып қалғанда да, оны Аллаһтың кітабынан табатын едім...»

Өйткені, Құран:

وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ
بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

«Егер жер жүзіндегі ағаш атаулының барлығы қалам болса, теңіз сия болса, оның үстіне тағы жеті теңіз (сия болып) қосылса да, Аллаһтың сөздерін (жазып) тауысуға болмайды...» (Лұқман,27) баяндалғандай, заттық және рухани шексіз – мағлұматтарға, ғылымға, сырға, хикметпен мағрифетке толы.

Ол – аша алмайтын есігі жоқ кіліт. Ол – теңдесі жоқ рахмет. Адам баласы, тек оның өзгеше де ұлы аясында өмір сүрумен ғана барша ғаламның гауһары деген сипатын сақтай алады. Тек соның аясында ғана әлемдегі сан жетпес көріністердің керемет нақыштарына, бұларды іске асып жатқан иләһи құдіреттің айбынды көріністеріне, жүректің жұқалығы мен парасаттылыққа қол жеткізіп уасыл-ы илаллаһ бола алады. Өйткені, Құран – адамға әртүрлі ұлы міндет пен махаббаты үйрететін қасиетті мектеп. Ол – адамға жаратылысындағы хикмет пен гауһарды сақтатқан, ондағы иләһи әдеміліктердің көрініс табуына дәнекер болған Хақ сөзі. Оның тәрбиесі астына кіріп, оның ақиқатында нұрға бөленіп өз нәпсілерін жоқ қылғандар – ақылдарын иман ақиқаттарына, көңілдерін қасиетті көріністерге, мінез-құлықтық шаттығулар мен адамгершілік сезімдеріне, сондай-ақ ағзаларын ізгі амалдарға жұмсады. Сөйтіп, жанды Құран халіне жетеді.

Осылайша Құран сияқты болған адам, мына орасан әлем желпуіш сияқты түріліп, ішіне сыйған бір миниатюра әлем болу сипатының ерекшеліктерін көре бастайды. Ол – тұқымда жасырын тұрған дәу шынар ағашының, молекулада жасырын тұрған үлкен заттың және жеке адамда жасырын тұрған қоғамның пайда болуы сияқты талай орасан болмыстардың негізі халіндегі жаратылысқа айналады да періштелерден дежоғары дәрежеге жетеді. Өйткені – Құран мінезі, әдептілігі арқасында, негізінде Аллаһ пен Пайғамбардың (саллаллаһу алейһи уә сәлләм) мінез-құлқымен, олардың ерекше қасиеттерімен жамылған.

Ескерілетін бір жәйт – Аллаһтың кітабын бекем ұстап, жанды Құран бола білу деген сөз, хадис шәрифтер мен сүннетті бір шетке тастау емес, керісінше Кітап пен сүннетті бүтіндей өмірге енгізу деген сөз. Бұл да:

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا
وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

«Пайғамбар сендерге не берсе соны алыңдар (бұйырғандарын орындап, істегенін істеңдер); Ол сендерді не нәрседен тиган болса, содан тиылыңдар!» (Хашр, 7) аятында баяндалғаны бойынша Құранның бұйрығы. Сондықтан, сүннет істерді фарыздардың ерекшелігі, абыройымен салыстырып мән бермеушілік не тастап кету – Құранның рухына теріс. Өйткені, сүннетке берілу – фарыз амалдардың лайықты түрде орындалуына, дәнекер. Ол – ғибадаттың зейнеті мен сәні, ғибадаттың қабылдануының ықпалы. Исламның адамзатқа бір бүтін халінде ұсынға екі нұр қайнары бар екендігін ұмытпау керек:

Біріншісі, Құран Кәрім, екіншісі, Хазіреті Пайғамбардың (саллаллаһу алейһи уә сәлләм) сүннеті.

Уа, Раббым! Жүрегімізді Құран Кәрімнің ғылым, хикмет, нұр және шаттығымен әшекейлеп, бізді жанды Құран күйінде Исламды өміріне енгізген пайғамбар ғашықтарының қатарына қоса гөр!

Әмин!

МАЗМҰНЫ

Алғы сөз	5
МАХАББАТТАҒЫ СЫР	9
Аллаһқа махаббат	11
Хазіреті Пайғамбарға (с.а.у.) махаббат	18
Әулиелерге және барлық иман иелеріне махаббат	30
Жылаған құрма шөркесі	34
Кәміл инсан (Кәміл адам)	43
Истиқамәт	55
Шыншыл және ізгі адамдармен бірге болу	67
Жан мен төн	79
Иман және сынақ	93
Ықылас	105
Хауф пен Рәжа (Қорқыныш пен үміт)	118
Ғапылдық	133
Әуесқойлық, қызғаныштық, қанағат	145
Ашуды басу	158
Өмір мен өлім	170
Өлімді көркемдеу	180
Түнгі сыр	195
Рызық	210
Жанұя	223
Нұр мен зұлмат	238
Құран Кәрім алдындағы жауапкершілігіміз	252
Жаны бар Құран бола білу	265